

Sahlgrenska Sjukhus-
Biblioteket.

S. 580.

Basil Harrington Soulsby.
e C. C. C. Oxon.

LÅKAREN

OCH

NATURFORSKAREN,

VIII:de BANDET.

STOCKHOLM,

TRYCKT I KONGL. ORDENS-TRYCKERIET,

År 1787.

*D*enna Skrift fortsättes hädanefter under detta nya namn, emedan den länge sedan uphört at utgifvas Veckotals; men til Läsarens bekvämlighet blir den i 3 eller 4 Afdelningar utlämnad, på det det Nya i Läkare - Vetenskapen må så mycket förr blifva kunnigt.

Det ankommer på myckenheten af Prænumeranter, om denna Skrift, som ofelbart gör nytta för de i Landsorterne vistande, kan länge fortsara; åtminstone skall den ej afstadna genom min underlåtenhet.

Stockholm d. 1 Sept. 1787.

JOH. L. ODHELIUS.

WECKOSKRIFT

För

LÄKARE OCH NATURFORSKARE.

Åttonde Bandet.

*Utdrag af Prov. Medici i Eksjö District
Doctor J. A. WADSTRÖMS Embets-Relation för 1785.*

En Gåffe om 13 år har alt ifrån yngsta åren varit dumbe och linnesvag. Förledit år hade från honom bortgått 10 alnar Binnickemask och han hade då med någon nytta brukat Mask-medlet. Modren oblige-
rade mig at å nyo försöka samma medel, hvarföre den 19 gafs om morgon pulv. Rad. Filicis och därefter Bolus efter Mad. NURFERS sätt. Han hade häraf ej den minsta värkan, hvarföre kl. 12 på dagen gafs et lod Sal anglicanum. Eftermiddagen fick han 2:ne tilräckelige Sedes, men utan afförning af mask. Om aftonen gafs 20 droppar Elixir foetid. Ph. S. hvarmed fortfors uti 3:ne qvällar. D. 23 fick han åter pulv. Filicis och därefter kl. 8 om morgonen 10 gr. Merc. dulcis samt 5 gr. Resina Jalappæ och 10 gr. Bilis bubulæ uti Bolus. Frampå middagen fick han vär-
VIII. B. N:o 1. A kan

kan af medlet, då 20 alnar mask medföljde. Vid middagen fick han endast njuta en tunn Bouillon af Høns. Några dagar därefter fick han åter samma medel, och då bortgingo 12 alnar af masken. Altsedan den tiden har Gåssen haft mera förstånd och börjar tala något, men med möda. Måne masken kunnat förordfaka denna aponia & inania? Jag har flere gånger haft tillfälle föröka Nufferska medlet, ej alltid med lika värkan, och har således fallit på den tankan, at Draftica ej få tilräckeligen exercera sin värkan på tarm-canalen, då masken är dår, i anseende til den mängd af slem, som gerna ätföljer honom; hvarföre jag trodt det vara bäst at förut nyttja dels foetida, för at döfva masken, dels Salia digestiva, för at lösa slem. Ytterligare försök skola decidera denna sak. Pulv. Filicis är våmjaktigt och således tror jag at foetida, tillika med Resina Jalappæ och fel. Bov. kunna göra lika nytta?

Epidemiske sjukdomar uti Maji månad voro: *Kikhostan* och *Meslingen*, den senare likväl ganska lindrig, så at fållan Läkaren rådfrågades. Nu började äfven en *Amphimerina catarrhalis putrida et Pêtechizans* at visa sig. De sjuke klagade öfver Rheumatiska värkar omkring hela kroppen, hosta, en besynnerlig matthet, hvit tunga, som längre fram i sjukdomen blef mera ören och slutligen brun, besk smak, stark hufvudvärk,

tenfiones Rheumaticæ in nucha, yrjel hos alla. Petechiæ visade sig hos tvänne personer, som för mig diagnosticerade sjukdomens natur. Leniora Emetica och Laxantia Rhabarbarina, utgjorde första och förnämsta indicationen. Mixtura Salina med Tart. emetico, gjorde mycket godt; äfven som pulv. Ipecacuannæ Thebajcus ökade transpirationen och lättade ömheten. Samma feber hade äfven uti Wernamo och Woxtorps Socknar, Ösbo Hård, i början af månaden sig yppat och tiltog dageligen med håftighet, så at Hr. Probsten STÅHL blef nödsakad sända mig en expres, med berättelse om sjukdomens förhållande. Jag utfände den II Emetica, Rhabarbarina, Cremor Tart. med I gr. Tart. emetici på uncen, Mixtura Diatrion, Acidum Vit. tenue och Kinkina. De som nyttjade af de föreskrefne medel, funno sig bättre. Farsoten fortfor i slutet af månaden, då å nyo Medicamenter utfändes; jag har dock i anseende til Herr Probstens activité, ej behöft vara på stället personligen.

En Gåffe om 17 års ålder, som hade en Elephantiasis, nyttjade efter min föreskrift Decoctum Ledi palustris, tillika med ljuma bader af samma ört. Sedan man fortfarit nu uti 4 månader med samma methode, är han tåmmeligen frisk.

Hr. SCHMUCKERS Malkmedel har jag försökt emot Tænia, men utan minsta värkan,

tvåanne Barn med lumbrici och äfven ascari-
des hafva nyttjat det med förmån. Jag fö-
reskref det nyligen för en karl, som hade
tämneligen såkra tecken til maskar. Första
gången gifvit gjorde det ingen verkan, men
efter andra repetition utdrefs fyra stycken
metmaskar. Han har repeterat det sedermera,
altid med samma nytta. En kvinna som
länge haft epileptiske anfall, hvilkas ordfak
mistänktes vara mask, nyttjade det utan an-
nan förmån, ån at paroxysmerne blifvit drä-
geligare.

Viola Tricolor har jag nyttjat för en 13
års Flicka som hade *Tinæa capitis*. Hon ha-
de förut nyttjat *Ledum Palustre* både ut- och
invårtens väl med någon, men ej radical
nytta. Det är sant at hon ganska länge con-
tinuerade med *Viola* bruk, och kanske hon
ledsnat aldeles därvid, om jag ej varit en-
vis at förmå hennes föräldrar til continua-
tion; men nu är hon aldeles frisk.

En Bonde 40 år gammal, stark, fet
och blodfull, hade, sedan han gått lång väg
i sommar-hettan och blifvit mycket varm,
druckit en mängd af kalt vatten, hvarest
hela kroppen upsvälde. Jag besökte honom
och fant det vara en riktig anasarca. Doct.
HAMILTONS rön med svettning, tyckte jag
hår med förmån kunna och böra nyttjas;
hvarföre jag den 24 Junii om aftonen lät ho-
nom få 25 gr. pulv. Ipecac. Thebaicus och
där-

därefter varmt Fläder-Thée. Han fortfor sedan med en scrupel hvar afton och blef inom 14 dagar aldeles frisk. Det är vißt at detta medel vid många tillfällen gör en admirable värkan och bör vid förkylningar i synnerhet alltid emplojeras.

För at visa huru farligt det är at nyttja dåligt Tenn til dryckeskåril, får jag åran upgifva följande casus: En Man på Landet hade några dagar varit borta, och då han vid hemkomsten var ganska törstig, grep han til och drack ur en Tenn-kanna, uti hvilken surt dricka stått, kanske öfver 8 dagar. Om natten fick han upkastning med slitande uti inålfvorne. Lyckligt vis var jag uti granskandet. I början kunde jag omöjliggen misstro ordsaken vara af det i stopet varande sura dricka, utan gaf honom emollierande Clystir samt omslager af Krusmynta kring magen. Som han berättade at han varit varm och druckit dricka, trodde jag ordsaken kunna vara en förkylning. Et Camphert-pulver med Extr. Thebaicum gafs för at lindra refven och öka transpiration, men plågorne fortforo nästan lika. Ordsaken blef då uptäckt på följande sätt: En granne hade om morgonen druckit utur samma kåril och fick inom en kort stund därefter upkastning. Detta gaf mig anledning at undersöka Tenstopet. Drickat kändes i smaken ganska surt och stråft som Acetum Saturninum. Jag lät den ljnke

sedan nyttja Oleosa & Mucilaginosas och han blef ånteligen åter frisk.

Redan i slutet af Augusti månad undfeck jag ordres at resa til Flisby Socken, där en rötaktig feber, enligt Hr. Kyrkoherden LIVINS berättelse, upkommit. Den 30 Augusti vid min ditkomst fant jag öfver 30 personer sjuke, hvarom jag tilföre uti särskildt Memorial haft åran inlämna berättelse. Sjukdomens symptomer voro: hångsjuka några dagar förån de lades til fångs, förenad med matleda, hufvudvärk, ömhet i kroppen, oren tunga och liten hackhosta. Sedan börjades yrsel, stark törst och hetta med eruption af Petechiæ. Torst var allmän och gjorde sjukdomen långsam, i anseende til dels flera repetitioner. Tartarus Antim. eller Ipecacuanna, acuerad med Tart. Antim., utgjorde första indicatum; sedan Rhabarbarina, Cremor Tartari med 1 gr. Tart. Antim. på uncen, nyttjat repetitis vicibus om dagarne; Acidum Vitri. tenue uti drycken, Mixtura Diatrion om qvällarne, för at minska de Rheumatiska värkarne; Mixtura Salin. Ph. Paup. om dagarne och ånteligen Kinkina. Här får jag åran anmärka, at jag vid sjukdomens första början och sedan i dels fortgång, hos många observerat Dysenteriske symptommer, hvaremot jag lät dem bruka Dialcordium författ med flores sulfuris.

Pigan Stina PEHRSDOTTER från Ekfjöd Socken, anmälte sig den 3 September; hon har i flere år haft benröta af Venerisk ordsak och på Lazarettet i Jönköping legat uti cur; men förmodeligen har smittan då redan varit för gammal. Den 4 Sept. om aftonen gafs et gr. Opium, hvarefter hon sof ganska tranquil. Den 5 fick hon 3 gr. på dagen. Den 6, sömnen hade varit tämmeligen jämn. Nu fick hon 4 gr. på dagen. Den 7 ökades dosis til 6 gr. på dagen, utan at hon blef sömnig eller at excretio alvina minskades. Den 9 ökades dosis Opii til 8 gr. på dagen och den 11 til 10. Ännu minskades ej den naturliga stolgången ej heller blef hon af denna dosis sömnig. Den 12, 13, 14, 15, 16 hade hon nyttjat 10 gr. Opium dageligen. Hr. Reg. Fältskåren SIEGBAHN hade under min frånvaro sjukvården, och han berättade mig at hon de 2:ne sista dagarne varit nog förstoppad, hvarföre han uphört med Opium och gifvit henne Laxans. Med Opium fortfors sedan uti 14 dagar, men sluteligen måste man därmed uphöra, i anseende til obstruktion, som det förordsakade. Hennes nattvark hade värkeligen minskat sig, men hon kunde dock ej kallas frisk. De handlinger uti hvilka jag nyttjat detta medel, hafva alla varit af den beskaffenhet, at Mercuren utan synnerlig nytta kunde appliceras; men jag måste tillika öppenlydigt bekänna,

at jag aldrig sedt någon radicalt curerad med blotta Opium.

En Garfvare-Hustru här i Staden, 38 år gammal, hade redan öfver 4 år haft en beständig hosta med någon andetäppa. Förleden Vår började Mage, Ben och Lår at svulna, hvilken vattenaktige svulnad sedan dageligen tiltog. Den 29 Sept. blef jag tillkallad för at vara närvarande vid puncturen, som då lades skulle förrättas af Hr. Reg. Våltskåren SIEGBAHN. Jag toucherade den sjuke och fant en tydelig fluctuation i Buk-caviteten; men som inga tecken hvarken til rupture eller quäfning voro närvarande och således puncturen syntes mindre nödig, så oblikerade jag Hr. SIEGBAHN at ännu några dagar innehålla med operationen och berättade honom den nya svettningens-methoden. Vi blefvo snart öfverens at försöka den; såstån jag hade anledning at tro det ej något medel nu mera radicalt kunde hjälpa den sjuke. Samma afton fick hon 1 Scr. pulv. Ipecac. Thebaici, hvarefter hon iklåddes et Flannels-lintyg och lades emellan 2:ne Filtar och sedan gafs några koppar varmt Flåder-Thée. Kroppen blef het, men ingen svettning utbröt, hvarsöre åter efter två timmars tid en half Scr. pulv. ingafs och där-efter följde en stark svettning, som fortfor något öfver 3:ne timmar. Om morgonen mättes buken och fants då minskad til 2:ne

goda tum. Patienten var ganska munter, berättade mig at den oro och värk, som förut hela tiden varit odrägelig, nu mycket vore minskad. Ben och Lår som förut varit iskalle, voro nu varme, åfven som den öfrige kroppen. Andetåppan var minskad och pulsen tämmeligen reguliere, fastän matt. Vi öfverenskommo nu at mellandagarne gifva henne Calomel, Scilla och Gumi am: cum samt Extractum Taraxaci uti piller. D. 22 itererades svettnings-medlet med I Scr. pulv. Ipecac. Theb., hvilken dosis nu var tillräckelig at bringa henne uti en lagom svettning, afpassad efter hennes krafter. Om morgonen den 23 måttes buken och fants hafva aftagit 2:ne tum. Tillståndet var roligt, sinnet muntert, men Patienten ganska matt. Af denne sistnämde ordfak måste man vänta til d. 25 med repetition af pulfvret. Under denna tiden hade hon mådt ganska väl til d. 24 om aftonen, då åter andetåppan tiltog och bukens vidd ökades, så at den var 2 tum vidare om morgonen d. 25. Om afton togs åter I Scr. af pulfvret, men ville ej agera förän man 2:ne timmar därefter åter ingifvit en half Scr., då tillräckelig svett utbröt, som varade ifrån kl. 8 til half I om natten med lindring i alla plågorne. Den 26 och 27 hade bukens vidd åter aftagit, men svulnaden i fötterne ej sårdeles mycket. Den 27 om aftonen togs åter pulfvret, hvarefter

hon svettade; men ej så mycket som de förra gångerne och blef ej heller buken mycket minskad. Den 28 mätte hon dock tämmeligen väl med lindring i sina plågor. D. 30 hade åter buken och andetåppan tiltagit; hon ville då nödvändigt undergå puncturen, men som förut detta medel bekommit henne väl, afstyrkte jag operation till vidare, och rådde henne at hvarannan eller tredje dag fortfara med pulfret alt efter krafternas tillstånd. Vid min hemkomst den 19 October fick jag veta, at hon den 6 blifvit puncterad och at hon dödt den 8 om morgonen. Af denna Casus har jag fått anledning tro, at pulvis Ipecac. Thebaicus uti Vattenlot måtte göra mera nytta än både Diuretica och Draastica, innan Patientens krafter hunnit blifva för mycket medtagne.

Botemedlet emot Skabb, som uti Vecko-Skriften för Läkare och Natur-forskare 5 B. p. 139 är recenserat utur SCHMUCKERS Vermisch: Chirurg: Schriften, har jag med fullkomlig nytta emplojerat för 2:ne hederlige Måns Barn här uti Staden; den ena systren behöfde dock längre tid än den andra. — Under min varelse i Norrköping öfver Julhålgén, har jag nyttjat samma medel för en förnäm Dame, hvilken tillika med sine barn länge varit smittad. Jag hade den glädjen snart se dem alla friska.

För at visa huru mycken skada våre få kallade *univerfelle Medicamenter* ofta kunna göra, då de utan urskilning nyttjas, får jag åran uppgifva följande händelse: Rådman FALCK, 45 år gammal, mycket fet och blodfull, var under den tiden maligna febern angripit Fru, Barn och tjenstefolk, ganska rädd för at sjelf blifva smittad. Jag rådde honom därför at taga de vanliga förvarings-medel, dem jag sjelf nyttjade. I början af September började han sjelf känna sig matt, olustig och utan matlust. Han intog då et Laxer-medel, men det oaktadt lades han til längs den 6 September. Symptomerne voro i mit tycke icke våldsamme; men den 7:de fick han starka svimningar, hvilka fortforo ti 2:ne timmar, hvarefter följde yrjel som continuerade til kl. 2 om natten, då han blef utan både mål och fansning och kunde icke svalja den minsta droppa vatten. Pulsen var ganska qvafd, anfigtet rødt och blossande, andedrägten tvungen och arbetande, urin aldeles afladnad och små darrningar i hela kroppen. Som jag anfåg detta för en art Apoplexie, öppnades ådren på armen, då jag märkte pulsen blifva både mera fri och åfven hög; et retande Clystir applicerades och Velicatorier sattes på Vadorne, jämte Sinapismer under fotfålorne. Oaktadt alt-detta, fortfor dock tillståndet lika til kl. 2 om natten emellan den 8 och 9 Sept. eller samma

ma tid, på hvilken han et dygn förut fick denna paroxysme. Han vaknade då likafom utur en dvala, trodde sig hafva varit död och klagade öfver intet ondt. Jag observerade dock at pulsen var febrilisk och urinen ganska röd samt en inquietude, som han själf ej observerade. Med Temperantia och fyrlig dryck continuerades hela dagen d. 9 Sept. Emot aftonen måste jag resa til en sjuk på Landet; men jag tillfode då de närvarande, at straxt applicera Iglar i fåtet, emedan jag supponerade repellerade hæmorrhoider. Den 10 vid min hemkomst var han död, sedan han om natten förut åter fått en ny paroxysme, och man hade försummat Iglars application. Några dagar efter fick jag veta at han både som præservative och under sjukdomen nyttjat 2:ne flaskor af den så kallade Cron-Effencen, och det inom få dagar. Denne har såkert upeldat bloden och repellerat hæmorrhoiderne. Önskeligit vore at sådana medel blefve inom den Corps, som med urskilning förstår at göra tillämpningen, då ofta skador skulle förekommas.

De medel hvilka til Rödslotens hämmande blefvo föreskrefne, får jag nu åran upgifva: Först nyttjades Tartarus Ant. med Cremor Tartari, och 12 timmar därefter Rhabarber och Cremor Tart., hvarmed fortfors de tvänne första dagarne. Til Korn-Hafre- eller Blåbårs-såppor blandades Kårsbårs-

bårs-kåda. Fyra til 5 gånger om dagen togs Cremor Tart. och Flores Sulph. samt om aftnarne vid fångdags Diascordium tilfätt med pulv. Fabæ Pechurim efter Hr. Ass. BALCKS uppgift uti desss Embets-Relation för år 1783. Jag hade härvid åfven tillfälle at se det Diascordium på detta sätt blef dubbelt kraftigare. Med förmån nyttjade jag för bättre folk pulv. Ipecac. Thebaic. emedan jag tydeligen märkte at det ökade ansenligen utdunstningen, gaf tranquil sömn och minskade refven (a). De fattiga fingo åtnöja sig med Flores Sulph. til en rågad knifsudd, antingen per se tagen uti Öloftvasla om aftnarne, eller ock blandade med Electuar. e Scordio, hvaraf jag oftast såg en infallible nytta och agerade det nästan lika med DOWERS pulver. Acidum Vit. tenue nyttjades i synnerhet för dem som hade feber. En Hus-cur nyttjades för det starka folket ofta med förmån. En hård-kokad Äggegula delades uti 4 delar, hvar del beströddes med ganska mycket rödt Lack och intogos 2:ne sådane delar om dagen, præmissis præmittendis. Uti Nydala Socken hafva öfver 70 personer under mit vistande därstådes, varit sjuke, af hvil-

---

(a) Hr. D:r WESTRING har berättat mig, at uti en Dysenteria Rheumatica, absque Signis putredinis, som i Norrköping förleden Höst varit nog allmän, har han med nytta brukat pulv. Ipecac. Thebaic.

hvilka mig vetterligen ej mer än 6 personer dödt. Et nytt bevis at sjukdomen ej är så farlig, då medlen i tid nyttjas, Läkaren är närvarande och man lyder dets råd. Uti Wrigstads Socken hafva ej mer än 25 personer varit sjuke och ingen dödt.

Hr. Kyrkoherden STARKS Fru hade 14 dagar för min ankomst til Rydaholm, för första gången varit födande. Barnmorskan, Dansk til nation och som fades för många år tillbaka hafva blifvit uti Köpenhamn examinerad (a), hade under förlossningen påstått sig känna tvillingar. Hon hade således med all force arbetat at förlossa det första fostret, hvars hufvud fades så i födslen, under det hon tydeligen trodde sig känna det andra fostrets hufvud, tryckande på mellangården; et besynnerligt låge, aldeles intet känt af Inålla Svenske Jordegummor, än mindre af Svenske Accoucheurer (b). Bäckkenet var mer än vänligen trångt och det så kallade första fostrets hufvud ganska stort, så at sluteligen och då Gumman ej på vanligt vis kunde förlossa, måste hon i brist af Accoucheur, med en Penknif öppna hufvudskålen och uttömma en del af hjernan. Så snart det-

---

(a) I senare tider lærer det ej kunna hånda, at den approberas som inga insigter åger.

(b) Om ej af sådana som tro sig böra nyttja Forceps då fostrets hufvud ännu ej är enclaverat

detta foster var födt, påstod Jorgegumman at det andra snart därefter skulle födas; men gjorde då ingen undersökning, huruvida Lifmodren hyfte något mera eller ej. Afgjort var at där var ännu et foster och Gumman trodde sig ej böra vidare touchera Frun, sedan födslodelarna, som hon sade, hastigt dragit sig tillsamman. Man borde således afvakta nya värkar, antingen innom några dagar, eller vid nästa Nyttänning. De utståndne plågor, som varit nog håftige och förefällning om deras återkomst, förordskade en håftig alteration, hvilken ökades igenom Barnmorskans dageliga och stundeliga prat om nytt foster, nya värkar och nytt födslo-arbete; hvarigenom hände at Frun uti vänstra bröstet fick en ganska svår Spenböld, som genom råddhågan dageligen förvärrades. Vid min ankomst hade man skrifteligen rådfrågat Hr. Assessoren WÄHLIN och Hr. Lectoren Doct. COLLIANDER, hvilka på den beskrifning de undsådt, trodde intet mera foster vara tilfinnande. Jag undersökte Frun, som då på tredje veckan var liggande emellan lakan, väntande med oro och utan at vara invärtes sjuk, på den omtalte Nyttändningen och de svåra barnvärkarne. Vid undersökningen kändes hvarken något foster ej heller någon annan hård kropp, uti hvad attitude hennes kropp ställes. Lochia voro nu ganska spar samma och ingen stinkande flytning; magen

var mjuk och icke ömmande. Jordegumman var ännu kvar och väntade endast på nästkommande Tisdag, då Nyet skulle tändas. Jag ansåg hela denna nya förlofsning för tankegriller och förfåkrade den bedröfvade Fruen at hon ingen ting hade at befara, upmuntrade henne at stiga up från lången, hvars värma mera mattade, och at taga tjenlig stårkande föda, samt förordnade Kinkina, dels för at öka lifskrafterne, dels äfven minska rötan af den materia, som genom öppningarne i bröstet til quantitet utflöt. Sedan hon fått hämta frisk luft och nya krafter, läktes bröst-skadorne och hon är nu aldeles frisk.

Hade ej Barnmorskan straxt efter förlofsningen bordt touchera den födande?

Då fostret var dödt, hade då ej volumen bordt kännas under vältning sida från sida vid vändning af Modrens kropp?

Männe ej rötan af fostret åstadkommit stinkande flytning?

Uti Ekeljö Stad och Socken började i November en Scarlatina Maligna sporadice visa sig, men tiltog innom kort tid, at den blef epidemisk. De som af denna sjukdom blefvo angripne, kände först några dagar ondt i halsen med svårighet at svälja samt svulnade hals-körtlar, hvarefter fölgde en ömhet uti hela kroppen. Sedan inståldte sig feber med föregående rysningar, en påföljande stark hetta, törst, hufvudvärk och hos somlige yr-
sel.

fel. Hos de fläste var tungan oren och medföljande äckel eller kräkning. En bränad och stickande kändes i hela yttre huden, åtfölgd af en otrolig inquiettude. Svårigheten i halften tiltog så, at de sjuke svårligen kunde svälja tunna såppor. Utslaget började på olika tid at visa sig, emedan somlige ej märkte det förån på tredje eller fjerdé dygnet ifrån feberns början, andre åter på första. Af alla sjuke voro de håftigast angrepne, som längre hade feber-symptomerne utan medföljande utslag. Så snart Skarlakans-fläckarne klastals utslagit, började anslaget svålla utan lättning af halsjukan; men då händerne började svulna, lättades alltid halften. På 5:te, 7:de eller 9:de dygnet insatt sig en dåfvenhet och hos somlige fullkomlig svettning, som lättade alla symptomerne; halften började då åfven blifva bättre. Sluteligen och då svulnaden i kroppen började lägga sig, affjälades epidermis på alla de ställen som af fläckar varit intagne. Barn voro i lynnerhet af denna sjukdom angripne, dock voro många fullvuxne håraf hårt sjuke. Af okunnighet kallades denne sjukdom hos somlige en Rosfeber, hos andre åter Måssling, men symptomerne visade mig tydeligen af hvad art den var. Ingen mig vetterligt dog håraf, men flere, som i början vanskött sig, blefvo sängliggande hela trenne veckor.

Den remedie som nyttjades var följande: I början gafs et lindrigt Laxans, hvarester ådren öppnades på dem som voro mycket blodfulle. Omkring halsen applicerades Emplastrum Vesicatorium, hvilket aftogs då det agerat som Epispasticum. Til gurgel-vatten nyttjades sållan något annat än Åtticka, Vatten och Honung. Så snart utslaget väl blifvit fullgjort och åfven förut, brukades Camphorata och Infusum Sambuci. Somlige som ville kvävas af stäm, nyttjade Kermes Mineral: til 1 gr. i sänder. För öfrigt nyttjades under feber-hettan refrigerantia.

Hos tre särskilda personer har jag haft lyckan af en tillfällig anledning at curera *Flenbus* på följande sätt:

Invårtes nyttjades Conii extract, gjord med des pulver til 3 grans piller, af hvilka qväll och morgon ingafs 5 st. Med Afleffor HAARTMANS Catarrhal-piller laxerades någon gång.

Utvårtes nyttjades Råf-ister, at smörja med qväll och morgon, och så ofta tillfälle gafs, hölts en med detta Ister bestruken Klippings-lapp, som med håftplåster omkring kanterna beströks, öfver stäm. Denna curen
nyt-

nyttjades 12 a 15 veckor, under hvilken tid fienhusen småningom förgingo. Under curen förmärktes, at hvilketdera som hållt af dessa medel efterfattes, så skedde ingen åndring. Jag får åfven anmärka, at Extractet inspiserades af, samma sommar, utfäddes halfvuxne och utpräffade Conii gräs, uti med glest linne öfverbunden glasburk i Sand Capel, samt at 2:ne af patienterne hade dessa fienhus på ögonlacken af Hassel-nöts storlek, och den tredje på bröstet af en tredjedels Riksdalers vidd, men flat, dock rörlig och ej mycket hård.

Om denna curen skulle vara alltid infalibel, hvilken til Kongl. Collegii Medici granlaga och högtuplyfta bepröfvande härmed allerödmjukast upgifves, vore mången i orterne vistande lätt hulpen, för hvilken en sådan åkomma antingen fatt sig på mera ömt ställe, eller dårest ej någon Medicus eller Fältskår vistas, hvilken hjälp vore oumgångelig.

Härhos får jag allerödmjukast sånda en flaska Råt-ister, emedan det icke är officielt och ej för det närvarande torde finnas på Apotheken. Cuopio den 4 Martii 1786.

J. H. LÅNGHJELM. (a)

Museum Carlsonianum, in quo novas et selectas Aves, Coloribus ad vivum brevique

B. 2

de-

descriptione illustratas, Suasu et sumtibus Generosissimi Possessoris, Exhibet ANDR. SPARRMAN, M. D. et Profess. Reg. Acad. Scient. Stockholmens. Musei Praefect. Ejusd. Acad. ut et Societ. Physiograph. Lund. Scient. ac. Litt. Gothoburg: Hess: Homburg. Membr. Fasc: 1:5: Holmiae, Ex Typographia Regia, 1786. Är et prägtigt arbete, hvilket så vål för dets Typographiska prydlighet, som i synnerhet för den fina, den oförlikneligen vackra gravören, hvaruti Hr. ACREL, Kongl. Vetensk. Academiens Graveur m. m., öfvergått allas förmodan och förevigat sig, utan tvifvel gör mycken heder, ej allenast åt den Herrn som samlat de beskrefne Foglar i sit Museum och påkostat denna Boks utgifvande, utan äfven åt hela vår Nation.

Tjugufem Foglar äro i denna fasciculus aftagne, en på hvarje folioblad, och det i den naturligaste ställning med de lifligaste färgor. Tillika är den nödiga granlagenhet i akttagen, at Foglarne efter deras natur äro placerade, somlige på klippor och stenar, andra bland hvassen vid stranden, andre på qvistar, grenar eller trädets stammar.

De Foglar som i denna fasciculus finnas aftecknade, äro följande: 1:o Lanius pomeranus, 2:o Corvus Clericus, 3:o Cuculus ferratus, 4:o Sitta Caffra, 5:o Certhia melanura, 6:o Anas mollissima variet, 7:o Anas dispar mas, 8:o — Foemina, 9:o Colymbus pa-

rotis, 10:o Pelicanus punctatus, 11:o Sterna alba, 12:o Fulica Leucoryx, 13:o Ful: Ætiops, 14:o Rallus australis, 15:o Tetrao Hybridus, 16:o Tetr. Canus, 17:o Loxia Flamengo, 18:o Loxia totta, 19:o Tanagra Sibirica, 20:o Fringilla Candida, 21:o Emberiza maelbyensis, 22:o Muscicapa ochracea, 23:o — Nigra, 24:o — Albifrons, 25:o Parus fabyensis.

För beskrifningarna hafva vi at tacka Hr. Professor SPARRMAN, de svara ock emot den kundskap man af denna vidt kringvandrande Natural-Historicus bör förvänta sig. De äro större delen korte, dock merendels tillräckelige och begripelige. Til exempel kan tjena beskrifningen öfver N:o XIII.

Fulica Ætiops: tota nigra. *Rostrum* in regione narium mandibulæ superioris et apice mandibulæ inferioris magis nigricans. *Pectus* et *abdomen* ex plumarum apicibus cinereo-ferrugineis subfusco undulata.

Man kan lätteligen med Hr. Professor SPARRMAN tro at *Loxia Flamengo* vore en varietet af L: Pyrrhulæ, som äfven stundom finnes aldeles svart, at *Fringilla Candida* vore en af sjukdom eller annan ordsak hvitnad Sparf, äfven som man stundom ser hvita Korpar och Kråkor; samt at *Emberiza Maelbyensis* blott är en kring hufvud och hals gränad Gröning; äfvensom *Tetrao Canus* och *Parus fabyensis* torde ej utgöra särskilte Species.

Corvus Clericus står antecknad som *Rarissima* in *Svecia* avis, men vore önskeligit tillika få veta stället hvarest den någon gång kan träffas.

Nomen *specificum Dispar* torde svårli- gen vara mycket betydeligt ibland *Anatis* Genus, där merendels alla åro *Dispares*. Man kunde lätt falla på den tankan at den Hane och Hona (N:o 7 & 8) endast vore et vilsefarande par hemtamde Ankor, som of- ta ses aldeles af denna färg, hållt inga flere, utan endast dessa bågge af en händelse i Ö- ftergöthland blifvit träffade.

För öfrigit är arbetet få hedrande och vackert, at man med glädje hör at Hr. A- CREL redan arbetar på andra Fasciceln.

*Lectones Publicæ de Vermibus intestina- libus imprimis humanis, quas habuit in Mu- seo Rer: Nat: Acad: Lundensis d. XVIII Mart: & seq. 1784 ANDERS JAHAN RETZIUS, Professor Reg., Holmiæ, ex Typograph: Regia 1786. 8 Maj:, 55 sidor med ganska tät och fin styl, är en liten Bok som hedrar des Auctor. Efter en kort Historia vermio- logiæ och Bibliotheca vermilogica, anför Hr. R: de 7 Genera af Vermes intestin: un- der hvilka han tycker sig kunna föra alla des- sa kråk, nemligen: *Ascarides, Gordii, Cucul- lani, Echinorynci, Planariæ, Fasciolæ* och
Ta-*

Tania; Han är dock ej förvissad om Cuculani Genus bör skiljas från Gordii; och har sig ingen ordfak bekant hvarföre BLOCH och GOEZE fört *Chaos* bland vermes intestinales.

Gen: 1:o *Ascaris*. vermis teres, utrinque attenuatus, inarticulatus, ore trivalvi. Af detta Genus har A. funnit 3 slag hos Människor:

1:o *Asc. lumbricoides*, hvilken man, för dess likhet med Lumbr: terrestris, kallat Metmask, och tror den finnas både i jorden och hos Människan. Den bör rätteligen kallas Spol-mask. Finnes egenteligen i Människors små-tarmar.

2:o *Asc: Vermicularis*, i intestin: rectum hos Människor.

3:o — *Trichocephala*, upptäcktes 1760 i Göttingen af ROEDERER och WAGLER; finnes uti intestin: coecum, på fattigt folk i synnerhet. Ännu har man ej sedt den i Sverige.

G: 2. *Fasciola*. Vermis planiusculus, linearis, inarticulatus, altero apice attenuatus, altero obtusus. Igenom denna beskrifning, som är aldeles olik v. LINNÉs, skiljes Planariæ Genus ifrån denna: under detta Genus har A. det enda Spec. F: *intestinalis*. Denna Mask kan vara från en half til 4 fot lång och från 3 til 10 linier bred, och ändock synes intet tecken til mun, anus; genitalia, tarmar, ägg eller foster; icke desto mindre förmår han genombära djurs tarmar

och kött; samt finnes ej allenast inuti Foglars, Fiskars m. m. tarmar, utan äfven i deras Cavitas abdominalis mellan tarmarne och flerstädes.

Gen: 3: Gordius. Vermis filiformis, levissimus, æqualis, Hr. R. beklagar at han ännu ej funnit någon bättre character på detta slags kråk; lika svårt är det äfven at åtskilja species häraf. *A.* antager denna bland *V: intestinalis human:* uppå Hr. MARTINS autoritet, som funnit den hos sig sjelf och tror snarast at detta varit *G. marinus*, som oftast finnes hos Fiskar. Han är ganska seglisvad.

Gen: 4: Echinorhyncus. Vermis teres, inarticulatus; proboscide retractili echinata. Af de många Species som häraf finnes, äro dock inge fundne i Människo-kroppen, men så mycket allmännare hos Fiskar; dock som den endast är i deras tarmar, behöfver man ej så mycket frukta at den måtte hos Människor inplantas.

G: 5: Planaria. Vermis depressus, inarticulatus, osculis duobus hiantibus, terminali et subcentrali. Denna finnes ej heller hos Människor.

G: 6: Tænia. Vermis plerumque compressus et articulatus ac linearis. Caput vesiculis 4 fuctoriis. *A.* medgifver at v. LINNÉ rätteligen fördt denna Mask til Ordo Zoophytorum.

Då LINNÉ kallade endast det hufvud som genom en articulation var skildt från öfriga kroppen, och hvarpå mun, ögon, näsbårer eller åtminstone antennæ och tentacula finnas; så nekar han med rätta at *Tænia* mer än de andra Maskar har hufvud; men kallar man den delen hufvud hvarpå munnen finnes, då har visserligen äfven *Binnickemasken* hufvud. Species *Tæn.* upräknas 1. *T. Solium* capite armato, osculis marginalibus solitariis. Har falskt föregifvits alltid vara ensam, då den funnits hos Människor. Emellan des 4 sug-blåsor på hufvudet har han en snabel omgifven med en dubbel cirkel af taggar, genom hvilka han fasthåller sig vid tarmarna.

Fullvuxne lofsnade leder af denna Mask, är det som i allmänhet kallas *Vermes Cucurbitini*. *T. Solium* torde endast finnas hos Människor, åtminstone ej hos Fiskar.

2 *T. Vulgaris*. Capite inermi, osculis lateralibus geminis. Finnes allmänast i Sverige, och tror *A.* rätteligen at äfven den endast finnes hos Människor och ej hos andra kreatur, mindre i vatten och källor.

3 *T. Lata*. Capite inermi, osculis lateralibus solitariis.

4 *T. tenella* capite - - - osculis lateralibus solitariis. Observerad af PALLAS, som dock ej ledt des hufvud, och är ännu osäkert om det är en varietet eller särskilt species.

Sedan Hr. Prof. RETZIUS noga beskriver alla dessa uprånade Mask-kråk, til deras utvårtes kännetecken, kön, storlek med mera, följer ifrån pag. 35 en undersökning om huru dessa kråk kunnat få sine boningar i Människo-kroppen, och vises huru många svårigheter möta så äldre som nyares gifsningar, samt huru svårt, men tillika hedrande det vore, at på försök och årfarenhet härom gifva såkre underrättelser.

Kongl. Vet. Acad. Nya Handlingar T. VII, 1786. Månaderne Januar. Febr. och Martius.

P. 30. *Om Sal essentielle Gallarum, eller Galäple-Salt; af CARL VILH. SCHEELE.*

En med kallt vatten tilredd Galäple-solution hade fatt et grått sediment af Crystalliskt utseende, af syrlig och ej adstringent smak, som snart upplöstes i hett vatten och sålde Järn-vitriol svart. Detta Salt löstes up; inspisserades på vanligt sätt och blef til färgen grått, som igenom repeterade solutioner och crySTALLISATIONER ej blef hvitare.

Sedan beskrives dess förhållande i flere præcipitations försök.

P. 45. *Foramen Ovale öppet funnit hos en äldre*

älderstegen människa, m. m. Af AND.
 JOH. HAGSTRÖM.

Sedan A. omtalt, huru sällsynte sådana rön äro at hos fullväxte finna detta öpet, som naturen ämnat til Fostrets nytta i moderlifvet, och citerat flere andres lämnade berättelser därom, nämnes närvarande casus på en kvinnokropp af vid pås 40 år, där det fants aldeles lika som det efter foster är afritat af HALLER *Icon. Fasc. 4 T. 1.*

P. 49. *Tillägging til föregående Rön, af*
 OL. af ACREL.

Händelsen styrkes af ytterligare exempel och anles för en hufvudsakelig ordsak til Chronisk hjertklappning, samt svaga och o-jämna puls-slag.

P. 57. *Anmärkningar och beskrifning på Al-*
bucæ örteslägte, af C. P. THUNBERG.

Detta är en slags förbättring af Herr DRYANDERS beskrifning ingifven i *Handl.* för 1784, p. 289, hvarigenom detta örte-genus blifver mycket uplyst och förbättrat.

P. 60. *Beskrifning öfver et nytt Svenskt Natt-*
fly, Phalana Noctua Telifera, af GUST.
 PAYKULL.

Dennes larv uppehåller sig i Upland på Tallar, (Pinus Sylv.) i Julii månad, lefver
 af

af Tall-bar; förvandlas i slutet af Julii eller början af Augusti månad; puppan är brun, conisk och har 2 små taggar i smala ändan.

Phalænen beskrifves omständeligen och får denna Character: *Ph. N. Spirilingvis, cristata, alis deflexis, superioribus rubro, flavo brunneoque variegatis, telo longitudinaliter fisso, albo.*

P. 64. *Beskrifning på tvänne Svenska Fiskar, af BENGT ANDERS EUPHRASÉN.*

Uti Bohusländska Skårgården funnos desse förut okände fiskslag, 1783, som omständeligen beskrifvas och genom bilagd figur göras kände, under namn af: *Gobius Rutensparri* och *Cottus bubalis*.

P. 67. *Zoologiska Anmärkningar vid Viverra genetta och Oriolus Galbula, af A. SPARRMAN.*

Den förre är lefvande skänkt til K. Aca-
demien af Hr. Grofshandlaren SCHINKEL
och var mycket lik *Viverra Fossa*; A. tror at
färgen ej bör göra skilnad på species, hållt
den hos hemtamde förbytes. Det var fru-
sit, båddade sig aldeles in i blå, var måst
vakert om natten, fångade ock Råttor, ville
jaga Höns, åt rådt kött, höll ock kokt kött
til godo, men hållt frugter, Morötter, Äp-
len och Socker. Det mörtrade och fräste
likt en Katt.

Oriolus galbula, som uppehåller sig i Finland och af v. LINNÉ den äldre förut är beskrifven, ankommer dit i Maji och flyttar bort i September; en hona har alltid två hanner med sig; låtet liknar Människo-hvifslände, flyga likt Traftar, Iris är mörkröd, köttet ganska vållmakligt, föder sig af Insecter, Maskar och bår, bygga hängande bo emellan björk-qvistar. På Svenska kallas han *Gyl-ling* eller *Sommar-Guling*.

P. 73. *Undersökning om de gamle Auctorers Catarractes, af SAM. ÖDMAN.*

Arch. v. LINNÉ förer den til *Larus*, men A. söker af många skäl visa at de gamlas beskrifningar ej passa bättre med någon annan Fogel än *Pelecanus Bassanus L.*, som ock synes vara den för Judarne til at äta förbudne Foglen *Salac* eller *Schelek*.

Väderleken och gångbara sjukdomar uti Stockholm i Julii, Augusti och September månader 1786.

Julius:

1. Morg. 17 gr. v. strömoln, Bar. 25,50. midd. 21 gr. v. B. 25,48.
2. Morg. 16 gr. v. klart, B. 25,43. midd. 21 gr. v. strömoln, e. m. rågnskurar.
3. Morg.

3. Morg. 13 gr. v. klart, B. 25,64. midd.
19 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, B. 25,68.
4. Morg. 15 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 25,58. midd.
20 gr. v. Bar. 25,50, strömoln, natten
rågn.
5. Morg. 15 grad. v. Bar. 25,28, mulet.
midd. 19 gr. v. strömoln, Bar. 25,17.
Om natten rågn.
6. Morg. 11 gr. v. mulet, B. 25,20. midd.
18 gr. v. strömoln, B. 25,27.
7. Morg. 18 gr. v. strömoln, Bar. 25,25.
midd. 18 $\frac{1}{2}$ gr. v. Bar. 25,21, rågn in-
på natten.
8. Morg. 14 gr. v. strömoln, Bar. 25,14.
midd. 20 gr. v. strömoln, B. 25,14.
9. Morg. 14 grad. v. dimma, Bar. 25,14.
midd. 15 gr. v. Hagelblandat slagrågn
med åska, eft. m. skåftals rågn, Bar.
25,20.
10. Morg. 14 gr. v. mulet, B. 25,28. midd.
19 gr. v. strömoln, B. 25,35.
11. Morg. 13 gr. v. rågn, B. 25,36. midd.
18 gr. v. rågn skåftals, B. 25,35.
12. Morg. 12 gr. v. klarnade, B. 25,38.
midd. 17 gr. v. strömoln, B. 25,49.
13. Morg. 12 gr. v. klart, B. 25,69. midd.
19 gr. v. klart, B. 25,76.
14. Morg. 16 gr. v. mulet, B. 25,76. midd.
24 gr. v. strömoln, B. 25,72.
15. Morg. 17 gr. v. mulet, B. 25,64. midd.
18 gr. v. mulet, B. 25,64.

16. Morg.

16. Morg. 17 gr. v. strömoln, Bar. 25,64.
midd. 20 gr. v. strömoln, B. 25,61.
17. Morg. 18 gr. v. klart, B. 25,50. midd.
19 gr. v. strömoln, B. 25,47.
18. Morg. 17 gr. v. strömoln, Bar. 25,48.
midd. 18 gr. v. strömoln, B. 25,58.
19. Morg. 14 gr. v. klart, B. 25,66. midd.
18 gr. v. klart.
20. Morg. 15 gr. v. strömoln, Bar. 25,53.
midd. 18 gr. v. strömoln, B. 25,48.
21. Morg. 15 gr. v. mulet, B. 25,40. midd.
17 gr. v. mulet, mot afton smätt rågn.
22. Morg. 16 gr. v. mulet, B. 25,38. midd.
18 gr. v. strömoln.
23. Morg. 16 gr. v. dimma, Bar. 25,46.
midd. 20 gr. v. strömoln, B. 25,49.
24. Morg. 17 gr. v. dimma, Bar. 25,56.
midd. 21 gr. v. strömoln, B. 25,57.
25. Morg. 18 gr. v. strömoln, Bar. 25,51.
midd. 20 gr. v. strömoln.
26. Morg. 16 gr. v. klarnade, Bar. 25,51.
midd. 20 gr. v. strömoln. Bar. 25,45,
rågn til natten.
27. Morg. $18\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 25,24. midd.
19 gr. v. strömoln med rågnstänk, Bar.
25,27.
28. Morg. 18 gr. v. mulet, B. 25,17. midd.
 $16\frac{1}{2}$ gr. v., rågn från klockan 9 f. m.
e. m. skåftals.
29. Morg. $16\frac{1}{2}$ gr. v. klarnade, Bar. 25,36.
midd. 19 gr. v. klart, B. 25,42.
30. Morg.

30. Morg. 16 gr. v. klart, B. 25,43. midd.
19 gr. v. klart.
31. Morg. 18 gr. v. mulet, B. 25,31. midd.
18 gr. v. Bar. 25,20; smårågn hela ef-
termiddagen.

Augusti.

1. Morg. 17 gr. v. strömoln, Bar. 25,18.
midd. 18 gr. v. B. 25,26, rågnade e. m.
2. Morg. 15 gr. v. strömoln, Bar. 25,29.
midd. 18 gr. v. B. 25,35, strömoln.
3. Morg. 13 gr. v. mulet, B. 25,38. midd.
19½ gr. v. mulet, B. 25,36, rågnade
til natten.
4. Morg. 16½ gr. v. rågn, B. 25,00. midd.
15 gr. v. B. 25,03, strömoln.
5. Morg. 14 gr. v. strömoln, Bar. 25,42.
midd. 17 gr. v. Bar. 25,54, litet rågn.
6. Morg. 14 gr. v. klart, B. 25,70. midd.
20 gr. v. klart, B. 25,78.
7. Morg. 13 gr. v. klart, B. 25,80. midd.
20 gr. v. B. 25,75, strömoln.
8. Morg. 13½ gr. v. nästan klart, B. 25,67.
midd. 22 gr. v. til natten rågn och åska.
9. Morg. 16 gr. v. strömoln, Bar. 25,55.
midd. 17 gr. v. åska och rågn, Bar.
25,58.
10. Morg. 13 gr. v. dimma, B. 25,53. midd.
18½ gr. v. rågn och åska inpå e. m.
11. Morg. 15 gr. v. dimma, B. 25,47. midd.
20 gr. v. tunna moln.
12. Morg.

12. Morg. 15 gr. v. mulet, B. 25,52. midd.
17 gr. v. mulet.
13. Morg. 15 gr. v. mulet, åska med rågn,
kl. 11 f. m. B. 25,33. midd. 20 gr. v.
strömoln.
14. Morg. 16 gr. v. mulet, B. 25,39. midd.
20 gr. v. åska och rågn.
15. Morg. 15 gr. v. mulet, B. 25,44. midd.
21 gr. v. B. 25,46; åska kl. 5 e. m.
16. Morg. 15 gr. v. mulet, B. 25,52. midd.
20 gr. v. B. 25,55; åska och rågn.
17. Morg. 15 gr. v. dimma, B. 25,58. midd.
21 gr. v. strömoln, natten åska med
starkt rågn.
18. Morg. 15 gr. v. rågn, B. 25,60. midd.
18 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, B. 25,62.
19. Morg. 15 gr. v. mulet, B. 25,60. midd.
19 gr. v. strömoln, B. 25,62.
20. Morg. 14 gr. v. dimma, B. 25,60. midd.
20 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, B. 25,62.
21. Morg. 13 gr. v. dimma, B. 25,62. midd.
19 gr. v. strömoln, rågn om natten.
22. Morg. 16 gr. v. mulet, B. 25,59. midd.
22 gr. v. strömoln, B. 25,61.
23. Morg. 15 gr. v. dimma, B. 25,62. midd.
18 $\frac{1}{2}$ gr. v. måft mulet.
24. Morg. 14 gr. v. klart, B. 25,59. midd.
17 gr. v. strömoln, B. 25,62.
25. Morg. 13 $\frac{1}{2}$ gr. v. nästan klart, B. 25,62.
midd. 21 gr. v. aft. norrsken.
26. Morg. 11 $\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,72. midd.
20 gr. v. strömoln.

27. Morg. $13\frac{1}{2}$ gr. v. strömola, B. 25,73.
midd. 19 gr. v.
28. Morg. 15 gr. v. klarnade, Bar. 25,58.
midd. $17\frac{1}{2}$ gr. v. strömola, B. 25,48.
29. Morg. 15 gr. v. mulnade, Bar. 25,30.
midd. 17 gr. v. rågn inpå e. m. och
natten.
30. Morg. 13 gr. v. klarnade, Bar. 25,22.
midd. 17 gr. v. rågn, B. 25,21. e. m.
rågn.
31. Morg. 11 gr. v. halfklart, Bar. 25,04.
midd. 16 gr. v. strömola, norrsken til
afton.

September:

1. Morg. 9 gr. v. klarnade, Bar. 25,08.
midd. 16 gr. v. strömola, B. 25,18.
2. Morg. 11 gr. v. klart; B. 25,35. midd.
 $17\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,39, aft. rågn.
3. Morg. 13 gr. v. strömola, Bar. 25,31.
midd. $17\frac{1}{2}$ gr. v. mulnade, B. 25,38.
4. Morg. $10\frac{1}{2}$ gr. v. nästan klart, B. 25,46.
midd. $15\frac{1}{2}$ gr. v. B. 25,39, rågn e. m.
5. Morg. $10\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,35. midd.
16 gr. v. halfklart, B. 25,43.
6. Morg. 9 gr. v. klart, B. 25,55. midd.
 $17\frac{1}{2}$ gr. v. strömola, B. 25,59.
7. Morg. 10 gr. v. nästan klart, B. 25,60.
midd. 15 gr. v. strömola, B. 25,62.
8. Morg. $8\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,71. midd.
16 gr. v. strömola.
9. Morg. 12 gr. v. mulet, B. 25,59. midd.
15 gr. v. strömola, B. 25,42, til nat. rågn.
10. Morg.

10. Morg. 12 gr. v. mulet, B. 25,06. midd.
15 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, Bar. 25,04, natten
rågn.
11. Morg. 12 gr. v. mulet, B. 25,06. midd.
15 gr. v. strömoln, e. m. skåftals rågn.
12. Morg. 13 gr. v. mulet, B. 25,12. midd.
15 gr. v. B. 25,16, e. m. rågn skåftals.
13. Morg. 10 gr. v. strömoln, 25,08. midd.
11 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, skåftals rågn e. m.
14. Morg. 9 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 24,92. midd.
15 gr. v. strömoln, B. 25,00, til natten
rågn.
15. Morg. 12 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 24,70. midd.
14 gr. v. rågn för och e. m. B. 25,79.
16. Morg. 12 gr. v. strömoln, Bar. 24,90.
midd. 15 gr. v. mulet, e. m. rågn, B.
25,01.
17. Morg. 12 gr. v. strömoln, Bar. 25,16.
midd. 15 gr. v. B. 25,25, afton rågnade
in på natten.
18. Morg. 11 gr. v. mulet, B. 25,02. midd.
13 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, rågnade skåftals e. m.
19. Morg. 9 gr. v. nästan klart, B. 25,24.
midd. 12 gr. v. strömoln, B. 25,40.
20. Morg. 6 gr. v. strömoln, Bar. 25,70.
midd. 10 $\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,84, aft.
norrken.
21. Morg. 8 gr. v. nästan klart, B. 25,75.
midd. 15 gr. v. B. 25,70.
22. Morg. 9 gr. v. klart, B. 25,51. midd.
13 gr. v. småmulet, B. 25,45.

23. Morg. $8\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 25,55. midd.
10 gr. v. strömoln, B. 25,67.
24. Morg. 2 gr. v. frost, klart, Bar. 25,83.
midd. 9 gr. v. klart, B. 25,88. Norr-
sken om afton.
25. Morg. 3 gr. v. strömoln, Bar. 25,85.
midd. $10\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, B. 25,75.
26. Morg. $8\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 25,46. midd.
12 gr. v. B. 25,36.
27. Morg. 10 gr. v. mulet, B. 25,26. midd.
 $11\frac{1}{2}$ gr. v. rågn, B. 25,26.
28. Morg. 11 gr. v. rågn öfver natten och
f. m. Bar. 25,12. midd. 13 gr. v.
29. Morg. 8 gr. v. rågn, B. 25,02. midd.
8 gr. v. rågn, B. 24,97.
30. Morg. 4 gr. v. dimma, B. 25,00. midd.
10 gr. v. strömoln, Bar. 25,16, afton
norrskan.

***

***

***

Detta Quartal kan man ej heller klaga öfver Epidemier. Sjukdomarne voro de vanlige; mot Aug. månads slut infunno sig envisa Diarrhøer, som ibland voro cruentæ; en Remitterande feber blef mera allmän i Sept. och var ibland rötaktig, dock ingendera allmän eller svår. Halsflufs med hosta visade sig sparsamt.

Om Förlofsnings-Vetenskapens Theoretiska del i Systematisk ordning, til uplysning för unga Studiosi Chirurgiæ, sammansatt af H. SCHYTZERCRANTZ, M. D. m. m. (a) är titeln på en från Commissarien BRODINS Tryckerie nyligen utkommen Bok. Den innehåller utom Titelblad, Företal, Inledning och en och en half sida tryckfel, 302 sidor, är fördelt i 31 Capitel och försedd med 10 Tabeller.

I allmänhet hade varit at önska mera redighet i ämnets afhandling; at Stilen vore mera klar och ej så belastad med slåpande circum-locutioner; at nyare Auctors skrifter blifvit mera rådfrågade och at en få oräknelig mängd af tryckfel ej funnits, af hvilka, utom de på sista bladet upräknade, finnas nästan öfver alt så grofva, at meningen däraf blir mörk eller löjlig.

A. anfer i företalet brift på goda Svenska Handböcker, vara et af de största hinder för den Studerande ungdomen. Härup-

C 3

på

(a) Denna titel får såkert tydlig mening, när antingen första ordet *Om* borttages, eller ock något annat ord tilfättes, som förenar de därpå följande orden: *i Systematisk ordning o. s. v.* Denna correction finnes likväl ej bland tryckfehlen anmärkt. Några skiljetecken skulle äfven *Orthographici* härstädes yrka.

på omtalas de anstalter vidlyftigt, som Chirurgiska Societeten vidtagit sedan år 1762 (då A. blef vald til dess Præses) til Chirurgiens uphjelpande: såsom Hr. DE LA FAIJS vackra och uppbyggeliga Tractats öfverfåttande af A., Föreläsningar i Anatomien, Jordkonsten m. m. Här ibland omnämnas äfven General-Directeuren och Riddaren AF ACRELS odödelige arbeten i en Not. A. beklagar sig sedan at dess vålmenande nit och förtroende til idel löften, som aldrig blifvit upfylde, gjort at han förskaffat sig många ovänner, utan at åndock kunna gagna sin Vetskap. Ändteligen, ledsen vid altsammans, tog A. afsked efter 16 års mödosam, lönlös och vålmenande tjenstetid. A. beklagar sig bitterligen, at man i tal och tryckte skrifter illa uttrydt dess göromål, hvar ibland han i synnerhet räknar en smådefull och pasquillant tryckt skrift af *Kongl. Hof- och Provincial-Medicus* (a) SKRAGGE, öfver hvilken A. ej kunnat erhålla Collegii Medici yttrande och utslag, ehuru Collegium från sjelfva Thronen därtill erhållit befallning på A:s ansöknings (b):

Den-

(a) Hvarföre ej Lif- och Provincial-Medicus, som han värdeligen är?

(b) Huru därmed rätteligen hänger tillsammans, inhämtas bäst af följande utdrag utur K. Collegii Medici Protocoll:

- Denna Theoretiska afhandling, som är utgifven för *Chirurgiska ungdomens nytta*,

C 4

lä-

Utdrag af Protocollet, hållit i Kgl. Collegio Medico d. 22 Maji 1786.

S. D. uppå kallelse inståtte sig Archiatern Doct. HERMAN SCHYTZERCRANTZ, då för honom uplästes en del af Företalet til den af honom nyligen från trycket utgifne afhandling: om den Theoretiska delen af Förlofsnings-Vetenskapen, hvarest Archiatern beklagat sig, at det af honom hos Collegium anhängigt gjorda klagomål emot Lif-Medicus SKRAGGE, ej ännu skall blifvit afgjort, ehuru Archiatern sjelf vidgår, det han genom Collegii Syndicus fådt veta, at alla de uti detta ämne inkomne Handlingar, tillika med en remiss från Kgl. Maj:t, hvilka Documenter blifvit med Lif-Medicus SKRAGGE communicerade, enl. bemålte Lif-Medici berättelse, skola vara förkomne uti Philipstads brand. I anledning hvaraf Archiatern tilfades, at i händelse han yrkar denna nu snart förgåtne sakens afgörande, åligger honom anskaffa och til Collegium inlämna uti vidimerade afskrifter, alla förenämde Handlingar som målet angå, hvarest Collegium vilje med görligaste första denna tvist til afgörande företaga.

Archiatern anförde härvid, at han uti Företalet af åfvannämde Bok inryckt denna utlåtelse, endast för at justifiera sig för allmänheten, men yrkade icke vidare Collegii utlåtande öfver målet; dock ville han inlämna et Exemplar af de Handlingar som saken angå, hvilka han på egen kostnad låtit genom trycket komma til allmänheten. Är och dag föreskrefne.

Ex Protocollo,

DAN. WICKMAN.

läges vara inrdttad i Systematisk ordning och bygd på Anatomiska, Physiska, Mechaniska och Mathematiska grunder (c). Den innehåller vål ej mycket nytt, men godt och bepröfvat ur VINSLOWS, HUNTERS m. fl. Tractater. Tabellerne äro låntagne ur STEIN, HUBER och DEVENTER. Practiska delen har A. redan i sina utgifne Rön och Observationer afhandlat. Han förmodar at denna Tractat, som redan var tryckfärdig då Professor KRAAK utgaf sin Handbok, skall vara mera nyttig för Chirurgi än denna, såsom endast skrefven för Barnmorskor. Sluteligen ber A. om ursågt i fall några fel vid sjelfva föreställnings-fåttet och Stilen skulle förekomma. ”Dess ämne (d) har varit at begripelig uplysa saken och i minnet behålla hvad af Lärromästarne kunna blifvit sagt (e).

Inledningen följer sedan, hvori gifves en vidlyftig definition på Förlossnings-Vetenskapen. Denna Vetenskap hörer til Chirurgien och den del däråf som kallas Exeresis, d. å. ”at uttaga, (f) skilja och förlossa Modren från sin börda.”

A.

-
- (c) Physiologiska och Pathologiska skulle mången ånå åska hårtil.
 (d) Til åfventyrs föremål.
 (e) Huru A. håri lyckats må andre dömma, jag för min del finner denna mening tåmeligen obegripelig.
 (f) Uttaga bör ju fågas om Barnet, men ej om Modren, som hår orått sker,

A. gör sedan en skilnad emellan en Accoucheurs och en Barnmorskas skyldigheter, af hvilka den förre ”bör känna Människokroppens delar, construction och function (g) m. m. och bidra en af naturen och årfarenheten bepröfvad hjälp; den senare åter biträder med sin handlag, til det högsta med sin konst, men Accoucheuren med sin Vetenskap” (h).

Förlofnings-Vetenskapen delas i Theorie och Practique (i), lika angelägne för en Accoucheur at känna, ”hvarigenom vid yppade tilfällen orädlighet, (k) misstag och skada kunna undvikas.

C 5

In-

(g) Lärer menas functioner.

(h) A. gör håri både Accoucheurer och Barnmorskor orått; hvem vet ej at de sednare, snart öfver hela Europa, undervisas i föddodelarnes Anatomie, förlofningsens Mechanisme &c. Likaså finner man ljusligen at en Accoucheur behöfver handlag och konst jämte sin Vetenskap. Desse måste således, fast i olika grad, finnas förenade hos både Accoucheurer och Barnmorskor.

(i) I anledning af Practique säger A. ”En skickelig utöfning af Förlofnings-Läran i en kånnares hand, har mycken likhet med en förnuftig application af Häfvaren (L'Evies), enligt dess varande lagar.” Hvilken liknelse ljuslig och klar!

(k) Et nytt, til äfventyrs otjenligt, ord i stället för rådlöshet.

Inledningen slutas med en vidlyftig beskrifning på de egenskaper en rättskaffens Accoucheur bör äga, som till slut innehåller några Christeliga förmaningar.

Därpå kommer *Innehållet af Boken* och sedan sjelfva Afhandlingen, öfver hvilken läses: ”*Om de Qvinnodelar, hvilka tjena till fortplantning af Människo-slågtet,*” under hvilken rubrique hela Afhandlingen innehålls (1).

I:sta Cap.

”*Om et vålskapat Bäckens, dess indelning och öfrige egenskaper, Bäckens axis*”
”el-

-
- (1) Det är anmärknings-värddt at denna titel, så slående och vidlyftig den ock är, då neml. *Om Qvinnans föddodelar* sade alt det samma, likväl på långt när ej innehåller hvarken det som på Titelbladet utläfvas eller i sjelfva väcket förekommer; hvem kan t. ex. föra till Qvinnans föddodelar. 5 Cap. *Om Månads-reningen*, XII *Om undersökningen eller angrepet* (Angrepet!), XV: *Om Fostrets utveckling, läge och vändning*, XVIII: *Om Fostrets Lif i och utom Lifmodren*, XXVII: *Om Nasvelsträngens underbindande &c.* och ändtel. XXX Cap. *Om sättet at upföda Barn med Ko-mjölck.* Troligen hade A. tänkt indela sin Tractat i flere afdelningar, då den första naturligt vis blifvit om desse Qvinnodelar, men sedan af någon händelse glömt bort de öfrige, och således låtit den första innefatta Theorien till hela Jorde-konsten. Anledning härtil fås p. XIX, midtpå sidan.

”eller Central linea, och om et vanskapet
”Bäcken.”

”Läran om Förlossnings-Vetenskapen (m)
grundar sig på Anatomien i allmänhet och
”i synnerhet af de delar där Människo-fröet
”danas, äger sit Läge, får Tilväxt, med-
”delas Lif, ombyter sit Vifstande eller til verl-
”den födes” (n), desse delar äro hårda och
mjuke, lika angelägne at kännas.

I:sta Afdelningen om Bäckenet.

Bäckenet är en af ben sammanfatt bygg-
nad och gör en ”särskildt hålighet” (o) ne-
derst af underlifvet, som kommer, ”enligt
Förlossnings-Vetenskapen” (p) i många mål
at betraktas. Benen äro flera hos Barn, men
af lika antal hos Man- som Qvinno-könet.
Bråskan förena en del af desse Ben, men
börja gemenligen vid 18- a 20 års ålder bli
ben-

(m) Hvarföre icke Förlossnings-Vetenskapen allena?

(n) Hela denna vidlyftiga och onödiga circumlocut:
hade undvikits, om A. simpelt och utan at, mot
sit löfte p. XIV sista raderne, vara bögfrafvan-
de, sagt: i synnerhet Qvinnans födslo delar; Han
hade äfven därigenom undvikit at säga en, så
länge sedan förkastad, löjelighet, at Fostret da-
nas och tilväxer innan det fått lif.

(o) Icke så aldeles särskildt, Cavum pelvis omklådes
öfver alt af peritonæum och är således gemen-
sam med Cavum abdominis.

(p) Männe ej A:rs mening är uti Förlossnings-Veten-
skapen?

benaktige (q). Banden tjena äfven at sammanbinda *en del Ben* (r). Hos fullväxte består Bäckenet af 3 stora och et litet ben, neml. Korsbenet, Robenen och Stjertbenen (f). Benens särskildta beskrifning följer därpå, hvilken jag utelämnar såsom ej särdeles intressante (t).

Om

- (q) Detta gäller vist ej utan alt undantag, Cartilago Symphyseos pubis, Sacro Coccygeæ och Sacro Iliacæ bibehålla sig vanligt vis mycket längre.
- (r) Alla Bäcknets ben förenas genom Bråsk och band gemensamt, så at vist ej en del sammanfogas genom bråsk och en del genom Band, utan äger hvarje bens förening bägge desse delar.
- (f) Pr. KRAAK räknar härtil i sin Handbok de 2 nedersta ländkotorne, hvilka, då de så mycket bidra till den viktiga Korsknölen formerande, såkert här förtjent beskrifning.
- (t) Utan tvärtom ganska felaktig; Således felas på Os Sacrum beskrifningen på dess basis, föremingen med nedersta Ländkotan och den därpå upkomna Korsknölen, slutet af Canalis vertebralis Sacri m. m. på Os Ileum; beskrifningen af dess ytor m. m. S. 7 l. 18 & 19 kallas föreningen mellan Kårs- och Höft-benen för Synchondrosis Sacro-Ischiatica, som är en grof vårdslöshet af A:r. I början af 7:de sidan säger A. "det hånder stundom, dock ganska sållan, at från själva Is-benets bäge och dess Symphysis äfven utskjuter en benaktig trubbig förifättning af en mer eller mindre längd, som af våra Anatomici, så mycket mig vetterligt är, ännu icke är omtalt." Då detta är en missväxt eller sjukdoms tillfällighet, kunna ej Anatomici, som beskrifva benen, sådana som de

*Om Bäckens indelning och dess öfrige egen-
skaper.*

Från Korfs-knölen (u) löper innaföre en egen kant, som kallas *Bäckens eller Robenets kant* (v). Bäckenet har en ingång och en utgång, som ej svarar midt emot hvarannan. "Öfre öppningens omkrets utgöres af Bäckens kant. Figurn skall likna en kroklinig likbent triangel, "Hvars bakvände basis är "där ossa Ilei förenas med Sacrum, begynnande innantill och skjuter fram af basis ossis "Sacri. Den främre spetsen är bögd til Symphisis ossium Pubis och mätes från ossium "Pubis förening med Ileis, det är: där den "sneda diametern faller emot de främre sidodelarne utanpå ossium Ilei half-circler lineer (x)

åro hos frike, därmed befatta sig; tvärtom torde man få anse det för en otålighet, at A. ej drögt med beskrifningen af detta utskått til afdelningen om et illa skapat Bäckenet, ty i et vålskapat, som A. här beskriver, finnes det vist icke. Bland de många som vid sjukliga tilfällen omtalat specielt denna omständighet, får jag nämna Prof. SIDRÉN i en Disputation 1785, under titul *Casus Morborum*, sid. 8 lin. 9 & 10; och han må ju få räknas bland våra Anatomici?

- (u) Som på et ställe endast obiter är nämnd, men aldeles ej beskrefven.
- (v) Desse kunna ju ej vara Synonyma? Bäckens kant går öfver ossa pubis, äfven ock där kan jukanten ej heta Robenets kant?

22(x). *Nedre öppningens ihålighet* (y) har *arcus pubis*, *rami & tuberositates Ischii*, *Ligamenta Sacro-Ischiatica* och *apex Sacri* s. *basis coccygis* til gråntlor (z) figur närmar sig til oval. Midt emellan desse öppningar ligger *apertura media*, hvilken *ändå* kan finnas om en *linea* drages ner om *Is-benets* båge, til föreningen mellan andra och tredje *vertebra Spuria Sacri*. ”*Detta ställets* ”*nämmande* (a) *har sin besynnerliga nytta i* ”*den praktiska förlossnings-hjelpen*” (b). *Bäckenets* *Ben* äro alla böjde och förenade efter *sneda plana*. *Planum* är en jämn yta, som är omskrefven af vissa gråntlor e. g. *ytan* af en *tafla*, som är omgifven af en *Ram* (c). I öfre *Bäckenet* märkes 3 *sneda ytor* (d).

-
- (x) Hela detta stället kan i okunnigas mening vara ganska höglårdt, som det är fast obegripeligt. Jag för min del tar mig den friheten at anse det som et sammanräffat tyg af en öfverfättare, som ej förstådt sin Original-skrift; och en uplyst Läsare skall dömma, om jag åtminstone ej har anledning därtil.
- (y) Betyder då ihålighet det samma i nedre öppningen, som omkrets i den öfre?
- (z) Hvarföre ej *apex coccygis*?
- (a) Lärer menas *nogare kännedom*.
- (b) *Praktiska* är här aldeles öfverflödigt.
- (c) Denna definition har åtminstone den dygden at ej vara lånt ur någon *Mathematisk Bok*.
- (d) Bör förstås under *i synnerhet* 3 *ytor*; ty många flere kunna säkert fås af *Korfs-knölen*, *Is-ben* &c.

2 af ossa Ilei, som i synnerhet i det hålda-
de tilståndet (e), är af en utmärkt nytta (f),
och det 3:dje är inbilladt och går från Kors-
benets utskått eller knöl (g) ner och tvärsöf-
ver til Is-benet. Detta planum determinerar
Bäckenets öfre öppnings-storlek. Lilla Bäcke-
net betraktar man nu som en ihålig Cylin-
der (h). Desse Ben hafva et vist afstånd mel-
lan hvaran och desse bestämde afstånden kal-
las Bäckenets diameter. I öfre Bäckenet är
endast en diameter, som utvisar distancen af
Robenens öfra kant eller Band från hvaran-
dra (i). I lilla Bäckenets öfre öppning fin-
nes en stor, en liten och 2:ne sneda. Den
sto-

- (e) Måne icke basvande tilståndet, såsom hvarken så plump eller crimintelt, skulle passa bättre?
- (f) Deras nytta at uppehålla Intestina, gifva fäste åt Musclar &c. är så väl före som under och efter grossessen ganska stor.
- (g) Hvilketdera skal det då vara? Knöl och utskått kunna ju aldrig vara Synonyma? Och hvarken knöl eller utskått nämnas i den speciella beskrifningen af Korsbenet.
- (h) Huru skola Kors-gropen och de irreguliere öppningarne svara mot denna figuren, på hvilken i en Not gifves af A. en aldeles Mathematisk definition.
- (i) Vanligt tages den från Spina anterior Superior Hvi från ena sidan til den andra, som här på intet sätt utmärkes med Robenets kant, til hvilket måtande såkert fordrades oändeligen många flere linéer. Denna, så kallade diameters storlek, utfatter ej heller A., som torde få anses

stora är $5\frac{1}{2}$ från sida til sida af Robenets kant, den lilla $4\frac{1}{2}$ ifrån Kors-knölen framåt öfver til Is-benets rand (k). De ineda från Synchondroses Sacro-Iliacæ til Is-benets armar; hvilkas bredd (l) räknas något drygare än den redan nämnde stora diametern (m). Af desse skåra lig bägge de första under rätta vinklar; men den 3:dje och 4:de skåra de förra ifrån båda sidorne under verticala vinklar (n). 4 diametrar finnas likaledes i nedra öppningen. Den stora mellan Sittbenens ränder $4\frac{1}{2}$, den lilla från Stjertbenets spets, til och under Is-benets låge $5\frac{1}{2}$ (o). De ineda gå från Sittbenets ränder til Stjertbe-

---

som et fel af glömska i en annars så omständelig beskrifning.

(k) Mera determinerat säger Pr. KRAAK från Korsknölen til Is-benens skärf. Dessutom hvarföre heter det icke Bäckens rand? Är ej Is-benets rand, som förr aldrig blifvit nämnd, en del däraf?

(l) Har då ock en linea bredd?

(m) A. definierar diameter med en rät linea, som skår en kroklinig figur i 2 lika delar. Huru kunna då desse 2:ne mätningar kallas diametrar? Man behöfver endast kasta ögonen på et Bäckens, för at finna origtigheten af denna denomination.

(n) Kunna då ej vertical vinklar äfven vara rätta? Min Hr. A: r det betyder ingen ting at figur i Euclidis definitioner har spetsige vinklar, de kunna sannerligen äfven vara rätte.

(o) Ganska ovanligt at kalla den stor, som är 4 och en half tum, och den liten som är 5 och

benets Ipets och åro $4\frac{1}{2}$ tum, utgörå således med den stora en liklidig triangel. "Uti sjelfva Bäckens båla kan man antaga 2:ne diametrar, en stor och en liten, men de hafva med de öfriga et motsidigt förhållande emot hvarandra, i det den stora går här efter den lillas ställning, såsom den lilla löper från den spetsiga Sittbenens uiskått på ena sidan til den andra, och således efter Bäckens stora diameters ställning" (p). Liksom nu desse diametrar dras ur bestämde puncter, "så hafva de ock under sig sjelfva et bestämdt förhållande" (q). Hos en medelmåttig person förhåller stora diametern af Bäckens öfra öppning sig til den lilla som $5\frac{1}{2}$ til 4 (r). De sneda förhålla sig i proportion VIII. B. N:o 4. D "por-

en half. Pr. KRAAK med, jag vågar säga, alla dugeliga Scribenter i Jordekonsten kalla dem juft tvärtom.

- (p) Samma anmärkning som gjordes i Noten x, passar i alla afseenden här.
- (q) Et fannerligen obegripeligt fått at utnämna förhållanden, åtminstone okänt för Mathematici; och dock är Euclides så vackert försvenskad af Pr. STRÖMMER.
- (r) Hvarföre ej som 5 och en half til 4 och en half enligt A:s första upgift p. 11 lin. 12, 13, 14, ell. som 5 och en fjerdedel til 4 och en half, enligt den andra p. 12 Noten f), enligt alla proportions-reglor; fannerligen, om ej de grofvaste tryckfel här kunna ursägta A:r, har han sagt den uppenbaraste contradiction.

”portion (f). Bäckensets båla dr emedlertid
 ”vidare än hvar och en diameter af lilla
 ”Bäckenset (t) tagen för sig allena och i syn-
 ”nerhet, därför äro ock de diametrar af
 ”Bäckensets medlersta öppning starkare (u);
 ”den stora belöper sig efter förhållandet af
 ”Korsbenets uthålning inemot $4\frac{1}{2}$ til 5 tum,
 ”och den lilla gemenligen allenast 4 tum (v).
 ”Af de 3 diametrar uti lilla Bäckenset (x),
 ”hvilka dragas från Korsbenets inre och ut-
 ”hålkade del, til främre och inre väggen af
 ”Is-benens hopfogningar (y) dr den medlersta
 ”den största, den öfversta och nedersta kom-
 ”ma således (z) liksom hjulpinnar vid deras
 ”ax (a) uti tätt vid hvarannan stående pun-
 ”ter och föreställa med deras spetsar mot
 hvar-

(f) Hvilken galimathias! göra då de andre det ej
 också? A:r citerar här en Note, och för at und-
 vika vidlyftighet må Läsaren sjelf jämföra No-
 ten f och g med föregående sida, och Noten g
 specielt med slutet af 8:de och början af 9:de
 sidan; upfinne ock sjelf ordsaken til en så öfver-
 flödig redit samt förene olikheterne, jag förmår
 det icke.

(t) Huru jämföra en hålas vidd med en linea?

(u) Hvad menas med en linea som är stark el. svag?

(v) Hvilka diametrar äro omtalte, som äro mindre än
 desse?

(x) Pag. 12 lin. 7 & 8 antogs endast 2 diametrar;
 hvadan har då denne 3:dje tilkommit?

(y) Gifves det då mer än en Is-benens hopfogning?

(z) Tydelig conclusion.

(a) En aldeles omathematisk liknelse.

”hvarandra rättade, 2 sneda ytor, hvilka
 ”ijena den stora diametern af medlersta öp-
 ”ningen til gemensam grund-yta” (b).

Conjugata gör med lilla diametern af
 nedre öppningen en vinkel af ungefär 80 gra-
 der (c), i hvars spets stora diametern af Bäck-
 kenets medlersta öppning faller horizontalt,
 så at den med den förra, om man den för-
 längde, skulle göra en Vertical vinkel (d).
 ”Bäckens bakre och inre, eller Korsbenets
 ”främre vägg, ijenar således bägge de sneda
 ”ytorne, i stället för tvänne Catheti (e) (d. å.
 ”sidor som i en triangel omfatta den rätta
 ”vinkelen). Beträktar man emedlertid desse
 ”Catheti noga, så blifver man varse at de

D 2

”li

-
- (b) Alt hvad jag af denna orediga massa kunnat fat-
 ta, är at 2 determinerade plana kunna formeras
 på endast 2:ne lineer, och at en rät linea icke
 allenast kan ha yta, utan ock grund-yta, och at
 denna grund-yta uppkommer af 2 mot hvarannan
 lutande plana; och detta äro fatser som redan de
 äldste Mathematici ansedt för absurda.
- (c) Denne mätning måste sanneligen vara tagen un-
 gefär, 80 graders vinkel är nästan rät och den-
 ne kan ej vara det til hälften.
- (d) Lärer menas Vertical vinklar. Den som en gång
 gjort sig besvär at läsa igenom definition på Ver-
 tical vinklar, finner lätt at en enda Vertical vin-
 kel är et hjernspöke.
- (e) Hvar finnes då här den rätta vinkeln? en sådan
 har A:r ännu ej nåmt, och at taga på höft och
 at hugga uti vädret, duger åtminstone ej i Mæ-
 thematiquen.

”likaledes utgöra 2 lutande plana, hvilka med
 ”deras spetsar stöta tillsammans; ty Korsbe-
 ”net är sammansatt af tvänne med deras
 ”spetsar mot hvarannan lutande plana (f),
 ”hvilka liksom i et segment sig förlora” (g);
 detta göres begripeligare om man hjälper
 föreställningen med små kåppar af tråd (h).
 Bäckens bakre och inre Cirkel segments
 förhållande med dess motsvarande främre
 och inre sida, faller då lättare i ögonen.

De 3 diametrarne från Bäckens inre
 vägg til dess främre, kunna med pelvimetrar
 noga uttiskas. Mättet som tages på Bäck-
 net är Korsbens högd och uthållning, Is-
 och Sittbens högd och Stjertbens afvik-
 ning från axis pelvis (i).

En Note förekommer här, som å nyo
 beskriver benen som innesluta Bäckens hå-
 la, hvilken på detta stället liknas vid et
 ägg.

-
- (f) A:r har, som förr anmärkt är, liknat plan vid
 en Tafel inom sin ram, men hvad slags spets har
 väl den?
- (g) Hela detta stycke må med skäl räknas bland de
 apocalyptiska, hvarpå denna Bok öfverflödar.
- (h) Här fås uplysning hvad A, ment med lineer som
 ha bredd och yta, det måtte säkert vara desse
 kåppar; men A. borde då nämna dem vid sit rät-
 ta namn och ge oss mätningen på sina här nyttja-
 de, för at kunna rätt fatta dess mening allestädes.
- (i) Öfverlättes med *extensio coccygis*.

ägg (k). Mätningarne af Bäckens djuphet
 anföras därpå och slutligen raisoneras åtskil-
 ligt lårdt (l) om Korfsbenets bugt, hvaraf
 slutet låter verbotim få här: ”Om man utur
 ”en punct i hvilken den öfre och nedre öp-
 ”ningens planer slöta tilhopa, och den öfre
 ”öppningens diameter conjugata och den nedre
 ”öppningens större diameter (m) framåt utdra-
 ”gas såsom medelpunct med des radier be-
 ”skrifver en båge (n), som går mellan båg-
 ”ge desse diametrars axis, så föreståller den
 ”Bäckens hålas axis (o) eller den öfra eller
 ”nedra öppningens axlars krökning beskrefven
 ”uti Bäckens håla-” Lilla Bäckens år
 baktill 3 gr och på sidorne 2 gr så djupt
 som framtil, Korfsbenets uthålkning år från
 6 til 20 lineer. ”Affståndet af Sittbens spet-
 ”siga fortsåttning, liknar den ena eller andra
 ”diametern af Bäckens öfra öppning (p) el-
 D 3 ”ler

(k) Således ej Cylinder, som den p. 10 lin. 9 be-
 tragtades. A. har et sådant förråd på liknelser,
 at han mera tycke^s passa til Poët, ån Auctor i
 Anatomien, där ingen licentia ges, som kan
 urfåga honom.

(l) NB. apocalyptiskt.

(m) Den neml. som går mellan Sittbens ränder,
 se p. 11 lin. 5 & 6 nedifrån.

(n) Huru i verlden skola 2:ne lineer uti mot hvaran-
 nan lutande planer någonsin kunna träffas, då de
 gå i en så aldeles olika direction.

(o) På Tab. V. förestålles den med en råt linea.

(p) Hvilkendera? De åro ju per Jovem! ej alla li-

”ler en af Triangelens lineer (q) af des nedre åpning, ty Stjertbenet förmår ej vika öfver en tum tillbaka (r). At få en nogakundskap om de skiljagtigheter, som i särskildta Kropps-Bäcken (f) infinna sig, är nödigt at betragta flere Bäcken at olika kön, ålder och felaktigheter, och jämföra dem med hvarandra.

Om Bäckenets axel eller Central linea.

”Axis eller Bäckenets Central linea faller ned och utföre mellan fotsålorne på Höri-

ka, om jag annars förstådt A:rs mening, eller om man får antaga de öfrige Auctorerers, som jag med visshet vet at jag förstår. — A:r tyckes här genom de många olika figurer, planer och mätningar blifvit, som Danken säger, få huvudsivmled, at han glömt bort alt hvad han förr sagt, och fannerligen tarfvat några glas kallvatten för at vidare fortfara.

(q) Hvarföre ej sidor?

(r) Per bonam consequentiam äro då desse, den inbillade triangels sidor, lika med diametrarne i öfre åpningen. P. 12 lin. 6 utfättes sidornes längd til 4 och en half tum; huru kunna de då förliknas vid de större diametrarne af öfra åpningen? Utom det at det är orimligt at likna en och samma linea vid flere andra sins emellan olika. Desse vårdslösheter äro sådane som ådraga en nybegynnare nåpft.

(f) Hvad annat slags Bäcken skulle här väl kunna menas, än djuriske?

”*rizonten* (t), faller ej paralel med kroppens. Faller nu kroppens *Central linea perpendiculari* ned på *Horizonten*, så måste *Bäckenets Central linea* ej vara en paralel utan en *sned linea*.” (u) Då *axis corporis* et *pelvis* skåra sig under spetsiga vinklar, måste plana i *Bäckenets* öppningar ej vara parallella med det vågrätta planum. För at bestämma lilla *Bäckenets* öfre öppnings planum *inclinatum*, anföras *LEVRETS* och *ROEDERERS* methoder, af hvilka *Auctor* måst tyckes gilla den fenares (v).

D 4

Kän-

- (t) At göra en anmärkning vid en så löjelig Phras, vore öfverflödigt; A:rs mening låter ofelbart vara, at *Bäckenets central linea* faller ned mellan föttern af en stående person på det *horizontella planum*.
- (u) Detta har ju redan A. antagit förut, nu hade han kunnat anføra at *Bäckenets axel* ej faller *perpendiculari* ned mot planum *Horizontale*.
- (v) Jag hänvisar mina Läsare til sjelfva desse citerade *Auctorer* och försäkrar, at om de också vore skrefne på et okänt språk, kan ur dem ändock håmtas lika mycket, som ur denna beskrifning. Med min Herres tillstånd hoppar jag äfven öfver alt det öfriga *Mathematiska*, eller rättare sagt *omathematiska* om öfre och nedre *Bäckenets* samt *Lifmodrens* och *Moderlidans central-lineer*; för min del vil jag håldre, ehuru svårt det ock kunde blifva, åtaga mig at låra det verbotim utan til, än at taga meningen ut där af.

Kännetecken til et vål skapat Bäckens utvärtes åro (x) en bögd bakdel (y), breda höfter och från hvarandra vål stående Lår (z). Qvinno-Bäckens åro vidare ån Mans-Bäckens, på det Lifmodren må ha tilräckeligt rum at vidga sig (a). Lårbenens och deras hufvudens Central lineer anföres fedan (b).

Om

-
- (x) Höra de til central-lineen, hvarom detta stycke handlar?
- (y) Huru bögd? är det inåt, blir det juft et tecken på contrarium.
- (z) Detta följer naturligt vis altid af breda höfter. Pr. KRAAK upräknar följande utvärtes kännetecken på et godt Bäckens: "At Qvinnan icke är mycket svankryggad ned vid Korset, at hon har tilräckelig vidd omkring Bäckenet eller öfver Roerne, at ena Robenet icke står högre ån det andra, eller någon annan Bäckensbens snedhet utvärtes märkes." Skada at denna Bok redan var tryckfärdig då Prof. KRAAKS Handbok utgafs, man hade ju annars med skäl kunnat vänta så här, som på otaligt många andra ställen, correctioner efter denne för-sit åmne så vål utarbetade Tractat.
- (a) Troligen skulle den därtill ej sakna rum i et mans Bäckens; största skålet til olikheten lærer vål ligga i Förlofsningens möjlighet.
- (b) Därvid anföres at "Lårbenens kropps-central lineer gåra ordentligt vis med deras hufvudens central-lineer en vinkel af ungefår 180 grader." Ehvad det ock varit som förmått A. til detta uttryck, har det ej varit någon grundad kånndom, efter-som 180 gr. juft utgåra 2:ne råta vinklar, och då 2:ne lineer på detta fåttet rå-

Om et illa skapat Bäckten.

Detta kan vara antingen för stort, för litet eller vanskat. Första afvikningen (c) är då Lärbenen och deras hufvudens axes hvarken skåra sig efter determinerade vinklar eller innom Bäcktenet. Den periferiska skapnaden af Bäcktenets öfra öpning (d) förändras då aldeles och Bäcktenet blir då i anseende på dess lilla diameter, antingen för platt eller nästan ihoptryckt. (e) Et platt Bäckten är däraf altför ovalt och hoptryckt, antager ofta skapnad af et liggande ∞ (f).

D 5

Bäck-

kas, blir ingen vinkel, men endast en rät linnea af.

- (c) Jag tycker det är svårt at säga hvilken af afvikningarne bör kallas den första och hvilken den sista.
- (d) Sannerligen en underlig skapnad! hvarföre ej Peripherien af Bäcktenets öfra öpning?
- (e) Nästan tyckes här vara et öfverflöds-ord, hållt et nästan ihoptryckt, är det samma som et för platt; det öfverfättes äfven med pelvis compressa.
- (f) Detta måste dock ej ske ofta; väl kan det hända at Is-benen äro raka, men at de äro så inåt böjde at de aldeles nåkas Korsknölen, vet jag ej at någon före A. anmärkt; men posito at detta också någon gång möjligen kunde hända, börde då ej et sådant Bäckten heta ihoptryckt och ej platt, som A. här kallar det? Om distinctioner skola göra någon nytta, böra de vara justa och differencerne noga observeras, därföre heter det qui NB bene distingvit bene docet. Men annars blir det just vice versa.

Bäckenet kan också, utan at vara platt eller ihoptryckt, äga sin naturliga skapnad (g); men likväl efter alla sina mått befinnes det vara antingen för litet eller för stort. Ju trångre Bäckenet är i sin öfra öfning, ju större och vidare är det gemenligen i sin nedre (h). De öfrige förändringar i öfre Bäckenet beskrivas sedan, hvilka ån göra öfra öfningen, ån Bäckenets håla och ån nedre öfningen trångre (i). Orsakerne til oformelige Bäcken anföras därpå, hvilka äro tagne ur *Roederer* och *Henckel*, de äro prima conformatio, incongruus puellæ Situs & gestatio, ossium in prima juventute nimia debilitas, mollities, Rachitis m. m. Exostoses, Fracturæ & Luxationes på desse delar (k). Bland des-

(g) Därpå lårer ingen tvifla.

(h) Månne det då har en naturlig skapnad?

(i) Och det någorlunda rätt. Men då A:r skall tala om et rakt, som han säger stråckt Korsben, utlåter A:r sig "dåremot i fall af et stråckt och således platt Korsben kan naturligt vis (NB. "lilla diametern i nedersta öfningen) vara starkare ån stora diametern af Bäckenets håla eller des medlersta öfning sjelf." Här kommer således A:r åter fram med starka lineer och förliknar dem vid hålör. O! huru lyckligt för honom om han antingen aldeles ej befattat sig med at vara Mathematicus, utan at han låst igenom de första definitionerne, eller ock ingen som låst dem befattade sig med des Bok.

(k) Hvarföre ej harum partium, då allt det andra är på Latin. Månne HENCKEL här nyttjat Tyfka?

desse causer beskriver A:r därpå utförligen, på hvad sätt Rachitis skadar Båcken.

Sluteligen afgöres den frågan om Båckenets ben vika från hvarandra vid förlofsningen eller ej, och besvaras den rätteligen med nej (l).

Sedan jag nu genom et Capitels noggran recension gifvit mine Läsare idéer om A:rs skriffatt, och, som jag hoppas, justifierat de generelle anmärkningar jag vid början af recension gjorde, torde det göra tillfyllest at endast upräkna titlarne på de följande Capitel och hänvisa den eller dem af mina Läsare, som därtill kunna vara hugade, til sjelfva Boken (m).

2 Cap.

(l) Huru väl A:rs Practique här grundar sig på des Theorie, kan man se i des *Märkvärdiga Händelser i den Practiska Förlofsnings-Vetenskapen*, hvarest Practiska delen af denna Vetenskap är lika lyckligt etalerad, som den Theoretiska här; där låses p. 128 lin. 25 *buru han*, då vid en onaturlig Förlofsning Fostrets nedra kåke var fästad mot Modrens Is-ben, *"införde sin bögra hands" "vål smorda fingrar under Fostrets rygg up til" "des nacke (och) tryckte Tarmbenet och synnerligen Moderstidan tillbaka."* -- Hvilken mängd anmärkningar vore ej här at göra vid desse få rader! Men de ligga i så öppen dager och höra mig ej härtil; jag må då med skål säga med Poëten:

Nog af med dem jag har, de ge ej håg för flere.

(m) Dock med det uttryckeliga förbehåll, at om någon skulle påstå, det jag preferablement utvaldt

”2 Cap. Om de mjuke delar, som inuti
 ”beklåda Bäckenet (n). 3 Om Quinnans yt-
 ”tre födslo delar. 4 Om Quinnans inre mju-
 ”ka födslo delar (o). 5 Om Månads-reningen.
 ”6 Om Lifmodrens skapnad hos en Rådder
 ”Quinna. 7 Om Hafvande tilståndet. 8 Om
 ”de täckelser uti hvilka et Foster tillika med
 ”vattnet innehålles (p). 9 Om våtskornes
 ”kringlopp i Moderkakan. 10 Om Quinno-
 ”bröstens delar och nytta. 11 Kännetecken
 ”af et enkelt och et twillinge hafvandenskap.
 ”12 Om undersökningen eller angrepet (q) och
 ”dessa nytta. 13 Om hafvande tilståndet och
 ”dessa tideräkning. 14 Om den häfdade Lif-
 mo-

- 1:sta Capitlet, som mått anmärkningsvärdt, mig då måtte tillåtas bevisa, at alla de påföljande förtjäna et lika öde; men detta svåra arbete, vil jag ej, utan at få en så ohemul be-
 skyllning, åtaga mig. Några få generelle an-
 märkningar torde dock här och där tillåtas mig.
- (n) Härtil räknas bland annat Nerver, Arterer, Vener och Vasa Lymphatica, (de senare beskrivas icke) desse tyckas samt och synnerligen ej särdeles passa til beklådningar.
- (o) Hvilka inre hårda gifvas då?
- (p) Hvilken utom vår A:r skulle, som han, under denne Artikel fört Nafvelsträngen, Moderkakan, ja, til och med sjelfva vattnet. Jag förbehåller mig at mine Läsare sjelfve göra sig möda och se efter i Boken, på det min trovärdighet ej måtte sättas i fråga.
- (q) Hvilken olycks-ande har ingifvit A:r et så nytt och bedröfveligt ord?

”modrens vidare förändringar intil förlofs-
 ”nings-stunden. 15 Om Fostrets utveckling,
 ”ldge och vändning (r). 16 Om förlofsnin-
 ”gen och dess indelning. 17 Om et dödt el-
 ”ler lefvande Fosters kännetecken. 18 Om Fo-
 ”strets Lif i och utom Moderlifvet. (f). 19
 ”Om Förlofsningens naturliga förberedelsers
 ”grundlagar (t). 20 Om ordsaken til För-
 ”lofsningens naturliga förrättande. 21 Om
 ”naturliga Förlofsningens indelning i dess sär-
 ”skilda tider, värkar och deras kännetecken.
 ”22 Om de laglikmätiga förändringar, hvil-
 ”ka förekomma under den naturliga förlofs-
 ”ningen på Modrens och Fostrets delar. 23
 ”En kort anvisning huru den naturliga för-
 ”lofs-

(r) I detta lärrika Capitel statuerar A:r at Modrens
 inbilnings-kraft kan ända til slutet af 4:de må-
 naden värka på Fostrets danande, och at Fostret
 vändes i Moderlifvet; Satser som nu, Gudi låf!
 icke en gång någon Barnmoriska under 70 år hy-
 fer här i Landet.

(f) A:r kallar Fostrets lif i Moderlifvet för et plant-
 likt lif, och skall ”bestå i et ofullkomligt blodets
 ”omlopp och Fostrets leders rörelse.” Hvad det
 första angår är circulatio Sangvinis hos Fostret
 vist fullkomlig, äfven som vätskornes omlopp i
 en växande planta år; och hvad Ledernes fria
 rörelse angår, är den så aldeles skild från plan-
 tors, at den ensam kullkastar just det A:r ville
 bevifa.

(t) De här beskrefna grundlagar sträcka sig ända til
 och med til eftervärkarne, hvilka svårligen lära
 kunna räknas til förberedelser.

”lösningen för sig går efter Herr D:r PETITS
 ”anvisning (u). 24 Hvilken kraft sätter be-
 ”mödningar och värkar i drift och ordning.
 ”25 Om den Vändandes läge vid den natur-
 ”liga förlofsningen. 26 Om den hjälp man
 ”är skyldig en vändande Qvinna uti den na-
 ”turliga förlofsningen (v). 27 Om Nafvel-
 strän-

- (u) Jag för min del skulle håldre önskat det A. följt Naturens anvisning, hållt jag vid Capitlets genomläsande finner at de märkeligen differera.
- (v) Ehuru jag föresatt mig at i desse anmärkningar vara kort, kan jag dock ej underlåta, at här något vidlyftigare anföra de falska och til en stor del barbariska lärdomar A:r här gifver, hvilka, upkomne i den mörka tiden, då Vetenskapen ännu låg i lända, til vår tids blygd ännu finnas hos en del til och med Accoucheurer. S. 246 l: 10 nedifrån läses: ”at Qvinnan mot slutet blifver föränlåten at liksom mot sin vilja förarbete värkarna.” Hvad härmed förstås kan jag aldeles ej fatta, som jag ej kan göra mig begrep om hvad det vil säga at förarbete värkarna, ehuru ofta jag ock hört olärda Gummor tala därom. Den olika ställning hvartil A:r här styrker den vändande, är aldeles onödigt, som Qvinnan härunder ej mera rör sig sjelf, utan tvingas af convulsiviske kryftningar til den efter Naturens afigt lämpeligaste ställning, mot hvilken man vist ej bör strida. — S. 247 lin. 9 & 10 ”angrepet bör utöfvas i början sållan, men vidare ganska försigtigt;” Männe detta senare ej är nödvändigt både från början til slut? — S. 250 medlersta stycket: ”Man skall sätta flata handen utanpå den utspände mellangården så-

”strängens underbindande. 28 Om efterbör-
 ”dens lossande och uttagande i naturlige til-
 ”fållen. 29 Om det gifves sådane Läkeme-
 ”del, hvilka äga kraft at upväcka afstagna-
 ”de värkar? eller ock om de kunna föröka
 ”svaga värkar utan skada? 30 Sättet huru
 ”man i nödfall kan upföda et Barn med Ko-
 ”mjölk.”

Hu-

”lunda, at man under värken farer (hvilken
 ”Svenska!) därmed öfver och bakåt.” Detta
 handgrep är intet allenast aldeles onyttigt, som
 därvid förlofsningen på intet sätt underhjälpes,
 utan tvärtom skadeligt och grymt, emedan mel-
 langården, som nu är ganska mycket utspänd och
 tunn, ej gerna kan befrias för uprifning. Detta
 nya och så goda handgrep at hålla för mellan-
 gården, är således genom denna förbättring för-
 derfvadt. -- S. 250 nedersta stycket: ”At leda
 ”Fosfrets hufvud på det naturliga sätt ur föd-
 ”sten, sättes i värksam utöfning, då man låter
 ”det gå öfver de i Moderslidan utvärtes hållna
 ”fingren och med dem lyfter hufvudet mot och
 ”til Is-benets båga, frammanföre i en hal cirkel-
 ”vändning, i stället at man med de inåt bög-
 ”de fingren, lik bakar, skjuter och tillbaka tryck-
 ”ker mellangården öfver hufvudet; denna band-
 ”räddning bör man använda utom värkarnes
 ”tid, för at kunna nyttja dem under sjelfva vär-
 ”ken. På sådant sätt blifver värkarnes kraft
 ”liksom bruten, de där värka större delen efter
 ”Bäckens axis ställning i en rätt linea mot än-
 ”detarmen, och hufvudet föres i en diagonal li-
 ”nea efter Moderslidans elliptiska axis ur föd-
 ”sten.” Huru aldeles onyttigt detta handgrep är, finner
 man ljusligen då man beömnar, at all tryckning

Huru lika Scribenter i en Vetenskap kunna icke allenast tänka, utan ock, til och med ut-

på hufvudet mot Is-benen, hindrar förlofsningen ända tils nacken framkommit under defs arcus, och sedan rullar nackbenet gemenligen ganska lätt; lika onödigt är det at befatta sig med mellangårdens skjutning öfver hufvudet; denna del, som då är så ganska tunn, halkar ganska lätt öfver Fofrets panna och ansigte; men huru grym, ja barbarisk, den är, är lätt at se: Fingrarnes införande innom de så utspända Födslo-låpparne, måste ju få vål på dem, som Vagina, kosta många plågor för den olyckliga sjuka, den måste ju ge anledning til en ny svår pårsning på perinæum, så mycket farligare, som den är ojäm, mellangårdens uprifvande måste således påskyndas, hvilken blir så mycket oundvikeligare, då fingren tillika skola tilbaka's trycka honom. Det är således ej underligt om perinæa efter denna method ej kunna skonas! -- Sluteligen recomenderar A:r Ronhuysens Vectis här, i det faller då intet spetten af et finger kan införas, men manne Vectis då tuto kan appliceras? eller, om det ock vore möjligt, manne den nänsin bör appliceras mot Fofrets ansigte? hållt då obtalet, som skall häfvas, består antingen emellan sittknölarne eller uti arcus pubis. A:r önskar at Barnmorskor kände detta Instruments skickliga bruk; jag åter önskar och hoppas, i anledning af det jag förut anfördt, at hvarken Accoucheurer eller Barnmorskor i detta fall nänsin, på det af A:r föreslagna sätt, måtte nyttja den. Hvad åter fingrarnes införande in ano angår, som A. lika ifrigt önskar at Barnmorskor måtte lära, är nu mera ingen tvifvel om at de ju icke förstå, sedan Pr. KRAAK på et förståndigt sätt i sin Handbok lärde dem nyttan däraf.

uttrycka sig, skall jag för ro skull ha det nöjet at visa, genom exempel af Prof. KRAAK och vår A:r, ehuru ingen den minsta anledning är at de kunnat afskrifva hvarandra, hållt vår A:r upriktigt förfäkrar at dess arbete var tryckfärdigt då Prof. KRAAKS vackra Handbok utgafs (se p. XIV).

Arch.

Pr. KRAAK.

S. 6 lin. 5 Sequ. Desse bägge öppningar svara ej midt emot hvarannan; utan den nedre är något på snedden tvärt för den öfra öppningen.

S. 45 lin. 4. Sequ. Bör Foftrets hufvud från början bjuda Kronan och vara så stådt, at pannan med anfigtet ligger bakåt uti endera hörngropen, och nacken snedt fram mot Isbenet uti Bäckens öfra öppning, mot hvars största och sneda mätning hufvudets största bredd blifver svarande, och då kännes Pilsömmen äfven så snedt öfver Bäckens efter denna mätning, samt stora fontanellen vetande bakåt vid samma hörngrop som pannan ligger uti.

SCHYTZERCRANTZ.

S. 8 lin. 9 Sequ. Desse bägge öppningar svara ej midt emot hvarandra, utan den andra är något på snedden tvärt för den öfra öppningen.

S. 183 l. 12 Sequ. Foftrets hufvud från början bör bjuda Kronan, och vara så stådt, at pannan med anfigtet ligger bakåt uti endera hörngropen, och nacken snedt fram mot Isbenet uti Bäckens öfra öppning, mot hvars största och sneda mätning hufvudets största och sneda bredd blifver svarande, och då kännes Pilsömmen äfven så snedt öfver Bäckens efter denna mätning, samt stora fontanellen vetande bakåt; med samma hörngrop som pannan ligger uti.

Sluteligen torde jag få anmärka, at så full denna Bok är på rediter, hvarom, utom
VIII. B. N:o 5. E de

de redan anförde ställen, i synnerhet 19—24 Capitlen vittna, saknas likväl ganska mycket, som til en fullkomlig Theorie om Förlofsnings-Vetenskapen årfordras. Således finner jag på intet ställe Barn-hufvudet Anatomice beskrifvit, skötseln före, under och efter förlofsningen, alla onaturliga eller (efter Prof. KRAAKS simpla och rediga benämningssätt) ofullkomligt - naturliga förlofsningar, hvars Theoretiska beskrifning är få oundgängelig m. m.

Mycket vore ock här at fåga vid jämförelsen af denna Theoretiska del och A:rs förr utgifne *Märkvärdiga Händelser i den Prædiska Förlofsnings-Vetenskapen med anmärkningar*, som man dels på flere ställen finner uppenbara contradictioner dem emellan, dels ock finner långa stycken af anmärkningarne i denna Theoretiska afhandling å nyo omtryckte; men som jag redan blifvit vidlyftigare än jag tänkt, vil jag för denna gången därmed afstå.

Mit sluteliga omdöme om denna Bok är, at den är ofullkomlig, oredig och utan nödig urskilning sammanfatt, samt aldeles otjenlig til uplysning för unga Studiosi Chirurgiæ.

- - C - - - S.

K. Vet. Acad. Nya Handl. Månad. April, Maji och Junii 1786.

P. 125. *Styng-Flug-Slägtet* (Oestrus); af A. DOLPH MODEER.

Namnet *Styng* kommer af Honorne, som med en tagg lägga sina ägg i kreaturens hud. Flugans mun har hvarken *käkar*, *tänder*, *snyte* eller *tunga*, utan 3 *insänkta* eller *uphöjde punkter*, utur en af dem utkommer genom tryckning en liten mörk tip, som lår vara tungan. Äggen äro aflånge, något krökta, sammantryckte och hafva i den öfre ändan en hvals och tilhopa tryckt spets, som en Lancette, hvarmed troligen ägget inlägges i kreaturens hud. Det sker mot slutet af sommaren; larven utkläckes snart och födes där til nästa Vår, då den utgår, förbyts til docka och efter 2 veckor til Fluga.

Larverne äro nästan coniske, försedde med 12 leder; hufvudet är vid den spetsiga ändan; vid munnen hafva de 2 spetsige klor eller hakar, hvarmed de hålla sig fast, eller krypa, hafva inga fötter, eller ögon, andhälen sitta i bakändan. Dockan liknar larven och är ej annat än dets yttre hud.

De här beskrefne species äro: 1) *Oestrus Trompe*, det största af alla, lik en Spynfluga; 2) — *Tarandi* eller *Renstyng*; 3) — *Hæmorrhoidalis*, *Håst-styng*; 4) — *Nasalis*,

Nos-stynget; 5) — *Bovis*, Ko-stynget; 6)
— *Ovis*, Får-stynget.

Fortf. e. a. g.

*Kort förteckning uppå de namnkunnigaste
Pestilents-tider i Sverige, af gamlare
och nyare Skrifter och Documenter
sammanfökt af BRENNER (a).*

Anno Christi 1315 rågnade med för-
skräckeligt åskedunder hela Sommaren, hvar-
på följde en stor hunger och allmän Pesti-
lencia, hvaraf tredjedelen af Människorna
dödde. Året därefter rågnade blod vid Ring-
staholm.

1345 påstod den stora Pestilentien, som
innom 5 års tid hådanryckte halfva delen af
Människorna.

1350 i Konung MAGNI SMEEKS tid öf-
vergick intet allenast hela Sveriges Rike, u-
tan ock nästan hela världen, en stor och all-
män Pestilencie, som 2 år tilförene begyntes
i Indien, och få genom Spanien, Frankrike
och Tyskland spridde sig hit til Sverige,
utdödandes både Städer och Länder, hvar-
före den i gamla Svenska Skrifter och Hand-
lingar med många epitheta blifver nämnd så-
som

(a) Benågit meddelt utur et Sterbhus.

som digerdöden, svarta döden, stora döden, och håller man gemenligen så före, at de många förstörde Boställen, gamla Borgar i villa skogar och ödemarker med ättebackar, samt höga upreste Runstenar, dem jag til en del sedt och afritat, denne tiden blifvit ödelagde, och aldrig sedan kommit at bebos, det ock OLAUS samt LAURENTIUS PETRI i sina Chrönickor stadfästa, och är märkvärdigt, at denne Pesten i Sverige varit så namnkunnig, at folket som qvarlede, ja ock sjelfva Konungarna, begynte skrifva och räkna sin æram eller årtal efter denne stora döden, äfven som fordom skedde efter syndaflo den, hvilket med Konung MAGNI SMEEKS och dets Sons Original-Bref, som hos mig finnes, kan stadfästas, så lydande: ”Wij MAGNUS och HAQVON, Konunga med Gudz nåd Norrigs och Sverigs, kennoms med thesso wåra närwarande öpne breswe, at uppå tridie äreno apter stora döden, thå btolonz wij med wårom Swerijkes Mannom en dag i allräckio &c.” At Norrige i detta Bref står nämndt framför Sverige, är ordfaken, då Konung MAGNUS för sin odugeliga och slemma Regering var affatt och Sonen HAQVINUS, som en krönt Konung i Norrige af Sveriges Ständer var anmodad, at tillika förestå Regementet i Sverige i sin Faders ställe, altså har han præfererat det Riket, som han var en krönt Konung öfver, framför Sverige, som

han allenast på en annans vägnar flyrde. Om denne Pest finnes antecknad at allenast fjerdparten af Människorna blifvit vid lifvet. Munkarne hafva ock på deras art velat lämna efterkommanderne en åminnelse af denne stora Pesten, genom en Latinsk Vers, den jag tror at hvarken VIRGILIUS eller OVIDIUS, om de lefde, kunde utreda sig uti, så lydande: *Rastrum triCumbum spiut Longum maxima pestis.*

1529 öfvergick Sverige den så kallade Engelska Svetten, efter den i det Landet först begyntes, som jämväl var en art af Pestilentien, och många 1000:de Människor lifvet afhände.

1548 och 1549 grasserade Pestilentien här i Stockholm, som annorstådes i Riket.

1565 gick uti Stockholm den så kallade stora Pestilentien i Sverige, då 18,000 Människor dödde, och som den tiden tycktes så grufvelig, at hvarken dragare tillräckte eller Prästerskapet hinde med, som de gerna ville, alla begrafva, utan måste låta dem nedergråvas hvar på annan uti stora och vida Grifter, dock alltid inom Kyrkogårdarne på Malmarne. Denna Pestilents continuerade ock året därefter, neml. 1566, så vål i Sverige, som i synnerhet i Lifland.

1572 vardt åter Stockholm af Pestilentien hemfökt, då Doctor GVILIELMUS LEMNIUS darsammaftådes lät trycka en Tractat

emot Pestilentien, dedicerad Hertig CARL af Södermanland.

1576 kom Pesten til Nyköping och Öregrund ifrån de Saxiske Sjö-Ståderne, som Doctor BENEDICTUS OLAI i sin Svenska Läkare-Bok förmåler, hvilket gaf honom anledning 2 år därefter, då samma Bok trycktes, at införa en utförlig och vidlyftig undervisning, huru man sig i Pest-tider förvara och curera skall. —

1580 gick åter en håftig Pestilentia öfver Stockholm samt Upsala, så at Academien nödgades skingra sig, då ock Pesten spridde sig öfver hela Upland och continuerade öfver hela Sommaren; denne sjuka öfverfor ock den tiden hela Ryksland.

1588 begynte i Junii månad och continuerade 1589, 1590 sammaledes, så i Stockholm, som andra orter i Riket, i synnerhet grasserade håftigt i Åbo och öfver hela Finland.

1603, som den Finska Rim-Chrönikan förmåler.

1623 grasserade åter i Stockholm den så kallade starka och stora Pestilentien, då 20,000 Människor vid pafs dödde, och ibland andre, Stadsens förnämste Kyrkoherde, Magister BENEDICTUS LEUCHOVIUS, som ligger begrafven framme i Choret uti St. Nicolai Kyrka. Samma år och vid samma til-

fälle låt Biskopen i Strängnäs, PAULINUS, trycka sin *Loimosiopiam* eller *Pestilents-Spegel*, en ganska nyttig Bok i Pest-tider.

1629 uti September månad begynte Pesten på nytt insmyga sig i Stockholm och öfver Hafvet til Åbo.

1630 uti October kom åter Pesten på nytt ifrån Vaxholmen in uti Staden, så at Häfvet med Cantzeliet och Cammaren, så denne, som förra gången, måste draga sig härifrån til andra orter.

1638 visste Pesten sig å nyo här i Stockholm, då Kongl. Lif-Medicus Hr. ANDREAS PALMCRON af trycket låt utgå en Tractat huru man bör conservera sig emot Pesten.

Hvilken å nyo trycktes 1653, då Pesten åter yppades.

1657 var Pestilientien lista resan nått för denne nu påstående här i Stockholm, dock icke så håftig som tillörne; vid denna tiden dödde emellan den 1 Augusti och 7 November ungefär 2928 Människor; andra förege 3000 in alles; denna Pest öfvergick ock den gången Finland, Riga, Narven och Wiburg.

1710 vid den 26 Augusti begynte denne nu påstående Pesten, sedan han smånigom insmygat, visa sig i Stockholm så håftigt, som knapt någon tid tillföre varit, så at den 18 December, då detta skrives, öfver 18,000 Människor här i Staden satt lifvet til, och står hos den högsta Guden huru

mån-

många ännu stå tillbaka, Denne farfoten, i nu påstående bedröfveliga krigs-tid, är först kommen utur Pählen och Littoven til Lifland, och så därifrån hit öfver til Stockholm samt til andra Städer och Provincer i Riket, som i synnerhet Upsala, Norrköping och flere Städer, så ock til Åbo och andra Finska orter, jämväl til några Städer i Österbotten och många Städer på Landsbygden.

---

*Berättelse om en obotelig Bröst-skada, af
Hr. Stads-Chirurgus BESKOV i Arboga.*

Handelsmannen O. A - -, 48 år gammal, af en frisk och efter utseende stark constitution, rådfrågade mig i början af Februarii månad 1786, i anledning af någon hård svulnad på vänstra sidan af bröstet, den han för ungefärligen 6 veckor sedan först blifvit varse, och hvilken i början endast kants som en liten böna, men sedan dagligen blifvit större. Då jag undersökte skadan fant jag en spänd, hård, röd, uphögd och inskränkt svulnad, som tycktes ha sitt fäste på den öfversta Costa spuria och dess extremitas anterior. Någon updrifning i de yttre betäckningarne öfver Arcus costarum, som sträckte sig up emot armgropen, tycktes ha sitt ursprung ifrån den irritation vä-

Skornes flockning i Tumeuren kundé förordfaka. Den sjuka var blek och feberaktig. Han hade alt hitintils orubbad njutit en god hålsa, undantagandes at han året tilförene varit besvärad af en Rheumatisk värk i vänstra axeln, som sträckte sig ända til Nyckelbenet på samma sida, och hvilken inom några veckor öfvervants med vanliga medel, men lämnade efter sig en updrifning i Clavicula, som intet kunde öfvervinnas.

Det var tydligt at någon fördold skärpa i våtskorne nu förordfakat Tumoren, och häraf drog man helt okonstlat den slutsats, at densamma borde befordras til bulning och mognad, för at åstadkomma en för den sjuka ganska hålsosam Evacuatio Materiæ peccantis. I samråd med Hr. Doct. GAHN förordnades således emollierande grötar på svulnaden, samt interne antifebrilia och tjenlig diät. Sedan man i 8 dagar fortfarit med Grötar, kändes väl Tumoren midt uppå tåmmeligen mjuk, men ingen tydelig fluctuation kunde märkas, hvarföre med Grötar i fulla 21 dygn continuerades. Nu kändes Tumorn midt uppå ganska mjuk, så at man tyckte sig känna fluctuation; och som den ifrån början haft sit säte på sjelfva Costa, fruktades för Caries, samt at desutom den förmodade materien kunde söka sig någon öpning inåt Caviteten: hållt den sjuka förklarade sig känna någon sqvalpande tyngd när han

han vände sig i fången, samt var oförmögen at ligga på den friska sidan.

Vi kommo därför öfverens at ej längre upskjuta med Incisionen, hvilken ock på det lätt förrättades, at med udden af en hvals Lancette gjordes en ganska liten Incision igenom integumenta communia, i tanka at först förvissa sig om materiens närvaro, och sedan efter behof dilatera öppningen; men som ingen materia visade sig, vågade jag ej göra Incisionen hvarken större eller djupare. Litet tort Linneskaf pålades fördenskull, som qvarhöls med Emp. Diapomphol.

Som updrifning öfver Arcus Costarum ända uppföre var betydlig, och snarare ökats än minskats, var nu frågan om den förordsakades af någon varlamling i vänstra bröst-hålan, eller om den endast bestod i någon updrifning uti de utåt belagne delarne? Detta trodde man sig kunna närmare utröna, i fall man kunde åstadkomma någon fördelning i sjelfva den yttre svulnaden; til den ändan förordnades nu den så kallade Goulards-gröten öfver hela updrifningen. Igenom den lilla Incisionen utsprade ständigt en tun våtska, som alt mera öktes, dock utan någon elak lukt.

Den sjuka blef emedlertid mattare, hade feber-känningar och föga matlust, samt klagade öfver mycken ryggvärk, men gick likväl dageligen uppe. Invärtes nyttjades lindrigt

drigt afförande medel, blodrenande Ptfaner och Feber-barken. Ingen misstanka om något fördoldt miasma venereum kunde ågarum, så vida den sjuka på åra och tro förfåkrade at han, ehuru tils dato ogift, i den vågen aldrig exponerat sig.

Vid så fatta omständigheter ansåg man skadan för ganska betänklig, samt tillstyrkte honom at göra en resa til Stockholm, för at utbedja sig Hr. General Direct. och Ridd. AF ACRELS mogna råd och biträde. Härmed var den sjuka nögd, men som vi redan voro et godt stycke inne i Mars månad och värmen således nalkades, önskade han at få uppskjuta med resan tils öppet vatten, för at kunna göra henne med mera beqvåmlighet fjöledes. Emedlertid anmodades Provincial-Medicus i Vesterås Hr. Doct. HALL, at besöka den sjuka för at biträda oss med sit omdöme; och som Goulards-gröten til någon del förminskat den yttre I vulnaden, tillstyrkte bemålte Hr. Doctor at därmed fortfara, samt interne nyttja Kinkina. Incision var hvarken större eller mindre och Sonden gick endast igenom integumenta communia, men utspinnigen blef dageligen betydeligare; Hr. Doct. HALL var således af enahanda tanka med oss, at den sjuka ju förr des håldre borde resa til Stockholm.

Hela April månad framlopp på detta sätt, utan någon annan märkelig förändring,
än

ån krafternas minskning. Det var i början af Maji månad då Incisionen började vidga sig och syntes upfylldt med lösa slimor af svartaktig färg, förmodeligen härrörande af den länge befarade benrötan, hvilket äfven den elaka stanken bestyrkte, som nu började kännas. — Flytningen ur såret blef nu mera ymnig samt stinkande och frätande. Sonden gick öfver en och en half tum in, och stadnade i en mjuk massa, utan at något Refben kändes. Med Mercurio corrosivo rubro gjordes några försök at få såret rent, utan framgång; och som tiden til hans afresa nalkades, lämnades alt til Herr Gen. Direct. och Ridd. AF ACRELS uplysta ompröfvande.

Hans afresa skedde ändteligen i Maji månads slut, då öppningen var at et Sexmarks-styckes vidd och äfvanomtalt beskaffenhet, samt han til krafter och hull tåmneligen medtagen. Under 3 veckors vistande i Stockholm hade han den förmån at utaf Hr. General Directeuren och Riddaren dageligen njuta den ömaste vård och utmärktaste skötsel; men som välbemålte Herre genast igenkände skadan för en öppen Kräftskada af sungenusa slaget, så blefvo ock alla försök at få såret rent och minska rötan, fruktlöse, hållt granskandet med de ådlare delar i vänstra Bröst-caviteten, förböd at betjäna sig af de måst activa medel. Såret vidga-

gade sig däremot dageligen, flanken och rötan öktes allt mer, men lifskrafterne försvagades dageligen; hvarföre Herr Gen. Direct. och Riddaren ansåg skadan för obotelig, samt tillstyrkte den sjuka att med första lågenhet begifva sig till sin hemort tillbaka, innan krafternas förspillande gjorde hans hemresa med lifvets bibehållande omöjelig.

Den 23 Junii återkom Patienten hit till Staden, ganska utmattad. Sårrets vidd utgjorde nu öfver en Riksdalers storlek och flanken var odrågelig. Igenom skrifvelse tacktes Herr General Directeuren och Riddaren gunstigaft underrätta mig om det i Stockholm vidtagne förbindnings-fått till vidare bruk; nemligen att först andoppa såret med Tinctura foetida Lond. och sedan fylla det med Kinkina blandat med Camphora och Myrrha, samt invärtes fortfara med Feber-barken, hvilken intogs i Mjölk.

Nyfs för sin afresa ifrån Stockholm hade Pat. af en Hustru tilhandlat sig ett slags Plåster, med försäkran att hans sår därmed skulle läkas. Han förbehöll sig nu således att i några veckor få försöka detta honom högeligen recommenderade Plåster. Allt hvad jag däremot kunde anföra, var förgåfves; jag nödgades således tillåta det jag icke kunde hindra. Under de 4 veckor detta Plåstret nyttjades, frätte såret allt mera ikring sig, och öktes flytningen och flanken dageli-

ligen. En förfärlig hosta, som redan i Stockholm börjat besvära honom, förordfakade nu de håftigaste spänningar och värk i och omkring låret, samt hotade at snart göra slut på den utmärklade kroppen. Ammoniacablandade med opiater, nyttjades dock emot förmodan med god framgång och skaffade märkelig lindring. All matlust och sömn saknades nu, och de få öfrige lifskrafter medtogos igenom en tårande feber och stark svettning.

I slutet af Julii månad förmåddes han änteligen at åter låta förbinda sig efter den i Stockholm vidtagne methoden. Urin började nu gå ganska trög, så vål som stolgången, och nedre extremiteterne, som en tid bortåt redan varit liksom dämpade, förlorade nästan all känsla. Efter 8 dagars bruk tycktes den nu vidtagne förbindningsmethod till någon del minska den odrägeliga stanken, och lösnade dageligen af den rutna massan som upfylde låret, så at det nu började synas ganska djupt; utflytningen af en tun fråtande vätska var lika ymnig och stinkande.

Sedan jag den 15 Augusti borttagit anfärligen mycket af det i låret befintliga slimmet, kände jag med Korntången flere märkade bitar af Rofbenen, som genast borttogos. Nu kändes äfven flere af rötan angreppne Rofben, som ännu icke hunnit sönder-

murk-

murknas. Sårets djuklek inpå Refbenen utgjorde vist dryga 2 tum, til oemotfågeligt bevis at updrifningen i de yttre delarne varit betydligare ån man kunnat förmoda, och at sårets djuplek til åfventyrs intet så stråckt sig inåt vänstra Bröft-caviteten, som de förut skedde fonderingarne tycktes medgifva.

Nedre extremiteterne voro nu aldeles paralytiske och fotlederne updrifne af en oedemateus svulnad. Efter denna dag började svulnaden åfvanföre och omkring såret falla anfenligen ihop, och hudens rödblåa fårg förvandlades til naturlig, hvarigenom sårets djuplek anfenligen förminskades.

Den 21 Augusti afstodnade urinens afgång helt och hållit, så at man efter denna dag nådgades dageligen applicera Cåthetern. Patienten var nu så utmårglad, at han liknade et lefvande benrangel och förmodde intet röra et finger. Hans beståndiga låge på ryggen, ehuru på Tagel-kuddar, kunde icke annat ån förordfaka ligg-får, hvilka oaktadt den bästa skötsel, gangrænerades, och således mycket ökte hans obeskrifveliga uselhet.

Den 29 Augusti infan sig en mattande Diarrhoe med ymnig och stinkande afgång, utan den sjukas vetskap och vilja. Hans puls som altid varit jämn, kändes nu tremulans och fludom intermittent; durkloppet stillades
nä-

något, som tycktes vilja förlossa honom från alt sit elände.

I början af September blef fåret inuti få ömt och känslöfult, at Tinctura foetida förordskade märkelig sveda, hvarföre den lämnades, och fåret förbandts nu med Kinkina m. m. Flytningen var nu som förr, anfenlig och stinkande.

Den 8 Sept. kl. 5 om morgonen förlossades han ånteligen igenom en stilla död, utan något märkeligt arbetande, ifrån alt sit elände, och bibehöllt bruket af sit förnuft i sista ögnablicket.

Vid Obduction, som skedde i Hr. Doctor GAHNS närvaro, iakttogs följande:

Först dilaterades fåret igenom en kors-skårning, och fortsattes skårningen upåt ånda emot armgropen. Alla musculösa delar och fethinnan fants uplöste i en speckaktig massa, utan tecken til någon muskelfiber. Alla Costæ, de 4 öfverste undantagne, voro vid deras extremitates anteriores angrepne af benröta, men vid deras extremitates posteriores endast updrefne, til dubbel tjocklek poreusa, men deras pars cartilaginea sammanhängande med sternum. De Refben som lågo omedelbarligen under fåret, voro aldeles förmurknade och i sit sammanhang förstörde; men de åfvanom fåret belågne nästan i sit naturliga låge. Sårets inre väggar funnos öfver alt gangrænerade.

Sedan de förmurknade benen voro borttagne, viste sig i botten af fåret en bråskaktig våxt af et litet Håns-åggs storlek, och hvilken med möda funderiskars, samt hade sit säte på extremitas posterior VI:æ et VII:æ Costæ veræ. Hela vänstra Bröst-caviteten tillföts nu åt denna sidan af en blyfärgad och stark hinna, som intet kunde tas för annat än en förtjocknad Pleura, och hvilken gjorde nu skiljovägg emellan fåret och Bröst-caviteten: hvarföre den senare öppnades och sedan Sternum var borttagit, fanns pleura i den sjuka sidans främre del förstörd och Pericardium samt vänstra Lungans öfre lobus, förmedelst en speckaktig massa af seg consistence, aldeles förväxt med Ribbenen, så at de med möda kunde åtskiljas. Intet tecken til Musculi Intercostales äfven emellan de öfversta Ribbenen kunde förmärkas, och funnos dessa äfven updfesne til ovanlig tjocklek. Lobus Pulmonis inferior var hopklämd i en membranous massa, utan spår af organisation.

Sedan Hjertat, som var i naturligt skick, och vänstra Lungan voro undantagne, up-täcktes bak åt ryggen en säck af 3 quarters rymd, hvars yttre vägg formerades af den äfvan omtalte Membran, som skiljde fåret från vänstra Bröst-caviteten, men inåt af en hårdnad Cellulosa. Då denna säcken i hela sin längd öppnades, utran vid pås 3 kvarter af en gul och stinkande vätska, som tycktes

våra källan til den öfvermåttan starka flythi-
gen ur fåret. Såcken hade sit låge på Dia-
phragma, extremitates posteriores Costarum,
och på Corpora vertebrarum dorſi, dock u-
tan at deſſa delar funnos corroderade. I hög-
ra Bröſthålan fantſ alt i naturligt ſkick; men
Reſbenen på högra ſidan funnos åfven up-
drefne til ovanlig tjocklek. I underlifvet fantſ
al ting friskt och alla Viſcera Abdominalia i
naturligt ſkick.

*Reactions-proſver anſtälte med Kållvatnet
vid Södertelje Stad d. 2 Sept. 1786.*

Kållan är belågen vid en ſandås Nord-
väſt ifrån Staden och förſedd med et litet
Kar eller tunna om 40 kannors rymd. Den
har trenne ådror, ſom ſkola gifva 14 til 15
kannor i timman; men är ånnu blottſtåld för
öpnå luften och ſolvårman, ty ingen öfver-
byggnad har hitintils blifvit uprättad och Vat-
net gånſka litet nyttjat.

Vattnet ſqualpat i glas viſade ſmå pär-
lor; gaf en ſvag Hepatiſk lukt med lindrig
martialiſk ſmak. Låttdruckit och gånſka klart.
Deſs temperatur var 8 grader öfver O, då
Luften ågde 18.

a) *Tinctura Gallarum Spirituoſa* 4 droppar på
6 unce Vatten, gaf en vacker purpurfårg:

- b) *Acidum Vitriole forte* upväckte fina pär-
lor utan brusning.
- c) *Tinctura Turnesolis* til blåhet utspädd blef
oförändrad.
- d) *Tinctura Violarum* ändrades icke.
- e) *Terra ponderosa salita* värkade en ringa
och obetydelig fällning.
- f) *Plumbum nitratum* förhölt sig aldeles som
den listnämde.
- g) *Alkali fixum vegetabile* gjorde Vatnet li-
tet oklart.
- h) *Aqua calcis* med lika mängd Vatten hvit-
nade och gulnade.
- i) *Lixivium sangvinis Macqueri* gjorde straxt
Vatnet ljusblått.
- k) *Solutio cupri alcalina* ändrades icke.
- l) *Argentum nitratum* värkade någon ljus
grumling, som dock icke fårdeles mörk-
nade.
- m) *Acidum sacchari* gaf intet slag; ty ingen
tydelig och synbar grumling eller fällning
upkom.
- n) *Hepar Sulphuris jalinum* väckte hvit fäll-
ning och slåpte fint fördelat Svafvel.
- o) *Hydrargyrus nitratus* gjorde en hvit fäll-
ning, som icke gulnade, och efter säker
anledning blott var en Qvicksilfver-kalk,
emedan syran var starkt måttad med
Qvicksilfver, ehuru föreningen icke skedd
igenom tilhjelp af värma.

- p) *Alcali volatile causticum* gaf vattnet en Ivag Citron-gul färg.
- q) *Acidum nitri dilutum* betog vattnet des Hepatiska lukt; 2 eller 3 droppar där-af behöfdes blott til et kvarter af vattnet.

12 kvarter eller $1\frac{1}{2}$ kanna afkokades til hälften, då utom järnstoft och koldam, som under kokning i öppet kåril icke kan undvikas, näppeligen något jordaktigt förmärktes vara afföndrat.

Af föregående undersökning kan slutas: at detta vatten utom det Hepatiska ämnet, som de fläste Svenska Mineral-vatten i mer och mindre mängd hysa, äfven åger Järn löst i krit-syra, (äer fixus) ganska litet gips och troligt vis et Medel-salt hvaruti Koksalt-syra ingår; men är i öfrigit nästan aldeles fritt ifrån Kalk och icke af något för hälshan skadeligt ämne orenat.

J. A. LÉVEN.

*Utdrag af Prov. Medici i Christianstads
Län D:r CARL SAURS Embets-Relation
för 1785.*

I stöd af hosföljande K. Landshöfdinge-Embetets ordres under den 5 sistl. Martii, har jag företagit en resa til Näsums Socken, i hänseende til *Dragsjukans* yppande därstädes,

des, hvilket jag härigenom til Högloff. Kgl. Collegium har åran allerödmjukast up-rapporterat.

Vid min ankomst til bemälte ort erhöfts af Commissarien och Krono Länsmannen ELFTMAN, närmare underrättelse om fallet, hvarest sjukdomen existerade, hvilket var uti et enstaka Hus eller Torp vid pals tre tjerndels mil från Nåsoms By, dit Hr. Commissarien blef mig följaktig, och befunnos uti Torpet 3:ne, de där af sjukdomen voro sångliggande, neml. Torparen KNUT JONSSON, en desS Son ANDERS om 14 och Dottern SISSA om 11 år, hvilka alla på enahanda sätt insjuknat efter hvarandra på 12 a 15 dagars tid. Symptomerne hvarmed sjukdomen sig annonserade, voro en indormitio artuum, at händer och fötter likfom domnade eller såfvo, hvarestefter fölgde en krypning (formicatio) som tillskiftes räckte uti flere dagar, under hvilken tid Patienterne hade orolig sömn och föga appetit til mat; härpå kändes ögonen vridas, undre Maxillen ryckas up och ned, samt de öfrige Musculi faciei blifva Spasmodice Convulsi, at ansigtet fick et förfärligt utseende; omsider drogos eller krymptes alla leder med håftig värk, at Patienterne under paroxysmen vrålat och skriat. Sådan paroxysme kunde räckta 6, ja flere timmar och slutades med stor matthet samt såfvande i händer och fötter. Efter

des=

dessa sjukdomen åtföljande symptom, kunde jag mig uti diagnosi ej misstaga, förordnade fördenskull *Evacuantia* af pulvis Rhei sal: från 2 til 1 Dr:ma, alt efter åldren, hvilket borde uprepas, i fall hårom trångdes, efter primar: viarum rening, gafs pul. rad: *Valerianæ* til en god thésked flere gånger millan *acceerna*, och alla mornar absente *paroxysmo*, samt då den tycktes påkomma, god dosis af *Spirit. Cornu Cervi Rectificato*, utom dessa remedier, ordinerades til stadig dryck mjölkblandat vatten. Vid detta tillfälle erhindrade jag mig min vördnadsvärde *Låromåstares Vål*b. Herr Prof. *ROSENBLADS* tankefått om denna sjukdom, då han säger: *Vix ergo dubii quicquam erit, quin in frumentis vel saltem inter frumenta Causa lateat mali*, utom hvad *TISSOT* i sit arbete *de Morbis Nervorum* anfört, hvaraf jag tog mig anledning noga *inquirera* om Sådens beskaffenhet, som dessa uslingar nyttjat til sit bröd, hvilken til alla delar befunnos lika med inlyckte prof, som jag i all ödmjukhet understår mig öfverfånda; en hop oarter och arnat til sjelfva Såden icke hörande, i synnerhet den så kallade *Secale luxurians* eller *Clavus Secalinus* existera här til mångd, hvilken, huruvida den in genere eller under vissa vilkor kan för fanskyldig orsak anses, understår jag mig ej decidera, men at den så väl som alt hvad til en renad Såd icke

hörer, borde afskiljas och renade Såden väl torkas innan den til bröd-bakande nyttjades, fant jag min skyldighet vara tilstyrka och anbefalla.

Dragjukan berättades långre tid grasserat uti Blekingen, hvarintil Nåsums Socken är belågen, och lärer Höglof. K. Collegium för detta redan erhållit vederbörlig Rapport här om af Provincial-Medici (a).

At jag få länge drögt med denna min aldraödmjukaste Embets-Rapports upståndande, har enkannerligen kommit där af, at jag först ville inhämta effecten af min ordonnance, och sedan underrättas om sjukdomen anföllo flere omkring den tracten, hvilka tvänne omständigheter jag nu, efter inlupen kunskap, kan hafva åran i lika ödmjukhet upgifva, och hvad den första vidträffar, så åro de 3:ne omnämde Patienter anfenligen förbättrade, samt för det andra, at sjukdomen ån icke sports hos någon, utom hos dessa, hvilken hugneliga tidning jag högeligen åstundar all framgent måtte confirmeras.

Sedan min företrädare uti Syflan, Prof. Dr. STOBÅUS, har en hop sig så kallade examinerade Barnmorskor existerat, hvilkas godkännande jag får ödmjukast hemställa til Höglof. K. Collegium, men bör ej obemått lämna, at de åro til större delen förvägre och okunnige, hvilket föranlätit mig til Magistraten sånda sådant Bref, som detta, hvil-

let

(a) Se här om B. 7. p. 61, 207.

ket i affskrift här bifogas, och som jag passade et tillfälle, då hela Borgerskapet voro församlade, hade min tilstyrkan den värkan, at mit råd skall efterkommas.

*Dito af Prov. Med. i Nyköpings Län,
Assessoren Doct. NILS APELBAUM.*

Under de tvänne åren jag här i Nyköpings Län och Konunga-dömet varit Provincial-Medicus, hafva utom Koppor och Målsling inga farfoter varit gångbara, förr än nu i slutet af Februarii månad innevarande år, då Rapport inkommit til Konungens Befallningshafvande, at i en By vid namn Flenmo uti Mållösa Församling, en Feber upkommit, hvilken angripit större delen af folket. Enligt Vållofs Landshöfdinge-Embetets ordres reste jag prompt til bemälte Församling och By, underfökte sjukdomen och befant den vara en *Rötfeber*, i det närmaste lik den, som åren 1772 och 1773 var gångbar uti och omkring Upsala samt flere orter i Riket. Maligniteten i denna Feber har därigenom blifvit starkare, emedan flere personer lågo sjuka i et rum, där utom utdunstningen från de sjuka, osnygghet gjorde en stinkande och rutten luft, hvilken än mera förvärrades därigenom, at spjäll och dörrar höllos på det nogaste till slutne. Igenom nödige och onödige besök hos de sjuka af

grannar och barn, blef smittan kring hela Byn kringsspridd.

Efter berättelse hade rötan hos en ung Drång, som några dagar för min ankomst afidit, varit så stark, at läppar och kindben likfom rutnat bort de sista dagarne af hans lefnad. Han dog på 49:de dygnet.

Den *Veneriska smittan* är ganska mycket gångle, och det så mycket mer, som genom detta Län det mästa folket passerar til Södra orterne och en myckenhet betjäning kommer från större Städerne til Herregårdarne uti tjenst. Folket, besynnerligen Allmogén, har varit rådda för at gifva lit tilstånd tilkånna, emedan de fruktade blifva exponerade för en allmän visitation med flere fördomar, dem jag nu ej kan eller hinner nämna. Det har således varit angelägit för mig, at först förvärfa mig den enfaldigare hopens förtroende, så at de godvilligt, samt öfvertygade om nödvändigheten, yppat sin belågenhet.

Och som jag nogsammt vet, det Kongl. Collegii uplysta omtänka, outtrötteliga nit samt öma vård om nödlidande, såkraft kan uppgifva de bästa förslager til inrättningar, hvarest sådane sjuklingar lättast och med minsta kostnad kunna hjälpas, så underställer jag Kongl. Collegii ompröfvande, om icke et ordenteligt Cur-hus för Länet borde inrättas, och förenas med det här i Nyköping af
Herr

Herr Landshöfdingen och Commendeuren Baron ÖRNSKÖLD med så outtröttelig möda, omtänka och egen kostnad, inrättade Lazarettet. Därvarande Lazarets-Chirurgus kunde då hafva tillsyn och vården om de sjuka, emot förbättring af sin lilla lön.

Så snart då träffades en smittad, kunde den prompt intagas och hjälpas; Betjenter och tjenstehjon af Krono-Betjente, vid straffs undvikande, tilhållas at söka hjälp, ja äfven straffas om de smittan utbredde, och allmogem efter omständigheter förmås at söka snaraste bot.

En Läkare undgår då at med förakt och löje bemötas, när han med flit fullgör befallningar och efterfrågar dylika sjuklingar, samt när han finner dem, ej har utvåg at skaffa dem hjälp. Dylikt har händt och oftare händer än man skulle förmoda.

Det har väl ej undfallit upmärksamheten, huru folkmängden i detta Län på en tid otroligen minskats, samt generationen, fruktansvärdt dageligen försämras: usliga barn framfödas, åtskillige at allmoge liksom tränar bort, blifva mjältsjuka och på slutet vurmig, samt omsider aldeles från sine sinnen.

*Dito af Prov. Med. i Björneborgs Län Aff.
Doct. BENGT BJÖRNLUND.*

Kikhofta fortfor här i Staden och något på Landet omkring. Den var hos somliga barn

barn lät afhulpen, och med Kråk-pulvers gifvande några gånger, men hos de fläste fördrades länge bruk därpå, tillika med Laxermedel, då kik- och kråkningarne efter et par veckor öfvergåfvo och en lös hosta öfverblef, som sedan en tid varade, då China eller Cascarill såsom stärkande, kunde efteråt fullborda curen. Til Kråkmedel valdes nu Ipecacuanha, nu Tartarus Emeticus och den sist i form af Mixtur. För dem som hade Kikhostan svårare behöfdes China jämte andra medel til bruk, och det ibland eller ofta, innan kik- och kråkningarne öfvergådt, dock blifvit lindrigare. Moschus och Castoreum blandade til Chinan, tycktes göra dess värkan förmånligare, jämte det lösande medel för hostan, understödde curen, såsom oxymel Squilliticum, Pulvis Rad. Ireos Florentin: Kermes Mineralis, såsom alterans, med mera. Någon gång syntes ej värkan ännu af de Evacuerande medlen, med hostans förbättring, förr än China med de nämnde lösande blefvo vidtagne. Under mycken svaghet kom Renkt Vin til pass, som med sin syrlighet ej syntes reta hostan, och såsom stärkande bidrog til krafternas snara återkomst samt svaghets afhjelpande. För åtskillige barns Kikhosta nyttjades Sutcliefs Droppar, af China Tinctur, Elixir Paregoric. och Tinctura Cantharid. sammanfatte, hvaraf gifvos 6 droppar för året 4 gånger om dagen, ef-

efter föregångne evacuationer igenom Kråk- och Laxer-medel. Då kråkningarne måst uphört och en mera mogen hosta sig infunnit, har nämnde Mixtur, med Tincturæ Cantharid. uteslutande, en tid efteråt blifvit nytjad. Någre hafva blifvit hulpne med nämde blandning, utan föregångne evacuerande medel, och dock lika snart som de öfrige, hos hvilka desse uttömningar föregådt, öfvervunnit Kikhostan, då för den öfriga hostan China Tinctur med Elixir Paregoricum blifvit använd. Åt några har jag, utan föregångne Kråk- och Laxer-medel, gifvit Tinctura Cantharid. ensam och efter Ph. Lond. såsom svagare, samt uti liten dosis til 1 droppe för året eller en droppe för 2 år, 2 för 4 och så vidare, med vårkan af Kikhostans förbättring och kikningens stillande, innom lika tid såsom förut, då för den öfriga hostan den då och då blifvit tagen. Denne Tinctur har förordsakat Strangurie hos en, för sig sjelf tagen, samt den med Chinan sammanfatte, hos tvånne, som snart blifvit afhulpen igenom någon Mucilagineus dricks tagande. Inga andra olägenheter har den medfört under bruket.

Någre berättade sig hafva igenom Skålspäcks-mjolk öfvervunnit det värsta af Kikhostan, då en lös hosta öfverblifvit. Fotvatens nyttjande emot natten, berömdes af många, samt et och annat Bröst-medel under
Kik-

Kikhoftan, såsom lättande, ehuru ej hjälpan-
de. Kikhoftan, som liknade annan Cathar-
rhal-hofta i början, tils den därpå förrådde
sin egenkap, har merendels varit värre hvar-
annan dag och svårast om nätterne, samt
med mer och mindre kyla förenad hos som-
lige. Den har åkommit barn och ynglingar
til 15 a 16 år, och skall äfven hos några
emellan 20 a 30 år blifvit anmärkt, efter be-
rättelse. En och annan hade ordenteliga
Frofs-paroxysmer och sjukan med Tertian
complicerad, på vils tid hvarannan dag svår-
rare återkommande. Utgående uti luften med-
förde ej särdeles förvärring, hållt man såg
sådana äfven så snart som andra tilfriskna.
Hos åtskilliga förordskade den et svullet och
pusligt anligte, röda ögon samt något svul-
len mage, som efter hand lade sig.

Boskaps-sjuka yppades denna tiden uti
Eura Socken, som utbredde sig til några
Byar därstädes. För denna, som troddes lik-
na den vanliga och förr här i Landet gång-
bara Boskaps-sjukan, ordinerades et Boskaps-
pulver, likt det af Kongl. Collegio Medico
förr upgifne, dock at i stället för Rad. Ru-
biæ Tinct. valdes Angelicæ, bestående af
Rad. Rapontic. och Archangelic. aa en half
libra, Tartar. Alb. Salis Ammoniac. aa 4
unce, Assa Foetid. 2 unce, som pulverifera-
de hopblandades, med föreskrift til et mått
eller quintins gifvande 3 gånger om dagen,
åt

åt et sjukt kreatur, och 2 a 3 gånger i veckan til præservativ för den friska större boskapen, jämte andra lämpeliga hus-medel, hvilka såsom ej kostnad medförande och lätt tillgängelige, kunde desto snarare få rum under præservativ-curen: såsom Enebårs- och Granris-vatten, Myrstacks-Decoct, Enebår med Åtticka blötte och ingifne, Åtticka, Hvitlöök, Ryfs-oljas ingifvande på bröd, mulens bekrykande med Tjåra &c. Under curen för de sjuka kreaturen föreslogs åfven Pulvis Folior: Afari til inblåsning i nåsbårorne, hanks sättande, gnidning med tvagor, Kli-vatten til drick, Åtticke-vatten, Hå-lag, jämte annan skötsel och förhållande, därunder Boskaps-sjukan afstodnade en tid efteråt.

Et Sår å Skenbenet, upkommit efter dess stötande, hvilket redan blifvit djupt och omkringfråtande, sköttes, efter inflammations förtagande, med Digestiv och åntelig Borax, solverad i vatten, uppå såret, hvaraf det efter en tid antog läkning. En hus-cur af Linolja och Mjöl, såsom deg lagd uppå såret, en tid, tycktes skicka sig väl, til dess hårda bråddars upmjukande, som därpå förgingo, jämte detflamma höll såret rent. På samma ställe hade efter stötande, et dylikt sår, för 20 år sedan, upkommit, som då i 3 år gådt öppet, och hvarest blifvit en djup grop i benet. Dylika Ben-sår kunna lätt förekommas i början igenom god anstalt,
samt

samt därmed at ej retande medel lägges på fåret i början, utan håldre lindriga kylande, hvartil omslag med kalt vatten eller Bly-ättickas bruk väl diluerad, samt åtskillige växters gröna blad om Sommaren, kunna passa til inflammations fördelande, hvarefter fåret, då benet ej mödas eller får vara hångande, jämte tilkommen diæt, som kan fordras, får tillfälle at sluta sig.

I October månad anstälde resa, til följande af Hög-vällof. Landshöfdinge-Åmbetets skrifvelse och förordnande, til Loimiski Socken, för besigtning och öppnings skull af en Tattares döda kropp, som af dets Broder först blifvit skjuten med en kula igenom munnen, hvilken utgådt nära vid vänstra örat och där atbrutit os Zygomatic. under dets fart, hvaraf 3 skårsvor funnos löse; sedan har samma med en måffings-skodd piska slagit honom straxt därpå flere gånger i hufvudet, hvaraf en söndring och infötning til en half tums bredd och längd skedt å högra Hjels-benet, som af rund form, i små delar bräckt, låg uppå Dura Mater, innom Hufvudskålen, utom tvänne andra får i hufvudsvården. Hjernan var öfverhölgd til större delen med lefrad blod. Uti 3:ne Hjernkamrar fants utådrad blod, vatten, eller blodigt vatten, åfven nog lefrad blod å botten af Cranio. Medulla oblongata var tecknad med svart löpnad blod inuti på några ställen.

Yttre Hjern-hinnan å lilla Hjernan syntes röd och blodig, omkring och uti lilla Hjernan fants blodigt vatten, såsom ock denne öpnad såg röd och blodig ut invärtes &c. Denne skada förklarades för absolute lethal.

Fluss och Rheumatiska febrar förekommo på många ställen.

I början af December besigtigades och öppnades en afskedad Dragons Lik, en mil hårifrån, som dött af intagit gift (Arsenic. Alb.) som fants i grofva korn i magen. Magen var full af blodigt vatten, utom andra tecken af giftets värkan, med inflammation, gangræne &c. äfven hos en del andra innanmäten.

Utaf följande medel, vid tilfållen i detta år brukte, har jag sedt god värkan, neml. vid Ophtalmie, af Tincturæ Thebaicæ indrypande til några droppar i ögat, en gång dageligen, dock har vid större inflammation eller Chemosi, jag funnit mera nytta af Aqua Saturnina. För hufvudvärk har den invärtes tagen ibland gjort lindring. Oleum Cajeput har altid medfört lindring för en kort tid å tanden applicerad för tandvärk, äfven varit tjenlig för öron-fusning, å bomull satt uti örat. Oleum Lini med Ätticka blandad, har uti Rödsot varit gagnelig. Elixir Anticachectic. de Peterson eller Heidenst. har jag med nytta brukat, så för barns som åldres Fluss-hosta i början, och äfven sedan den en tid

varat, hvilken ofta mera utträttat än vanlige Bröst-syruper, Tincturer &c. Vid Pleuritis Spuria har jag sedt at åkommen kräkning igenom Kermes Mineralis bruk, ehuru ej i den affigt tagen, har tillskyndat snarare öfvergång af håll och styngtet, och hvarföre denne Cur-method vid vissa tillfällen kunde hafva rum, efter föregången åderlätning, som annars ej gerna indiceras eller plår vara tjenlig, utan i Pleuritide biliosa, Putrida eller Verminosa. Professor ACKERMAN i Kiel med flere andra, hafva funnit nyttan af Emetiske medel, åtven i Pleuritis Vera, hvilkas bruk härvid dock fordrar försigtighet, såsom de ej ofta tyckes kunna vågas. Pulver af torkade lefvande Grodor. (Bufones) uti ugn, i en glaserad kruka med läck på, har utvärtes strödd på *ondskorfviga Hufvuden*, sedan desse förut med Späck blifvit smorde, snart fördrifvit ondkorfven, efter berättelse. En Man hade brukat efter den i Supplementet til Stockholms Veckoblad N:o 14 för år 1774 lämnade anvisningen härom, detta medel för ondkorfven hos barn, då efter en gångs bruk ondkorfven skall försvunnit, men som efter någon tid til stor del återkommit. Han har låtit därpå igenom en Gumma practicera denna Curen hos trenne andre barn, för en gång, med lika hastig värkan därpå, hvarefter uppå et halft års tid ondkorfven ej ännu återkommit. Emedan Tinea eller ondkorf-

Skorfven åter yppat sig hos des's eget barn, tänker han förlöka cinis Bufonum, som tros vara kraftigare, jämte blodrenande medel, och hvartil jag föreslagit Infusum Violæ Tricolor. som en och annan gång, eller åtskilliga gånger ensamt, invärtes nyttjat, eller jämte annan tilredning därpå, såsom Extra-ctet, botat detta utslag. China-pulver med något Opiat författ, har under invärtes bruk måst alltid och snart hulptit uti Hæmorrhagiâ Uteri.

Dito af Pr. Med. Lic. HAST i Vasa Län.

Det förledne året 1785 var liksom året förut 1784, för detta Län mycket sjukligt, utom Sommar-månaderne, då det bägge åren var tämmeligen friskt.

Röf-feber visste sig detta år nog allmän på flera ställen af Lännet, såsom här i Staden, Mustafari, Lillkyro, Storkyro och Lap-po Socknar; denna Feber var redan vid min ankomst til orten 1783 om Høsten i svang uti Malax och Mustafari Socknar, men 1784 om Våren inkom den hit til Staden, då in-
emot hålften af Staden, gård ifrån gård, man ifrån man, antastades af denna elakartade Feber, som dock lagtade sig alt som det led närmare åt Sommären, så at i slutet af Maji månad hade den märkeligen aftagit; samma år om Høsten uplifvades den å nyo här i

Staden, var dock ej på långt när så allmän som om Våren förut, däremot blef den så mycket allmännare 1785 om Våren, då den andra delen af Staden, som året förut af den förskontes, därpå angreps, men begynte småningom uphåra alt efter som det led långt in på Våren, likfom året förut; i Höstas blef väl Staden fri denna svåra gåst, men hvilken då i det stället hemsökte Storkyro och Lappo Socknar. Denna Feber var mycket svår, vires blefvo ifrån första stund, så godt som prostratæ, petechiæ fere nigræ til ovanlig storlek och en otalig mängd visste sig hos de flåste, Purpura rubra et alba, den sednare tempore criseos sågs ock rått ofta, och en anseelig hop af de sjuka feck efter sjukdomen svulna körtlar bakom öronen, som gingo til suppuration, och stora Parotides, som mycket långsamt resolverades. Uti denna farfot dogo i Staden ej så många, hållt de flåsta i kraft af en publication å Predikstolen gäfvo sin sjuklighet straxt tilkänna, och de fattiga fingo fria Medicamenter, så på Kongl. Collegii råkning, som på Stads-Cassans; men på Landet, i lysterhet uti Lillkyro och Storkyro Socknar blef förlusten nog kånbar.

Koppör (Variolæ) begynte 1784 om Våren at visa sig aldrärfst uti Närpes Socken, ditförde af de här i Landet kringströfvande Zigæner, hvarifrån de utspridde sig til Låchela och Malax Socknar, och inkommo i

Augusti månad samma år hit til Staden, då de voro hvarken så svåra eller så allmänna, men ju längre det led inpå Høsten och emot årets slut, desto sårre blefvo de til sin natur, så at man då såg ej annat än Variolæ confluentes varicosæ och som voro förbundna med nästan svarta fläckfebers-fläckar, och en fäselig stark salivation. Håruti dogo, och det i synnerhet i November och December månader, endast här i Staden omkring 40 Barn. Men med 1785 års början begynte denna härjande farfot at draga sig ur Staden til de i Norr belågne Socknar, nemligen til Lilkyro, Wårå, Ny-Carleby, Cronoby och Gamla Carleby Socknar, där den hela Våren, Sommaren och Høsten af förledit är grasserade, ehuru ej så svår och dödande som här i Staden. Koppymplingen antogs här i Staden af så få, at farfoten ej därigenom kunde håmmas. Ingen Koppympling var detta år af mig värkståld, i anseende til denna allmänna farfot, som grasserade i alla de Socknar dit jag kan hinna åt.

Kikboftan infant sig åfven 1784 i December månad här i Staden, kommande söder ifrån Länet, men blef först allmän härstädes de första 4 månaderna af 1785, hvarefter den småningom åstog, så at den uphörde med Maji månad här i Staden; emedlertid drog den sig småningom Norr ut, så at den midt i Sommaren och på Høsten

var gånge i de af Lånet måft i Norr lig-
gande Socknar, neml. Gamla Carleby och
Lächteå Socknar. Detta års Epidemie var
ej fvar, och af alla de jag skötte förlorades
ingen; men en hop, som lämnades sig fjelf-
va, utan den minsta åtgård af Medicamen-
ter, och de som fingo den straxt efter Röd-
måfslingen, dogo af vanskötsel och deras
föräldrars fördom, at ingen ting kan hjälpa
emot denna sjukdom. Letsoms medel gjor-
de i början af Epidemien itora curer, men
ej få inpå Våren.

Röd Måfsling (Morbilli) infälde sig
1785 om Våren i Martii månad här i Sta-
den, under det Rötfebern och Kikhostan
grasserade som vårst, men var mycket
lindrig; och hvaruti fåkert ingen dödt, om
icke hostan, som är den följaktig, vansköts,
hvarpå fölgde en tårande feber och döden,
och om icke Kikhostan hos en hop Barn in-
funnit sig i det samma de höllo på at repa
sig efter Måfslingen. Denna Epidemiska far-
fot drog sig åfven in på senare Våren och
Sommaren härifrån til Norra delen af Lånet
och förhölt sig allestädes lika lindrig.

Dito af Prov. Med. i Roslagen Assess. Doct.
LARS BALK.

Mania. En fattig Bonde-dotter i Tom-
ta By och Wäddö Socken, 21 år gammal,
för-

förlorade i början af detta år förståndet, som mer och mer tidtals utbrast i raseri. Förleden Sommar fördes hon in til mig i Norrtelje. Jag lät henne på Landet bruka edulcorerad Vinätticka dageligen i någon quantité, jämte pulver af Nitrum, Radix Serpentariæ Virginianæ, Aloes med en half scrupel Camphora uti hvart pulver. Efter 9 a 10 veckors nyttjande här af efter föreskrift, som Kyrkoherden i Församlingen åtog sig at exequera, kom hon småningom til förståndet och var i October til sine sinnen fullkomligen återstæld. Under raseri-tiden, och det nästan i början, uteblef ock aldeles hennes Menses, hvilka jag ock med Saponaceis och Aloetica med mera, fullkomligen återstældt. Hon mår nu bra och skall, som det såges, snart gifta sig.

Ledum Palustre. Envis och långsam Diarrhée, som med vanlige medel ej kunnat hjälpas, har med Decoët här af, dageligen drucken, lyckeligen blifvit botad hos tvänne fullväxte personer, som jag haft tillfälle på Landet at låta nyttja här af. Nyligen har den ock i Decoët, upblandad med litet söt Mjölck, vist en förträffelig hjälp hos 2:ne små Barn i Norrtelje, af hvilka et är litet öfver året gammalt, som länge efter Måsslingen plågats af en envis Diarrhée. Jag skall vid företallande tillfällen ån vidare förlöka det-

ta ej kostsamma, men efter alla rön förträffeliga medel.

Binnickemask. I Norrtelje berättades mig, at i et hushåll, smärre Braxen, få kallade Pankor, blifvit köpte från Landet, och då Pigan började råna dem, befants i hvar enda Fisk (32 stycken til aptalet) Binnickemaskar, som voro af ordinair bredd och hvar af Fiskarnes buk var upfyld, och hade denne Fisk ej sedt något magrare ut än vanligt. Matmodren i huset jämte flere hafva åfven sedt detta. En mindre curiosité gjorde, at desse alla bortkastades, utan at eftersedt blef om mer än en Mask fants i hvar Fisk. Åtta dagar efter händelsen kom jag in til Staden och feck höra talas hårom, men alt var då förstördt. Jag utspanade från hvilken sjö på Landet desse Braxen-pankor kommit, och feck veta, at alla som fådt dårikring af samma Fisk, tagen en dag uti et notvarp, hafva alle varit upfylde med sådan Binnickemask. Förr elier sedan har man ej blifvit varle annat än frisk Fisk af detta slag, utom någon enda gång, då både större och mindre Braxen vanligt vis blifvit sunnen med Binnickemask, dock har altid de samme haft et trånande och magert utseende, hvilket vid denne händelsen ej kunnat förmärkas.

Dito Chirurgi vid Dalarö, Hr. GUSTAF ÅSTRÖMS Embets-berättelse.

Inför Kongl. Collegium Medicum får jag i ödmjukhet aflämna följande berättelse öfver de sjuka af Tull- och Lots-betjänningen vid Stora Dalarön för år 1785.

Vid min ankomst til orten i slutet af September månad, var Målslingen öfver all gångbar och angrep icke allenast Barn, utan ock flere gamla Personer och continuerade in i November, då den uphörde kring Dalarön, men började i December i de nästgränsande Socknar, hvarest den visat sig til Januarii innevarande år, fast ej så Epidemisk som kring Dalarön i September, October och November månader. 32 Personer som tillit mig, hafva blifvit tillfede och undfådt Medicamenter, bland dem var en Lotsgäffe om 15 år, som innan jag ankom hade fådt Målslingen, men blifvit vanvårdad, så at utslaget afstadnat första dygnet, med påföljande Diarrhoe, hvaremot de brukat allehanda som dem sagt blifvit, men utan hjelp. Vid min ankomst klagade han öfver svåra skärningar i lifvet, jämte starka Tenesmer, och hade tida afföringar, samt hade då på tredje dygnet visat sig blod, krafterne voro nog medtagne; för at hafva Dysenterien gafs Ipecacuanha och några timmar därefter Pulvis Rhei författ med Ipecac., påsar af Herb. Menth.

Menth. Crisp kokte i Årticka, lades öfver lifvet, hvarefter vål fölgde någon lifa, men Diarrhoeen fortfor ändock med blod, hvarföre gafs Decoct. Rosm. Sylv. hvaruti uplöstes Dialcordium, och Theriac lades öfver Magen, men alt förgåfves, och som krafterna alt mera aftogo gafs China, och Vesicatorier lades på Vadorne, som ej eller suppourerade, utan han dog på 4:de dygnet efter sedan jag blef anlita.

En Flicka om 14 år hade de 2:ne första dygnen håftig och ömnic Nasblod flera gånger, som ej stillades förr än hon fetat i ljumt fotvatten en a 2:ne timmar och rysningar kändes i kroppen, hvarpå fölgde någon sömn, med hæmorrhagiens upbörande: Hon fick sedan ymnigt Målslings utslag, som dock gick öfver på vanlig tid; för öfrigit har ingen gångbar feber visat sig, utom en Catharal-feber i November månad, hvilken syntes vara något putrid, hvaraf 12 personer blefvo angripne. Utom desse hafva 8 haft Flufs-feber, 4 Pleurelier. Externa har varit 25 mindre betydande, af de som fordrat Chirurgi handläggning har varit en Luxatio osf. Humer. en Fract. Coll. Femor. samt et Vuln. incisæ palpæbr. infer. som fordrat futura Nodosa.

Dito af Prov. Med. på Gottland Dir. JOHAN HJORT.

Vid

Vid början af 1784 inkom *Kikhostan* i Staden, som grasserade härstädes i flere månader, spridandes sig emedlertid kring hela Landet. Denna farlot, som är nåst Kopporna den måst dödande ibland Barnen, angrep stundom rätt gamla Personer, som tvifvelsutan icke förr haft känning af henne. Utom andre Medicamenter, som däremot blifvit brukade, rådde jag några at nyttja Mjölke som upkokades öfver fårsk Får-gödsfel; och som detta ringa medel berättades göra mycken nytta, så årnar jag vid nästa farlot, om jag lefver, därmed anställa vidare försök at utröna dess rätta bruk och värkan, emedan det är et af de mindre kostsamma medel och lätt at intaga för späda Barn, som gemenligen i denna sjuka åro de åfventyrligaste och måst kinkiga Patienter at sköta. Det synes sannolikt hafva gemenfam egenskap med Moschus.

År 1785 var *Mäfslingen* den allmänna-
ste sjukdomen, som ifrån Svenska sidan kom
til Staden, så snart sjöfarten om Våren blif-
vit öpnad, och spridde sig snart öfver hela
Landet. Den syntes nu vara något mera dö-
dande än de förra gångerna han här varit;
men hvad är därvid at göra? Menigheten
frågar fällan eller aldrig efter Läkare i den-
na sjukdom. Emot Høsten fick jag befall-
ning at resa til Nähr Socken, hvarest en så
kal-

kallad Svull-sjuka eller Anasarca var gängbar, som hade angripit flere personer af alla åldrar och kön, så håftigt, at några däråf redan blifvit döde. Ordsaken hos de fläste och kanske hos alla, var ofelbart en föregången Scarlatina. Somlige af Patienterne hade först haft Skarlakans-febern, några vecor därpå Måfslingen och någon tid därefter fingo de en mer eller mindre hastigt tilltagande Oedemateuse svulnad, hos de fläste beledslagades med mycken Skabb. På några, som voro starkt vattusigtige, har det af sig sjelft gått hål på benen, på några söktes med konst sådan öfning, hvarigenom vatnet merendels med hållans återvinnande utrunnit. Af Medicamenter invärtes härvid brukade, syntes Cremor Tart., Hvitlök och Pepparrot vara de tjenligaste at dämpa feberplågorne, drifva vatnet och bota den plågsamma andetåppan.

Den *Veneriska smittan*, som hittils varit nog fällsynt härstädes, börjar nu jämte febernernas förvårrande mer och mer at inrota sig, särdeles i Staden; dock Gudi lof, behöfves til des håmmande ännu ingen annan anstalt än den lilla Lazarets-inrättning, som här finnes.

Pr. Chirurgi Herr LARS THODÉNS Embetsberättelse om des Koppympling i Österbotten.

Sedan Kongl. Maj:t Allernådigt tåckts tillägga mig rättighet at i Österbotten ympa Koppor och jämvål i Nåder anbefalt mig, at årligen inkomma med berättelse om mine göromål til Hr. K. Archiat. och Höglof. K. Coll. Medicum, anser jag för en glad skyldighet, at i djupaste ödmjukhet hos Hr. K. Arch. och Höglof. K. Collegium inberätta om hvad jag, såsom något besynnerligt, under den tid jag förrättat detta göromål, erfarit, såsom:

1:o, 1783 ympades i Torneå Stad et Barn om 4 års ålder, af rachitiskt utseende. Kopporna slogo ut å vanlig tid, så til antalet; alt gick i sin ordning til des Kopporne begynte at torka, då en håftig feber instälte sig med yrsel och mycken oro, som continuerade i 2:ne dygn, hvarefter håftiga Convulsioner infunno sig med et nytt Kopp-utslag, som öfvertäckte hela kroppen; därpå Convulsionerne uphörde och febern sagtade sig. Kopporne blefvo illa artade och sammanflytande, så at Barnet med mycken möda blef råddat. Detta andra Kopp-utslag torde ej hafva håndt, om ej Barnets Moder vid det första, då alt liknade sig väl, gifvit det årekt salt strömming, hvaraf Barnet åtit något anfenligt dagen förut, innan det angreps af den nya håftiga febern.

2:o, 1784 om Våren angreps en Hustru i Pederlöre Socken för andra gången af Koppor,

por, vid tilfalle då hon skötte sit Barn, som låg i svåra Koppor, hvilket ock dog. Utslaget visste jag först på händerne något anfenligt, men mindre på armarne och sedan i anslaget til tåmmelig myckenhet, dock ej å den öfriga delen af kroppen. På tilfrågan om hon förut kändt någon feber, fick jag til svar, det hon några dagar förut varit sömnig och mådt illa, hvartil nattvak och oro öfver det usla Barnet kunnat bidraga. Kopporna å henne mognade och gulnade, så at jag til ympning kunde taga litet var däråf, med hvilket jag sedan efter trenne dygn ympade fyra Barn, hvilka alla fingo Koppor och lyckades väl.

3:o, År Koppympning i detta år förrättad i Lappå Socken, hvarvid inga färdeles oförmodade händelser förekommit, utom några Barn, som haft skabb, svag syn och rinnande ögon, hvilka genom Koppornas ympande, dels blifvit fullkomligen hulpne och dels förbåttrade.

4:o Blef Måfslingen i denne Socken under förrättningen gångbar, af hvilken tvånne Barn angrepos, som voro ympade i Koppor, och ehuru Kopporne voro få til antalet, kunde ej desse Barn ifrån döden räddas. I anledning hvaraf och som allmogen oaktadt alt detta voro angelågne om at få sine Barn ympade i Koppor, hvilka nu äfven voro i gång af elakt slag, blef jag omtänkt at medelst ymp-

ympning af bägge slagen på en gång, där som Måslings-smittan möjliggen kunde fås, förekomma et svarare ondt, som jag i annat fall hade at frukta. Utslags-symptomerna infunno sig nästan alltid tillika, och kunde man tydeligen af ögonens blöthet, liten hosta och nysning, som då instälde sig, finna at ympningen af Måsling slagit an, såsom ock däraf, at Måslings-utslaget på en del syntes tydligt emellan Kopporne, och denna farlot desutom sedan den tiden öfver svåmmat hela denna Landsort, utan at någon af de ympade blifvit där af smittad; hvilken sjukdom, men i synnerhet Kikhostan, i detta år dödat en anseelig myckenhet af Barn.

Dito af Prov. Med. för Philipstads Distrikt,
Lic. JOH. D. LUNDMARK.

Innan jag nämner något om de sjukdomar, som visat sig detta år, anser jag för nödigt at lämna en kort beskrifning om den del at Värmeland, hvaröfver jag är förordnad til Läkare.

Landet, som i Öster och Väster inneslutes af Clara- och Svart-ålfverna, samt i längden sträcker sig några och 20 mil från Aspeberget til Gullspång, har åtskilliga förändringar af berg, högder, dalar och flackt Land, hvaraf några sjukdomar äro på vissa stäl-

ställen Endemiska. Således äro växel-febrar allmänna i Södra delen af Lånet, omkring Christinåhamn och Vånern, elakartade Fluss-febrar i Elfvedalen och Gickt samt Torrvärk omkring Philipstad, där Gruf-arbetare blottställas för tätta förkylningar, då de flere gånger om dagen måste ömsa från stark värma äfvan jord, til en genomträngande kyla på många famnars djup i Grufvorna. Af samma ordsak äro Pleuresier och Peripnevmonier äfven här nog allmänne, i synnerhet då varm Vår inträffar. Däremot äro Frässor fållsamme, men vida svårare at bota, än på slättbygden. Ögon-sjukdomar äro mycket gångse i Bergslagen, dels däraf at snön ligger längre qvar och genom Sol-strålarnas starka reflexion i April månad med sin hvita färg retar ögat, dels af den jämna Masugnselden och sotet, som i synnerhet besvärar Hyttfolket.

Hällo-Brunnar äro i detta Landet i synnerhet 3, som varit längre tid brukade med förmån. *Philipstads Brunn* håller starkt Martiale, har förr haft et väl inrättadt Bad-hus, som nu är förfallit. På god Gyttja har här icke varit särdeles tilgång.

Christinåhamns Brunn är mycket svagare än den förra, har et nyligen upbygdt Bad-hus, men grof oduglig Gyttja.

Skoga Källa har för längre tid tillbaka blifvit nyttjad och har et godt Vatten, som i
det

det närmafte liknar Medevi. Herr Bruks-Patron CARL FREDR. GEIJER har på egen bekostnad låtit inrätta et Bad-hus och gifvit löfte om dets vidare förbättrande. På en fin och smidig Gyttna är här öfverflödigt tilgång.

Hus-curer bland Allmogen äro här icke mycket skiljda från dem, som brukas på andra orter. Det allmännafe Läkemedel är Arsenic, hvaraf litet upplöst i vatten gifves mot nästan alla sjukdomar. Ofta blir curen radical och gör slut på lifvet tillika med sjukdomen; sådana händelser äro icke rara. De så kallade Kloka, hvaraf här är et särdeles förråd, bruka mot Veneriska krämpot Merc. præc. ruber, den de köpa från Norriget, emedan dets försälgning icke tillåtes på våra Apothek. Det är ohyggeligt at höra de många olyckshändelser, som måste tilskrifvas bruket af detta och misbruket af de i våra Svenska Låke-Böcker uti största vålmening föreskrefna Præparata Mercurialia.

Mot Rödfot brukas i Elfvedalen roten af Ulmaria, pulveriserad och ingifven til en théesked några gånger om dagen.

Mot Sten-Colique nyttjas *Lapis Suillus* fint pulveriserad och intagen til en knifsudd.

De farfoter som vilat sig detta år i Värmland, äro i synnerhet en Maligne Flufs-feber.

Sjukdomen börjades med rysningar och hetta växelvis, stark hufvudvärk, ovanlig

hårdhet och stinhet i magen, stark törst, oren hvit tunga, en fårdeles matthet och en hastig men merendels låg puls. Den sjuka började efter några dagar at yra och kort därpå visade sig små blåaktiga fläckar öfver hela kroppen, utom anslaget. Urin var nästan naturlig i början af sjukdomen, men blef sedan mera grumlig. Ibland infan sig hosta, ibland icke. På 8:de, 9:de och 11:te dygnet skeddde Crisis, antingen genom diarrhé, i synnerhet hos dem, som i början af sjukdomen haft mycken stinhet i magen, eller satte urinen et hvitaktigt tjockt sediment, eller ock, fast mera sällan, bröt sjukdomen sig genom svettning.

Curen företogs med afförande medel af Cremor Tart. och Rhabarber, som ledermera underhjelptes med Mixtura Salina och andra Digestiver, samt sluteligen China. Åderlätningar nyttjades sällan, om icke i första början af sjukdomen, medan Pulsen ännu var hög. En Decoct af China, Serpentina och Cort. aur. med Camphert och Spiritus Mindereri brukades med mycken fördel. Vid hicka och ryckningar gafs Moschus några gånger om dagen.

Af de i sednare tider uptäckte inhemska Läkemedel, har jag funnit Ledum Palustre vara ypperlig, icke allenast i Rödfe, utan äfven i flera slags Diarrhé. Viola Tricolor har jag med mycken fördel brukat både

de mot Crusta Lactea och Herpetiska utslag. Cortex Padi har jag förordnat som Decoct mot Lues Ven. tillika med Pillulæ e Merc. corr. albo, då jag tyckt den vara gagnande; men om barken ensam kan uträtta något, där smittan varit inrotad och således kan kallas Specificque, skall tiden och vidare årfarenhet utvisa.

Linnæa är på denna ort mycket allmän och äfven bland våra gagneligaste örter, emot Gruf-arbetarnes *Torrvärk*. Den brukas hållt läsk, krossad emellan grästenar och applicerad på det värkande stället. En gång har jag likväl tyckt, det hon repellerat, och brukar därför alltid tillika Théé därpå med $\frac{1}{3}$ Flores sambuci. På detta sättet brukad, har denna ört inom 14 dagar botat dem, som varit flere veckor långliggande af *Torrvärk*. Endast vid Norrmarks och Pehrsbergs Grufvor hafva några och 20 personer blifvit detta år härigenom fullkomligen botade.

I Bröst-sjukdomar har jag för Allmogen brukat saften af *Polypodium vulgare*, och har til alla delar funnit den så värksam, som *Succus Liquiritiæ*, då den förra, såsom inhemsk och ganska lätt at få, alltid bör åga företrädet för den senare.

Dito af Prov. Med. i Uleåborgs Län Doctör
HERMAN CARGER.

Kopporne, som Epidemice, grasserade
H 2 hår

hår i Landet ifrån Hösten 1784, continuera-
de til och med Midfommartiden detta år.

Måfslingen (Morbilli) var allmän, så i
Städer som Socknar i detta Län, at ingen,
som den icke haft tillförene af Barn och med-
åldrigt folk, undslapp.

Tilfälligheterna i denna sjukdom måst
graverande, voro ögon och bröstet, fast ej
fällan med Kikhosta förenad, hvilka sympto-
mer likväl med behörige medel blefvo bo-
tade, då de i rättan tid sig därom anmålte,
och hafva en anseelig myckenhet af sårskildt
ålder af mig blifvit hulpne, samt råd, un-
derrättelse och Medicamenter til Socknarne
expedierade.

Mortalité i denna epidemie har varit
nog drågelig, och ingen af alla dem jag
vårdat dödt, eller med andra åkommor be-
svårade, utan fulleligen restituerade.

Ibland Barn, som nyligen förut haft
Kopporne, samt lämnade i lit öde utan til-
fyn af Läkare, är icke utan at en del af dem
i denna farfot lifvet tilfatt.

Uti Salo Härad och Socken, har ifrån
årets hörjan upkommit en Flussfeber ibland
Allmogen därstädes, hvilken emot Sommaren
alt mer och mer blifvit illa artad, men in-
gen Rapport därom inkommit förr än under
den 18 Julii, som af i ödmjukhet bilagde
ordres och Memorial sub. N:o 1 och 2 Hög-
lof-

Ioffige Kongl. Collegium Medicum tacktes ytterligare inhämta.

I anledning häraf och hvad uti Krono-Befallningsman Hr. ELIAS BERGBOMS Memorial anført finnes, understälte jag Hr. Landshöfdingen och Riddaren, at utom mit biträde och Medicamenter, äfven understödja de nödlidande, i brift af föda, med en quantité Spannemål, hvilket ock bifölls, samt 16 tunnor Råg och 4 tunnor Korn af Bränneriförråd, blefvo ditskickade: Jag företog genast resan til sagde ort, samt fann sjukdom och omständigheter af följande beskaffenhet:

Vid ankomsten den 20 Julii til Sikojo-ki By af nämde Socken och Buodi Gästgivaregård, fant jag desse Åboer mangrant sjuka och at tvänne nyligen med döden afidit; Aderton personer i denna Gården, som nu voro sjuka, somlige kortare, somlige längre tid, samt mer och mindre af sjukdomen afmattade, hvaraf en del lågo utan synnerlig fansning och likasom uti djupa tankar begrafne, lumhörde, röda och våta ögon, oren tunga, utan synnerlig törst och bekymmer om sit tillstånd. Andedrägten illa lucktande; somlige af desse voro obstruerade; åter andre, som längre tid varit sjuka, hade svulna fötter, mycket afmattade, ingen matlust, oren smak och lukt, Scrofulöse svulnader och bölder.

Nästa Gården intil eller hos Bonden ERICH PHILPULA, lågo 5 personer i samma tillstånd.

Äfvenledes på et annat Hemman benämndt Heikilå, 21 personer.

Likaledes hos Bonden LASSILA 3 personer, samt Torparen ROISINENS Hustru.

En mil härifrån uti Patjäki och Yli-Sipola Gård, 3 personer.

Uti samma By och Stor-Ehrola, 10 personer, hvaraf den ena några dagar för min ankomst dött och den andra låg in agone, som ock tvånne dagar därefter afled.

Hos Bonden JACOB ERICSSON, Jorntu Rautio Gård, 3 personer.

I Yekisipola Gård 2 dito, Man och Hustru; i Ala-Sipola 19 dito; i Olof Pjutilås Gård 6 dito; Jakob Pjetila 14 dito, Martin Kaupila 11 personer; Terfvolnots Gård 6 dito; Simon Pjetilå 6 dito; Johan Michelson 4 dito. På Ala Gård nyligen dött 3:ne personer och 8 dito sjuka, utom Eric Tuomada och Torpare-hustrun Cajla Hansdotter med flere, vid pals 130 personer, som jag dageligen på denna resan besökte, hvaraf den ena, neml. Jakob Erola endast med döden afgeck; de öfrige alla fulleligen til hälften åter förhjelpte, som af bilagde Betyg N:o 3 bekräftas.

Uti denna sjukdom hade för min ankomst några 30 personer redan med döden af-

afidit, och efter de sjukas antal dageligen sig ökte, fordrades så mycket kraftigare anstalter til dess hämmande.

Som denna Allmoge til större delen voro ifrån Södra Finland hitflyttade Åboer och mindre vana at i rättan tid bespara och utblanda det lilla förråd af Såd, som de vid 1784 års usla bärning skördat, som äfven af fräst och råst har varit skämd, jämte fattigdom, hunger och onaturlig föda, gifver anledning at tro, det denna Epidemi i det närmasste liknade Rötfeber, om icke upkommit, likväl därigenom til dess Malignite mycket ökt sig.

Den quantite af Spannemål, som genom Herr Landshöfdingen och Riddaren CARPELANS prisvärda försorg hitskickades, var ibland de förnämsta medel at rädda desse Människors lif, hvilket med den granlagenshet, som fordrades, af Krono-Befallningsman i detta Hårad Hr. ELIAS BERGBOM blef utdelt, samt de 4 tunnor Korn til disposition för de sjukas behof använde, dels til Kornvatten, Gryn och Mjöl, til Matens afredning, hvartil kom at et Fartyg med Spannemål från Stockholm kort därefter til Brahestad anlände, och således bristen därigenom botad.

Til de sjukas vård föranstaltades genast, at deras regime förbättrades, diäten förordnades, samt Läkemedels nyttjande reglerades

des i den ordning efter hvarjes behof, som de sjukas tillstånd fordrade och i rättan tid blefvo dem meddelte.

Requisition på Medicamenterna utvisar hvad som til deras hjelp blifvit nyttjadt: utgången af mit biträde, som bilagde Betyg bestyrka, har ej varit fruktlöst.

Uti September inkom Rapport at en Rödrot yppat sig uti Muhos Socken och utajärfvi Capellgåld, af Hr. Kyrkoherden ERVAST, som genom Konungens Befallningshafvandes ordres, at resa til besagde Socken, för at bota samma sjukdom, af d. 23 Sept. blef mig communicerad, och härjämte i ödmjukhet, in Originali, bilägges sub N:o 4. Jag reste genast til besagde Sockens Moder-Kyrka, så väl som til Utajärfvi, och befann sjukdomen vara Diarrhé, måst hos Barn och medelåldrigt Folk, som hos en del var med blod blandat, samt förenat med tormina och slitningar i underlifvet.

Genom en ordentelig föreskrift i diæt samt skötsel, jämte Ipecacuanha, Cremor Tartari, Rhabarber och emot natten Tinctura Thebaica, var denna sjukdom ganska lätt häfven och ingen afled, sedan de fingo Läkemedel och riktig skötsel, som Hr. Kyrkoherden ERVASTS Betyg N:o 5 intygar.

Vid

Vid min afresa lämnades den lilla re-
sten af medtagne Läkemedel til Commini-
stern PETTERSSON, som åtagit sig inseendet
af de sjukas handhafvande.

Uti December månad inkom Rapport
om en Rötfeber i Paldamo Socken, som
några veckor redan grasserat och dödat någ-
ra personer uti Salo By, samt nu lågo man-
grant sjuka i de Gårdar och Gästgifverier,
som Allmogen nådgats igenomfara.

Uppå Herr Landshöfdingen och Ridda-
ren CARPELANS förordnande af den 10 De-
cember, som in originali ödmjukeligen biläg-
ges sub N:o 6, reste jag til besagde Soc-
ken och Byalag, hvarest jag besökte 14 per-
soner, som af Rötfeber voro sjuka, til hvil-
kas råddning och at hindra sjukdomens yt-
terligare utbredande, vidtogs, med biträde
af Prästerskap och Krono-Betjante, de an-
stalter, at den i denna årstid så mycket ge-
nom desse Gårdar fårdande Allmoge, ej blef-
vo blottstälde för smittan, samt de sjuka äf-
ven genom ordentelig skötsel och Läkeme-
del blefvo til hälstan återförhjelpte, som af
bilagde Pastor Loci Betyg N:o 7 och 8 af
dets Bref är at inhämta.

Ibland Allmogen vid dylika farfoter af
Rötfeber, har jag funnit at Elixir Bielkii, i

första stadio af sjukdomen gjordt en önskelig effect, då de gemenligen därefter komma i en stark transpiration, samt dagen därpå få evacuation, hvilket med Cremor Tart. & Pulv. digestiv. ökas och gemenligen inom några dagar på detta sättet tilfriskna: Dosis af Elixir, som med litet mer Campher ökas, tages ifrån 2 til och med 6 drachma för fullväxta och robusta, och i proportion för yngre och mindre starka, hvarpå drickes ymnigt varmt Korn-vatten eller Malt-vatten, som göres något fyrligt.

Kråkmedlet, när Allmogen det en gång tagit, sållan kunna förmås at nyttja det för andra gången, utan fast håldre lämna sig utan alla Läkemedel i sit öde, men då det gifves som et alterans i flere dosis hvarannan timma, ehuru då och då någon vomitus därpå följer, finner sig långt bättre därvid.

På detta lätt jämte andra vanlige och hus-medel, har med framgång betjänt mig at hjälpa Allmogen vid förefallande dylika farfoter.

Med Veneriska sjuka af Allmogen och fattigas handhafvande, är det nu mera i den ställning, at alt hvad jag til deras räddning kunnat åstadkomma, som sig hos mig anmält, är at jag gifvit dem fria Medicamenter, underrättelse om deis bruk och huru de böra sköta sig; men med hvad bättnad och gagn, är mig obekant: några hafva väl återkommit,

mit, för at begåra mera Läkemedel, men de förra gifne, sållan blifvit nyttjade med framgång; och när halsen och munnen blifvit låkte, hafva öpne frätande sår på kroppen i des sällre upkommit.

Det af mig år 1783 inråttade Cur-hus, hvarom tilförene hos Höglof. Kgl. Collegium Medicum, med authentique bevis allegerade, berättelser i all ödmjukhet aflämnat, har nu mera med allo måst uphöra, emedan jag, som fattig Åmbetsman, med fem Barn, ej kunnat åstadkomma de medel, at samma längre loutinera, så mycket mindre, som jag, utom mit enskildta arbete, måst sakna ersättning för gjorde förskotter til de sjukas underhåll, för mig och de mina til nog kånbart lidande.

*Dito från Prov. Med. i Kymenegårds Län,
Assess. D:r C. EKMARR.*

Farfoter hafva detta året icke här i Länet varit flere än en Rötfeber, som på 3 sållan i början af året samt första hälften där af visade sig: i Januarii månad i Ithis Socken, men kom icke längre än til en enda By Liotilå kallad, där några personer blefvo döde, dock måst innan Medicamenter requirades dit; öfver 4 lårer ej döds-summan vara, ehuru jag icke år i stånd at noga utfatta antalet, hvarken från denna eller de
an-

andra 2 Förfamlingarna; ty nu som förr går det svårt at erhålla förteckningar från de af Farfoter anstuckne Socknar, och har från ingen en sådan ännu ankommit, ehuru jag där-om påmint.

Syfsmå och Gustaf Adolfs Förfamlingar äro de 2:ne öfrige Socknar, hvarifrån Medicamenter blifvit begärte, som ock straxt blifvit affände i Maji och Junii månader förra gången och sedan til Gustaf Adolfs Förfamling mera, någon tid därefter. I förflutna Ithis Förfamling har nu åter på detta årtalet samma feber upkommit i Sarois By, och efter Hr. Kyrkoherden Mag. **URSINI** berättelse blifvit dödad af en Piga, som sjuk flyttadt från Liötilå By och samma hus där febern förledit är upkom och svårast grasserade. Måne man kan tro at smittan hela året öfver varit hos denne Piga förborgad och nu först utbrutit? Denna febern har sedan, som mig blifvit ytterligare berättat, i Sarois aftagit och där ej dödat mer än 2:ne personer, men bredt sig til en annan By, dock på långt när ej så allmänt, som i Sarois; til sednare stället äro ock långesedan Medicamenter öfverflände. Mag. **URSINI** bref här om bifogas här i ödmjukhet, för at närmare underrättelse här om gifva.

Veneriska smittan fortfar här som förr, och med lika svårighet och bekymmer för mig,

mig, så länge intet Cur-hus här blifvit in-rättadt.

Efter vederbörligt förordnande äro detta år 6 döda kroppar öppnade och besigtigade, samt Betyger däröfver til Domstolarne inlämnade.

Dito af Prov. Med. i Umeå D:r NÄZEN.

I stöd af Herr Landshöfdingen v. STENHAGENS til mig ankomne skrifvelse, dat. d. 21 sistl. Novemb., som härjämte i ödmjukhet medföljer, det skulle en slags Epidemie å Landet upom Umeå Moder-Kyrka eller Lands-Församling på Backen sig yppat, hvarigenom måstadels ungt och raskt folk inom kort til 14 personer blifvit fångliggande, hvarföre Högbermalte Herre mig anmodat, at genast göra mig om sjukdomen underrättad samt densamma hämma och curera, &c. får jag nu härmedelst den åran inför Kongl. Collegium min berättelse om tilståndet och hvad härvid tilgjordt blifvit, ödmjukast anföra och inberätta.

Vid uprefan, som skedde samma dag anförde ordres ankommo, besökte jag alla då varande sjuka uti hela Byn och fick den underrättelse, at en Trumslagare, som varit på östra sidan om Botniska Viken för at där besöka sina slågtingar, hemfördt denna smitta. Jag antecknade de sjukas namn, gjorde
 mig

mig om hvarje persons sjukliga belågenhet
 noga underrättad och anskaffade nödiga Lå-
 kemedel, ej mindre til de redan sjuknades
 curerande, utan ock til smittans hämmande
 och förekommande, börandes ej obemålt
 lämna vid handen den myckna svårighet,
 som jag hade at genomgå, för at hos en del
 af Allmogen hafva et orätt begrep om ödet
 och Guds styrelse, emedan de härstädes så-
 som ock på andra orter ty värr! litet råkna
 på medlens rätta bruk, utan låta alt ankom-
 ma på tiden til lif eller död; desutom, e-
 huru de väl äro i stånd at betala Medica-
 menterne, sedan Läkarens närvaro och tillsyn
 dem gratis bestås, vilja de ogärna godtgöra
 de anskaffade Läkemedel och se de noga
 på denna til deras välfärd ländande så obe-
 tydliga utgift.

Sjukdomen visste sig ifrån början med
 öfverfallen mattighet och rysningar, hvaref-
 ter krafterne medtogos, hufvudvärk infan sig
 nog svår, som länge varade och måst med
 en tryckning öfver ögonen, så at de höllo
 hufvudet nedslagit. Matlusten förgick dem,
 då tungan syntes vara betäckt med et hvitt
 flem, som ändrades sedan Kräkmedel hos
 dem, hvilka öfver mindre hufvudvärk klagade,
 blifvit använde. Pullen var ej särdeles
 hög utan låg, i synnerhet emot aftonen. De,
 hvilka innan min ankomst låtit öppna på sig
 ädren, funno ingen lindring, utan blef de-

ras tillstånd snarare härigenom förvärradt, hvilket gaf mig anledning at afråda dem hårfån. Exacerbationerne, som hos somliga på vissa dagar svarade emot hvarandra, voro nog håftiga och slutades ofta med svettning, hvarpå stor mattighet följde. Stupor artuum märktes hos en enda, hvilken åter förgick. Ingen ro ågde de, utan plågades af slem i halsen med hosta, samt hörde et susande för öronen, som hos en slutades med lombördhet. Hostan af det myckna slemmet i halsen ville nästan quäfvade dem, innan den blef solverad, och var jämte hufvudvärken nästan under hela sjukdomen, den de måst klagade öfver. Under feber-accéerne var nog yra, som hos en del visade sig med en peculiaris torpor sensuum, då de ofta kände sig mindre sjuka och ån mindre kunde beskrifva sin sjukliga belågenhet. Sjukdomen bröt sig sluteligen, dels igenom svettning, dels igenom en lätt expectoration; men var mindre långvarig emot hvad den å andra orter kan förefalla. Jag torde ej utan skål åfven få tillskrifva denna feber, som är en Febris Nervosa remittens ad Synochum putrem accedens, vara härkommen af den ovanligt blida och fuktiga våderlek, som ånda inemot årets slut varat, då man vanligen ifrån medio Octobris ånda framåt, här åger en fullkomlig Vinter. Af 9 personer, som af denna sjukdom varit angripne och haft min tillfyn,

fyn, dog en enda, som af medföljande namn-
lista kan inhämtas, och hvilken af en stark
åderlåtning, den före min ankomst skedd,
blifvit förvärrad samt lämnat at nyttja de ho-
nom tilbragte Läkemedel. De öfrige hafva
tilfrisknat innom längre och kortare tid, se-
dan både tjenlig regime och nödige Läkeme-
del ej blifvit försummade. Med flit har jag
sökt förhindra communication med de friska
och sökt præservera dem, som betjånt de sju-
ka med skötsel; åfven låtit på Predikstolen
publicera om någon vidare skulle af samma
sjukdom vara behäftad, at i tid til Läkeme-
dels och hjälps erhållande sig hos mig ge-
nast anmäla. Skulle sjukdomen åter hos nå-
gon yppa sig, det Gud afvände, och som
mig ännu är obekant, underlåter jag ej at
vidare visa min skyldiga tjenst och hjälp-
samhet.

Min Cur-methode har varit följande och
rättad efter hvars och ens tillstånd, ålder och
sjukdomens öfriga omständigheter: Jag har
undvikit Diaphoretica, för at ej förbyta fe-
bern til en mera maligne, och venæsection
har jag minst trodt åga här rum, som intet
inflammatoriskt varit förknippadt med febern;
patienternas krafter borde här väl conserve-
ras och åfven för anförde exempel skull, at
den mera förvärrat än lindrat. Et Emeticum
af Rad. Ipecacuanha, stimuleradt med Sal
abinthii, har jag i början af sjukdomen,
hållt

hålft under remissionen gifvit, både för at löfa flemmen och at göra den mobil ifrån defs intagne ftällen i Vifcera och annorftådes. Sedermera fortfors med lindriga Alvimducentia och Incidentia, af rad. Jalappæ med Cremor Tartari och delse mellan Feber-pulver af Nitrum, Cryftalli Tartari och Säcker samt annat dylikt. Emot delirium och torpor lensum låt jag applicera skifvor af Kålrötter och Rotvor åfvanpå Hjessan, som dels förto go hettan med förmån, dels uträttade nästan samma som et Epilpasticum annars skulle göra. För en del åter recommenderade jag Senaps-degar, när yrseln var håftig och långvarig. Oxymel Simplex och Acida Vegetabilia uti Feber-drycken, som dels var Vafsla, dels tunna Korn- och Hatregrynsfäppor, nyttjades at lindra hostan och rofslandet, &c. Efteråt nyttjades styrkande medel för at befordra krafterna, jämte tjenlig mat, på fått som under och efter febrar vanligt plågar brukas.

Dito af Prov. Med. i Malmöhus-Län Dock
P. UNGE.

Samma Feber med matthet, hufvudvärk, yra, fläckar m. m., som år 1784 var så mycket gängse här i Länet, har ock sistledit år på åtskilliga ställen infunnit sig. Således åskade däremot Pastoren i Bara och Mölle-
VIII. B. N:o 9. I ber-

berga Förfamlingar i Bara Hårad Herr Magister BORUP, Medicamenter och föreskrift för några sine Sockneboer den sista dagen af år 1784; Prosten och Kyrkoherden i Wramb och Bju Förfamlingar i Luggude Hårad Herr Magister STÅHL, den 5 Febr. 1785; Prosten och Kyrkoherden i Bunkeflo och Hyllie Förfamlingar i Oxie Hårad Herr Magister BILLBERG, den 11:te i samma månad; Vice Pastoren i Kågeröds Förfamling i Onsjö Hårad Herr Magister HÖRLIN, den 21 ockfå i samma månad; Vice Pastoren i Gårdstunga Förfamling i Frosta Hårad Herr Magister RÖNBÄCK, den 3 Martii; samt Prosten och Kyrkoherden i Torrlösa och Skråflinge Förfamlingar i Onsjö Hårad Herr Magister KÅMNER, den 2 Maji. Öfvertygad af en mångårig och tröttsam erfarenhet, at Allmogens ogerna nyttjar Läkemedel, och således aldraminst, då man med flere slag och en därefter låmpad vidlyftig föreskrift vil följa sjukdomens så kallade stadia, hvarigenom utomdels den villige ofta råkar i tvifvelsmål och bekymmer, har jag endast hållit mig vid det nödvändigaste och föreskrifvit Pulver af Rhabarber, Engelskt Salt och Tartarus Antimonialis at bruka i sjukdomens första början, samt Oxymel Simplex at blanda i det som drickes. Härjämte har jag ock skickat följande underrättelse.

1:o, Raskt folk, som sjukna håstigt med mycken hufvudvärk, styng eller hals-sjuka, böra genast åderlåtas och tagas mer eller mindre blod efter pulsens hårdhet.

2:o, Följande dagar tages löfande Pulver i tun Hafverfoppa, Öloftvasla eller Vatten, et halft i sänder om morgon bittida, förmiddagen vid pås klockan 11 samt eftermiddagen klockan 2. Åt krent folk delar man Pulvret i 3 delar och åt barn i 4 eller 6 efter ålder och styrka. Härmed fortfares så länge Pulverna räcka, dock om någon däraf får mycken öpning, tager han endast hvarannan dag Pulver. Skulle Pulvret förordfaka kråkning, skadar det aldeles intet, allenast man dricker något ljumt efter hvar upkastning.

3:o, Sedan Pulverne äro medgångne, blandar man en god matsked Åtticke-Honing i hvarje pått af det som drickes. Man måste ock dricka flere gånger i timmen tunn Gryn-såppa, Öloftvasla, Vatten och Mjôlk, ja om intet annat smakar, kalt Vatten. De som af matthet ligga likasom i dvala, kunna, om så lågenhet är, få en eller annan matsked Vin några gånger om dagen, antingen oblandat, eller ock i det som drickes. Man afstår därmed om det aldeles intet smakar den sjuka, eller ock sjukdomen däraf synes förvärras.

4:o, De som ingen åderlåtning behöfva, börja genast med Pulvret; men de som länge legat, bruka intet Pulver, därest de icke äro förstoppade.

5:o, Rummet, där den sjuka ligger, bör håldre vara svalt än mycket varmt, och bör man några gånger om dagen röka med Enris och stänka med Åtticka, då det kan låta sig göra. At genom dörr eller fönster släppa in frisk luft, är ock ofta nyttigt.

6:o, De som komma sig före, böra bruka all varsamhet i mat och drick, intet gå för bittida ut, klåda sig varmt och intet börja med tungt arbete, förr än krafterne det tillåta.

Detta få enfaldiga förfarande, har enligt Herrar Prostarnes och Kyrkoherdarnes berättelse haft ganska god värkan, i synnerhet hos dem som nyligen sjuknat; men efter vänligheten har jag ej erhållit omständelig efterrättelse om de sjukas och dödas antal m. m.

Städerne hafva ock haft sin dryga del af denna farlot, hvarföre ock, som i Ödmjukhet hosfogade välmenta råd &c. ådagalägger, Decanus Facultatis Medicæ vid Kgl. Carolinska Academien Herr Professor KILIAN STOBÅUS, på et värksamt sätt behjertat den saken; men om Herr Decanus också sträckt sin omsorg til Landtboerne, kommer väl sådant helt och hållit af en mångårig vana under

der des förra Syfla. Helt fåkert har Herr Decanus aldeles oombuden skrifvit och låtit trycka denna gången, emedan man ej sport at des råd blifvit nyttjadt, icke en gång i Lund. Det torde ock varit ganska betänkeligt, at utan åtskilnad åderlåta alla, hållt mot slutet af Sommaren, då nämde råd och underrättelse först utgick af trycket.

Förutan förenämde feber har ock Kikhosta och Målsling på några ställen visat sig. Mot Kikhostan har Vice Pastoren i Gärdstånga för de fattiga fått Laxer-pulver, och mot Målslingen Herr Prosten KÅMNER i Torrlösa Laxer-pulver, Campher-pulver och Flores Sambuci.

Venerisk sjukdom bland Allmogen har jag på mer än et års tid icke en gång hört nämnas, ehuru jag haft en eller annan Siphilitisk Ståndsperson at bota.

Koppor har jag i början af Junii månad ympat på 2:ne Bonde-barn i Skålshög nära vid Svenstorps Såtesgård, hvilket lyckeligen aflopp, ehuru Barnen blefvo af med Maskar både före ympningen och under utflagsfebern. Fröken RAMELS ympning, som sedermera med flytande Kopp-var skulle förrättas, blef i hänseende til en henne åkommen en vis Bröst-feber, uppskjuten.

Öfver Fru Pastorskan CHRISTOPHERSONS vådeliga död, har jag på Luggude Hårads Urtima Tings-Rätts begäran lämnat mit be-

tänkande den 19 April. Några Attester har jag ock gifvit angående fädane, som varit berättigade antingen til rum i Lånets Hospital, eller ock i anseende til bräckligheter til frihet från Krono-utskylder.

Rort berättelse om den spridda Farsfoten i Väster-Norrlands Lån 1785, af JOH. SALBERG, M. D. Læctor och Affessor.

Redan 1784 visade sig Farsfoter mer än vanligt, fårdeles i Jämtland och några Socknar i Ängermanland; Venerisk smitta var ock nog inkommen i båda Landskapen; men Mødelpad var från båda någorlunda fri; 1784 åter grasserade en Farsfot i alla 3 detta Lånets Landskap.

Skörbjugg började redan 1783 blifva så allmän, at där den ej var ensam, visade han sig vid andra sjukdomar inblandad, och nästan ingen Patient fans, hvars sjukdom ej var ex Genere Scorbutico; en våt och kall Sommar var förmodeligen början och 1784 års misfväxt gjorde at den fortfor. Således var ej underligt at den härjande farsfoten var mer rötaktig, mer smittosam och bland gemene man mer gängbar, och at Constitutio epidemica var ex indole Scorbutico, fordrade Antiscorbutica, China &c.

Farsfoten, som 1785 var så spridd i Lånet, visade sig skiftevis med stark feber, hufvud-

vudvårk, yrsel och fläckar, hos andra och de måsta med fullkomlig Dysenterie, måst cruenta, så at man allestädes ifrån sökte hjelp mot Rödfoten. I Jämtland och Medelpad var föga någon Socken fri och smittan så stark, at H. H. Baron och Landshöfdingen BUNGE nödgades utgifva särskildt kungörelse til smittans hindrande, genom förbud af större graföl &c. Doctor LINDECRANTS sjuknade sjelf i Jämtland, och jag var med nog fruktan öfver natten i de sjuke Socknarna; om jag därför med någon mera frikostighet tildelat Allmogens Medicamenter på Publici räkning, har jag så mycket mindre graverat den til resepengar anslagne fonden. Rhabarbarina voro alltid såkraft, hvadan ock de gula Pulverna af Rheo, Cremor Tartari och Tartaro Antimoniali, blefvo måst brukade. Opiata, såsom Theriaca, Pulv. Sedativus, Tinct Thebaica, gjorde väl tämmelig värkan, men som de ofta missbrukades, inskränktes deras förordnande. Pulv. Rad. Tormentillæ med Opium, Vitrum Antimonii, försöktes tilskiftes; men man måste sluteligen finna at Rhabarber var måst värksam och de gula Pulverna efterfrågades allestädes. Barn blefvo alltid hårdaft angrepne, och som de äfven voro svårast at öfvertala til gula Pulvernas bruk, samt Opiata för dem alltid funnits böra brukas med största aktfamhet, måste jag nyttja en särskildt sort *Barn-pulver*,

som af Recepterne ses bestå af Gummi Arabicum, Testib. ostrear, pulv. Sem. Foeniculi, som med Vatten på Landet sedan gjordes til en fort Decoctum Album. Hos dem som hade mer Feber och mindre Rödfeber eller snarare obstruction, var Acetum Prophylact. nog värksam, i större doser gjorde den äfven stundom god värkan i Rödfeber, men var alltid besvärande för bröstet, äfven då Honing tillika bruktes. Kongl. Collegium tacktes här af gunstigt finna, at Medicaments-Räkningarna ej stigit af dyra, men väl af många Medicamenter, mot en så vidt kringstridd sjukdom; ty i Medelpad blefvo efter H. H. Baron och Landshöfdingens förordnande Medicamenter lämnade til följande Socknar: Njurunda, Selånger, Sätne, Sjön, Timrå, Atmar, Stöde, Borgljö, och uti Ångermanland til Heidånger, Såbrå, Solloftå, Refele, Bota, Styrnås, Sjåla, Nåtra, Anundsjö, in summa til 22 Socknar, utom Jämtland, hvar ett Doct. LINDECRANTS vistades en tid.

Mot Vintren eller senare då starkare köld blef, förbyttes Rödfeber i hetligare art; starkare värk i kroppen och stundom stygn öfverklagades, samt mera hosta och tryckning öfver bröstet; sluteligen minskades sjukdomen så, at mig vetterligt nu ingen Rödfeber går, ej heller någon annan Epidemisk feber.

Venerisk smitta. Om denna sjukdom i Jämtland har jag förr haft åran berättat, äfven om dess början i Ulånger Socken i Ångermanland. I början dolde Allmänheten sjukdomen i anseende til den tanka de hade om dess enda ursprung, men symptomernas håftighet tvang dem snart yppa sig, då de föllo til et annat Extremum, och alla trodde sig hafva Venerisk sjukdom, en Halsfluss, en Snufva, en Ros och Skörbjuggsfår på benet eller annorstädes, et Utslag, en Barn-torsk, en Hudlöshet, alt fick namn af Veneriskt.

Entomologisk anmärkning om Asilus Flavus. Faun. Sv. n. 1911.

Ibland alla Djur äro förmodeligen Insecterne, i mån af deras ringa storlek och för Människo-ögat synbart svaga verktyg, de måst ströfvande och rofgrige. Utom det allmänna krig de föra snart sagt emot hela Växt-rikets afkomster, och den kånbara olågenhet Djur-riket, från Elefanten til Snigelen, är af deras åvärkan underkastadt, bekriega de almånt och ödelågga hvarandra, samt skona ofta ej en gång sina egna slågten, sin egen art. Emedlertid, då man betragnar de lå kallade *Diptera* eller tvåvingade Insecter,

hvilkas kroppsbyggnad är i allmänhet mera svag och mjuk än de släptes af de andra afdelningar, och hvilkas enda vapen utgöres af et ihåligt ofta filkes-lent sugrör, så skulle man aldraminst förmoda sig, inom dem träffa et slägte lika mågtigt och förödande bland sina likar, som Tigern bland fyrfota djuren. De så kallade *Afili* äro likväl af denna egenskap. De lefva endast af rof. De angripa och öfvervinna Insecter, som äro två til tre gånger tyngre än de sjelfva. De förtära dock icke sina rof, utan åtnöja sig at suga det finaste af de Insecters blod, som falla för deras flygn. Med et ord, de äro Tigrar i sin Clafs.

Afilus Flavus, hvilken ibland de Svenska arter är af blott medelmättig storlek, in-finner sig i den Skårgård jag bebor, ömnigare än de öfrige, och det i synnerhet uti Julius och Augustus. Jag har således haft flere tillfällen at beskåda dess egna fått at bemågtiga sig sit rof, och jag har trodt det förtjäna någon upmärksamhet, emedan det torde leda til någon ny undersökning i Insecternas Historia.

Under de nämnda månader öfverflöda våra Ångar af en mängd Gråshoppor, (*Gryll. Stridulus, Grossus, biguttulus* och *Viridulus*) och jag har funnit denne *Afilus* i synnerhet be-

bekriga detta slägte. Man skulle förmoda, dessa så väl beklådda och med betydlig styrka försedda Insecter vara så tillräckeligen beskyddade emot en så svag fiende, som *Astilus Flavus*; men flere prof hafva öfvertygat mig om motsatsen. Han kastar sig som en ljungeld på Gråshoppans rygg, och stinger i samma ögnablick lit rör, eller rostrum, emellan Thorax och kroppen, på vänstra sidan nära utmed den lilla skölden (*Scutellum*). Man ser ej den angrepne *Gryllus* göra minsta motstånd med fotens eller vingens rörelse. Man märker däremot tydeligt, huru *Astilus* liksom pumpar blodet uti sig, och inom 2 eller 3 Secunder lämna sit rof liföst, för at föka et annat.

Jag har haft tillfälle at se samma jagt anställas på flera *Coleoptera*, och i synnerhet på *Scarabæus Fasciatus*, hvilken sårad på samma ställe straxt nedföll, utan at gifva minsta tecken til lif.

Då nu desse kråk, i synnerhet den sistnämnde *Torndyfvvels*-art, äro så seglivade, at de af en nål genomstungne ofta lefva til sjette dygnet; synes mig förtjena undersökas, af hvilken anledning de så hastigt angripas, utaf et mycket obetydeligare stygn från *Astili* sina sugrör.

Männe *Insecternas Sensorium Commune*, eller, om jag så må säga, lifspunct, är så
be-

belågit, at det skadas af et får emellan Thorax och Abdomen, och det på vänstra sidan, där Afilus, alle de gånger jag märkt, plågar instinga sit rör? Eller månne här är någon Nerve, hvilkens skadande åstadkommer en fullkomlig paralytis? Jag tviflar det, emedan får af en nål på samma ställe icke göra samma värkan.

Eller månne en håftig sugning skulle kunna så hastigt tömma de för lifvet ounbårligaste lifsafter? Det synes mig ej heller antageligt, emedan jag har et däremot stridande rön. Vid et tillfälle, då jag helt tyft betraktade en Gryllus Grossus, kastade sig denne Afilus, midt för mitt öga, på Gråshoppan och gaf den sit flygn, men blef i samma ögnablick skrämnd och tog flykten. Jag är öfvertygad at icke minsta sugning kunde ske i sådan hast, likväl låg Gråshoppan orörlig på stället.

Jag är således benågen at tro, det Afili åro af naturen väpnade med något gift, som är för Insecter högst dödande. Sådant faller mig äfven på den grund sannolikt, emedan uti Naturens hushållning, alltid medlen åro afmåtte efter ändamålen. Och såsom denne Afilus synes vara förordnad at hålla jämnvigten ibland våra Ångars Gråshopparter, så måste han vara utrustad med något be-

befynnerligt underföd, som upväger defs, i jämförelse med dessa Insecter, ganska underlägse krafter. Och det så mycket mera, som vi äfven hos Larven til *Cimex personatus*, som lefver af Flugor, hafva skäl at mistänka et dylikt gift.

Jag påstår dock icke, at detta gift skall vara alla tider lika verksamt. På sena Hösten har jag en enda gång sedt en *Tentredo*, under samma Afili våld, uthårda några Secunder; hvilket torde böra falla så mycket mindre främmande, som Herr MAUPERTUIS Rön med Scorpioner tyckas röja, det et och samma Individuum kan på olika tid göra mer och mindre giftiga bett. Och ehuru jag med Herr FORSTER den äldre (a) medgifver, det vara framtiden förbehållit at utreda de förskilde omständigheter, som vårka sådana olikhet i giftiga Insecters bett; synes mig dock förslags-vis sådant kunna förklaras däraf, at det förgiftande ämnet genom tåta uttömningar försvagas, eller ock aldeles förslöfes, i hvilken belågenhet äfven Ormar sättas ur stånd at göra förgiftade får.

SAMUEL ÖDMAN.

Vid

(a) Observ. made during a Voy. round the World.
P. 197.

Vid Kongl. Franska Med. Soc. Sammankomst den 26 Augusti 1786, utdeltes Priser för de bästa beskrifningar öfver Epidemiske Sjukdomar, neml. 6 st. Guld-Medallier af 200 Livres värde vardera och 6 dito af 100 Livres, utom 12 st. Guld-Jetter; hvarest Societeten upmuntrade detta nyttiga företagande för framtiden, under hopp om fortfarande belöningar.

Öfver den 1783 upgifne Fråga: om sammanhanget emellan Lefrens och Hudens Sjukdomar m. m. (a) hvars belöning, 600 Livres, blef 1784 upskuten, har Societeten århållit flere goda Svar och delat Priset emellan 1:o, Hr. PEYOL, M. D. i Castres, som fådt en Guld-Medaille om 400 Livres, och 2:o, Hr. RAMEL den yngre, M. D. i Aubagne, som fådt en dylik af 200 Livres. Accessit tilårkändes genom en dylik af 100 Livres til Hr. BONTÉ, Medicus i Coutances.

På Frågan om *Mjölks särskildte arter* m. m. (b) var intet nöjaktigt Svar inkommit; Frågan utfältes alltså emot dubbel belöning, af 1200 Livres, til Påsktiden 1788. Societeten begår icke alla Mjölkslagens Chemiske uplösning, utan förnämligast af Qvin-

no-

(a) Se B. 6 p. 4.

(b) Se B. 6 p. 106.

no-Mjölken. Svaren infändas til Societetens Secreterare Hr. VICQ-D'AZYR.

Sedermera upläste Hr. DOUBLET en Afhandling om Barnfångs-Feber. Secreteraren höll Åminnelse-Tal öfver Hr. BONAN, Decanus af Med. Fac. i Nantes, Hr. HECQUET Decanus i Abbeville, Hr. MARIGVES Hosp. Chirurg. i Versailles och LOBSTEIN, Anat. och Chir. Professor i Strasburg. Hr. HALLE läste en beskrifning på Febris secundaria i Kopporne; Hr. FOURCROI om Sal mar. Calcarium och dess nytta i Läkare-Konsten. Slutligen upläste Secreteraren Åminnelse-Tal öfver Hr. WATELET.

(Journ. de Paris N. 244. 1786.)

Läkare Nyheter:

Den namnkunnige Magnetifeuren i Paris, H. DESLON (Se B. 5. p. 378 och B. 7. p. 236) är mot slutet af Augusti 1786 död blefven af en Peripnevmoni, ehuru han långt förut trodde sig vara så Magnetiserad, at han icke utan af olyckshändelser eller ålderdoms-bräcklighet, skulle vara utfatt för dödliga åkommor, och ehuru han under den 6 dagar varande sjukdomen, då intet kraftigt medel nyttjades, Magnetiserades utan uppehåll af

af 5 a 6 andre, som ock fortforo därmed i 3 timmar efter döden, under påstående at han endast fallit i Lethargie; Mera om Männsko-inbilningens yrjel vid detta tilfälle, läses i Upfostrings-Sällskapets Tidn. N:o 75 detta år. — Huru olyckligen farer icke man vilse, när man, äfven i Physiske ämnen, öfvergifver den småningom uplysende årfarenheten och vil brådskynda sig in i Naturens kändedom, med tilhjelp af en upeldad gåsande inbilnings-kraft? Huru länge skall en få förnedrande smak få understödd och töras visa sig i öppen dag? Hvad olycksfäliga följder för Vetenskaper i allmänhet vore icke at befara af den nya Magnetismens föregifne upptäckt, kallad *Somnambulismen*, Mänskliga dårskapens *non plus ultra*, dårest icke, lyckligt vis, Europen voro förledd med et antal uplyste Män, de där veta at kallsinligt jämnföra, underföka och urskilja händelserna?

Men mera hårom framdeles. Vi hafve nu tilfälle at här i Stockholm *se, pröfva och dömma*.

Apothekaren i Westervik ADAM MEYER, dog den 11 September 1786, 42 år gammal.

K. Vet. Acad. Nya Handl. 3:dje Qvartalet 1786, innehålla följande:

P. 180. Fortsättning om Stygnfluge-Slägtet, (Oestrus) af A. MODEER. (Se p. 67)

N:o 7. *Oestrus Elaphi* finnes i Hjortarnes hufvud, likna til utseendet Får-styngnet. N:o 8 — *Antilopum*, liknar åter mera Håststyngnet. N:o 9 — *fasciculosus* hvarpå LEPECHIN lämnat en ofullständig beskrifning. N:o 10 — *Hominis*, i Södra America finnes en sådan, som lägger ända til 50 ägg vid underlifvet i huden på Människan, hålla sig där i 6 månader. Om man med utvårtens medel angriper dem, trånga de sig djupare i köttet och göra förfärliga plågor; men eljest krypa, utan synnerlig föregången plåga, de omsider ut, och efter förvandlingen får man se en svartaktig Fluga, litet större än Husflugan. Ännu vet man icke at andre än de Nationer som gå nakne, äro plågade af detta Styng; likasom af *Pulex penetrans* och *Vena Medinensis*, hvilken listnämde ännu icke är fullkomligen känd.

P. 186. *Betula hybrida*, (Ornäs-björken) af CARL M. BLOM.

Växer vid Ornäs Säterie i Tuna Församling och Dalarne; märktes först 1767 tjock som et finger och knappa 3 alnars VIII. B. N:o 10. K längd,

långd, i granskap af Tall, Gran samt Rönn. Det flyttades sedan in i Ornås Trågård 1768, då ock blad därpå skickades til framl. Herr Arch. v. LINNÉ. Igenom aflågning har det lyckats at få växande telningar därpå, och af hvilka en skickades 1774 til Upsala Academie-Trågård, som dock ej framkommit.

Trådet synes vara en blandning af Björk och Lönn, troligen håndt genom foglar, som medfört mogit frö-mjöl från en Lönn til et Amentum foemininum i Björken.

Beskrifning följer sluteligen, och Växten är i et Kopparitick väl afbildad.

P. 215. *Utdrag af Samlingar til Natural-Historien öfver Ön St. Barthelemi i Vest-Indien, af SAM. FAHLBERG.*

Ön är icke den minsta af Antillerne; dess längd från Ö. til N.V. är $1\frac{1}{2}$ Svensk mil och bredden ungefärligen $\frac{1}{2}$ mil. Har på Västra sidan en stor rymlig Hamn, kallad *le Carrenage*. Nykomne plågas gärna här af Diarrhøer och Rheumatismer, et rödt Frisels-utslag och besvär at se i skymningen, Hæmeralopia; hvilka åkommor ej äro farlige. Men *Solstick* af den brännande Sommar-hettan betyder mer. Sting af *Pulex penetrans L.* på fötterne, besvärar äfven; men den Veneriska sjukdomen är fällsynt. Kalk-Brännerier kunna med fördel anläggas. Salt kan ock

ock tilvårkas. Friskt Vatten finnes ej. Bomull är Öens största Product. Säckor-Rör planteras litet men kunde ansenligen utvidgas. Indigo växer til myckenhet; Tobak planteras sparflammare. Roten af Batates (Convolv. Bat. sp. pl. 220) planteras til föda. Manioque (Jatropha Manihot L.) nyttjas allmänt til bröd, ehuru fårska roten är så giftig. Roten af Dioscorea aculeata sp. pl. 1462, stekes och åtes. Majjs fins litet, men i dels ställe brukas *Horcus Sorybum*, sp. pl. 1484 allmänt, ty den ger ofta 150:de kornet. *Annona Muricata* och *Squamosa*, et par behaglige frukter, mogna i Martii och April. *Ananas* i Maji och Junius samt *Anacardium occidentale*. Cocos-nötter och Tamarinder likfom aflösa hvarannan hela året igenom. *Guajacum* växer sparflamt. Flere andre vildt växande Tråd, Buskar och Öster upräknas.

Observations on an extraordinary Case of ruptured Uterus. By ANDR. DOUGLAS, M. D. Lond. 1785. 8:o. 74 p.

A. kallades 1784 d. 12 September mot middagen til en Hustru, i barnvårkar stadd, och fant vatnen för 8 timmar ledan aflupne, men förlossningen drögde och små convulsiviske rörelser märktes; pulsen var stilla och

Hustrun klagade egentligen öfver plågor vid Os pubis; Barn-hufvudet kändes tydeligen stå vål, ehuru ännu nog högt. Det var hennes fjerdje barnslång, och som hon alltid haft klena vårkar, så beslöts at lämna naturen längre tid. Klockan 9 om aftonen kom bud at en blodflöd infunnit sig straxt efter A. bortgång, vårkarne hade et par timmar varit starkare och tyckts drifva ner Fostret, men sedan $1\frac{1}{2}$ time voro de aldeles försvundne; benågenhet til kråkning hade infunnit sig med en osläckelig törst och den sjuke var sanselös samt nära döden. Vid ankomsten fants alt detta vara sant och A. förskräcktes öfver hennes dödliska anligte, betäckt med kall svett, pulsen kändes nåppeligen och hennes ångest var ganska stor. Plågan vid Os Pubis fortfor ännu. Vid undersökningen kändes en rund rörlig kropp, men ännu otydligare än förr och som fingerne knapt hinte til, at man ej med visshet kunde fåga hvad det var. A. beslöt at genast söka förlossa Hustrun därifrån genom vändningen; då handen infördes gick nu nämde kropp alt mera undan. Innan han visste ordet af var han med handen, icke i Lifmodren, utan ibland tarmarne; Barnet låg framåt och Lifmodren, likt en aflång pung, bakåt. Han sökte fötterne och vid Barnets uttagande märktes inga andra svårigheter än då hufvudet skulle passera Bäcknets rand; Moderkakan följde in-

intet och fants, vid uttagningen, infallen bland tarmarne; då fant A. at råmnan på Lifmodren var tvårsöfver på Lifmodrens nedre del där Moderslidan fåstes. Lifmodren hade redan dragit sig starkt tillfammans och blodflöden blef således ej starkare än vanligen. Plågan mot Os Pubis räckte ändå, hvarföre gafs et Opiat och rummet fylles med kall frisk Luft. A. berättade de närvarande Hustruns stora lifsfara och gick bort kl. 11 med fruktan at nästa morgon finna henne död. Hustrun qvicknade vid; var den 29 Sept. utan all fara, steg up ur fången första gången den 3 October, och kunde den 27 gå til fots en half mil at besöka sin vålgörare, och klagade öfver ingen ting annat än hjertklappning når hon rörde sig hastigt. — Sluteligen bifogas 15 dylike händelser, som lyckeligen afslutit, samt upgifves föreskrifter huru man i sådane fall bör vid alla möjliga händelser förfara.

(Gött. anz. 1786. N:o 173.)

Til bevis huru högst farlig en förkylning kan vara, i synnerhet för dem som dragas med et svagt Bröst, kan följande händelse tjena:

En Piga, 23 år gammal, frisk och sund, utom det at hon hade tät, och kort andedragt,

drägt, blef vid slutet af Augusti månad förledit är rädd och öfvergaf i följe däraf förleden Michaeli sin tjänst. Hon mädde beständigt väl ånda til den 14 sistledne December, då hon om morgonen gick ut och hjälpte en af sina bekanta at klappa klåder vid Sjön, hvarvid hon var tunt klådd och i synnerhet bar öfver Bröftet. Efter en stund begynte hon känna en stark tryckning öfver Bröftet, samt under en därmed förknippad svår hosta, få up blodblandat vatten. Hon gick då hem och lät öppna ådren på armen, men utan ringaste lisa. Andedrägten blef alt tyngre och tyngre och blodvatten utdrefs i större quantitet genom Näsa och Mun, hvartil kommo svåra Colique-spänningar i Buken. Jag blef efterlånd, som man trodde at plågorne kommo af et förestående Missfall. Jag fant vid ditkomsten den sjuka så godt som i Agone Mortis, blek och kall med ganska klen Puls, starkt blodblandat vatten flöt ut genom Näsa och Mun nästan vid hvarje Expiration, och vid en nog ofta påkommande hosta upstöttes ren blod, ehuru ej just til någon betydelig quantitet; Respiration var i högsta mätton generad, tåt och sonora samt plågorne i underlivvet ganska svåra. Jag underfökte henne och fant Moder-mun aldeles oförändrad och ingen ting som hotade med Missfall. En åderlåtning försöktes, men Pullen blef straxt aldeles o-

mär-

märkelig, ehuru knapt en liten Théé-tasse blod togs. Et Lavement applicerades, varma emollierande omslag lades på Magen, T:ra Thebaica gafs och kalt at dricka, men alt utan ringaste lifa, utan Patienten dog efter en liten stund.

Dagen därefter öppnades hon i Professorerne ALMS och HAGSTRÖMS närvaro. Vänstra Lungan fants då mycket utspänd af luft med röda fläckar mellanåt, den högra åter var öfver alt starkt fastväxt med Pleura, mycket utspänd af luft och, lika som den förra, infarcierad med en stor quantitet blodvatten. Hjertat och i synnerhet högra Ventriclen, var utspändt af lefrad blod, hvaraf åfven alla Vasa Magna turgescerade. I Buken fants alt i naturligt och friskt tillstånd, utom vänstra Ovarium, som innom sig hyfte en Hydrops Sacoatus och var af et äggs storlek. Modermunnen var aldeles tilluten och Fostret befants af en, efter dess ålder, vanlig storlek.

Det synes tydeligen at blodet, genom den förkylning hon fådt vid Sjön, blifvit drifven til de inre delarne, och at Bröfvet, samt i synnerhet högra Lungan, såsom förut sjuklig, därpå obruerad, hvilket småningom hindrat både circulation och andedräkten. Blod-kårlens directa communication med Vasa Aerea, förklara omtalte blodvattens updrifvande vid en så svår andedrägt. Plågor-

ne i Magen hade vål ock upkommit af förkylningen, men voro såkert af ingen betydighet, utom hvad de kunde hindra blodets nedstigande i underlifvet, samt Diaphragmatis fria rörelse.

ER. ODHELIUS.

M. D. Art. Obst. Adj.

Bref til Assessor ODHELIUS om Arsenikens värkan i Kräftan, dat. d. 9 April 1784. (Se här om B. 5. p. 353).

Knapt kan Hr. Assessorn håldre vilja veta, ån jag vil berätta, huru Arsenik - Curen går. Han går långsamt, men ger hopp. Det drögde några veckor, innan Klimpen ville Suppurera. Han gaf Sanies, men icke var. Nu Suppurerar han och är urskalad til en betydande del. Bråddarne, som förut stodo som en balk omkring öppningen, falla efter få fort klimpen minskar; dock åro de ånnu hårda. Såret ser ej hiskeligt ut; det ser ut som et annat suppurerande Sår. Skårningarne och huggningarne komma vål ånnu, men mera fållan ån förr. Smärtan af Arseniken år ock nu dragligare, ån i början. Jag låmnar dårhån, om icke vanan at lida gör det måsta. Ryttaren berättade mig, at hans Regime inkommit til Kgl. Coll. Med. igenom

en

en Doctor i Wefterås. Där fer Hr. Affefforn Arfeniken dels torrt pudrad på et Plåfter, och dels bemångd med Campher-Brånvin och Terpentin-Olja. Med det pudrade Plåftret gjordes såret öppet; men efter öppningen blef det odrågeligit; Rofen slog ock til, så at Patienten nödgades hålla up därmed, tagandes i det stället til af ACRELS Ros-Plåfter. Ryttaren gaf då lof at lägga bort Arsenik-Plåftret för all tid, men i det stället för hvar ömsning, tre gånger om dagen besstryka skadan med Arsenik-Vatnet, och där-efter lägga på hans Kåd-Plåfter. Uti detta förordnande nödgades man göra den ändring, at allenast de två första gångerne på dagen bruka Arfeniken, emedan den, applicerad om aftnarne, gjorde för mycket hinder i den första lömnen, som är den bästa.

Jag har alt skål at tänka, det Arfeniken, ehuru utvårtes brukad, tränger sig in i bloden. Hvarifrån skulle det annars komma; at Patientens öfriga hälfa år i alt bättre än förut; bättre humeur, bättre färg i ansigtet, starkare matlust, piggare ögon? Det besynnerligaste är, at hon i all sin lefnads-tid haft en trög natur. Ofta bara en och nästan aldrig öfver två gånger i veckan til stols. Nu hvar morgon så fort hon kommer ur sängen. Då intet invårtes medel brukas, måtte denne stora förändring lättjas på Arfeniken. Jag har mycket fruktat, at bloden,

som ofelbart ger ifrån sig ämnet til Kräftskador, skulle, när ock denne skada vore bortfrått, skapa en ny. Men går Arseniken in i blodet, så dämmer han ån i bäckten, och då bör jag tro, at om hon nu blir botad, så är hon radicalement botad. Och då är Arseniken denne sjukdoms Specificum, äfven som Qvicksilfret i en annan sjukdom.

Någon tid efter det skadan var öpnad, men ej ville Suppurera, skickade jag efter en Bondhustru 5 mil härifrån, som för Schirr i Bröfvet blifvit af Ryttaren botad. Jag ville, at hon skulle se och såga hvad likt eller olikt vore emellan hennes och min Hustrus Knöl. Hon kom, hon såg, hon sannade, at alt var lika både i de föregående tecken och i de nu varande. Oroa Er icke, sade hon, at det dröjer med bulningen, så kallade hon Suppuration; den dröjde ock hos mig i några veckor; men när han kom, var det gjordt på 6 veckor, at Knölen gick med vahr; och när jag då kände ingen hårdhet, utan såg rena köttet, lät jag såret låka. Min glädje hade dock sit hemliga bekymmer. Bondhustrun är 28 år, min 55. Bondhustrun sökte straxt Ryttaren; min förut en Kåring, som marterade henne med sin Håst-Cur af Tjåra &c. När nu skadan liknar sig, som jag anfördt, bör jag likväl ej aldeles fördömma Tjåran. Hon gjorde sagta det, at Knölen stämde i växten. Det är en san-

ning,

ning, at ifrån det vi kommo hem efter Stockholms-refan i slutet af Nov. 1782, tils Tjår-Curen börjades i Jan. 1783, var Knölen fördubblad; men ifrån den stunden stadnade han. Tör ock hånda, at min Hustru, som höll i med Tjåran 9 månader, hållit längre, om ej tidningen, at den nämnde Bondhustrun blifvit af Ryttares botad, föranlåtit ömsningen. Det är ock oemotfägeligt, at den Kåringen, som nu qvaksalfvar med Tjåran, sjelf blifvit af Tjåra botad för Kråftan i Bröftet. Icke at tro på hennes ord, ty hon är sjelfva lögnens afföda, en famsyfler med de värsta Roddarkåringar; men jag tror på Regements - Fältskåren SCHULTZENS i Fahlun ord. Han vitnar, at hon värkeligen haft Kråftknöl i Bröftet, för hvilken hon hos honom fökt bot. Men när han proponerat Knifven, har hon gådt och ej kommit åter, förr än hon, på min tillägelse, infant sig, at visa både sit Bröst och sit Tjår-recept. Nyligen var hos mig en Orgelbyggare benämnd SÖDERSTRÖM, hvilken, om Kråftan kommer af oro, förskylt Kråftan i hela sin kropp. Denne af många bekymmer tryckte Man, fick för et år sedan en Knöl under vänstra Vårtan; i början tog han den för en körtel; den var ock då ej större än en årt. Men årtan växte til en Böna och under växten besvärade honom med skårningar. Som Kåringen då var bekant af hennes uppsalsning på

på min Hustru, sökte ock han Kåringen, och Knölen minskades och mjuknade. När han nu var här, sade han mig, at han åter tagit til Tjär-bandaget, emedan Knölen åter ökat sig, och ginge han nu som förra gången tillbaka. Man talar om en Fältskår, som sade sig curera alt med Knifven; så är det ock med Kåringen, hon curerar alt med Tjåra.

På en resa til Fahlun förledit år, rastade jag en stund inne i en Bondgård. Där hade Kåringen då nyss förut varit och botat en Drång för en lå Suffocerande Hals-sjuka, at han ej kunnat tala eller svälja. Någon tid därefter blir hon tillitt af et Bondfolk i denna Socken, där en 12 års gammal Son hade de fäseligaste Convullioner och ryckningar. De börjades i fötter och ben, och gingo sedan upföre hela kroppen, flere gånger om dagen, gifvandes tecken af fallandesjuka. Just i det Kåringen kom in, började Paroxysmerne. Här är ej at dröja, sade hon. Vi ska stämma sjukdomen innan han hinner up i kroppen. Därpå smorde hon Gässen med Tjåra öfver alla de delar af kroppen, dit ryckningarne då ännu ej hunnit, och Gässen blef och är frisk.

Det är ock vist, at Allmogen i gemen mycket brukar Tjåra vid nästan alla åkommor; om den ej ofta botade, bör förmodas, at

at de någon gång uphörde med förtroendet til Tjåran.

Jag vet icke vål, om jag ej förr berättat händelsen med Lexands-Bonden (nu kommer jag til Arseniken igen) men jag vil håldre begå det felet, at fåga en sak två gånger, ån gå den aldeles förbi.

Dagen efter det Ryttaren refle, kom denna Bonde på ryckettet. Han hade Kråftskada under högra ögat. Jag gaf honom Bref til Hr. SCHULTZEN i Fahlun, med Ryttarens Regime; några månader därefter sporde jag, at han var frisk. Största bevifet var, at han skickade Ryttaren 4 Plåtar.

Som Kråftan mycket fåst sig i Dalarne, så gaf jag Kyrkoherden PAQVALIN i Åhl del af Regimen. Den har curerat en, men icke en annan; dock den senare en storfupare, som håldre dör af Kråftan, ån lefver utan Brånvin.

En Bonde i denna Socken har Kråftan i Låppen; men slår vil Arseniken ej slå an. Han fick medlet af Ryttarens egen hand; dock fruktade Ryttaren at boten skulle komma för sent.

Om alt skulle ogillas, som ej slår altid in, så skulle mycken Medicin stadna af. Mine Herrar, viften ej längre från Eder Patienter, som plågas af Kråftskador. Når Arseniken gjordt tjenst i en olård Låkares hand, hvad skall han icke göra i de Lårdas? Med
Guds

Guds hjelp får jag råcka Herrarne det Augment på Arsenikens nytta och nödvändighet i desse plågor, at min k. Hustru blir botad. Jag har pålagdt Fältskåren BERG i Såther, som tillika har Vispbergs Grufva om händer, at bruka Arsenik-Curen för Grufve-Inspectoren KELLSTRÖM, som har Kråftan under hakan, med en förskräckelig Påse. Gud låte ej Curen komma för sent! Jag såg denne Inspector för 3 månader sedan: då var huden ännu helbrågda, men nu är den nästan utfrått, blårod med otaliga små knölar, som hafva hvar lit fina rör, hvarutur Sanies utspirar. Jag såde honom förra gången: Ni har Kråftan — å inte; — hvad har Ni då? — Jag vet inte, hvad det är. Men senare gången trodde han mina ord, sedan han farit ohulpen ifrån en berömd Läkare.

BERG viste ej, om han skulle våga Arsenik-Curen, efter som Mannen vore full af Skörbjugg; men jag bad honom bruka Skörbjuggs-medel tillika, det ena invärtes och det andra utvärtes, och ej dröja.

Jag har ock nu til yttermera visso skrivit BERG til at skynda, och sagt honom min erfarenhet. *Satius est experiri Remedium anceps, quam nullum;* om annars Arseniken efter så många Curer bör anses för tvifvelaktig.

Dito den 22 December 1786.

Ofvurit bäst, om icke Tjåran varit nyttigare, ån Arseniken. Hon dog hvad håldre var, men med olika smårta. Arsenik-Curen är en pinsam Cur. Tjåran dåremot drågelig. Besynerligt nog, at Tjårans första application stämde Schirren i växten; han växte dubbelt på de två nåst föregående månaderna; och stod sedan vid lika i flere månader; når han då åter började öka, vidtogs Arseniken. Hade jag vetat då, hvad jag erfor sedan, skulle den vist icke vidtagits. Af den senare erfarenheten styrkes jag i den gamla satsen, at en rotad Kråfta är outrotelig. Hvarföre då öka plågorne för den arma sjuklingen? — Min Gud, hvad man är fåkunnig, når man är försagd. Det påskyndade hel vist hennes undergång, at jag lät narra mig, at för henne bruka *Asp-rötter* kokte i påsar och lagde på Bröftet. Desse utgåfvos för uplösande; af hvem? — af en annan Medicus. Bruks-Patron A - - - hade därmed botat en svulst af synnerlig hårdhet hos en Piga, icke i Bröftet, utan på Ben eller Knå, och därifrån ville han sluta i denne sak. Hvad hånde? — våtskan trångde sig in på Lungorne och gjorde Patientten en odrågelig Hofta, som fölgde henne i grafven.

Lycka, at jag ej förde min sal. Hustru til Norrköping, at marteras af den bekanta

Bon-

Bonden. Efteråt har jag spordt, at hans Patienter dö, som flugor, sedan han tilräckeligen pint dem. En Fröken H - - - och en Fru från Eskilstuna. Hans medel och Rytarens måtte komma på et ut: bota innan Schirren slagit rot, annars bara pina; Sammalunda det Engelska Pulfret, som vi altid godhertade Svenske få dyrt köpte. Hvarföre icke håldre Knifven fram i början, som gör pinan kort, än Arsenik &c. som steker vid långsam eld? Assessor BLOM sade mig nyligen, at en Fru i Fahlun, fådt en Knöl. För Guds skull, skår, sade jag, om han ännu ligger lös. At den i Brevvet nämde Orgelbyggaren ännu lefver, kan jag berätta; men jag glömde skamligen at efterfråga hans Knöl, när han för 6 veckor sedan var här. Härnåft glömmet jag det icke. Hvad gäller, at Tjåran gagnar, när Knölen ännu ej slagit rötter.

Anmärkning:

Detta är en artig uplysning i historien om Arsenikens värkan, som styrker hvad grundelige Läkare förut därom dömt. Den är nyttig i fårska lokale Kräfteknölar, plågsam och opålitelig i de gamlare och större.

Tjåran är eljest vist icke at förgåta. Jag påminner mig at för 30 år sedan upgafs et hemligt medel emot Kråftan och Schirrer, som nu kommit at glömmas, men bör vid tilfålle återtagas: det göres af pulveriserad rot af *Chelidonium Majus L.*: (Råformsgrås) som fins öfver alt, hvilket med Rågmjöl och Tjåra göres til en lagom gröt och sedan appliceras på öpna Kräfte-skador. Jag hoppas at vid tilfålle få försöka det.

J. L. ODHELIUS.

Några *Practiska Anmärkningar i Läkare-Vetenskapen*, gjorde vid *Drottningholm* sedan år 1781.

Om för närvarande tid den frågan blefve mig förelagd til besvarande, antingen det vore angelägnare för Läkare-Vetenskapen at åga bättre utarbetade *Theorier* och fullständigare *Systemer*, eller at samla berättelser om *Farsoter*, *Sjukdomars förhållande*, *Väderlekens beskaffenhet*, *Läkare-Methoder*? &c. så drogo jag intet i betänkande at gifva företrådet at de sednare. — Jag har en stor anledning härtil hämtad af *Sjelfva sakernas förhållande*. — För denna sakansvärda mängd af *Sjukdomar*, dem *Theoretici* fogat i *Systemer*, huru lika är icke i allmänhet vår *Läkare-Method*? — Kan man således annat än tro det *desse* ökat förteckningarna af *Människo-slågtets* plågor, då *Practici* nådgats minska tilgångarne på *Läkemedel*; De förre at visa öfverflöd af *Kundskaper*, de sednare at tilstå sin värkeliga brist på *läker årfarenhet*. *Ämbetsberättelserna* ifrån våra *Provincial-Medici* och andra *Läkare*, gifva ofs utan tvifvel mera uplysning än de måst lysande *Theorier*; ty jag har funnit at *Deffas Författare* merendels fölgdt snilletts gång, då de förre noga hängt vid *sakernas förhållande*; Den

VIII. B. N: o II. L

ena har fanningen til ögnamärke och eftersträfvar medelmättan; Den andra går ända til det öfverdrifna och stannar således i orimligheter. — Jag vil ingalunda härmed hafva förringat värdet af de Männers stora möda, som bragt vår Kundskap til redighet och våra begrep til någon jämnlik stadga. Vår tids ärfarenhet bör mätas med fornalderns, och sjelfva måttfläcken igenfins hos dessa Skriftställare; Men jag påstår at Konsten ingen ting vunnit af våra nyare *Systematici*, då den vunnit ganska anseeligt af våra nyare *Practici*. — Alt har sin gräns och alla ytterligheter äro skadeliga. Det förspända Snillet tänder irrblofs och den ömkansvärda okunnigheten släcker alt ljus. — Det är en lika så uppenbar dårskap at härklyfva, som en skadelig dumhet at ingen ting kunna utforska. Skryta med *Univerfal-Medel* hör til *Markschreieriet* och debitera *Arcana* är *charlatanerie*, äfven som *Anatomisera Nerver* hör til *Vetenskapens Vurmar* och *Emperismen* blott och bar til *Qvacksalfvarne*.

Dessa äro mina tankar om Läkare-Vetenskapen, dem jag satt framför denna korta Berättelse, i ingen annan afigt, än at gifva mig en slags ursäkt för det steg jag tagit at meddela mina Anmärkningar, och aldramåst för min tröga upfinnings-gäfva, som ibland en sådan mängd sjuka icke kunnat påhit-

hitta någon ny Sjukdom eller nytt Medel, utan måst nöja sig med at blott bekräfta hvad den lårdt af andras årfarenhet.

Mina Anmärkningar åro egenteligen gjorda vid *Drottningholm*, och jag har upfatt dem i form af Ämbets-berättelse, för at åtminstone igenom en Historisk beskrifning bereda et sammanhang för dem jag hådanefter blir skyldig ifrån detta Distrikt.

Det år sedan år 1781 som jag haft första inseendet öfver sjukvården för den mängd Folk, som dels åtföljdt Kongl. Hofvet under Dets vistande vid detta Lust-Slott, dels varit där boende eller til arbete förlagdt. En Medicinsk topographisk beskrifning skulle utan tvifvel mycket hafva bidragit til uplysning för dem, som känna *Drottningholm* af äldre Läkare-Handlingar (a) och af mig icke få höra omtalas de sjukdomar, som egenteligen här blifvit observerade, såsom hörande til Ortens låge, (b) hvilke nu försvunnit, sedan den råa naturen blifvit hyffad och odlad. De anstalter, som ännu återstå, hindra at göra en sådan Beskrifning fullständig, jag vil därför anföra blott det som i korthet kan sågas. — Kongl. Lust-Slottet *Drottningholm*, belågit på Lofön och anlagdt på dets Norra udde, är upbygdt på en slät

L 2

plan

(a) SKRAGGES *Nosologia Drottningholmenfis* 1769.

(b) Fobres stationar. æ SYDENHAM.

plan nedanför den bergsträcka, som åt denna sidan af fasta Landet bortgömmet Slottet och dess förnämsta Byggnader, för dem som öfverfara från Tyska Botten. På Sud-Östra och Södra sidan är Slottet omgifvit af Öar och Holmar, hvaribland *Kiersön* skiljes från *Lofön* igenom det smala så kallade Badstugusundet. At hela trakten, där så väl Slottet, som de större Byggnader, blifvit tillika med stora Trågårderna anlagde, varit sumpig och omgifven af Kjarr och stillastående vatten, synes tydeligen af sjelfva låget. Den delen som nu utgör Engelska Plantagen har aldeles varit öfverfvämmad, och sjelfva Canton var icke länge sedan Höst och Vår så sankt, at folk ännu påminner sig då man här justrade efter Gåddor. Först på 1750-talet tillstyrkte Låkarne at något aflopp måtte göras, lärdeles för det stillastående vatnet i Kärret nedanför Opera-Huset. Deras Majeståter Konung ADOLPH FRIEDRICH och Drottning LOVISA ULRICA, som på allt sätt prydde detta Lust-Slott, låto genast gifva befallning om denna updikning, men under sjelfva arbetet upkom en så besvärlig stank och därefter en så svår sjukdom bland arbetarna, at de nödgades afstå ifrån vidare förök at fullborda lit företagande. Det var först förledit år som detta arbete gick i full värfställighet, medelst et murat aflopp som bortför Canalernas vatten.

Våra berömdaste (a) Läkare hafva nogsam-
 fadt årfara huru svåra och envisa Drottningholms
 och Svartfjöö Febrar varit at bota, och man flyt-
 tade fordom til Drottningholm nästan öfver-
 tygad at föras sjuk därifrån. — Det är jäm-
 förelsen som visar sakernas företräde. —
 Drottningholm förut instängdt af en Berg-
 sträcka, där några låga Kojor syntes bland
 klippor och buskar, på alla sidor nästan om-
 gifvit af Kårr och ohyssade Dungar; ifrån Land-
 sidan otillgängeligt igenom sanka vågar, där
 en jäs-lera gjorde vid minsta rågnskur all
 promenade omöjelig; til sit låge ofundt och
 med alt skål utropat för sina svåra Vår-Fe-
 brar och nästan oboteliga Höst-Fråffor; Det-
 ta Lust-Slott kan nu anses för et af de vac-
 kaste och fundaste ställen i Riket. Dess
 Kårr äro igenomskurne af breda Canaler,
 Dungarne uthuggne och upqvistade, Ber-
 gen söndersprängde eller öfverklådde med
 jord och torf. Kojorne förvandlade i vål
 bygde Hus, Vågarne grufade, de lumpige
 ställen påfylde, alla stillastående vatten afled-
 de och slätterne prydde med många tusende
 Poplar och Löftrån. Det är naturligt at Lå-
 karne nu mer icke höra omtalas få elaka
 sjukdomar, oaktadt Öens tillfälliga Folk-
 nummer blifvit ökad ifrån 150 ånda til 1500
 Personer.

L 3

Hen-

(a) En ROSENSTEIN, BÄCK, v. HEIDENSTAM m. fl.

Hennes Maj:ts Enke-Drottningens LOVISA ULRICAS ömhet för sjuka, var, liksom alla andra egenskaper hos denna Prinsessa, makalös. Hon hade förordnat en färdig Läkare (a) med 3000 Daler Kop:mts Lön och flere förmåner, samt gifvit honom 2400 dito til fria Medicamenter för de fattigare. Det var icke Hennes fel om ändamålet blef hindradt igenom vissa elaka tillställningar under Dets sidste vistande i *Berlin*. Emedlertid har ifrån den tiden til nu ingen ordentelig Läkare varit förordnad, utan är det i synnerhet Slotts-Cammereraren JUSTIN, som sjelf är Chirurg, hvilken haft en berömlig vård för de sjuka, då andra göromål tillätit honom dela sin omsorg.

Sedan *Hans Maj:t*, vår nu varande Nådiga Konung, år 1776 igenom en Aversions-handel med Sin Fru Moder, emottog Drottningholm, år det i synnerhet som de omtalte stora förbättringar skedd. I början var inseedet öfver Slottet och arbetsfolket obeståndt, men sedan nu varande Ståthållaren m. m. MUNK fådt högsta befålet, år alt på den ypperligaste och redigaste fot. Om hans drift och vaklamhet ådragit sig hela Allmänhetens högaktning, år det lika billigt at Läkare-Vetenskapen och de, som betarfva dets hjälp,
pri-

(a) Lif-Medicus SKRAGGE bortfor ifrån denna Syflan och efter honom blef ingen sedan tillsatt.

prisa hans omsorg. Det är intet möjligt at alt kunnat afhjelpas, som fordrat hjelp, men äfven i början har intet felat och nu äro Sjuk-anstalterna bringade til en viss stadga.

1781.

Den 3 Julii flyttade Hofvet ifrån *Ulricsdahl* til *Drottningholm*. Tjenstgörande Läkare voro Kongl. Lif-Medicus DALBERG samt Förste Lif-Chirurgus och Kongl. Lif-Medicus MARTINAU. En Hof-Chirurgus HASSELSTRÖM skulle göra mig biträde vid den öfriga sjukvården, men hans svaga hälsa hindrade honom til det måsta därifrån. Utom Kongl. Maj:ts Egen Suite och Hof-betjening, tilhopa tagen med de öfrige Kongl. Personers Hof-folk, voro 100:de Man af Dal-Regementet commenderade på arbete, oberäkna- de de som för beting voro särskildt sysselsatte. Folk-nummern öktes ännu af Fransyska Comedie-Trouppen, som var inlogerad i Canton och altsedan åtfölgt Kongl. Hofvet. Dal-Regementet hade sina Tält upslagna på Slätten utanför Cantons Vårdshus. Sommaren var tämmelig vacker, men hade varit nog torr; Hösten kom tidigt med starkt rågn, så at sjelfva den Rid-Bana, som Kgl. Maj:st detta år til en Carossel låtit tillaga, blef nästan obrukbar för våta. I slutet af Augusti månad voro några ganska kalla dagar. Hof-

L 4

fol-

folket började sjukna i Höst-febrar. — Fräsfor voro allmänna bland Stall-betjeningen. Remittenta Febrar besvårade flera af Fransyska Trouppen som bodde i Canton, och jag som äfven hade mina rum där, låg illa sjuk i en dylik Feber, som förbyttes til Tertian. Innan jag sjuknade hade redan länge Rödfoten varit gängse, icke mindre bland de fattigare på Öen, än bland den sämre Hot-betjeningen, Dal-Soldaterna och Privatas Betjenter. — Men på det jag må en gång för alla gifva tilkänna hvad jag kallar Rödfot, får jag lämna följande korta kännetecken, dem jag anser för characteristica i denna sjukdom. Jag kallar Rödfot där stolgångarna äro blodblandade, obetydeliga men tätta, ofta fler inom timmen, där refven äro olideliga och kryftningarna pinsamma. Jag vet väl at det gifves Diarrhéer, som visa sig med rätt tätta afgångar och där excreta äfven kunna vara blodblandade, men de äro icke så slemaktige, icke så stinkande och icke så utmärlande som i Rödfot. — Det är kryftningarna, färgen och beskaffenheten af excrementerna, samt deras särdeles lukt, som närmaft tilkänna gifva sjukdomen. Jag har sedt många Dysenterier slutas i Diarrhéer, som blifvit svåra och långsamma, men jag har aldrig sedt Diarrhoé gå til Rödfot. Den som vil känna alt hvad som til denna sjukdoms uplysning blifvit afhandlat, får obekrifvelig mycket at göra. Det är ingen sjukdom

dom som haft flera Auctorer och flere Quacksalvare, större rikedom på Specifica och efter min tanka mindre bestämde Specifica. Ibland dem som med största årfarenhet skrivit, räknar jag ZIMMERMAN, TISSOT och STOLLE (a). Sedan år 1730 har jag öfverkommit underättelser, som hos oss blifvit tryckte och utdelte til Allmänhetens tjenst, dels af Provincial-Medici, dels af andra Practici. Ingen ting bevisar på en gång bättre både Konstens tilväxt och fattigdom; Ty jag har Auctorer som äro blott 3 år gamla, hvars Läkare-methode synes mig vara 30. Jag tror at *Rhabarberns* bruk i Dysenterie är et af Konstens misstag och tilkommit blott igenom obestämda kännetecken på 2:ne i skyldskap varande Sjukdomar. I Diarrhoé kan man vara tämmelig låker om denna Rotens specifica värkan, men i Dysenterie är den i början gifven, om icke skadelig, åtminstone fämre än alla andra medel. Det vore för vidlyftigt at vilja anföra alla de Medicamenter, som fått namn af Specifica i Rödflot, de som förtjena det äro få, ty efter min årfarenhet absolveras icke Curen blott igenom et Specificum (b) allena. Jag vil anföra de

L 5

me.

-
- (a) *Birnstiel de dysenteria 1786.* Denna Auctor har nyligen gifvit oss ett opus consumatum.
- (b) Hvar och en vet hvad *Specificum* betyder, ingen huru det värkar. Den som varit lycklig nog at upptäcka blott et enda sådant, har gjordt Vetenskapen mera nytta än alla Systematici tillsammans.

medel jag förfökt och deras värkan sådan sådan som jag antecknat den. *Vitr. cerat Antim.* har jag gifvit ifrån 1 til 8 gr. Dets värkan är sig aldrig lik. Jag har sedt starka Soldater få convulsiv hicka och spastiska ryckningar af 5 gran, då et 10 års Barn icke märktes hafva haft någon ovanlig rörelse af 3. Detta medel ökar alltid dejectionerne, och om det af en händelse är väl tilredt, och af en lika lyckelig händelse är väl af-
pas-

---

tagne. Den förras förtjenster äro ärfarenhet och lycka; de sednares, belåfenhet och arbete; summan af detta: *Systemer* och *irring*; af det förra *såkerhet* och *allmänt* väl. — Ingen har med mera flit sammanfökt *Specifica*, än vår forskande LINNÉ. Hans korta *Materia Medica* är Modren til alla de digra foster, som på de sista 30 åren utkommit. Men huru stor är summan af godkända *Specifica* sedan LINNÉ skref? Stiga de öfver fyra? *Ipecacuanban* i *Haemorrhagia uteri*, *Viola tricolor* i *Crusta Lactea* &c. &c. än *lichen pyxidatus* i Kikhostan af van WÖNSEL i Franska Läkare-Societetens Acter för 1777 och 78. LINNÉ har det. — Än *Chenopodium Ambrosioides* i förlamning af Hr. RUDOLPH? — Stöld. — Än *Sempervivum Majus* af Hr. PEREBOOM i nyare Act. Nat. Curios? Ännu obestämdt och fins hos LINNÉ. Hvad skole vi säga om Hr. BUCHAVES Geum? Blifva några lösa försök ansedde för upptäckter, så blir det icke svårt at gifva förslag på *Specifica*. Jag vil at Auctorn skall åtminstone hafva 50 egna försök och 10 approbationer, och ändå at han upgifver sina anledningar innan vi allmänt citera hans Auctoritet och godkänna honom för Uppfinnare.

passat för den sjuka, är det Specifikt; men det är ofta farligt, alltid ovist. *Ipecacuanhan* har jag aldrig kunnat umbåra. *Rhabarber* ökar tormina och förlänger sjukdomen. *Nux Vomica* är et ibland de måst falska anodyna, det lämnar efter sig et illamående, en yrsel och visar prof af den slags giftighet, som jag för min del håller för farlig. *Faba Pechurim* har jag med *Theriac* gjordt til Boli; de stoppa onekeligen, men magen upblåses, den sjuka blir mera orolig än af sjukdomen och detta tiltager ända til et nytt utbrott sker. *Simaruba* är ganska god; *Decoët af Ledum Palustre* förtjenar upmärksamhet, *Decoët af Allon* har framför många andra förtrede, *Infusum Arnica* har synts mig pålitleigare än de öfrige *Vienensium Specifica*. *Olja* och *Äticka* lärde jag bruka af den berömde Landthushållaren BERGHNER, såsom godt i Rödsot, men han tillade en femtedel Brånvin. Detta medel gör vist intet skål för sit låford, men någon gång mer än man förmodat. *Salia Media* äro de rätta Laxantia, *Tamarinder* alltid förträffeliga, *Opium* gudommeligt, *Chinan* i nödenes tid vår läkrafte tilflygt. Jag tror intet at Rödsot är egenteligen smittosam, åtminstone fins ingen smittosam sjukdom från den man bättre kan præfervera sig. Ordsakerna til sjukdomens utbrott ligger i Våderlekens beskaffenhet och blifva mer eller mindre värkande i anseende

de til Diæten. Ordfakerna til dels utbredande hårröra alltid af brist på tjenliga anstalter. Man observerar at sjukdomen är af så olika beskaffenhet och olika utgång. — Jag drifvar icke bestrida någons årfarenhet, men utom den skilnad temperamentet och lefnadsfått göra, tror jag Läkare-metoden i detta fall göra måsta olikheten.

Den Rödspot som jag observerade 1781 på Lofön, var nog allmän, och jag räknar minst 150 Personer som frågade mig om råd. Ibland Dal-Regem. Soldater hade jag 40 stycken sjuka. Min methode var detta är följande — Jag gaf måst i början 1 Scr: *Ipecac.* Därpå lät jag den sjuka laxera med *Rhabarber*; på Lif-M. DALBERGS tillstyrkan gaf jag sedan Crem. Tart. med Honung, uplöste i Korn-vatten; jag fann snart företrädet däraf, och lät äfven de sjuka dricka Hafresoppa och Oxymel, i stället för *Emuls. arab.* och *Decoct. album*, som jag sedan aldrig föreskrifvit. Herr DALBERG tillstyrkte mig ock at förföka *Strychnos*, men jag tillstår upriktigt at, likmätigt min årfarenhet, kan detta medlet umbåras. Jag nyttjade ofta *Vit Cirat Antim.* och *Fab. Pech.* med *Ther.*, det förra om mornarne och det sednare mot natten. *Opium* och *China* voro mina läkrafte tillflygter. Det är icke utan at jag mycket förfökte andra medel, men detta var huf-

hufvud-metoden. En Betjent, 3 Soldater, 2 Barn och en Bonde dogo i Rödfof.

Man tror i allmänhet at Dalkarlar äro et hårdigt folk; jag har aldrig fedt några mindre uthårda en sjukdom och fnarare sjukna. Af 100 Soldater at på en gång hafva några och 40 sjuka, då ingen egentelig farfof är å fårde, synes bestyrka min fats. Det är väl fant at Soldaterne lågo i Tålt öfver hela Augusti och September, och at förkylningar således icke kunde undvikas; men i öfrigt hade man inråttat lefnadsfåttet efter folkets allmänna plågfed i hemorten. *Galla-actiga Febrar* hade angripit några, men *Rödfof* och *Frofsfebrar* de flåsta. I de för-ra gaf jag väl utspådande drycker och flitigt *Emetico Laxantia*. I Frofsfebrarna *Emetica* repeterade, *Gentiana*, *Centaureum*, *Salter* och *China*. — Officeren som åtfölgde denna Commendering, blef angripen af en ibland de envifaste Froffor jag nånsin fedt. Sedan jag fåfångt gifvit alla berömda medel, låt jag tilreda *Infus. Arnicae*, som jag tror återftålte honom til hålsan.

Jag bör intet dölja at min egen ovana at sköta så många sjuka, tilhopalagd med beskaffenheten af det Sjukhus, hvori de skulle inrymmas, gjorde at sjukdomarna icke allena blefvo långfammare, utan ock at kostnaden steg vida öfver hvad jag fedan bestridt den med. Commenderingen bortgick i början af

October och Hofvet inflyttade ej förr än i slutet af November. Det var ifrån denna tiden til följande året vid Hofvets återkomst, som jag med Nädig Permission anträdde en Utrikes resa.

1782.

Hennes Maj:st Drottningens tillfundade nedkomst gjorde Hofvet rikt på Läkare detta år. Archiatererna BÄCK och SCHYTZER-CRANTZ, Bergs-Rådet, f. d. Lif-Med. DALBERG, Lif-Medicus HEIDENSTAM, Lif-Med. MARTINAU, voro nästan hela tiden närvarande. Jag hade således ingen brist på goda råd. Igenom Hennes Maj:st Enke-Drottningens timade död öktes ock Kgl. Hof-Statens utom vanligheten med H. K. H. Prinseffens Suite och Betjening. Denna folkmångd tilltog ock igenom tilkommande främmande Herrskaper. En Commendering af 150 Man Dalkarlar cantonerade på sit förra ställe, äfven som et Compagnie Artillerie-Soldater Camperade framför Slottet. De förra til arbetets fortlåttande och de sednare til skottens lossande vid Kongl. Barnets födsel. Ifrån Sju-Sofvares dag rågnade nästan beständigt i 6 veckor. Några ganska varma dagar hade varit midt i Julii månad. Rödfeften började visa sig ibland Dal-Regem. Soldaterna, och jag brukade nu en helt annan Läkare-methode. Jag gaf genast 1 eller 2
unce

unce Sal. Ang. eller ock $1\frac{1}{2}$ unce Sal. Glaub.
 uplöst i vatten med litet Honung tilblandad.
 Därpå lät jag den sjuka dricka flitigt Hafre-
 foppa. Sedan detta värkat några ymniga le-
 des, gaf jag Ipecac. 3 gr. med $\frac{1}{2}$ Scr. Sach.
 at intaga hvarannan timme. Oaktadt Pulvret
 merendels andra gången gjorde en liten kråk-
 ning, lät jag dock ännu flera gånger fortfa-
 ra härmed, endast med den skilnad at mel-
 lanfländen blefvo längre. Den sjuka drack
 emedlertid Flåder-Thé. Om natten var o-
 rolig, gaf jag följande dagen 1 Dr. Sal.
 Glaub., 3 eller 4 gånger, och til dryck
 Hafrefoppa och Oxymel. Voro refven svä-
 ra, lät jag lägga en torr och varm Krusmynt-
 påse på magen, eller blott en varm talrick.
 Emot natten dracks Flåder-Thé och et pulv.
Ipecac. Comp., förr *Alexit.* kalladt, intogs,
 med den skilnad likväl, at *Opium* var dub-
 belt emot *Ipecacuanha*. På detta sätt var in-
 gen öfver 4 dagar vid Sjukhuset, och det-
 ta är den Läkare-methode jag sedan bestån-
 digt nyttjat med fullkomlig framgång. Jag
 räkna öfver 80 Personer, de flästa Dalkar-
 lar, som nu på detta sättet snart och väl
 blefvo botade. Flera än förra året voro sju-
 ka i *Rötacktiga Gallfebrar* och däribland do-
 go 4 stycken. Jag skickade några til Kgl.
 Lazarettet i Stockholm, men som dessa vo-
 ro måst angrepne af röta, hade jag ej an-
 nan förhoppning, än at blott igenom deras
 bort-

bortfärdande skona de andra för smitta. Kråkmedel, laxerande och fyrliga drycker med Crem. Tart. abfolverade Curen. Venerisk smitta hade flera Soldater af Dal-Regementet ådragit sig. En stor och stark Corporal benämnd S - - -, var i tynerhet fast för en *Gonorrhæ*. Denna karl dog efter hemkomsten, sedan han på en Qvacksalvares råd nyttjat stoppande medel.

Ibland det bättre Hof-folket voro flera som besvärades af Remittenta Febrar, men som det icke är tillåtit at en sjuk, som sjelf kan draga omsorg för sin skötsel, må vistas på Drottningholm, så blifva fådana genast skickade til Stockholm. Kongl. Hofvet bortflyttade til Gripsholm d. 9 October och Arbets-Commenderingen aftågade i början af September.

1783.

Kgl. Hofvets ankomst skedde vid vanlig tid. — F. Lif-Medicus v. HEIDENSTAM och K. Lif-Chirurg. och Lif-Medicus MARTINAU voro utom mig tjenstgörande. En Commendering af 200 Man Dalkarlar arbetade på Canalernas fullbordande. Efter vanligheten yppades väl i slutet af Julii, Rödsot, men ingen dog. — För dem som ifrån Lofön och Svartfjöd infunno sig at begära hjelp för denna sjukdom, föreskref jag samma Läkare-methode, som jag nämndt, altid med lika
god

god framgång. *Gallacktiga Febrar* voro nog allmänna. Tre Soldater dogo. En af et vådeligt fall.

En Ståderska hos H. K. H. Hertiginnan, som sjuknat i en *Gallacktig Rötfeber*, och som enligt gifven befallning bordt föras til Stockholm, blef likvål af et slags skadeligt medlidande undangömd i en koja, i tanka at sjukdomen ej vore så farlig, som jag hade prognosticerat. På 5:te dygnet kom Vårdinnan och bad mig ånteligen besöka den sjuka. Jag fant henne i fullkomlig Phrenesie, så rasande at hon åt sina egna excrementer. Som den sjuka var ung och blodfull, lät jag genast applicera 8 st. Blodiglar; den afrundna blöden, oaktadt ganska ymnig, lindrade blott raseriet. Jag gaf flitigt en *Polio Tamarindata* med *Tart. Antim.* Starka och stinkande afgångar, jämte en Spanskfluga, som jag lät applicera på hufvudet, sedan håret var afrakat, återstälte någon sansning och gaf en slummeraktig sömn, efter 12 dygns beständigt yrande och vakande. Jag lät nu gifva *anodyna*; Patienten fick sofva och febrén blef mera reglerad. Efter 6 veckors sjukdom kunde Patienten återtaga sin fysla. Commenderingen bortgick i Sept. och Kgl. Hofvet bortflyttade första dagarna i October, då Kongl. Maj:t anträdde Sin Resa til Italien.

Om det är en lycka då man omgifves af mycket sjukt folk, at åga tilgång på

god consultation, så har jag något hvaröfver jag bör lyckönska mig sedan F. Kongl. Lif-Medicus HEIDENSTAM vistats på Kungsgårdarna. Han har vid alla svåra tillfällen med all godhet och vänskap gjort mig biträde, äfven så väl som Kgl. Lif-Medicus SALOMON, hvilken också ifrån denna tiden varit tjänstgörande.

1784.

I anseende til Kongl. Maj:ts sena återkomst från Sin Utrikes Resa, kom ej Hofvet at flytta til Drottningholm förän den 10 Augusti. En Commendering af omkring 360 Man af Dal-Regementet, var redan tidigare på Våren ankommen, hvaraf en liten del blef destinerad til arbete vid Haga. Jag hade på Ståthållaren MUNKS begäran ofta varit ute för at efterse sjukvården, hvilken detta år befriddes af en Bataillons-Fältskår vid namn BERGER (a), som åtfölgt Commenderingen. Under vägen hade flera sjuknat i *Pleuresier*; *Vår-frossor* voro ock allmänna. At förekomma så väl Rötfebrar, som at förbättra Vatnet hvilket i allmänhet är elakt vid

---

(a) Hr. BERGER har studerat i Lund, är väl kunnig i Humaniora och har en särdeles lycklig application til Läkare-Konsten, hvilket jag icke mindre til hans beröm, än Kgl. Collegii underrättelse i förefallande omständigheter, bordt nämna.

vid Drottningholm, blef den anstalt fogad, at under hettan midtpå dagen en Corporal skulle noga efterse huru med drickningen tillgick och alltid gifva en liten portion Åtticka i vatnet, hvartil för Ståthållarens räkning god Vin-Åtticka var at tilgå, hvilket ock åltsedan blifvit i akttagit. Denna förvaringsmethode var detta år få mycket nödvändigare, som Sommaren var mera torr än de förra, Manskapet större til antalet och arbetet anståldt på de måst fumpiga ställen. Nu var ock det måsta folket inrymdt i Hus. Vid vanlig tid yppades *Rödsot*, som utan tvifvel är en egen sjukdom ibland Dalkarlar. Efter den methode jag nämndt förut, blefvo desse sjuke snart återstälte. *Röfsebrar* begynte däremot at mera blifva gängbara, och jag märkte at deras beskaffenhet var olika emot hvad jag förut observerat. Jag hade med framgång alltid tilförene gifvit *emetica*, *laxantia*, *utspäddande drycker* &c. Då jag nu fölgde samma principer, fick den sjuka en *Diarrhoea Spontanea*, kraftlösheten tiltog, sjelfva Chinan upretade Diarrheen och den sjuka dog i en total våtskornas uplösning. Jag gaf nogare akt på sjukdomen och dess kännetecken, hvaraf jag snart fann det jag hade en *Synochus vere putris* at bota. Den sjuka klagade öfver en brännande hetta och hufvudvärk, mycken matthet, plåga i alla lemmar och en trångande och spännande värk

i alla ådror; tungan var intet oren men något mera torr än förut; urinen nästan naturlig; Pulsen något snabbare, men lägre än vanligt. På tredje och fjerde dygnet blef tungan litet hvitaktig, pulsen mera klåmd och matt, urinen rödare hos dem som det liknade sig väl, men mera blek hos de andra, somingo sedan *subfultus tendinum*, slummeraktig yra, fläckar &c. Hade jag efter gammal sientrian laxerat den sjuka, blef kraftlösheten, som jag nys nämndt, ältför stor och Diarrhéen förtviflande; i detta fallet, at råtta mit misstag, gaf jag *Vin-Såppor*, *Campbert* och *Serpenteria*, samt *Opium*, utom hvilket medel jag icke ville vara Läkare. För öfrigt, så snart någon sådan sjuk inkom, låt jag applicera et Lavement, gaf *Tart. Antim.* til des en liten kräkning fölgde, låt den sjuka flitigt dricka, förordnade *Campbert* och *Serpenteria virg.* där omständigheterna så fordrade, ätven som jag låt gifva *Alk. Amon. Acet* med *infus. Flor. Sambuc.*, *Antiseptica* &c. Det är icke ifrån första vågarna sjukdomen har sin uprinnelse, hela blodmassan är angripen och utdunstningen hämmad, som märktes af en torr och brännande hud. På 10:de och 11:te dygnen visade sig sjukdomen med mera anledning at blifva handterad som något *Gallacktig*. *Laxantia* gjorde ockfå bättre nytta. Sedan *China*. Jag förlorade 5 sjuka in alles; jag mins
ej

ej vist om en eller 2:ne af dessa dogo i Pleu-
 resie straxt efter ankomsten. Med denna
 Commendering voro en Lieutenant och två
 Fåndrickar vid Drottningholm. Två dagar
 före afmarcheringen hade den ena Fåndric-
 ken vid namn HOLMSTEDT, 27 år gammal,
 liten och af klen sammanfättning, sent på
 aftonen i September länge promenerat i flo-
 ra Trågården. Vid sin hemkomst kände han
 sig hafva rysningar och fick en håftig blod-
 blandad Diarrhoe. Om morgonen lät han
 kalla til sig Bataillons-Fältskåren, som förord-
 nade honom *Infus. Senn. Tam.* 3 unce, *Tar.*
Antim. 1 gr. med *Mann.* 6 Dr. at intaga 2
 matskedar i timmen. Fältskåren, sysselsatt
 med afmarcheringen, hade ej vidare tillfälle
 at se den sjuka och jag blef ej underrättad
 om tilståndet förr än morgonen därpå. Då
 jag kom til Patienten voro händer och fötter
 iskalla, pulsen liten och indragen, läpparna
 blå och darrande, målet svåfvande och den
 sjuka befvårad af en jämn Diarrhoe. Som
 jag anfåg tilståndet ganska åfventyrligt, an-
 modade jag Kgl. Lif-Medicus HEIDENSTAM
 at gifva mig goda råd. Vi förfökte genast
 at återkalla den förlorade värman igenom *Vin-*
Såppor, *Svampar* fylde med *Vin* och varma
 lagde i Armhålen, öfver Magen och kring
 Ljumskarne, samt *Seltzer-Krus* fylde med varmt
 vatten at lägga vid fötterna; et mjukande
 och stillande Lavemens blef applicerat. Alla

deffa förfök voro fruktlösa, pulsen förblef lika klen och extrema lika kalla. Patienten fick en lethargique sömn. Spanska flugor och Senaps-degar gjorde icke den minsta rodnad på huden, de Lavements som blefvo vidare applicerade, behöllös. Den sjuka dog på 4:de dygnet. Vid Obduction befants hela underlifvet af Gangræn angripit eller starkt inflammerat. Utom en ordsak, som jag förbigår at nämna, tror jag Laxer-medlet, som tvårt emot föreskrifning togs på en gång, varit för starkt. Det hade ock förordsakat et par nog våldsamma kråkningar. Gallblåsan innehöll en gröngul vattenaktig seg vätska.

Tinctura Colocynthidis har jag mycket brukat. Ibland den sämre hopen arbetsfolk hör man dageligen de som beklaga sig öfver värk, och då man nogare utforskar ordsakerna, blifva anledningarna icke tvetydige at förmoda, det ju någon blandning af Veneriskt härunder är förborgad. Det är särdeles i detta afseende jag nyttjat förenämde medel til 40 droppar 3 a 4 gånger om dagen. Det är et ibland våra måst värksamma Medicament och vist ibland de minst kostsamma. En ung Byggmästare - Gefäll, blek och utmagrad, hade alla nätter i halftannat år haft en svår värk, särdeles kring högra Knäet och Lårpipan. Han var nu haltande och styf och kunde icke utan all möda förrätta obetydeligare göromål. Det var ingen tvif-

vel at ordfaken var Venerisk. Jag vågade icke tänka på friction, den han förr undergådt. Jag började därför gifva *Tinct. colocynt.* ifrån 20 til 80 droppar 4 a 5 gånger i dygnet. Med all förundran årför jag våran af detta medel och den sjuka fick hull, matlust och fulla krafter. Så snart en Stalldrång klagar sig om matleda, värk och tröghet, har jag måst alltid tillflygt til 20 a 30 droppar *Tinct. colocynt.* flere repriser om dagen, det förstår sig at intet feber eller andra contra indicantia förbjuda at gifva et medel, som icke utan urval kan gifvas. — En Upsyningsman var befvärad af kråkningar och en svår plåga i underlifvet. Jag blef kallad af då varande Chirurgus BERGER, som försökt at gifva lösande medel, Salt och Lavements. Den sjuka hade på flere dygn icke haft öpning och med möda kunde Lavementspipan införas. Så snart något medel gafs blef det genast upkastadt. Aflågsenheten och alla andra omständigheter förbjödo at kunna i hast få et Bad. Jag föreskref 3 unce *Oleum Ricini*, låt därpå gifva en liten matsked hvar half timme och fomentera underlifvet med mjukande omslag. Innom 2:ne timmar fick den sjuka öpning, som sedan med Salter underhölts.

Hofvet flyttade til Gripsholm i October och Arbets-Commenderingen aftågade i September månad.

1785

Kom redan i April månad en stor Arbets-Commendering ifrån Dalarna, til fullföljande af de påbegynte Plantager och Canaler m. m. Manskäpet var omtrent 500 til antalet, hvaraf 100 Man förlades til Haga. De som stannade kvar blefvo alla inrymde i Hus, och den egenteligen til detta ändamål upbygde stora Casern, blef ock nu färdig. Tvenne Bataillons-Fältskärer voro Commenderingen fölgaktige; BERGER som förra året gjordt tjenst och en annan benämnd BERG. (a) *Vår-febrar* och inflammatoriska Bröst-sjukdomar voro ganska allmänna. Tvänne Soldater, som sjuknat på vägen, dogo i Peripneumonie straxt vid ankomsten. På Ståthållarens begäran hade jag efter vanligheten varit några gånger ute at efterse Sjukhuset, men som desse resor blefvo för belvårlige, då icke något särskildt arfvode därför var tillagdt, så utvåkade Ståthållaren icke allena at 166 R:daler för Drottningholm och Haga blefvo anslagne, utan jämväl en Medhjelpare-lön, då sjukvården för hela *Drottningholms, Svart-sjö* och *Ventholms* Distrikt står under mit ansvar, hvarvid Provincial-Chirurg, ABELSON, som

---

(a) Denne sednare sjuknade af en Remittent Feber, och fick i anseende så våld därtill, som andra orsaker, tilstånd at refa hem, hvilket likväl icke kunde ske förr än frampå Sommaren, aldenstund Febrén icke ville eftergifva.

som tillika förrättar Ordin. Hof-Chirurgi Befällningen, för ombemålte Medhjelpare-lön gör mig biträde.

Våren var detta år torr och kall. Förr ån Sjukhuset handt hlifva efter omständigheterna omlagat och utvidgadt, hade vi nog besvärligheter, men inom 8 dagar voro dessa olågenheter afhjelpte. *Inflammatoriska Bröstfebrar* voro, som jag nyls nämndt, mycket allmänna. Jag råkade öfver 30 Personer i Pleuresie. Det är obeskrifligt hvad Dalkarlarne äro benägne för Diarrhéer. I en Pleuresie kan icke Läkarn annat ån gifva Laxer-medel; Det hände mig altid at efter et sådant medel se Patienten besväras af en Diarrhoea Spontanea, som var oftast mattande och farlig. När nu stynget var häftigt och icke för vanliga medel ville eftergifva, gaf jag *Opium*, icke mindre i afsigt på Diarrhéen, ån at skaffa Patienten någon lisa. Jag har ordsak at recommendera denna methode. *Frostsfebrar* voro nog allmänne. Jag försökte ock *Tinctura Colocynthis* här, och det med bättre framgång ån nästan efter alla vanliga medel. Jag bör ock icke förglömma *Infus. Arnicae*, som jag med mycken nytta gifvit. Det förordsakar ofta kräkning, men befordrar starkt utdunstningen och har vårkeligen en slags Specifique egenskap i Fråstor.

Skörbjugg hade alla år varit mycket gångse ibland Soldaterna, men i år var den

mer än förut allmän och svårare at bota. Den angrep fårdeles dem som arbetade i de sumpiga Canalerna, som nödgades för brist på ombyte behålla sina våta klåder, och som icke i akttogo den renlighet, som til äfventyrs städt at vinna &c. De sjuka fingo en styfhet i kroppen och en svulnad, fårdeles i Knån och Fotleder; tandköttet blödde och andedrägten var stinkande. Svulnaden blef i längden rödfäckig, sedan rörkblå, i hvilket fall sjukdomen ofta var högst besvärlig. Jag gaf i synnerhet *Pepparrots-dricka*, lät anstalta at *Surkål* fants och brukade *Sedum Acre* såsom et vere Specificum, så snart det stod at få. Denna sjukdom är, efter min tanka, illa fördelt af våra Systematici. (a) Hvad vil det säga: *Scorbutus Muriaticus, Ruber, Calidus* &c. Vore det intet nog at hafva åtskilgdt honom uti en börjande, tiltagande och gammal *Skörbjugg*, då Läkaremetoden är i alt så ganska lika? Jag vil för et ögnablick tillåta mig et Theoretiskt skårskådande; Kongl. Collegium täcktes förlåta detta afsteg. Hvad är *Skörbjugg* annat än en för-

---

(a) Jag menar at denna sjukdom ända til SYDENHAMS tid varit obestämd. Van SVIETEN och BOERHAAVE tala därom på et sätt som visar at de därunder begripit alla Cacochymiska plågor. De äldre Fransoser hafva i sina Skrifter föreslagit *Pistane Antiscorbutique* i alla nyssnämnde fall.

förvärfvad sjukdom (a) som består i Våtskornas och Blodens upplösning och elaka beskaffenhet, tilkommen igenom vissa utvårtens omständigheter, då den sjuka nödgats uppehålla sig där luften varit förskämd af elaka utdunstningar, där hans egen transpiration varit hindrad, där han måst åtnöja sig med usel och förskämd föda, och flera ordsaker af lika anledning; Det är således klart at Skörbjugg til Lands och Sjöns är aldeles af lika uprinnelse. At Skörbjuggen förordfakar en sådeles värk i de broskaktiga delar, är vist, men at de angripas, utom i Veneriska Complicationer, är ogrundat. (b) Skörbjuggen består visserligen icke uti en egen slags skärpa i Våtskorna, och jag begriper intet hvarföre man nödvändigt velat påtvinga sig och andra en sådan öfvertygelse, då det är klart at sjukdomen uppkommer ifrån en långsamt värkande ordfak, där Naturen försvagas och de fasta delar helt och hållit förslappas, där Våtskorna upplöses och blodet antager en viss grad af róta. Hvad är det för skilnad emellan en fullkomlig *Rötfeber* och *Skörbjugg* om

vi

-
- (a) At Skörbjugg hvarken är *årstelig* eller *smittosam*, har LIND redan bevisat.
- (b) Den Theorien som Hr. HOFFMAN yrkat i sin *Abhandl. von Scharbock* 1782, synes mig aldeles oriktig, då han påstår at *die nächste Ursache des Scharbocks sey ein Verdorberner Knochen saft*.

vi följa denna grundfats? Männe de icke bägge upkomma af aldeles lika ordfaker, blott at desse värka i olika grad af styrka. Således, om jag antager at den förenämnde Våtskornas och Blodens uplösning går långsammare, krafterna således småningom aftaga och de fasta delar, til en viss grad förslappade, blifva likfom svampaktige och innehålla dessa förkämde våtskor, då är det *Skörbjugg*. Men där Blodens uplösning nästan på en gång sker, medan lifskrafterna (a) ännu äro i behåll, där upkommer denna håftiga och farliga Feber, där Naturen retad til det yttersta utbrott, söker befria sig ifrån sin fiende och återställa sina Våtskors jämnvigt. Årstiden torde ock icke litet bidra til detta olika förhållande. Jag kommer här nedanföre at omtala en illa artad Rötfeber, som angrep det arbetande Manskapet. De t. e. som gråfde i *Al-Kärret* om Våren, fingo nästan alla *Skörbjugg*, och de som i Augusti förrättade samma fylla, fingo *Rötfeber*. Det är altför fållan at Theorien leder ofs til upfinningar; men jag har denna gång den öfvertygelse, at vi igenom gjorde *slutsatser à priori* skulle

---

(a) Engelske Låkarne dem Hr. LEWISON copierat i sin *Londonsche Praxis*, påstå at i elaka Rötfebrar angripas lifskrafterna först. Ja, utan tvifvel på det sättet, som jag sagt, at de upväcka feber, hvilket icke sker i *Skörbjugg*, som går långsammare.

le kunna pååna något medel, som vore mera Specifikt i dessa Febrar. At Laxer-medel icke blifva det, har jag fåker årfarenhet at tro, få mycket mer, som jag anser dem för skadeliga.

Gulfot fåg jag hos en hederlig Man, hvilken hade varat nog länge, och skilgde sig ifrån dem vi egenteligen anmärke med en svår klåda i huden, som var så stark at den sjuka klådt fõnder sig och hade rått elaka lårnader. Patientens fyflor tillåto honom icke at vara inne, utan i dagelig rörelse, hvilken fåkert vållade det utbrott Naturen yrkade til sin befrielse. Jag föreskref utspådande Ptisaner af *Taraxcum*, låt den sjuka flitigt nyttja *Infus. Rhei Salin* efter första Pharmacopoeen och tillstyrkte honom at åta god Honung. Såren låktes och den sjuka blef snart nog braf, sedan han tillika badat et par gångor.

Med Kongl. Collegii tillåtelse vågar jag ånnu et litet Theoretiskt försök at närmare gifva mina begrep tilkånna. Jag tror intet at *Gulfot* hårrör af Gallans förhindrade secretion, såsom förordsakad igenom Lefverns förstopningar; i detta fall skulle *Gulfot* blifva ålftör gångbar. Den friskaste Människa kan af en liten tilfållig ordfak få *Gulfoten*, och jag håller för at det åro Spastiske sammandragningar, som hindra den affilade Gallens tilflytning i *duodenum* och förordfaka
dels

deſs blandning med Bloden, och at hår få-
 ledes i ſvårare händelſer blir en afgjord ſak
 om Opii (a) ofelbara nytta jämte andra medel.
 Jag har ſedt några råda ſina Patienter at dric-
 ka Seltzer-Vatten, ſom jag en gång i ſamråd
 ſjelf förökt med Patientens lifsfara. En af
 våra ganska berömde Läkare påftod hos et
 förnämt Fruntimmer, at hennes Gulſot hår-
 rörde af Lefrens förſtoppnigg, efter ſjukdo-
 men var i högſta grad envis. Sedan fåledes
 flera medel nåſtan fruktlöſt voro nyttjade,
 tillstyrktes Seltzer-Vatten. Patienten förvär-
 rades dåraf, ty efter min tanka blifva de kramp-
 aktige Inyrpningarna kring Gallblåſan ånnu
 ſtarkare tillnörde igenom kalla vatnets värkan.
 Den ſjuke fick Feber och en grufvelig oro.
 Jag var nu allena hos henne och måſte få-
 ledes gripa til något beſlut. Jag tillſår up-
 riktigt at det icke var grundat på et Theo-
 retiskt raiſonnement, ſådant ſom jag nu gjort
 det. Jag blott hade afſeende på den ſjukas
 närvarande plågor. Febren oakadt gaf jag
Tinct. Theb. 15 droppar och 2:ne timmar
 därefter 2 lod *Salt* med *Honung* och låt Pa-
 tienten ånnu då det led mer til natten, ta-
 ga 8 droppar. Sönnen blef rolig och ovan-
 ligt goda öpningar fölgde, dem jag under-
 hölt med *Infuſ. Rh. Salin.* ph. pr. ed. i det
 jag gaf 5 droppar *Op.* på hvar unce. *Selt-*
zer-

(a) Enligt flere Skriftſtällares påſtående.

ter-Vatnet å sido fattes och den sjuka blef efter en månad fullkomligen frisk. Jag fortsatte likväl föreningen med Opium och löfande medel i det långsta. (a)

Frampå Sommaren, i synnerhet i slutet af Julii, hlefvo *Dysenterier* åter nog allmänna; min methode likmätigt hlefvo alla skötte och snart återstälte. Våderleken hade ända til Augusti månad varit nog jämn och vaccker, men då inföll et nåstan beständigt rågnande. Mange hade insjuknat i *Gallactiga Röt-*

- (a) Då våra Anatomer och Theoretici upföka så mycket nytt af intet värde för Läkare-Vetenskapen i allmänhet och besvåra sina Lärjungar med dessa minnes-låxor, vore det väl bättre om de företogo sig at utröna hvad Gallen är? *Chemisternas* olika utsagor bevisa blott at de omöjeligen kunna utreda sig i dessa sina Naturens præparationer. Huru länge skall man höra frågas om Gallen är en *Såpa*? Om dess beståndsdelar äro *sura* eller *alkaliniska* och så vidare? Alt hvad vi med visshet veta är, at denna secretion ibland de Djuriska safterna är i högsta grad animalisk och at den icke kan vara af lika halt med det som i allmänhet fådt namn af excrement. De gamle hade en särdeles upmärksamhet på Gallens färg om den var *svart*, *gul*, *grön-gul*, *blekgul* och så vidare? — Ingen har bättre tillfälle at noga efterse detta, än våra Anatomici, och utan tvifvel skulle dessa slags observationer bidraga otroligt til Läkare-Vetenskapens nytta i den Theoretiska vågen, då vist mer än halparten af våra sjukdomar ifrån en elak matsmältning upkomma.

Rötfebrar, icke mindre af Vakt-karlar, deras Hustrur och inhyrde folk, än ibland Soldaterna. *Kräkmedel*, *Digestiver*, *Kornvatten* med *Tart. Antim.* och fyrliga saker gjorde tillfyllest utan *China*; men midt i Augusti upkom en *Rötfeber*, som var den svåraste jag nånsin sedt, och ordfaken til Febrén tror jag var följande.

Kongl. Maj:t hade til början af Augusti låtit anställa en stor Carosfel, hvarvid ovanligt mycket folk behöfdes af Musikanter, Parade-Manskap, Betjening &c. At inrymma detta folk, fordrades flere rum än som voro at tilgå. Det var således nödigt at för Dal-Regementet låta upslå Tält, hvilka ställes på högden utanför stora Casern och blefvo med granris och tilräckeligt halm väl omlagde. Utflyttningen skedde just de dagar den rågnaktiga väderleken inföll. Dal-Reg. Soldaterna, som hittils legat til 100 och 150 stycken tillsammans i de stora och rymliga Casern-rummen, och som voro således vane vid mera värma, började mycket sjukna sedan de utflyttadt. Detta intråffade just med en tid då jag för en angelägenhet skull hade 10 dygns permission til en resa. Vid min återkomst fant jag Sjukhuset fullt af folk, alla i den grufveligaste Feber. Fyra stycken voro redan döde, hvilka ej uthärdat längre än på 7:de och 9:de dygnet. Herrar BERGER och ABELSON hade; ingen möda haft o-spard.

spard. Det angelågaste blef at få större utrymme, hvartil genast anstalt fogades därigenom, at et stort Rum nåst intil Sjukhuset hastigt inreddes; och för at kunna hafva et tillräckeligare ombyte af frisk luft, borttogs hela panelningen öfver bjelklaget, så at högden blef omkring 7 alnar: därtill voro också stora fönster upphuggna, hvarigenom luftväxlingen så mycket bättre stod at vinna. Jag har ur det föregående årets Journal anfördt en värdelig Rötfeber med den Curmethode jag då brukade och de tecken som föranlätto mig at kalla sjukdomen en *Synochus vere putris*; at nu närmare beskrifva den som jag detta året observerade, tager jag mig frihet at ingå i en något vidlyftigare afhandling.

Sjukdomen börjades med en total kraftlöshet, klen och ojämn puls, darrande lemmar, slummer och ångslan samt en synnerlig svårighet at framföra orden i någon sammanhängande ordning; huden var i sjukdomens tiltagande torr och brännande, tungan skarp som et risfårn stod aldrig at upblöta, anlictet var hos de flästa ganska rött, hos somlige af blyfärgad blekhet. Urinen var stundom blekare än vanligt och mera vattenaktig, hos de flästa såg den ut som i det friskaste tillstånd. Det är aldeles sant hvad Practici (a) anmärkt, at i dessa elaka sjuk-

VIII. B. N:o 13. N do-

domar äro ögonen ovanligt lysande, liksom genomskinlige, hvilket jag i början icke gaf akt på för än Hr. BERGER påstod sig hafva länge undrat at detta visade sig i allmänt hos de sjuka. Slummeraktig yra, subfultus tendinum, fläckar och excrementernas bortgående den sjuka ovetande, voro ibland de såkra symtomer i sjukdomens fortgång. Pulsen slog i detta tilståndet öfver 120 til 135 slag i minuten, och den sjuka var tung och orörlig med gapande mun och svår andedrägt; nu blefvo ock fläckarna gangrenösa, fårdeles på ryggen och kring hemliga delarna. De somingo nåsblod kunde med yttersta möda räddas ifrån förblödning. Det är besynnerligt at de aldrastarkaste karlar blefvo håttigast angripne och voro i större fara än de som hade svagare lifskrafter. Jag anför detta såsom et slags bevis til det jag nyss sagt om sjukdomen, nemligen at den antastar på en gång medan lifskrafterna ännu äro i behåll, och at den håftiga strid som upkommer igenom dessas reaction, är sjelfva ordsaken til Febern. Alla Auctorer som skrifvit om Rötfeber, påstå med ålt skål at sjukdomen blott i vissa grader skiljer sig ifrån de Pestilentialiske. (a) Det är ganska nödigt at

vi

(a) När Engelsmännen lågo för Havana, skrifver Major MANTE: un grande nombre furent les victimes d'une fièvre putride; Avec l'apparence de

vi åga sjukdomars skiljetecken noga utstakade, fårdeles då frågan är om Febrar. Jag har i våra Åmbets-berättelser ofta sedt huru obestämmt man skrifer om Rötfeber, och tror med all visshet, at detta ordet på de flåsta ställen bör tagas för den lindrigaste grad af denna sjukdom. Angelågenheten at graderne åro väl utstakade, består däri at få en lika afmått Läkare-methode; ty här blir den hufvudsakelig, så vida sjukdomen i sin största håftighet fordrar den aldraskyndsamaste hjälp, och medel, som på intet sätt passa sig där Symptomerna åro lindrigare. Jag har här åfvanföre sagt at en stor hop hade insjuknat i *Gallacktiga Rötfebrar*, som gingo lätt öfver utan *China*; nu har jag åter en Feber at beskrifva där *Chinan* omöjeligen kunde umbåras och där den måste gifvas utan all slags väntan på remission, urinens brytning och flera vanliga förebod af crise. At

N 2

nu

---

la plus parfaite Santé, ils perissoient en trois ou quatre heures. Hvarvid Hr. LETTSOM, hvilken anfördt händelsen, gör en jämförelse desse Febrar emellan, som är ganska lårorik. POURCE DESPORTES talar ock om vissa kännetecken i Rötfebrar, som gå nära intil dem man anmärker vid de vårkeligen Pestilentialiske. Rötfebrarna i *Siam* och *St. Domingo* åro i synnerhet af denna beskaffenhet. Lyckligt vis at vi i våra Nordiska Climat åga 5 gånger 24 timmar i det minsta til botemedels användande, då desse åga ofta öj mer än 24.

nu i lika ordning anföra de medel jag brukade för denna Maligna Rötfeber, får jag först anmärka, at Ståthållaren med sin vanliga ömhet för de sjuka, hade tillåtit at alla nödvändiga hjälpemedel skulle utan affigt på den kostnad hvartil de kunde upgå, få requireras. Jag i akt tog följande: Rummet vådrades beständigt. De sjuka lades så långt ifrån hvarandra som myckenheten nånsin tillåt, och på golvet ömsades flera gånger om dagen friskt granis, som fuktades med Åtticka. — Jag gaf icke egenteligen *Laxer-medel*, men underlåt icke at skaffa den sjuka en liten kråkning af *Tart. Antimonialis*, som var upplöst i tilträckeligt vatten. Utspådande fyrliga drycker gäfvos flitigt jämte Nitrosa, som efter omständigheterna däri tillika voro blandade. *Lavements* applicerades ofta, som tilreddes af *Vatten* och *Oxymel. Alkali Amon. Acet. Camphert, Serpentaria Virg., Valeriana, Liqu. C. C. Succ.* blefvo föreskrifna genast, sedan den sjuka haft några evacuationer; hvart och et efter den sjukas beskaffenhet. Om någon inom dygnet hade lifskrafterna aldeles öfvervåldigade af sjukdomen, gaf jag ifrån 5 til 8 droppar *Spirit. Sal. Amon. Succ.* i vatten, och tror at det vid slika tilfällen aldrig bör ur akt låtas. Jag förökte Danskarnas methode at gifva 10 til 15 gr. Senap pulveriserad, fårdeles hos dem som klagade öfver kyla i magen och voro dels-

desutom bleka och kalla; detta medel repeterades 2 a 3 gånger om dagen med god nytta. — Om fläckarne til stor mängd voro utsprängde i hullet, krafterna aldeles borta och en cadavereus lukt förmärktes, lät jag genast, fastän på 3:dje och 4:de dygnen, tillreda en *China-Decoct*, som författes med *Spirit. Vitr.*; häraf tog den sjuka en stor Thekopp full i timmen, och fick alltid där-af tilräckelig öpning, (a) utan at jag behöfde tänka på andra Laxer-medel. Det hände icke sällan, som jag förut anmärkt, at en Ivär Diarrhée tillfötte, som medförde altför mycken matthet, vid hvilket tilfälle jag gaf *Elix. Rh.* med *Tind. Thebaica*, alltid med den bästa framgång. Åter om ingen öpning blef, lät jag gifva *Elix. Vitr.* (b) som dock

N 3

fål-

-
- (a) Hos en ny Auctor som skrifvit öfver Febrarna, förekommer denna observation: L'acide Mineral, uni avec le quinquina, peut être laxatif, parce qu'il est démontré que tous les acides font couler la bile. Les Medecins de Paris & entre autres M. COLOMBIER, Recommandent le quinquina dans les fievres putrides.
- (b) *Elix. Vitr.* lät jag alltid gifva i et litet glas gammalt Frankt eller rött Vin. Den methoden at gifva de sjuka Vin, är ganska gammal, men bör icke tillåtas utan Läkares egenteliga tillsyn och i de tilfällena där rötan är i sin aldrahögsta grad och där krafterna måste retas af så kraftiga cordiaca. Desutom fordrar denna methoden sina modificationer, i anseende til Climater, årstider och flera omständigheter, dem Läkarens egen skarpfin-

fällan i annan affigt behöfdes, än för at hindra rötan. *Godt dricka*, fårdeles *furt Öl* (c) förböd jag intet at gifva. Man lär knapt tro med hvad begärlighet et sådant glas tömdes och huru det stärkte krafterna hos den sjuka. Jag tillät at et glas dracks 2 a 3 gånger om dagen. Som svagare dricka denna årstiden icke fants, annat än *furt* och *elakt*, så föredrog jag at gifva *Öl*. Då jag råknar at jag aldränst haft 45 sjuka, som i aldrän högsta grad voro af denne Rötfeber angripne, finner man nogsamnt huru jag haft tillfälle at göra flera försök, alt som jag funnit om-

---

nighet måste afgöra. Flere exempel ur Historien bekräfta Vinets nytta i Pestilentialiske sjukdomar. Efter Slaget vid *Dyrrachium* förde *César* sin Armée til *Macedonien*, däräst brist på lifsmedel förordskade Pesten. När han därifrån gick til *Thessalien* och eröfrade Staden *Gomphes*, funno Soldaterne en myckenhet af *Vin* och drucko däraf omåtteligen, hvarest sjukdomen genast uphörde. *Pluth. vie de César*. — Medicinska Faculteren i *Paris* har ock anfördt dylika händelser, där smittan uphörde efter *Vin-drickande* på et nästan miraculöst sätt.

(c) Hr. **LETTSON** har gifvit *Porter* åt sina sjuka och funnit dess nytta ofelbar. Om vi litet nogare efterfinna hvad kraftig värkan *furt dricka* har i *Skörbjugg*, så torde Theorien gifva ännu mera styrka åt ärfarenheten. Jag påstår intet at *Ölet* skall vara nödvändigt *furt*, men som årstiden därtil merendels bidrager, så nödgades jag gifva det sådant.

omständigheterna därtill foga sig. At jag så mycket brukat *Camphert*, *Serpentaria* och dylika, har varit icke mindre i afligt på dessa medels antipudrida kraft, ån för at litet öka transpirationen, som är en stor nödvändighet i dessa sjukdomar, hvilka til sin uprinnelse, åtminstone hos oss, merendels icke komma af annat ån en hastigt håmmad utdunstning. — Ibland dessa slags medel prefererar jag *Camphert* med *Serpentaria*, som kan gifvas til nog stor dosis, hvarester Pulsen alltid höjes och den sjuka känner sig styrkt. Til dagelig dryck har jag måst låtit gifva Hafresäppor och icke vågat tillåta någon tunn Köttfläppa, förr ån jag ansedt rötan fullligen dämpad och den sjuka i stånd at använda den til sin föda. Äfven då den sjuka yrade, gaf jag *Decoct. Chinchina*, (a) som långt ifrån at öka yran, snarare lindrade den. Man kan lätt föreställa sig huru ledsamt det var at dageligen få nya sjuka. Det var ock därför som man så mycket påskyndade denna

N 4

Com-

-
- (a) En godkänd Auſtor säger: "La sécheresse de la
 "langue noiatre, celle de la peau, les urines
 "sans sédiment, la difficulté de respirer, les ra-
 "vasseries, le délire & la fièvre continue, qui
 "sont autant de circonstances, qui ont détourné
 "les Medecins de l'usage de quinquina, sont
 "précisément autant de motifs par lesquels il
 "faut l'administrer sans perdre de tems &c."

Commenderingens afmarchering, (a) hvilket ock skedde långt förr än det de andra åren varit vanligt. På 6:te dygnet dogo merendels de, som vi all möda oaktadt icke kunde rådda. I sjukdomens första tiltagande blefvo 3:ne stycken skickade til Kongl. Lazarettet i Stockholm, af hvilka en dog just vid framkomsten, hvilken blott varit sjuk på 5:te dygnet, en lår dödt en dag efter och den tredje blef återståld til hålsan. Utom de nämnde 4, som dogo i början, mistade vi ännu 5 stycken vid vårt Sjukhus, ibland hvilka en fants hafva krupit ut på gården och uptogs död, ännu blödande (b) i Näsblod. Samma dag Commenderingen bortgick ville en Trumslagare nödvändigt synas så frisk, at han skulle kunna få åtfölja sina kamrater. Han började därför klåda sig sjelf och lät äfven hjälpa sig til Fårje-stället, där han

-
- (a) Någon skulle til äfventyrs finna at man icke bordt påskynda afmarcheringen, för at icke sprida en dödande sjukdom i Landet där desse skulle framtåga. Mr. COLOMBIER *les principes sur la santé des Gens de Guerre* anför efter PRINGLE, at ingen ting snarare bidrager til at hindra en upkommen epidemie, än at Manskapet genast upbryter.
- (b) Ingen ting bevisar mera blodens fullkomliga uplösning i dessa sjukdomar, än sjelfva denna blödnings, som fortfar länge efter döden, hvilket jag äfven sedt ganska många för mig hafva anmärkt.

han hastigt afled utaf blott matthet. Utom de omtalte 45 sjuka, voro en stor del angripne af en Gallactig Feber och desse gingo lättare igenom. De lågo fördelte i et annat Rum. Af alla de som tilfrisknade slapp icke en enda utan at få, antingen elaka holdar, eller också gingo sären efter Senaps-degarna länge öpne och gäfvo mycket vahr. Håret föll straxt af hufvudet på de tilfrisknade.

Måfslingen hade redan i slutet af Julii varit gångle. *Hennes Maj: Drottningen, Hertigen och Hertiginnan* af Södermanland samt några af de förnämre, insjuknade däri. Nästan alla Kongl. Pagerna voro också sjuka. Jag sparade intet åderlåtning i min practise, äfven hos smårre Barn där Lungorna voro hårdt angripna. Öfver 30 Personer njöto min vård i denna sjukdom.

Uva urfi hade jag många tillfällen at bruka, särdeles för en Dalkarl, som plägades af en stor svårighet at kasta vatten. Han tog hela tiden *Uva urfi* 2 Scr. och födde slutligen en sten af en årts skapnad.

En af Prem. Danseurerna vid Kgl. Operan hade varit länge sjuk i Stockholm och kom til Drottningholm blott för at hämta frisk luft. Han klagade måst öfver en hårdnackad obstruction, var gulblek i ansligtet och i stället för et ganska godt hull var han mager och affallen. Håftiga spasmer och et

hetligt temperament uphetsades ännu mer af den sjukas oordentliga lefnad. Jag hade föreskrifvit honom *Extr. Tarax.* och *Elex. Saponac.*, hvaraf han tycktes må bättre. En afton efter en resa til Stockholm, anmåltes han vara i dödsfens kåftar af sina vanliga nästan convulsiva rörelser, och fårdeles befvård af obstruction. Lif-Meß. HEIDENSTAM följde mig til Patienten, som, utom de nämde plågor, hade en svår värk öfver magen. Salter uplöste i vatten med litet Honung, gåfvos medan Patienten satt i Bad, men alt upkråktes. Baderna repeterades, man gaf *Opium* och *Laxer-dryckar*, *Clistirer* &c. förgåfves. Vi låto hämta 4 unce *Ol. Ricini*, hvaraf togs en matsked i sänder, som skaffade öfning. Medelst stark regime, tjenliga öpnande medel och måttelig rörelse, fick den sjuka snart matlust och godt hull, sedan han blifvit renad ifrån en mängd gallacktiga, svarta och stinkande excrementer.

Et ibland de rått befvärliga göromål är utan tvifvel at dageligen gifva råd och föreskrifter åt dem, som ådraga sig Gonorrhoeer och Chancrer. Et icke mindre svårt at kunna snart och väl hjelpa dem så vida, at de åtminstone få börja med sina vanliga antingen nöjen eller göromål. Jag är aldeles intet af Herr TODES tankar om sjukdomens uphof — men jag tror at Mercurialia förlånga den, och at ofta de icke ens behöfves för

för en simpel Dröppel. (a) — I svärare tillfällen där Veneriska smittan redan innehar den grad af styrka, at ingen ting hjälper utom Smörje-Curen, torde en stor fråga upkomma huru denna bör tillställas? Jag har ganska ofta både för bättre och sämre folk behöft föreskrifva *Ungv. Merc.*, men jag har aldrig kunnat använda det med den såkra värkan, som man borde kunna vänta af et och samma medel. Man lärer väl genast svara mig, at en så olika effect upkommer af olika benågenhet hos de sjuka at emottaga *Mercuren*, och at det således gifvas de,
som

(a) Hr. RICHTER säger: *es giebt Venerische Tripper; auch Tripper die es nicht sind.* Hr. DUNCAN är ej långt ifrån TODES tankar om Dröppel, därest vi få gifva TODEN upfinnings-rätten til denna paradox, som egenteligen tilhör en Engelsk Läkare Hr. BAYFORD, ifrån hvilken den tyckes vara stulen. Jag undrar ock på hvad grund DUNCAN sagt at denna sjukdom är senare hos Europeerna tilkommen, än de så kallade Fransoser. Det må vara härmed huru det vil, men så har sjukdomen varit nog länge känd för at des rätta Läkare-methode skall vara oviss. Jag har altid gifvit *Antiphlogistica* i början, fast åderlätning sällan är rödig. Insprutningar duga til intet, tvärtom de reta. Mandel-mjölkten lindrar plågorna. Utspådande Ptisaner äro nödvändige. Decoct af *Saponaria* har jag funnit ganska god. Hvilka Simptomer öfvertyga at *Merc.* i en Dröppel bör gifvas --? Jag talar ej om Chancrar eller andra händelser med denna sjukdom förenade,

fom af ganska litet komma i full Spottning, då det åter finnas Personer, som icke utan yttersta möda bringas därtill, sedan de ingnidit en stor mängd Salfva och äfven i anseelig proportion intagit *Mercur-præparater*. Men då man aldeles vil undvika Spottning, och den, alla mina förvarings-medel oaktadt infinner sig, lå skjuter jag skulden på Salfvan och Apothekaren. Vår Pharmacopœe bjuder at triturationen ikall ike, *donec dispareat mercurius*, som, ehuru det icke efter min tanka, är nog alfvarsamt bestämdt, likväl torde kunna passera, om detta exequerades. — At intet salivation förrättar Curen, utan snarare gör den ofullkomligare, påstå alla godkände Auctorer, (a) och våra bästa Practici såga det samma; men vi gripa til friction at Giftet fortare må skiljas ifrån våtskorna, som ingalunda sker igenom Spottningen, hvilket jag håller för vara öfverflödigt at bevisa, äfven som det tycks bevisa sig sjelf, at alla de svåra tillfällen, som förekomma efter en öfverflödig Salivation, äro just fölgeder däraf. At nu vinna et medel, som är lig i det nogaste

---

(a) Den berömda Hr. SANCHES, Kejs. Rysk Archiater, var den som först begynte med van SVIETENS Mercurial-Mixtur, fast den sedan fått namn af denna sednare. Hr. SANCHES påstod at den kommit til *Siberien* igenom Svenskarne vid Slaget i *Pultava* 1709. Han lärde desis bruk at van SVIETEN, som sedan årkändt sin fångesman i sina förklarings öfver BOERHAAVES Aph, T. 7 p. 436.

ste alltid likt, torde vara nödigt at med tilredningen (a) af Salfvan nogare tilginge, så at icke Mercuren ofullkomligen blandad mätte igenom sin tyngd, snarare än jag velat, angripa Spott-körtlarna, hvilket icke kan hånda om den, til möjeligaste grad af finhet blifvit fördelad och förenad med lifret, i hvilket fall den lätt igenom hudens porer utdunstar, sedan den först med en jämnhet spridit sig ikring kroppen och där igenom sin värkeliga Specifica kraft upplöst och förqvått alt gift-ämne. Jag spår at det kommer en tid då alla våra konstiga *Mercurial-præparater* få afsked, och då alla Cur-metoder simplifierade komma at bestå i den lefvande *Mercurens* förblandning til sådana saker, hvarigenom den lätteligen inbringas i vår kropp; ty jag tror at Mercuren under hvad form som hållt, först vivifieras och på det sättet blir sedan active.

At förekomma dessa sjukdomar anhölt jag hos Ståthållaren at igenom Police-Gevaldigern få låta fasttaga alla lösa och misstänkta qvinnfolk,
Kål-

-
- (a) Hr. SANCHES, som jag nyss citerat, lät i 80 runda timmar förrätta triturationen af den Mercurial-Salfva, som han förbrukade, i hvilken en drachma Camph. lades til hvar liber Ister. Hr. WERTENS, som öfver 20 år följdt lika method, utsluter Campherten, som icke behöfs, och låter i det aldraminsta fortsätta triturationen i 70 timmar och har alltid sjelf öfvervarit Operationen.

Källarpigor, til och med Opera-Flickor, samt låta dem undersökas. Det var ej svårt at vinna bifall hos en så ypperlig Ordnings-man. Ellofva stycken blefvo genast såsom smittade införde til Stockholm at af Öfver-Ståthållare-Ämbetet höras samt til Cur och näpft befordras. Vidare betallning gafs ock at åtminstone hvar 14:de dag undersöka alla Källare-Jungfrur och misstänkta qvinfolk, som under lagligt försvar kvarblefvo, samt at hvar och en smittad genast skulle bortföras. Hela Dal-Regements Commenderingen undergick visitation innan afmarcheringen, och Dragonerna, som hålla vakt vid China Slott, blefvo visiterade på lika sätt.

Kongl. Hofvets vistande vid Drottningholm räckte ända til den 8 December.

Så väl detta som föregående år lågo Hundrade Man vid Haga, at där fullfölja det påbegynta arbetet. Ibland dessa voro så sjuka; de flåsta i Remittenta Febrar, som gingo snart öfver. Ingen dog.

1786.

Hela Våren hade en rötacktig Feber varit gängle innom Svartfjöd Läns District, som nu mera är aldeles afföndradt ifrån Stockholms Höfdingedöme. Sedan underrättelser därom inkommit, fick jag Ståthållarens befallning at förhjelpa de sjuka til nödiga Medic

dicamenter. Det var sårdeles på Lofön i tvånne Byar, belågne långst bort, som sjukdomen inritadt sig. I *Rörby* låg folket mangrant, så at en Tjuestepiga var den enda som kunde hjelpa de sjuka innan grannarna blefvo ditbådade. I *Edby* voro många sjuka, men ej så mangrant. De som sednast sjuknat och i råttan tid fingo Medicamenter, blefvo snart friska; men med de andre drog det långt på tiden. I anseende til brist på sådant folk, som kunde emottaga Medicamenter til utdelning, innan lakerna blefvo i ordning bragte, fick jag befallning at oftare infinna mig, som ock i denna svåra ställning var oundvikeligit. Ibland 25 st. sjuka dog ingen. Åderlätning var nödvändig, oaktadt jag kallat Febren rötaktig. *Kråkmedel*, *Kornvatten* med *Tart. Antim.* i refr. dosi och *Oxymel*, lät jag gifva ymnigt, *Laxantia* är jag ej så angelågen at repetera. Landsbygdens fattigare folk har inter Stadsboens Symptomter; icke den tjocka tungan med en bitter smak, den upspända magen och grufliga oron i underlifvet, samlingar af hans feta måltider; där bör man ideligen Laxera. Sjukdomarna på Landet åro värkningar af våderleken. Nu var den torr och kall. Utdunstningen var hämmad och jämnvigten i våtskornas omlopp rubbad. Hvad uträtta då Laxer-medel ofta gifne? De blott afmatta. Det tycks då vara mera naturligt at befordra sjuk-

sjukdomens brytning igenom andra medel; jag har åtminstone följdt denna grundfats och funnit den påliteligare. Sällan behöfves Chinan i dessa slags sjukdomar.

Just Pingstdagen ankom 900 Man Upplänningar, som fördeltes på det fåttet at omkring 150 stadnade vid Haga, 260 förlades vid Drottningholm och den öfriga delen fördeltes emellan Tranaberg och Närkeby samt Kjersön, til fullbordande af nya vägen, bergsprängning m. m. Alla desse sednare måste ligga i Tält. Med denna Commending voro två Fältskårs-Gefäller, den ena, som var aldeles nylåring, lät jag blifva vid Haga, och den andra tog jag til Sjukhuset vid Drottningholm, dit alla som sjuknade vid väg-arbetet genast blefvo förde. Stark blåst och torra hade i några dagar varit förbunden med tåmmelig kyla. Flere hade Pleuresie, hvaraf en sjuknat på vägen och dog genast vid ankomsten. I öfrigt var jag lyckelig nog at icke höra af Ivåra sjukdomar. 266 hade in alles blifvit skötte på Sjukhuset, men när jag därifrån råknar dem som skadat sig på arbetet, vid sprängning och stenbrytning, dem som för mindre opafslighet blott voro en eller två dagar inne &c., så kan jag ej namngifva öfver 30 Personer, som hade värkelige Febrar, och däribland ej mer än 12 som sjuknat i Gallacktiga Rötfebrar. En händelse som jag tror hafva förord-

orsfakat Rödfot detta år, vil jag anföra. Inom 2:ne dygn anmåltes öfver 20 Personer, som hade värkelig Dysenterie. Jag gaf de medel jag ofta nämndt och sjukdomen syntes mig ej farlig; men den uphörde icke, utan ännu inkommo dageligen nya sjuka. Väderleken var vacker midt i Augusti månad, och jag var öfvertygad at Tälten voro väl omlagde och all annan tillsyn god. Jag besökte alla Marquetenterier, i tanka at någon skadelig föda vore ordfaken, men det var blott Brånvin som felades. Händelsen anmåltes hos Ståthållaren, som genast drog försorg at ifrån Lager-Källrarne til dageligt behof et tillräckeligt quantum blef utfördt, hvarefter sjukdomen genast afstodnade. Jag vet ej hvad vanan kan göra då en generation tilkommer, som icke fådt smaka Brånvin, men nu gör vanan denna varan, i sin största måttelighet brukad, både nyttig och sund. Oaktadt Uplands Regemente var kvar in i October, då et dageligt rågn besvärade, hördes likväl intet något ovanligt sjukt ibland Manskapet, då jag är öfvertygad at en tredjedel varit fångliggande, om det varit Dal-karlar. Utom den nämnde som dog i Pleurisie, afled ännu en annan, som i många år haft fel på Lefvern efter en tre-årig Qvar-tan. En drunknade vid det han lögade sig och en blef ganska hastigt död på arbetet. Denne sist omtalte låt jag Obducera. Händ-

dellen är i korthet denna: Soldaten, som hade 4 och en half mil til sit hem, var nästan alla Lördags-aftnar utaf Officeren hem-permitterad, med vilkor at infinna sig Måndags morgonen på sit arbete. Denna håftiga och mödosamma gång kunde ej väl bekomma i längden. Nu var han, såsom några gånger förut, nyfs återkommen. Han hade under vägen icke tiltrödt sig dricka, utan i dels ställe tagit sig då och då en liten sup. Den Soldaten, som til en del varit honom följkattig på vägen, berättade at han icke hade svettats, men blott klagat öfver hetta; han hade gått hela natten och framkommen straxt efter klockan 6 om morgonen började han sit arbete med de andra. Vid klockan 11 hördes han klaga öfver matthet med svimningar och dog vid kl. 5 eller 6 eft. m. Vid Obduction funnos *Penis* och *Testiculi* starkt gangrænerade och hela Båckenets beklådning innan och utan i samma tillstånd. Inålfvorna voro hår och där inflammerade. Den ena Testiculen var af ordentelig storlek, men den andra var altför liten och syntes torr och hopdragen. Gallblåsan var aldeles tom.

En annan stor och stark Soldat klagade beständigt öfver värk i magen och alla lemmar. Jag gaf honom *Tinctura Colocynthis* ånda til 100 droppar flere gånger om dygnet. Efter några dagar afgingo en otrolig mängd små *Ascarides* och några stora *Lum-*
bri-

brici. Han blef bra en tid, men kom åter igen och klagade öfver värk, som nu måst plågade Häften och Låret. Som Sjukhuset icke var annat än provisionelt, lagade jag at Soldaten blef hemförlofvad och gaf honom en tillräckelig dosis af nämnde Droppar. Han har nu i Vinter råkat mig och berättat sig blifvit aldeles bra, samt begärt hjelp för 2:ne sina Rote-Bönder, som han sade plågades af lika sjukdom, jag är öfvertygad at åfven de skola finna sig väl af detta Medicament.

Det år. f. d. Lif-Medicus, nu varande Bergs-Rådet Hr. DALBERG, som i vår sednare Pharmacopœ simplifierat Hr. FABERS (a) Tinctura Colocynthidis och med så mycken framgång börjat göra dess bruk allmännare. De Tyska Skrifställare (b) berömma mycket Hr. DALBERG, och jag vil tro at icke mitt bifall skall kunna anses för partiskt, då jag denna upptäckt til lika beröm förklarar, at intet medel tycks mig bättre förtjena at nyttjas i *Gickt-plågor, Hysteriska krämpor, lämnningar efter Veneriska sjukdomar såsom Torrvarrk &c.* Et eller annat exempel anföres af våra Practici, där Tinct. Colocynth. gjordt

O 2

hos

(a) FABER des Maladies Veneriennes.

(b) Hr. JOH. FRED. GMELIN, som förbättradt Löfkes Materia Medica. Hr. NOOTNAGELL, METZGER. Desse godkänna ock med mycket beröm Hr. Ass. ODBLII årfarenhet med *Ledum Palustre.*

hos svagare personer ledfamma spänningar. Jag vil ock nämna en händelse, där desvårkan var ofullkomlig, så framt icke mina förök varit det. Fru D - R -, Fransyska til hårkomst, har i flera år varit besvärad af *Hvita Flussen*, *Hysteriska anfall*, *Gyllenåder*, *Obstruction* med flera lika plågor, och därför nyttjat Spa-Vatten med dylike medel. Förleden April månad började nästan alla dessa krämpor på en gång, hvarvid fårdeles *Obstruction* med en beständig värk öfver magen och spänningar af en sur de Colique besvärade. Lif-Medicus FRÖLING, som tillika med mig såg den sjuka, hade ordinerat et Digestive-Pulver, som lindrade Coliquen och skafade öfning. Fråga var om Blodiglar som skulle appliceras *in ano*, dem jag icke för min del fann tjenlige. De gjorde ej heller fårdeles nytta, utan mattade mer. Hr. FRÖLING blef hindrad at få ofta som behöfdes se den sjuka, då jag ensam fullföljde at gifva råd. Jag föreskref *Elect. e Senna* med litet *Tinct. Jalapp*. En myckenhet stinkande och hårda excrementer affördes och Coliquen började vara ganska drågelig. Jag föreslog nu *Tinct. Colocynth.* til 15 droppar 3 eller 4 gånger om dagen, som i början syntes göra ganska god värkan. Jag lät småningom öka ifrån 15 til 30 droppar at taga på lika sätt, men härefter följde brånad och oro i underlifvet och hela kroppen. Man gick til-

ba-

baka i dosis och den sjuka tog blott 15 droppar, men äfven nu voro samma symptomer. Lavements gjorde intet tilfyllest at lindra Coliquen, ty öppning felades ej egenteligen. Hufvud-plågan bestod i Colique-spänningarne, som för ingen ting ville gifva vika. Patienten hade förlorat all matlust, natt-ron var försvunnen, hyn var gulblek och krafterna aldeles medtagne. Jag begärte Hr. Archiatern och Riddaren Blåcks Consultation, som efter inhämtad underrättelse om sjukdomen, tillstyrkte *Elect. e Senn.* med *Flor. Sulph.* E-huru den sjuka häraf fick tilräckeliga öppningar, följde likväl ingen fårdeles bättring i Coliquen, oaktadt Opium togs tillika, ånda til 20 droppar. Bader blefvo därför ordinerade jämte *Elect. e Senn.* med *Fl. Sulph.* försatt, på sätt som nyls sagt är, hvarest hårda och sammangyttrade excrementer bortgingo. Den sjuka, som längtade til Drottningholm at få andas en friare luft, blef ock där dag ifrån dag bättre; hon tog sluteligen litet kall *China-Infusion* alla dagar och har sedan mått ovanligt väl.

Rosen af nog elak art har jag botat hos tvänne andra Fransyskor, hvaraf den ena ung och håftig, fick et så starkt utbrott och svulnad kring hela ansigtet, at hon i flere dagar ej kunde se. Jag gaf Laxer-medel måtteligt och andra brukelige saker efter omständigheterna. Den sjuka var aldeles utan

Feber, rodnaden förbi och fjällningen började lke, då någon tillkommen ropade mycket om försummade Laxer-medel. Man hämtade en Laxer-potion af *Infus. Senn. Citr.* 3 unce, som jag förut föreskrifvit och gaf Patienten mig oåtspord (som nu öfvertygad at all fara var förbi på et dygn ej ledt den sjuka). Efter medlet infann sig på stunden en grufvelig ångslan och oro hos Patienten, med tåta suckningar och gråt samt en ordentelig Diarrhée och Feber. Jag blef efterskickad, lät applicera stillande Lavements och gaf *Hjortborns-Decoct* med *Syrup. papav.* och *Tinct. Theb.* Svulnaden, som hastigt gådt ur anslaget, kom tillbaka och den sjuka blef bra, men alt håret föll af.

Grefvinnan - - - i tredje månaden hafvande, sjuknade med Diarrhée, ref och kryftningar; jag fann genast at det var en fullkomlig Dysenterie. I stället för Rhabarber, som hon årnade på egit bevåg intaga, föreskref jag *Emul. Salin.* i lib, gjord med 6 Dr. *Alk. Veg. Tart.* Detta värkade goda öppningar och natten var tämmelig rolig. Jag lät den sjuka taga *Ipecacuanh.* i gr, med litet Säckar i flera repriser, hvaraf kråkningar fölgde. *Fläder-Thé* och pulv. *Ipecacuanh. Comp.*, altid med dubbel port. Opium, togs emot natten. Följande dagen ville Grefvinnan intet nyttja efter hon ansåg sig aldeles bra, men emot midnatten fick hon åter svåra kryftningar.

ningar och blodblandade excrementer. Jag repeterade Laxer-medel, men tog nu i stället *Gl. Salt* och lät den sjuka dricka en *Tamarinder-potion*; efter omständigheterna gaf jag *Tinct. Theb.* och *Tamarinder* i några dagar, tills alla plågor voro förbi, och sluteligen *Emulsiō Chinata*. På 9:de dygnet var Patienten aldeles återstæld til hållsan.

Directeuren vid Trågården och stora Orangeriet H - - Hustru, Moder för 9 Barn, omkring 40 år, af et ganska håftigt sinne, sjuknade i slutet af Augusti uti en beständig Feber utan yra, men med mycken hetta och oro; matthet, ryckningar i Nerverna, blek urin och sömnlöshet jämte hvitaktig men icke oren tunga eller elak smak, gäfvo nogsammt tilkånna Febrens beskaffenhet. Jag föreskref *Mixtura Salina* med *Tart. Antim.* til et gr. på skålp., lifvet hölts öppet utan at jag laxerade henne, och hon drack flitigt Hafre-Såpor med syrlig saft utspådde. På 8:de dygnet hade plågorne anfenligen förminskats, men den sjuka ville nödvändigt taga China, hvartil jag nekade. Men antingen på eget bevåg eller på någon annan Läkares bifall, började hon nu taga China-Pulver. Febren och oron tiltogo, urinen blef mera blek, nästan vattenaktig; Patienten torr och brännande i hullet. I detta tillståndet måste man afstå från China och föreskrifva en Laxer-dryck af *Senna* och *Tamarinder*, som lät-

tade underlifvet; sedan togs *Mixt. Salin.* med litet *Alk. Amoniac. Acet. Nitrofa* emellanåt, då omständigheterna medgäfvö, *Liq. CC.* och dylike medel i sin ordning, utan at hvarken ofta förändra eller gifva för ymnigt Medicamenter. Lif-Medicus SALOMON var några gånger med mig hos denna Fru, som efter 5 veckors sjukdom började orka åta litet, sof och tycktes repa sig så mycket dess afmattade krafter tillåto. Som et elakt liggfår i synnerhet plågade henne, lät jag därvid hafva all aktsamhet. *China Emulsion* togs nu, urin var röd och satte sediment, såret gaf godt vahr och började visa tecken til läkning. K. Hofvets flyttning skedde just i dessa dagar och jag inflyttade äfven, men återkom dock hvar eller hvarannan dag. Til dryck hade den sjuka redan i 14 dagar nyttjat Seltzer-Vatten. — Två dagar efter Hofvets bortresa fann jag vid min ankomst den sjuka sittande uppe i en hvilstol; hon talte med sina Grann-Fruar och var tämmelig munter, men beklagade sig at hafva något trög stolgång. Jag föreskref *Elix. Rh. Dulc.* men bad henne däraf taga allenast en liten matsked och håldre underhjelpa med Lavements. Jag lämnade henne med bästa hopp. Men huru blef jag ej bestört, då jag 2 dagar därefter kom tillbaka och fick höra at hon dagen förut hastigt aflidit. Det hade tilgått på följande sätt: Den sjuka, som at den förord-

nade Elixiren ej haft mer än en öfning, ville följande dagen åter intaga, som ock skedde. Hon hade redan stigit upp och fatt sig i hvilstolen och låt en af sina Döttrar hjälpa sig at utkamma håret, då hon af 2:ne intagne matskedar af nylsnämnde Elixir började känna värkan. Hon hade redan haft 2:ne obetydelige sedes, men kände ännu kryftningar med matthet och svimning. Hon fick åter et tunt sedes, drack litet Vin-soppa och tycktes repa sig; men nya ref i magen begynte plåga, den sjuka fick ångest och en dåning, hvarifrån hon vål upvaknade, men dog i ögnablicket af en dylik, just i det hon begårte pottan.

Det synes mig otvifvelaktigt at en håftig Spasme vållat den hastiga döden. Ordsaken åter til denna Spastiska rörelse i Patientens afmattade tilstånd, var såkert ingen annan än underlivets retande. Jag har icke långesedan sedt et hederligt Fruntimmer afvida af samma ordsak, sedan alla goda tecken til bättring voro förhanden.

Mon Hydrophobien (a) kan härröra af Hundars bett, som icke dro galne, då den
 O 5 *som*

-
- (a) De Auctorer som skrifvit öfver galna Hundars bett, göra skilnad emellan *Rabies* och *Hydrophobia*. MALPIGHI talar omen Hustru, som fick en fullkomlig Hydrophobie, efter at hafva blifvit biten af sin Dotter, under det denne hade et starkt

som blifvit biten har elaka vdtiskor, skrämslan varit håftig, såret djupt och kreaturet mycket upretat? Jag tror at man åtminstone icke för drifligt bör svara nej.

Följande händelse bevisar väl intet hufvudlakeligt, men den har gifvit mig anledning at fråga. En Vaktkarl, några och 40 år gammal, af Skörbjugg och elaka Rötflår förut besvärad, blef juft i Hund-dagarna biten af en Hund som icke var galen, men som vid det tillfället var håftigt upretad. Såret var ganska stort och något kött bortrifvit midtpå benpipan. Jag lät tvätta såret med *Spir. Sal. Amon. Succin.* och lät tillika den bitna, som var mycket skrämd och skakade tänderna, taga *Alk. Amon. Acet.* Dagen därpå fant jag såret svart, tort och hopfallit. Jag kan icke säga at jag så mycket i fruktan

---

anfall af *Epilepsie*. Uti *Ephimer. nat. curios.* 1706 förekommer en aldeles lika händelse. KOCKLERUS, GENSELIUS, MORGAGNI, MEAD, VANDELLI, LAPEYRONIE, DE SAUVAGES &c. tala om *Hydrophobie* efter Hysteriska krämpor, efter altför sträng köld, solhetta, fall, skrämsel m. fl. tillfällen där kroppen blifvit hastigt förändrad och sinnena håftigt uprörda. I allmänhet låkas de får altför långsamt, som tilkomma efter Hundars bett, och enligt min tanka bör man aldrig underlåta de försigtighets-mått, hvilka kunna förekomma en så grufvelig olycka, som *Hydrophobie* är, efter det icke skadar at göra för mycket, men är högst äfventyrligt at hafva gjordt för litet.

tan för *Hydrophobie*, som icke fast mer at försöka *Belladonnans* värkan, lät Patienten, som var hemsk och modfäldt, taga den minsta dosis häraf. Han blef genast skumögd och något yr i hufvudet samt tyckte sig ständigt vara nära intil at svettas. På kanterna af såret, som i 7 a 8 dagar icke ville suppurera, lades Spanskflug-plåster, lifvet hölls lagom öppet och *Belladonna* gafs ånda til såret kom i god suppuration — *Hvad skola vi säga om de tvänne hufvud-metoder, som föreslås af våra Prædici i denna grufveliga sjukdom, antingen är den Antispasmodiske(a) eller Spott-Curen at föredraga? Bägge synas hafva sina stora skål.*

Om hufvud-ändamålet är at bortskaffa et skadeligt gift och Mercuren hastigt uppretar Spottkörtlarna, hvilka lämna våtskor-
na

-
- (a) Det synes som Hr. NUGENT, en berömd Engelsk Läkare, är den förste som tillstyrkt at försöka *Antispasmodiska* medel emot galna Hundars bett. Han brukade *Castor. Camph. Mosch. aff. foetid.* &c. Hrr. LASSONNE, TISSOT, EHRMAN hafva gifvit Camphert til 10 gr. och FRED. HOFFMAN ånda til 40 i dylika handlinger. Hr. PORTAL, som 1779 utgaf sin *Observation sur la Rage*, förkastar *methodus Antispasmodica*, men han kände ej de sednare upptäckter angående *Belladonna*. Jag måste dock tilstå, at de flåsta som blifvit botade för *Hydrophobie*, hafva alla nyttjat Mercuren äfven som de flåste af våra Auctorer recommendera den.

na et fritt aflopp, så tycks denna utvägen blifva ganska tillförlätelig, så vida det skadeliga giftet genast blandat i deras omlopp, måste lika hastigt vålla denna farliga sjukdom; åter om t. e. *Belladonna* fätter kroppen i den ovanligaste rörelse, ökar transpiration och agerar som et Specificum, hvilket man tror sig hafva utrönt, så tycker jag den af flera ordfaker bör föredragas, aldramäst som man har tillfälle at då vänta ganska mycket af lärets goda sköttsel. At cauterisera såren hafva de Fränke Låkarne ansedt för nästan infallibelt. Jag vil icke glömma den utropade *Meloë Proscarabæus*. Om det vore troligt at medlet är värksamt, hvarföre ändrar man intet det Emperiska blandnings-lättet? Herr BUCHOLTZ m. fl. förkasta detta Medicament och påstå, at det bör sättas i lika rang med de hemligheter, som kostat stora pengar och blott riktat Charlatanerna.

Flera rätt svåra Barna-förlofsningar hafva förekommit, dem jag förrättadt, och som ingen Barnmorska i brist af Lön, ännu är boende vid Ön, oaktadt en blifvit antagen, har jag undervisat en Vaktmästares Hustru, som nu biträder de fattiga.

Venerisk smitta är öfver alt på *Svart-sjölandet* och bland öboarna närmast ikring. När skall denna Rikets fäseligaste fiende blifva motad? Det blir en grufvelig syn för våra efterkommande at räkna skäckar af krymplingar,

gar, nåslöfe, rachitiske och så kallade Bytingar.

Mätte vi då aldrig uphöra at idkeligen påminna om bot för vårt hotade Fädernesland och med yttersta förmåga göra det mänskligheten af oss fordrar.

Det återstår at *Svartfjöö* Lån och Distrikt får et väl inrättadt Lazarett. Jag har ännu icke ens vågat påminna Ståtkällaren MUNK om des oundvikeliga nödvändighet, ty det vore at sära hans ömma tänkesätt, innan möjligheten därtill medgifver någon slags utvåg. — Lazarettet i Telje har emedlertid emottagit de sjuka jag dit remitterat; men huru otilräckelig är icke denna inrättning för de Veneriske sjuka af alla grader, som dageligen begära af mig bot, eller dem jag sjelf igenom underfökningar uptäcker? *Låt oss komma öfverens at förbjuda Opii bruk, då frågan är om des Specifica värkan i Lues?* Jag har återfådt några sjuka, som haft et apparent utseende af botade, men hos hvilka symptomerna sedan med håttighet utbrutit.

Provincial-Chirurgus ABELSON, som med all flit och skickelighet ända sedan 1784 biträdt mig vid sjukskötseln, har utan tvifvel för detta året särdeles förtjent beröm i de flere svåra Chirurgiska förefall vid förolyckade skott, bergsprängningar &c. där han med all färdighet gått de sjuka lyckligt tilhanda. Tvåanne Karlar blefvo i år skickade til Kgl.

Lazarettet. Den ena at Opereras för en Hernia incarcerata; den andra hade aflagit ljelfva Lårpipan igenom det han fallit under en timmerstäck, bågge återstältes. *Oleum Ricini* förlöktes hos en Kåck, som hade en svår Obstruction med grufveliga kråkningar. Efter Bad, Lavements, Laxer-drycker och vanliga medel, som intet hjälpte, gjorde ån- teligen detta en önskad värkan. — Jag kunde väl hafva mycket flera saker at tillägga, men fruktar at redan hafva varit för vidlöf- tig, hvilket jag låfvar råtta i de berättelser, som jag framdeles får afgifva, om jag kom- mer at med denna Läkare-vård fortfara.

HEDIN.

Våderleken och gångbara sjukdomar i Stockholm, månaderne October, No- vember och December 1786.

October:

1. Morg. 2 gr. v. nästan klart, frost, dim- ma, Bar. 25,33. Midd. 11 gr. v. strö- moln.
2. Morg. 7 gr. v. mulet, rågn, B. 25,44. midd. 9 gr. v. mulet, Bar. 25,52.
3. Morg. 5 gr. v. mulet, B. 25,74. midd. 7 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, Bar. 25,78.
4. Morg.

4. Morg. 5 gr. v. mulet, B. 25,75. midd.
7 gr. v. mulet, smått rågn e. m. och
til natten.
5. Morg. 4 gr. v. mulet, B. 25,46. midd.
5 gr. v. smårågn en stund e. m.
6. Morg. 5 gr. v. smårågn, B. 25,31. midd.
5½ gr. v. smårågn stundtals, B. 25,36.
7. Morg. 3 gr. v. mulet, B. 25,47. midd.
7 gr. v. rågn skoftals hela dygnet.
8. Morg. 8 gr. v. mulet, B. 25,43. midd.
9 gr. v. mulet, Bar. 25,50, rågn efter-
middagen.
9. Morg. 10 gr. v. mulet, B. 25,41. midd.
13½ gr. v. strömoln, Bar. 25,43.
10. Morg. 8 gr. v. klart, dimma, B. 24,65.
midd. 15 gr. v. klart, B. 25,69.
11. Morg. 10 gr. v. dimma, Bar. 25,54.
midd. 10 gr. v. dimma, B. 25,42, e.
m. duggrågn.
12. Morg. 10 gr. v. mulet, B. 25,33. midd.
13 gr. v. strömoln, B. 25,38.
13. Morg. 10 grad. v. rågnat öfver natten,
Bar. 25,22. midd. 11½ gr. v. mulet,
25,08, afton Norrken.
14. Morg. 5 gr. v. klart, B. 25,15. midd.
5 gr. v. Bar. 25,22, rågn. e. m. och
afton.
15. Morg. 4 gr. v. klart, B. 25,16. midd.
8 gr. v. klart, Bar. 25,25.
16. Morg. 4 gr. v. mulet, Barom. 25,20.
midd. 6 gr. v. strömoln, Bar. 25,23.

17. Morg.

17. Morg. $3\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, B. 25,38. midd. $6\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, Bar. 25,50.
18. Morg. $3\frac{1}{2}$ gr. v. rågn öfver midnatten, Bar. 25,40. midd $6\frac{1}{2}$ gr. v. strömmulet, Norrskan om afton.
19. Morg $1\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, små-fnö, Bar. 25,46. midd. 4 gr. v. strömoln, Bar. 25,25.
20. Morg. Th. O. strömoln, B. 25,68. midd. $3\frac{1}{2}$ gr. v. nästan klart, B. 25,72.
21. Morg. $1\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,62. midd. 6 gr. v. half-mulet, Bar. 25,51, afton rågn.
22. Morg. 5 gr. v. klarnade, Bar. 25,46. midd. 7 gr. v. Bar. 25,58, klart.
23. Morg. $1\frac{1}{2}$ gr. v. frost, klart, B. 25,81, midd. 8 gr. v. strömoln, Bar. 25,90, aft. Norrskan.
24. Morg. 4 gr. v. klart, frost, Bar. 25,91. midd. 10 gr. v. halfklart, Bar. 25,87.
25. Morg. 6 gr. v. klart, B. 25,67. midd. 11 gr. v. halfklart.
26. Morg. 1 gr. kalt, klart, B. 26,00. midd. $1\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, afton Norrskan.
27. Morg. 1 gr. k. mulet, fnö. Bar. 25,96. midd. 1 gr. v. strömoln, Bar. 26,04.
28. Morg. Th. O. glefa moln, Bar. 25,95. midd. 4 gr. v. Bar. 25,84, rågnstänk mot afton.
29. Morg. 3 gr. v. strömoln, B. 25,72. midd. $5\frac{1}{2}$ gr. v. B. 25,76, duggrågn til afton.
30. Morg.

30. Morg. 2 gr. v. mulet, dimma, B. 25,98.
midd. 5 gr. v. strömoln, Bar. 26,00.
31. Morg. Th. O. klarnade, frost, B. 25,90.
midd. 4 gr. v. klart, Bar. 25,86.

November:

1. Morg. 2½ gr. v. B. 25,83, strömoln och
rågn, midd. 4 gr. v. strömoln. B. 25,86.
2. Morg. 1 gr. v. strömoln, B. 25,74. midd.
3 gr. v. strömoln, Bar. 25,66.
3. Morg. 1 gr. v. mulet, B. 25,35, fnö.
midd. 1 gr. v. Bar. 25,31.
4. Morg. 5 gr. k. klart. Bar. 25,41. midd.
1 gr. k. klart, aften små-fnö.
5. Morg. 9 gr. k. klart, B. 25,91, midd.
3½ gr. k. klart, Bar. 25,05.
6. Morg. 9 gr. k. klart, B. 26,12. Clara-
fjärden frös til. midd. 4 gr. k. klart.
7. Morg. 1 gr. k. strömoln, Bar. 25,70.
midd. 3 gr. v. strömoln, Bar. 25,61.
8. Morg. 2 gr. v. mulet, Bar. 25,36. midd.
Th. O, fnöflask, Bar. 25,52.
9. Morg. 8 gr. k. klart, B. 25,64. midd.
1½ gr. k. halfklart, B. 25,53.
10. Morg. 1 gr. k. strömoln, Bar. 25,36.
midd. 2 gr. v. strömoln, B. 25,26.
11. Morg. 7 gr. k. klart, Bar. 25,43. midd.
7½ gr. k. B. 25,54, strömoln.
12. Morg. 11 gr. kalt, klarnade, B. 25,69.
midd. 9 gr. kalt, fnögade litet e. m.
Bar. 25,80.
- VIII. B. N:o 15. P 13. Morg.

13. Morg. $12\frac{1}{2}$ gr. k. klart, B. 25,95. midd.
 $4\frac{1}{2}$ gr. k. klart.
14. Morg. 3 gr. k. strömoln, B. 25,81. midd.
 1 gr. k. klart, Bar. 25,74.
15. Midd. 2 gr. k. strömoln, B. 25,58. midd.
 $\frac{1}{2}$ gr. k. e. m. snögade.
16. Morg. $9\frac{1}{2}$ gr. kalt, klarnade, Riddare-
 fjården tillfrös, B. 25,44. midd. $5\frac{1}{2}$ gr.
 k. Bar. 25,51.
17. Morg. $10\frac{1}{2}$ gr. k. klart, B. 25,58. midd.
 6 gr. k. strömoln.
18. Morg. 4 gr. k. mulet. B. 25,33. midd.
 2 gr. kalt, snögade inpå natten. Bar.
 25,17.
19. Morg. $4\frac{1}{2}$ gr. k. mulet, B. 24,90. midd.
 3 gr. k. småsnögade hela dagen, Bar.
 24,88.
20. Morg. 12 gr. k. klarnade, dimma, Bar.
 25,10. midd. $9\frac{1}{2}$ gr. kalt, dimma, Bar.
 25,22.
21. Morg. 15 gr. kalt, klart, Bar. 25,50.
 midd. 9 gr. k. strömoln, dimma, Bar.
 25,64.
22. Morg. 2 gr. k. mulet, B. 25,76. midd.
 1 gr. k. mulet, Bar. 25,84.
23. Morg. 3 gr. k. mulet, B. 25,98. midd.
 1 gr. k. mulet, 26,00.
24. Morg. 5 gr. k. mulet, Bar. 26,08. midd.
 4 gr. k. mulet, B. 26,08.
25. Morg. 4 gr. k. mulet, B. 26,08. midd.
 $3\frac{1}{2}$ gr. k. strömoln, Bar. 26,03.
26. Morg.

26. Morg. $5\frac{1}{2}$ gr. k.ullet, Barom. 26,05.
midd. 2 gr. k. Bar. 26,05.
27. Morg. 3 gr. k. strömoln, Bar. 26,00.
midd. Th. O, ullet, B. 25,91.
28. Morg. 1 gr. v. galsnö, B. 25,70. midd.
1 gr. v. ullet, Bar. 25,65.
29. Morg. 1 gr. v. ullet, B. 25,29. midd.
1 gr. v. dimma, Bar. 25,51.
30. Morg. $1\frac{1}{2}$ gr. v. dimma, snöregn, Bar.
25,44. midd. $1\frac{1}{2}$ gr. v. dimma.

December:

1. Morg. Th. O. dimma, B. 25,50. midd.
Th. O. dimma, B. 25,50.
2. Morg. Th. O. dimma, B. 25,50. midd.
1 gr. v. ullet.
3. Morg. 4 gr. v. ullet, B. 25,48. midd.
1 gr. v. ullet, Bar. 25,41.
4. Morg. 1 gr. v. ullet, Bar. 25,11. midd.
1 gr. v. urväder, Bar. 25,95. Riddare-
fjärden blef is-fri.
5. Morg. 3 gr. v. rågn från natten, Bar.
24,69. midd. 3 gr. v. ullet, B. 24,72.
6. Morg. 1 gr. v. duggrågn, från natten,
B. 24,71. midd. 2 gr. v. ullet, Bar.
24,90.
7. Morg. 4 gr. v. rågn, Bar. 24,85. midd.
 $5\frac{1}{2}$ gr. v. ullet, Bar. 24,90, rågn mot
afton.
8. Morg. 4 gr. v. smårågn, B. 25,08. midd.
Th. O. snögade skoftals e. m. B. 25,18.

9. Morg. 8 gr. k. klart, B. 25,47. midd.
8 $\frac{1}{2}$ gr. k. klart, B. 25,62.
10. Morg. 9 gr. k. strömoln, Bar. 25,74.
midd. 1 gr. k. mulet, Bar. 25,72.
11. Morg. Th. O. mulet, småfnö, B. 25,61.
midd. 1 gr. v. Bar. 25,61, mulet.
12. Morg. 2 gr. v. smårågn, Bar. 25,45.
midd. 2 $\frac{1}{2}$ gr. v. duggrågn. B. 25,40.
13. Morg. 3 gr. v. mulet med smårågn, B.
25,01. midd. 2 $\frac{1}{2}$ gr. v. duggrågn hela
dagen, Bar. 24,89.
14. Morg. 3 gr. v. duggrågn, Bar. 24,87.
midd. 2 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulet, duggrågn, aft.
fnö, Bar. 24,91.
15. Morg. Th. O. mulet, B. 25,10. midd.
1 gr. k. fnögade, Bar. 25,15.
16. Morg. 1 gr. kalt, fnögade, Bar. 25,32.
mid. 1 $\frac{1}{2}$ gr. k. fnögade, Bar. 25,32.
17. Morg. 2 gr. k. mulet, B. 25,41. midd.
2 $\frac{1}{2}$ gr. k. fnöglopp.
18. Morg. 5 $\frac{1}{2}$ gr. k. mulet, B. 25,36. midd.
5 gr. k. mulet. Riddarefjärden tilfrös ånyo.
19. Morg 8 gr. k. strömoln, Bar. 25,57.
midd. 11 $\frac{1}{2}$ gr. k. klart.
20. Morg. 7 gr. k. mulet, B. 25,56. midd.
9 gr. k. B. 25,46, mulet.
21. Morg. 10 gr. k. fnögade, Bar. 25,35.
midd. 11 gr. k. småfnögade, B. 25,33.
22. Morg. 13 gr. k. mulet, B. 25,46. midd.
10 $\frac{1}{2}$ gr. k. småfnögade hela dagen, af-
ton Norrken.

23. Morg.

23. Morg. $16\frac{1}{2}$ gr. kalt, half-mulet, B. 25,41. midd. 10 gr. k.
24. Morg. $6\frac{1}{2}$ gr. kalt, mulet, Bar. 25,50. midd. $2\frac{1}{2}$ gr. k. snögade.
25. Morg. $5\frac{1}{2}$ gr. k. klart, B. 25,64. midd. $3\frac{1}{2}$ gr. k, klart.
26. Morg. 8 gr. kalt, mulet, dimma, Bar. 25,71. midd. $3\frac{1}{2}$ gr. k. mulet, B. 25,67.
27. Morg. Th. O. snögade: B. 25,36. midd. Th. O. Bar. 25,30, mulet.
28. Morg. 1 gr. k. mulet, Bar. 25,02. midd. 1 gr. v. mulet, Bar. 24,84.
29. Morg. 3 gr. k. klart, Bar. 25,22. midd. 1 gr. k. klart, 25,41.
30. Morg. 2 gr. k. mulet, B. 25,52. midd. 1 gr. v. dimma, Bar. 25,56.
31. Morg. 1 gr. v. klart, B. 25,56. midd. $2\frac{1}{2}$ gr. v. klart, Bar. 25,64.

Våren började den 25 Martii, Sommarren den 18 Junii, Hösten den 19 September och Vintren den 14 November.

Detta Quartal härskade inga Epidemiske sjukdomar. Catharral-Febrar, Hals-Flusser och Hosta visste sig sparsamt. Koppor, som här och där infunno sig, blefvo mera allmänne mot årets slut, hvaruti ock några Barn dogo. Året har således i allmänhet varit hålsamt, lika som det föregående.

*Topographisk och Chemisk underrättelse
om de på Kongl. Djurgården varande
Hålsö-Källor.*

§. 1.

Kongl. Djurgårds - Brunn, belägen på Nord-Östra sidan af Djurgården, emellan Kaknäs - Hagen och Waldemars - Ön, $\frac{1}{8}$ mils väg utom Ladugårdslands Tulln i Stockholm, består af 2:ne Källor, upkomne snedt emot hvarandra uti sand- och bergs-backar; den ena ligger några alnar högre än den andra, hvarföre de ock skiljas genom tilnamn af den *öfra* och *nedra*; hvilken sednare äfven kallas den *gamla*. Afståndet emellan dem bägge är vid pafs 80 alnar. På Norra sidan, några 100:de steg ifrån den *öfra*, vidtager en liten sträckka af en kåraktig måssa, hvars dy-vatten om Våren flödar genom et djupt aflopps-dike som går emellan bägge Källorna, utan at smitta någondera, men framåt Sommaren föga aflopp hafver. Til vid pafs lika afstånd Söder ut, är en djup och bred dåld, hvilken utgör en hårlig Ång, som nu förenar Waldemars-Ön med det fasta Djurgårdslandet, men för omkring 100:de år sedan ännu varit öppen båtled, hvaraf nu mera endast en gråsvåxt-canal är öfrig. Ifrån desse vatten-samlingar, ehuru små, upstiger i slutet af Julii och början af Augusti, särdeles efter våta Somrar, en stark dimma, som hindrar af-

afton-promenaderna och disponerar til Höftfebrar, dem som emot Solens nedgång våga sig ut.

Den nedre Källan är vid pafs 3 alnar djup och har et så ymnigt tillopp, särdeles i medelmåttigt torra år, at flere 100:de Personer kunna där af blifva betjente, utom det at Badhuset där af tillräckeligen förses; den öfre har vid pafs 2 alnars djuplek. Båda Källornas aflopp förenas utanföre *nedre* Källan i en gemensam Canal, som leder vatnet til det straxt nedanföre i Södern belägne Badhuset; en nyligen gjord inrättning, hvarest, i tvänne särskildta rum, Personer af bägge könen åga tillfälle at med all beqvämlighet nyttja så vål kalla, som ljumma Bad, med eller utan Douche. Sjelfva Åbyggnaden består utom nyssnämde Bad-inrättning, af 1:o, en Hufvudbygning, som innehåller några och 30, merendels enstaka Rum, alla snyggt tapetserade. 2:o, en stor Salon, som medelst en betäckt gång, förenas med förenämde Bygning, och tjenar både til Kyrka och spatsergång för Bruns-gäfterne, som vid hvardera ändan hafva en beqväm nedergång til hvilkendera Källan de behaga välja. Bakom denna Salon öfver den nedra Källan, är et mindre Rum, som blifvit inrättat til Billard-Sal. 3:o, en mindre Bygning af 2:ne Rum, för fattiga af båda könen, samt et Kök til deras behof; utom 3:ne öfver-rum, inrättade

til Bruns-gästers härbergerande. 4:o, et rymligt Kök, med därtilhörande beqvåmligheter. 5:o en Is-källare. 6:o, en Byggnad förnämli-gast inrättad til Vagnshus och Stall för Bruns-gäster och främmande, men som för närvarande tid nyttjas af dem som arbeta vid stenbrytning och huggning på Kongl. Djurgården. 7:o, en Byggnad för Bruns-betjeningen, hvarest äfven rum för Gäster äro tilgängelige. Alla desse Byggnader äro anlagde til behörigt afstånd från hvarandra.

Hufvud-Byggningen, belägen på öfversta planen af Sandbacken, har et fördelaktigt läge. Betäckt på Norra och Östra sidorna af en gles Barr-skog, som dock är tilräckelig at afhålla det håftigaste af Nordavinden, äger den på Södra sidan en fri utsigt åt den sköna Waldemars-Ön, och på den Västtra åt Djurgårds-viken, i ändan af hvilken en anseelig del af Residencet visar sig i et behagligt afstånd.

För Bruns-gästernas nöje och beqvåmlighet har en framför Västtra ändan af stora Byggningen befintlig ojämn och stembunden mark blifvit med betydlig kostnad planerad, och straxt utmed den Södra gafveln en liten Kryddgård anlagd, nedanföre hvilken en liten plantering (a) af vilda Castanier blifvit gjord,

---

(a) För anstaltad år 1776 af då varande Bruns-Intendenten, nu Assessor RIBBEN, som upfatt denna

gjord, som framdeles låfvar en angenåm skugga åt dem som nyttja *nedra* Källans vatten; åfven som de hvilka nyttja den *öfras*, hafva på en behagelig med skog omgifven Plan, at taga sig rörelse.

Utom en enkel stångfel, som innesluter sistnämde Plan och utestånger den omkring i skogen betande Boskapen, är omkretsen rundt om Brunnen öppen, och lämnar en fri fart för dem, som til sin förnöjelse fram och åter fara ifrån stora Campements-platsen, Ladugårdsgården kallad, öfver Waldemars-Ön och Södra delen af Djurgården, genom den å ömse sidor varande täcka skogen; för deras bekvämlighet åter som komma sjöledes öfver Djurgårds-Viken, är i åndan däråf, några stenkast Våster om Brunnen, en säker Stenbrygga anlagd, hvarifrån de genom en löfbevåxt stenbacke framkomma til Brunnen.

Alla särskildta planteringar til spatterplatser, som vid andra Hållsö-Brunnar med få mycken kostnad finnas anlagde, hafva hithills varit mindre nödiga på et ställe, som Naturen sjelf så rikeligen förfedt med en vacer mark, och en Löfskog, som på alla sidor lämnar genomgång til de mångfaldiga öfver alt på Djurgården förlagde Lustplatser; dock torde i framtiden blifva angelågit at på Nor-

ra sidan, närmast Bruns-tomten, skaffa et nytt skygge genom plantering af Tråd, til erfättning för dem, som genom dagelig åvårkan, fårdeles stenbrytning efter den nära omkring befintliga kostbara Graniten, i senare åren blifvit gjord. Imedlertid kan denna Brunn, sådan som den är, tåsta med alla i sit slag i behaglighet, och tjena til ej ringa både nöje och beqvåmlighet för dem, hvilkas antingen syflor eller ringa förmögenhet, ej tillåta refor til längre bort belågne Hålfö-Brunnar.

§. 2.

Förhållande af Vatnet i nedra Källan med motvärkande (reagerande) medel. (a)

Vatnet har ringa Järn-smak, men ingen märkelig lukt. Temperaturen var $5\frac{1}{2}$ grad öfver frys-puncten efter Svenska Thermometern, som i fria luften och skuggan visade 21. Stark skakning upväckte fina Luft-pårlor eller blåfor.

A.) *Acidum Vitrioli forte* drupit uti Vatnet, upväckte ingen lukt, men vål åtskilliga små blåfor.

B) *Solutio Turnesolis* til blåhet utspädd rodnade icke.

Färnbocks-papper mörknade något, men å
Gurk-

(a) Förrättat på K. Collegii Medici befallning och upfatt af Hr. Hof-Med. Dir LÉVEN,

Gurkmeje-papperet syntes ingen färgens förändring.

- C) *Aqua Calcis* 20 unce blandat i tiltåpt kåril med 30 unce af Brunsvatnet, grumlades med hvit fällning.
- D) *Acidum Sacchari* slagit i vatnet, molnade vatnet något.
- E) *Alcali Minerale causticum* gjorde någon hvit fällning, som i början stötte litet på gult.
- F) *Tinctura Gallarum Spirituosa* 6 droppar på 40 unce Vatten, visade ingen förändring, hvarföre $\frac{1}{2}$ drachma tillades, då Vatnet straxt litet mörknade; et ytterligare tillslag af $\frac{1}{2}$ drachma til samma blandning, värkade en mera sotröd färg.
- G) *Lixivium Sanguinis* beredd med Kalk, som ock med flycktigt Lutfalt, åstodkom icke någon blåhet.
- H) *Terra ponderosa salita* några droppar på 20 unce Vatten, upväckte rörelse och hvita striæ med märkelig grumling.
- I) *Solutio plumbi Nitrati* visade lika värkkan med den näst föregående.
- K) *Luna nitrata* gaf efter någon tid Vatnet en hög mörkblå färg.
- L) *Hydrargyrus nitratus* gaf en ljus fällning.
- M) *Calx Salita* gjorde ingen ändring.
- N) *Solutio aluminis* grumlade Vatnet mer och mer; fällningen var hvit.

Som detta Vatten nu befants mycket uprört och grumligt, (b) icke eller til drickning användes, utan allenast til Douche och Badning, så aktades icke nödigt at någon fullständigare undersökning anställa. Emedertid kan med visshet påstås, at Vatnet utom ringa Järnhalt, hyste en betydlig mängd af Kalk och Gips tillika med Koksalt; och blir följakteligen i sådant tillstånd til Brunsdrickning mindre tjenligt.

§. 3.

Förhållande af Vatnet i öfra Källan med Reagerande medel.

Vatnet är klart, gifver straxt vid uphämtningen och under skakning fina luftblåsor med någon Hepatisk lukt. Smaken är lindrigt Järnaktig. Thermometern visade klockan 1 eftermiddagen 6 grader öfver fryspuncten i Vatnet och 21 dito i Brunshuset. En kanna väger circa 42260 gran.

A)

(b) Hvilket händer efter starkt rågn af omkringliggande ler-båddning. Denna Källa har vanligen et gancka klart och kalt Vatten och har före 1751, då den öfre Källan af framl. Kyrkoherden D:r HALLMAN först upptäcktes, länge och med mycken förmån blifvit brukad, ibland andra 1747 af då varande Kongl. Högheterne, sedermera Konung ADOLPH FRIEDRICH och Drottning LOVISA ULRICA.

- A) *Lackmus-Tincturen* ändrades icke.
- B) *Tinctura gallarum spirituoſa* gaf Vatnet en på violett ftötande färg.
- C) *Acidum vitrioli forte* upväckte ſmå pär-
lor, men ingen förändring til luckten.
- D) *Aqua Calcis* 20 unce med 30 unce af
Surbruns-Vatnet, gaf en mjölkacktig
grumling, ſom i början litet gulnade och
ſluteligen lämnade en hvitgrå fällning,
ſom vägde $10\frac{1}{2}$ gran.
- E) *Alkali minerale causticum* 2 unce på 5
quarter Vatten, gjorde en ljus grum-
ling.
- F) *Acidum ſacchari* 10 gran med 1 ſtop Vat-
ten, gaf en hvit grumling och dylik
fällning.
- G) *Acidum nitri forte* 2 til 3 droppar ſlagit
i et quarter Vatten, betog den Hepati-
ſke luckten.
- H) *Lixivium ſanguinis* värkade ingen förän-
dring.
- I) *Aer alkalinus* eller *Alkali volatile causti-*
cum i luftform drifvit in uti Vatnet,
gjorde en liten ljus ſky eller gleſt moln.
- K) *Terra ponderoſa ſallta* värkade ingen ſyn-
bar förändring.
- L) *Plumbum nitratum* gjorde väl ingen fär-
deles grumling; men Vatnet förlorade
något af ſin klarhet.
- M) *Hydrargyrus nitratus* ſå mycket $\frac{1}{2}$ unce
deſtillerat Vatten kunde löſa, blandad
med

med 1 stop af Vatnet, åstodkom en mjölklik blandning.

N) *Cuprum Alkalinum æratum* gaf intet slag.

O) *Alkali Vegetabile fixum* 2 unce uplöst i destillerat Vatten och blandat med 1 stop af Vatnet, åstodkom en black färg med någon grumling och grågul fällning, som vägde knapt $3\frac{1}{2}$ gran, fräste med Syror, och förrådde Kalk eller Krita med Järn.

P) *Calx salita* värkade ingen åndring, åtminstone icke på några timmar.

Q) *Solutio aluminis* upväckte genast en hvit grumling.

Öfra Källans Vatten inkokat til hälften, gjorde:

a) *Tinctura violarum* matt och litet flötande på grönt.

b) ändrades icke af *Acidum sacchari*.

c) grumlades af *Terra ponderosa salita*.

d) blef oklart med *plumbum nitratum*.

e) fick opal färg med *argentum nitratum* och gaf hvitgult præcipitat.

f) utmärkte icke något Järn med *tinctura gallarum*.

§. 4

Frdmmande beståndsdelar i öfra Källans Vatten, erhållne genom inkokning.

25 kannor af öfra Källans Vatten, utdunstades i slutne glas-kåril til fullkomlig torrhet.

het. Torra lämningen vägde 11 scrupel, som sedan undersöktes på fått och vis, som tillförene i berättelsen om Sabbatsbergs Vatnet och dets 5:te §. (c) omförmålt är. Således gaf utdraget med Spiritu Vini rectificatissimi alkali vegetabile salitum 1 scrupel, blandat med litet Calx Salita och extractivt ämne. Uplösningen med kallt destillerat Vatten lämnade Alkali minerale smittat af Koksalt och extractivt ämne; det undfångne Lutfaltet fordrade till sin måttning 15 gran af stark Vitriol-syra, hvaraf, enligt Hr. KIRVANS försök, slutas till dubbelt så mycket Lutfalt eller 30 gran, hvilka förenade med Kritisyra och i naturligt tillstånd, böra beräknas till 54 gran. Kokande Vatten utdrog ungefär 20 gran Gips. Af uplösningen gjord med destillerad Vin-Åtticka, sedan den blifvit färd med Lutfalt, erhöles 75 gran Krita.

Som tvist upkommit emellan Chemisterna, rörande rätta proportion af Järnet till det tingerande ämnet uti berliner-blått, ehuru väl Herr WESTRUMB säger sig nyligen funnit, at berliner-blått innehåller Järn till hälften af sin tyngd, (d) så har jag sökt Vatnets Järnhalt på et enfaldigt fått. Jag vägde lämningen, hvarå Åttickan icke mera värkade och på-
flog

(c) Se B. 7 p. 76.

(d) Chemische Annalen von L. CRELL 1785, B. I St. 2, p. 155.

flog Saltsyra; hvad sedan Saltsyran lämnade, vägdes sluteligen, och som utur Saltsyran allenaft berliner-blått nedföll, så utmärkte skilnaden emellan båda vägningarne Järnets tyngd. Således erhöles 22 til 23 gran Järn af 25 kannor Vatten. När man förut har skäl at förmoda at et Järnhaltigt Vatten tillika hyser Lutsalt, som vid slutet af inkokningen angriper Järnet, kan följande method nyttjas:

Man skaffar sig en Blodlut, hvars Järnsmitta i anseende til quantiteten först undersökes, hvaraf sedan så mycket slås i en gifven mängd Vatten, at man fåkert vet, det mera Blodlut tilkommit, än til Järnets fällning utur Vatnet skulle behövas; och omsider tillås något Saltsyra för at äfven decomponera Blodluten, hvarpå blandningen fåttes et par dagar i lindrig digestions-värma: När man nu vet någorledes huru mycket Järn Blodluten håller, så blir öfverskottet på Vatnets räkning.

Detta fått at utforska Järnet blir både låttaft och såkraft, så snart man fått Herr WESTRUMBS upgift af flere bekräftad.

Det som sluteligen af Koksalt-syran lämnades olöst, undersöktes för Blåsrör med någon tillsats af Lutsalt, då et glasaktigt massämne upkom.

Kritsyran har blifvit uphåmtad och samlad öfver destillerat Vatten; och när til den erhållne mängden däraf äfven den blifvit tillagd,

lagd, som destillerade Vatnet under främfar-
den kunnat insöpa, samt jämnförelse gjord
med fällningen af Källe- och Kalk-vatnet
sammanblandade, m. m., blifva 24 cubic
tum Kritisfyr beräknade på en kanna Vat-
ten, (a) hvilka til en del håftar vid Järnet
och Lutfaltet och til en annan finnes fri uti
Vatnet.

Hepatiska Luften är i ganska liten mängd,
och af så flychtig sammanfattning, at han
straxt vid Vatnets uphämtning försvinner.

§. 5.

I anledning af föregående undersökning
blir halten på en kanna af öfra Källans
Vatten:

Mineraliskt Lutfalt med Kritisfyr	-	2 $\frac{1}{3}$ gr.
Vegetabiliskt Koksalt smittat med		
Kalk-salt	-	$\frac{4}{5}$.
Järn i förening med Kritisfyr högst		1.
Kalk med Kritisfyr eller Krita	-	3.
Gips	-	$\frac{1}{5}$.
Kisel-jord	-	$\frac{1}{5}$.
Extractivt ämne ungefär	-	$\frac{1}{4}$.
		<hr/>
		9 $\frac{1}{4}$ gr.

VIII. B. N:o 16.

Q

E-

(a) En ganska fördelaktig egenkap, som fätter den-
na Källa öfver många, om icke de fläste Sven-
ske Mineral-Vatten och är ordfaken til de mån-
ga härliga Curer därmed blifvit utvärkade. Af

Emedan en kanna af Vatnet väger 42260 och en kanna destillerat Vatten 42250, hvars gravitas specifica antages til 1,000, så blir fjerde proportionalen eller gravitas specifica af Djurgårds-vatnet i det närmaste 1,0002 $\frac{3}{4}$.

En Elektrisk Död. (†)

Don G. M. BARTHOLI, en Präst, reste från Monte Volere i Florens, där han bodde, til marknaden i Filetto. Sedan han hela dagen varit i stark rörelse, gick han om afton til Fenile, där hans Sväger bodde, och förfogade sig straxt i en för honom tilredd Kammare, och lade en Nåsduk emellan kroppen och skjortan öfver skullerbladen. Efter några minuter, som han var ensam, hördes i Kammaren et synnerligt buller och et starkt rop. Folket skyndade sig in och funno BARTHOLI liggande på golvet utsträckt, omgifven af en låga, som vid folkets ankomst vek undan dem och ånteligen försvan. Man lade honom straxt i fången och gjorde honom all möjlig hjälp. Följande morgon blef en

Chir-

1767 nyttjades denna Hälso-Brunn af då varande Kron-Prinsessan, nu Hennes Kongl. Maj:st Drottningen.

(*) Infäandt från Super-Int. D. SCHINMEYER i Lybeck til Hr. Prof. WILKE.

Chirurgus kallad, som vid undersökningen fant at på hela högra armen var huden skild från köttet och hängde lös, äfvenså emellan skuldronne och öfverländerne; desse lösa hudstycken borttogos; i högra armen, där Gangræn viste sig, gjordes starka incisioner, men Kallbranden hade följande dagen ökat sig; tredje dagen voro ock de öfrige skadade ställen Gangrænerade. Patienten klagade öfver en brännande torst och hade de hiskeligaste ryckningar, med en stinkande stolgång och ständig kräkning, jämn feber och småryade. På 4:de dagen dog han, sedan en kånslös sömn i 2 timmar föregådt. Vid mit då gjorda sista besök gaf Patienten från sig en odrågelig stank, Maskar krupo utur de Gangrænerade lären och naglarne föllo af fingren.

På tillfrågan i sjukdomens början huru denna händelsen timat, svarade Patienten: han hade känt et slag, som af en klubba, på högra armen och straxt sedt en eldgnista hänga från skjortan, som i et ögnablick förvandlades til aska, utan at skada skjortärmen längre ned; Näsduken, som han nyss lagdt emellan skuldronne, var oskadd, likaså under-byxorne, men Mössan på hufvudet var förtård, utan at et enda hår blifvit bränt, ehuru alla öfriga åkommor liknade en stark förbränning. Luften var stilla och himmelen klar, då olyckan hände; hvarken bränt eller

rök lucktade i Rummet, eller syntes minsta tecken til eld; men Lampan som var full af Olja, fants uttorkad och vecken förvandlad til aska. Man vet således ingen sannolik ordfak at upgifva til denna olyckliga händelse. Torde hända at en blixk kan ibland uptändas innom ofs sjelfva och förstöra ofs, såfom det hände 1731 i Verona med Grefvinnan BANDI, en Fru om 62 år, som i sin Sångkammare omkom utan minsta buller, under en klar natt; hon fants om morgonen 2 alnar från fången förvandlad til aska, utom hufvudskålen, litet af fingrarna och benen från knån, hvarpå strumporne suto qvare obrände; (denna märkvärdiga händelse är af Marquis SCIP. MAFFEY omständeligen beskriven och af mig, på Svenska öfverfatt, införd 1762 i en Svensk Tidning; den torde framdeles få rum i denna Skrift. J. L. O.)

År 1613 d. 26 Junii blef Jos. HITSCEL i Grefskapet Southamton i England dödad af åskan; han brann 3 dygn utan låga med rök och förvandlades sluteligen i aska.

Huru mycket bränbart hafver icke Månisko-kroppen och hvad kan icke et hett Climat, Sulphurisk jordmån och stark kroppsrörelse uträtta? Vi känne Electricke Fiskar, *Raja Torpedo* och *Gymnotus Electricus*; en dylik af slägtet *Siluris*, skall finnas i Africanska flömmar, enligt Herr. ADANSON, FORSKÅL och BROUSSENET, hvilken sista skrifvit där-

dårom i Mem. de l'Ac. R. des Sciences 1782; den som rör honom känner en domning i armen.

Xaverii Wulfen Descriptiones quorundam Capensium Insectorum. Erlangæ sumtu Wolfgangi Waltheri 1786 in 4:to regali, p. 40. Tab. II. Kostar i SVEDERI Boklåda i Riksdaler 4 skill. Förtalet uptager 8 sidor, är daterat den 14 Febr. 1784 i Clagenfurt, där Författaren lär vara vistandes, och omröres däruti en Författarens år 1781 til Holland gjord resa, med hvad han där af Örter och Insecter samlat och sedt, samt at Fru BURMAN, född på Cap, vid Författarens afresa från Amsterdam, skänkt honom en Låda med Capska Insecter uti, hvilka dock större delen förderfvades under Författarens hemresa, och änteligen berättas, at de få öfverblefne upstältes i Systematisk ordning, de nyare namngäfvos, en del afritades och alle beskrefvos vidlyftigt, fast ej efter Konstens regler, dock accurat.

Utur Förtalet hämtas juft för Flora Belgica, LINNÉI Amœn. Acad. Tom. 6 p. 44-62, följande recruter:

Alopecurus agrestis.

Siuon Sifarum.

Erica Tetralix.

Euphorbia Esula.

- - - canescens.

Cochlearia Coronopus.

Spartium purgans.

Det Auctor, som endast rådfört de äldre framl. Arch. LINNÉS Skrifter, ännu kallar Genista, med nog ten anmärkning at hon bordt höra hit.

Senecio fylvaticus.

Cineraria maritima.

Anthemis nobilis.

Salix Fusca,

De i sjelfve Piecen beskrifne Insecterne, äro nedanämde:

1. Scarabæus Rhinoceros, LINNEI & FABRITII.
2. - - capensis, LINN. Cetonia capensis, FABR.
3. - - fascicularis, LINN. - - fascicularis, FABR.
4. - - longipes, LINN. Melolontha cinnita, FABR.
5. - - falcatus, ny.
6. Chrysomela inda, LINN.
7. Curculio afer. Curculio obesus, FABR.
8. Cerambyx africanus, Lamiaæ æthiopsis, FABR.
Var.
9. Meloë capensis, LINN. Mylabris capensis, FABR.
10. - - Cichorii LINN. - - Cichorei, FABR.

II. Me-

11. *Meloë algiricus*, LINN. *Mylabris algirica*, FABR.
12. - - 4. *guttatus*, ny.
13. *Tenebrio gibbus*, LINN.
14. *Lampyris rostrata*, LINN. *Pyrochroa rostrata*, FABR.
15. - - *reticulata*. - - - *probofcidea*, FABR.
16. *Cicindela capensis*, LINNÉI & FABRITH.
17. *Buprestis Fascicularis*, item.
18. *Carabus 10 guttatus*, item.
19. *Gryllus Pappus*, LINN. *Locusta Pappus*, FABR.
20. - - *morbillofus*, LINN. & FABR.
21. - - *flavus*, item.
22. - - *obscurus*, item.
23. - - *spinulosus*, LINN. *Locusta spinulosa*, FABR.
24. *Cicada stridula* LINN. *Tettigonia stridula*, FABR.
25. *Cimex valgus*, LINN. & FABR.
26. - - *prasinus*, item.
27. *Papilio Achilles*, item.
28. - - *Demoleus*, LINN. & FABR.
29. - - *Horta*, item.
30. - - *Clytus*, item.
31. - - *Hyperbius*, item.
32. - - *Metis*, item.
33. *Sphinx capensis*, LINNÉI.
34. - - *Celeria*, LINN. & FABR.
35. *Phalæna Paphia*, LINN. *Bombyx Paphia*, FABR.

36. *Phalæna capensis*, LINN. *Bombyx capensis* FABR.
 37. - - *decora*, LINN. - - - *decora* FABR.
 38. *Sphex capensis*, LINN. & FABR.
 39. *Apis violacea*, item.
 40. - - *caffra*, LINN.
 41. *Scorpiis afer*, LINN. & FABR.

Författaren har ej känt Herr Professor FABRITII nyare upptäckter och skrifter i Entomologien, hvarföre man nödgas jämföra dets anföranden därmed.

På förra Tabellen finnes vålfritade och vackert illuminerade:

- Fig. 1. a. b. *Scarabæus fascicularis*.
 2. a. b. - - - *capensis*.
 3. a. b.)
 4. a. b.) *Meloë Cichorii*.
 6. a. b.)
 5. a. b. - - - *capensis*.
 7. a. b. - - - 4. *guttatus*.
 8. a. b. - - - *algericus*.
 9. *Lampyris rostrata*.
 10. *Cicindela capensis*.
 11. a. b. *Curculio afer*.
 12. a. b. *Buprestis fascicularis*.
 13. *Carabus* 10. *guttatus*.
 14. *Cerambyx africanus*.

Och på den sednare Tabellen:

- Fig. 15. *Phalæna decoræ*.

Fig.

Fig. 16. a. b. *Tenebrio gibbus*, med röda ränder utåt buksköldarna, som i beskrifningen ej omröras, utan tvärtom fåges han där at vara svart öfver allt.

17. *Scarabæus falcatus*.

18. - - - *Rhinoceros*.

19. - - - *longipes*.

20. *Cimex valgus*.

21. *Scorpio afer*.

Skåreda den 20 Febr. 1787.

SVEN ING. LJUNGH. (a)

Nionde Bandet af Medical Commentaries for the year 1783, 4:o 516 p.

Innehåller: 1:o, underrättelse om nyttan af Qvicksilfver och Opium emot Inflammation i Lefren, af R. HAMILTON; han har förfökt det i anledning af denne methodens lyckliga framgång i Ost-Indien, och har sluteligen funnit följande sått ganska förmon-

Q 5

ligt:

(a) Krono-Befallningsman, som berömligen visat sin patriotisme vid härjande Farfoter och därför förtjent K. Collegil Medici skrifteliga tackfågelte. Han visar sig genom denna, til mig insända, vackra recension, vara en vitter ålskare af Natural-Historien.

J. L. ODHELIUS.

ligt: efter en tillräckelig åderlätning och et lindrigt afförande medel, gifves Patienten efter omständigheterna hvar 6:te, 8:de eller 12:te timma en Bolus af 1 til 5 gr. Calomel och $\frac{1}{4}$ til 1 gr. Opium, därvid måste drickas mycket ljumma Gryn-såppor. Efter 3 eller 4 sådana doser och vid pass 24 timmar, är redan sjukdomen bruten och efter andra 24 timmar är den merendels öfver. Sker icke så, måste ådren åter öppnas och förenämde medel gifvas ännu oftare, så länge tils sjukdomen genom svett eller öppet lif, eller bägge tillika, eller genom spottning, brytes och går bort. Detta sker så mycket såkrare ju tidigare af sjukdomen desse medel brukas. Ibland får man äfven nyttja Campher och Tart. Antimonialis, när huden är mycket torr. Denna methode grundar sig på en 18-årig årfarenhet.

2:o, Dr ADAIR i Bath berättar hvarjehanda goda Curer han lårt i West-Indien; Infusum Spir. på *Sem. Sinapis* är ganska godt för svag mage, Chronisk Rhevmatisme och Gickf, och besynnerligen mot Sauvages *Anasarca Americana*. *Canello Alba* är synnerligen nyttig at blanda til Cort. peruvianus. *Alun* har varit god emot Rödfof, blandad med *Sperma Ceti*, *Gummi Arab.* eller *Opium*. *Lapis Calaminaris* från 5 til 20 gr. har gjordt nytta i *Diarrhoëa Cachectica*; äfvenledes Chistirer med 20 dr. *Op. Acetum Saturni*,

ni, Decoſt af Tjåra och Campher-ſpiritus. Et nytt gånſka godt medel mot Maſkar år i Weſt-Indien nyligen funnit, uti Anthelmia Bermudeniſis, af hvilken ðrt han tror at Semen Santonici fås. *Vitriolum Caerulocum* har han uplõſt i Vattten och funnit kraftig mot gamla Sår och hvita Fluſſen. *Hvit Arſenic* in- och utvårtes brukt, hjelpte et gammalt envift Råforms-utſlag. 6:o, D:r CURLIN på Jamaica berättar huru Intermittente Febrar dår icke kunna botas med Cort. peruv. om icke förut genom åderlåtning i och afförande febrarnes rigidité blifvit minſkad. 7:o, D:r CAMPBELL berättar ſig hafva botat Hydrocephalus en gång med Qvickſilver, och en annan gång med åderlåtningar och kylande afföringar. 17:o, D:r KNOX berättar om en Man, ſom genom Electriciteten blef botad för grå Starren på båge ðgonen. 21:o, Chirurgus JONES berättar om en lycklig Amputation eſrer BROMFIELDS fått, (Se B. 7 p. 394) ſom utan minſta ſuppuration helade på 19:de dagen; tre månader efteråt lyckades det på ſamma fått at på 14:de dagen kunna ſlåppa en Amputerad botad ur Hoſpitalet. — ðdlors värkan mot Kråſtan, Veneriſka anfall och elaka envifa utſlag i huden, beſtyrkes.

(Gõtt. anz. 1786 N. 288.)

Doctör CHAMBERLANI utgaf i London 1785 en Afhandling om kraften af *Dolichos puriens* L. och *Geoffrea Inermis* emot Maskar, det han lårt af Negerne i West-Indien och med framgång försökt på Jamaica.

(Ibidem N:o 194.)

Uti December 1786 födde en Hustru i Dresden et misfoster, bestående af 2 sammanväxte Gässar, de där hade en gemensam kropp och et hufvud på vanligt ställe, men et annat ner vid ryggraden; det ena hade en köttväxt i nacken, som liknade en Hårpung, och den andra en sådan liknande en kula; invärtes fanns 2 Magar, 2 Hjertan, 2 Tungor och 2 Partes Genitales, då det öppnades på Theatrum Anatomicum.

At Hydrophobie och Rabies kan upkomma af skrämsel, synes följande händelse gifva tilkänna: En Man i Yorkshiro i England red på et Stod som var löpskt; en Hingst, som gick på bete, feck lukt af henne och förföljde henne i fullt galopp, utan at Ryttaren feck tid at komma undan, utan Hingsten fattade honom med framfötterna om lifvet och med tänderne höll sig fast i hans rygg samt ref et stycke ur klåderne och gjor

gjorde Ryttaren et sår som var 6 tum långt och bredt; en skickelig Chirurg läkte skadan; men oförtänkt började hvarjehanda förbud visa sig til Hydrophobie, som ock Patientten sjelf befarade; man låt honom se Hingsten som var hel spak och tamd som et Lam; men han blef alt mer melancholisk och Hydrophobien blef påtagelig, puls och gom svälde och Patientten let illa i sin ångest, som en vrenskande Håft. Döden gjorde ånteligen slut på hans elände.

Der gutartige Carbunkel, und dessen Medicinisch-Chirurgische Heilung, von D. J. J. H. BUCKING. Stendal 1786, 64 S. 8:0.

Denna fällsynta och farliga sjukdom har A. och desfs Far haft tillfälle 8 gånger se och 7 gånger bota. Den börjas med en liten rund, röd, hård men platt uphöjning, som kliar och bränner håftigt, och straxt därpå med en oliderlig smårta blir brunröd, utan at höja sig, ånteligen askfärgad och känslolös samt med blåsor öfverdragen, som utlöpa en mörk sanies, breder sig därefter ut, ofta til 3 a 4 tums diameter; straxt från början har den sjuke håftig feber, ångest, sömnsjuka eller sömnlöshet, yrsel, upkastning m. m.

m. — Sällan är mer än en Karbunckel hos samma sjuka.

Utvärtes böra mjukande omslag påläggas, t. e. et Cerat af Cep. affat, Cera flava, Pix, ana $2\frac{1}{2}$ unce, Sapo ven. 6 unce, Sem. foenu gr. 3 unce, Ol. oliv. 1 dr. — Inskärningar göras ända til friska köttet. — Invärtes afförande och Emetiske medel, China och Canel, Naphta Vit. och god diæt.

(Allg. Lit. Zeit. N. 5. 1787.)

Uti Kongl. Lazarettet äro år 1786 följande sjuke vårdade:

Febrar af allehanda slags omväxling, Intermitterande, Remitterande och Rötfebrar	- - - -	58.
Inflammatoriske Febrar	- - - -	13.
Blodspottning, Lungfot och Tårande Febrar	- - - -	22.
Veneriske	- - - -	232.
Vattufot	- - - -	30.
Skörbjugg	- - - -	18.
Diarrhoe och Dyfenteri	- -	20.
Allehanda Chroniska sjukdomar, Lam- het, Hysteri, Sinnes-svaghet, Ma- skar, Förlorad Matsmältning, Co- lique och Lefver-hårdheter	-	30.

423.

Transp.

Transp. 423.

Bulningar af hvarjehanda slag	-	20.
Förkylte och Brände Sår	-	13.
Åkommor som fordrat Chirurgisk O- peration, såsom Kött-bråk, Led- fvamp, Schirrer, Polyper, Inspår- rade Bråk, Harmynte och odug- lige Lemmar	- - - -	18.
Benbrott och Ledvridning	- -	15.
Ögon-sjukdomar, bland hvilka 15 O- pererade för Starren	- -	26.
Elaka Sår på Hufvudet	- -	31.
Hufvudskåls-brott och svåra Blod-sår af våldsam medfart	- - -	6.
		<hr/> 552.
Af desse åro utgångne Friske	- -	455.
Döde	- - -	51.
Öfverblefne til 1787	- - -	46.
		<hr/> 552.

*Försök med Vattnet ifrån en Källa, be-
lägen tätt vid och Norr ifrån Staden
Piteå, anställt uti Hr. Apothekaren
JONAS BRODINS närvaro den 24 Au-
gusti 1786.*

- 1) Källan är endast 6 alnar ifrån Sjöstranden
vid en Vik af Norrbotten. Tyckes gif-
va

- va 20 kannor Vatten i timmen. *Platsen* är lågländt och har et låge, som en annan Kall-Kålla. *Vatten-ådran* har flyttat sig längre nedåt stranden emot förr. *Botten* är med sand blandad blå-lera.
- 2) Med *Alkali Phlogificatum* til gtt vj skedde någon blånad, är således fattig på Järn.
  - 3) Af gj *Acidi Sacchari* föllo några *Spiculæ crySTALLINÆ* ned til botten, som kvarblevo orörlige, således håller det ingen Kalk.
  - 4) I början upstego väl några blåddror af *Acidum Vitrioli concentratum*; men därpå syntes ingen åndring.
  - 5) Af några gtt. *Argentum Nitratum* blefvo väl striæ opaliformes, som bevisa Magnesia förenad med Luftsyra; hvilken förra härleder sig såkert af Hafs-vatnet, som Höst och Vår inunderar stället.
  - 6) *Sal Microcosmicus* föll ned utan åndring. Straxt därpå upsteg en sky eller et gråhvitt moln af det öfverflödiga *Solventum*.
  - 7) Med *Vitriolum Martis* skedde ingen märkelig åndring, håller således föga Järn.
  - 8) Et violett præcipitat skedde straxt af *Tindura Heliotropi*; men tycktes ändå markera föga Luftsyra.
  - 9) Af *Tindura Gallarum* blef menstruum afvan brun.

10) Striæ opalinæ upkommo strax af *Hydrargyrus Nitratu*s, som därpå gingo i gult.

Denna Kålla har nu blifvit nyttjad af Ortens Invånare, sedan den Kålla, hvilken Hr. Provincial-Med. Dr J. GRYSSELIUS up-täckt, och som står Österåt om Staden och hvilken är omtalt uti Assessor TUNELDS Geographie öfver Sverige, aldeles uttorkat; men jag öfverlämnar ödmjukast til Kgl. Collegium huruvida denna af mig försökta, kan förtje-na namn af Hållso-Brunn eller ej?

Umeå d. 28 Febr. 1787.

NÄZÉN.

Kongl. Vet. Acad. Nya Handlingar, Månaderne October, Nov. och Dec. 1786.

P. 248. *Slutet af Samlingar til Natural-Historien öfver Ön St. Barthelemi i West-Indien, af SAM. FAHLBERG.*

Här fortfar A. med upräknande af de förnämsta Fruckterne på Öen, såsom *Cactus Melocactus Mammillaris* sp. pl. 666. — *Jalappa*, — *Ingefära*, — *Aloe humilis*, — *Qvassia*, hvars bark nyttjas i Pulver mot svag mage och til Decoct såsom det bästa blodrenande. — Det farliga Trådet *Hippomane Manchinella*, hvars frukt likna sur-äpplen, äro först söte i smaken, men genast göra en o-lidelig bränad i hals, svalg och mage, med

törft, svullen mage, diarrhoe, kräkning, hufvudvärk och feber; får Convullioner til, så är fara om lifvet. Om saften faller på huden, så gör den stora blåsor, liksom vid bränning af eld. De Ville förgifta därmed sina Pilar.

Inge vilda Djur finnas; Får trifvas ej, men vål Getter. Fisk fins i öfverflöd, men de fåste äro osäkre at äta, utom Skylpad-dor, Sjö-åplen, (*Echinus Esculentus*) och Hummer.

Giftige Insecter finnas ej, utom *Scorpio Americus L.*, hvars sting dock ej äro synnerligen farlige.

P. 254. *Anmärkningar vld de Växter, som kallas Orchides, af C. P. THUNBERG.*

Detta stora Genus, som är så svårt at reducera til Class, Genus och Species, har förmått A. at med sin vanliga flit råtta allehanda därvid insmygde confusioner. Först upräknas deras gemensamme kännetecken, II til antalet, och sedan skiljas de i 3 hufvud-afdelningar 1) cornu nullo, 2) cornu antico, 3) cornu postico.

P. 267. *Slägtet Sjöpenna, (Pennatula) af AD. MODEER. v. LINNÉ den äldre stadgade först detta för de gamle redan bekante slägte, under namn af Penatula i Syst. N. ed. X. p. 818. PALLAS har bibehållit samma*

ma namn, hvilket ock A. gillar. Dessa Maskkråk äro troligen ståndigt fästade med nedre ändan af Stipes, ibland på ler- och sandbotten af Hafvet, ibland flockvis på Hafs-växter och Skalkkråk. Et ben går efter dess längd, som är hårdt och bräckligt, dock mer eller mindre böjligt. När stammen öppnas långsefter, utflyter ungefär et uns af en saltaktig vätska; yttre huden är tjock och låderaktig, den inre tunn, och emellan dem ligger den förente kroppen af otaliga kråk, fylte med en oräknelig hop små gulacktiga ägg. Mun och utgång är i öfre ändan, en och den samme. De finnas icke annorstädes än i Salt-Hafvet, där de med lit sken uplysa Hafs-botten och tjena til föda för Hafs-djur.

De fördelas 1:o med *tjock stam*, 2:o mycket *smal stam*; af förra slaget beskrivas här 7 stycken och af senare äfven lå många.

P. 302. *Anmärkingar öfver Herbarier och deras skadande af Insekt*, af P. J. BERGIUS.

A. som är ägare af et det fullständiga-
ste Herbarium i världen, har således haft
tillfälle at om deras förvar vinna mycken är-
farenhet; han har med grämelse blifvit varse
huru de vackraste Växter ofta blifvit skada-
de af Mal och däraf nödgats låra känna e-
genteligen 3 Insekt, som utöfva desse våld-

samheter, neml. *Ptinus Fur*, *Dermestes Mollis* och *Thermes Pulsatorius*; bästa medlet at fördrifva dem är at flitigt blådra i Herbarium; däreft et pulver af 2 delar pulvis Semin. Sabbadillæ och en del Afa foetida. Kan rummet hållas eldat, så gör det mycket godt. Eljest bör Herbarium midt i Vinterkölden ränsas, hvarigenom Insecterna störas och dö bort. Rummet bör afdammas flitigt, fönstren öppnas för fria luften och blåst. Uti limmet til Örternas inklistring bör läggas något Mercurius corr. albus.

P. 310. *Förjök til beskrifning på et nytt Genus bland Insecterne, som kunde kallas Serropalpus, af C. N. HELLENIOUS.*

Detta Skal-kråk har A. funnit i Finland och icke kunnat hos någon finna dess beskrifning. Därföre uppgifver A. här densamma. Kännetecknen blifva: *Antennæ fetacæ*, *Palpi anteriores profunde serrati: articulo ultimo truncato, apice excavato.* *Thorax antice convexus caput excipiens, postice depressiusculus marginatus, angulo utrinque prominente subdentato.* Ännu äro endast 2 species kände. Detta besynnerliga Insect är ock väl tecknat, och på Tabellen förestådt.

*Utdrag af Pr. Medici i Elfsborgs Lån,
Assessor HULTMANS Embets-Berättelse
för år 1786.*

Under nåtledne året har mycket litet in re Medica förefallit, som förtjent at anmärkas, hvarföre ock nu ingen ting mera är at anföra, än hvad här korteligen följer:

Sjukligheter och hvarjehanda krämpor hafva väl då och då hela året igenom förekommit.

Måslingen har väl nästan hela året öfver på fina ställen här i orten grasserat, men den har varit mera lindrig än svår, så at få Barn däraf fatt lifvet til. När den varit mycket inflammatorisk, har åderlätning altid gjordt bästa nyttan och skaffat snaraste hjälpen; men har den blifvit försummad, hvilket ock händt, så har man icke stort haft at räkna på Barnens lif. Jag har väl just icke haft så många Måslings-Patienter om hand, men på dem jag haft har jag altid låtit öppna ådren, när sjukdomen det fordrat, ofta utan afseende på dagar, eller utestående fläckar, och har det så lyckats, at jag aldrig behöft ångra at det blifvit värfstaldt.

Veneriska smittan har nu som förr visat sig, och man har svårt före fåga, antingen den är mera i af- än tiltagande. Lazarettet borde väl förnämligast afhjelpa denna smitta, men dyrheten at där inkomma, gör

nu största hindret. Vid des första inrättning och så länge all ting fickes där gratis, var det upstoppat med uslingar af alla slag, men nu mera får det ofta stå länge nog öde. Utom fri tillgång til Lazarettet för Veneriska sjuka af alla grader, ser jag altför väl, at denna smitta här i Lånet aldrig kan grundeligen utrotas. Nyttan af sådan tillgång skulle snart blifva märkelig, och de med smittan behäftade skulle då frivilligt söka sig dit, i stället at de nu med pock och trug skola ditföras.

*Provincial-Medici i Upsala Lån, Doctor
HALENII Embets-Berättelse.*

Uti hela förledne år hafver ingen ny egentelig Farlot här i Lånet blifvit från något ställe anmäld, hvarken hos Landshöfdingen eller mig. Den svåra hetfiga och äfven något rötaktiga Feber, som uti November och December månader 1785 så allmänt grasserade i Tierps Socken, hvarom jag i det årets Relation inlämnat min berättelse, har äfven i detta år där continuerat, om hvilkens förhållande jag nu sent omsider, efter iterrad påminnelse, fådt Hr. Commministern SVANSTRÖMS härhos medföljande underrättelse, hvilken vid min därvaro 1785 åtog sig Medicamenternas utdelande åt de sjuke, m. m. efter min då lämnade Regime.

Uti Wendels Socken har samma Feber, som 3:ne år de suite dårstådes förut mer och mindre grasserat, hvarom jag ock i de årens Relationer inlämnat min berättelse, åfven i detta år varit gångfe. Jag har väl härom ej fådt någon underrättelse, förrån jag nu vid årets slut skref til Hr. Doct. ALMQVIST och begårte få veta hurudant tillståndet varit detta år ibland Allmogen i Församlingen, emedan jag af Hr. Apothekaren LOKK fick veta, at mycket af de vanlige Feber-Medicamenterna blifvit flere gånger i detta år dårifrån uthåmtade. Härpå fick jag då följande svar, neml. at Rötfebrar åfven i år fortfarit i Wendel; dock som de måste tilfrisknat igenom Guds vålsignelse och de förut ordinerade Medicamenters bruk, har man ej velat vidare dårmed besvåra, utan til de sjukas behof uthåmtat Medicamenter ifrån Apotheket. I början var sjukdomen håftigare, men blef vid slutet af året lindrigare, dock så, at den icke ånnu aldeles afstadnat. In alles åro i år 12 dåraf döde, måstadelis sådane, som icke heller och ej rätteligen brukat Medicamenter.

Kikhosta har förledne Sommar och åfven inpå Høsten varit nog allmån hos Barren här i Staden, jämvål hos Allmogen här omkring ute på Landet, som jag dock händelsevis fådt höra. Den har hos somlige varit nog svår och länge ihångsen, dock ej dödade, dåräst icke vanskötseln varit desto

flörre. Få hafva håremot hos Medici sökt någon hjälp, åtminstone bland lämre folket. Hos några få, dem jag haft at sköta, hafva lindriga repeterade Emetica Antimonialia och Laxantia, antingen af Rhabarber eller Senna och däremellan Solventia Salina, ibland acurade med litet Tart. Antimon., efter någon tids nyttjande mycket lindrat kikningarna och äfven hostan. Då sedan China gjordt märkelig nytta, där lägenhet varit at få nyttja den. Skållspäck har ej velat stå an. LETTSOMS Cur med Tinctura Cantharidum &c. har jag ej kommit til at försöka, mer än hos en enda, sedan förut Emet. Laxant. et Solventia länge blifvit nyttjade, och sjukdomens håftighet därigenom mycket var lindrad; men fant däraf ej mera förmån, än af Chinan allena, med hvilken ock sedan til slut continuerades, utan tillfats af Tinct. Canthar. och Elixir Sudorifer. Hos smärre Barn har Julap. e Moscho tyckts göra någon god värkan.

Uti Järlåsa Socken var emot slutet af Sommaren en elak Feber gängse, i synnerhet hos et där i Socknen boende Herrskap, dit jag för samma feber ikull, blef tvånne gånger utkallad. Och hafva på sjelfva Herregården, ifrån slutet af Julii til början af October månader, II personer, dels af Herrskapet, dels af tjenstefolket, varit sjuke, dock ingen blifvit död. At denna Feber var rötak-

aktig, gäfvö få väl Petechiæ, dem alla sjuka hade, som ock deras svåra lucktande andedrägt och utdunstning nogsamfamt tilkänna. Alla hade en ganska håftig hufvudvärk, åfven en svår värk i alla lemmar, i synnerhet de första 6 a 8 dagarna. Alla yrade något, men somlige ganska håftigt. Obstruction voro alla benägne til, få at Lavementer och Laxantia måtte efter omständigheterna flitigt nyttjas under hela sjukdomen. Efter 11:te eller 14:de dygnen började de få någon roligare sömn och därunder åfven någon svettning, mer och mindre, hvarefter sjukdomen småningom aftog. Den Medicin jag håremot brukte var, i första början hos några et Emeticum Antimoniale, men hos alla Laxantia. Sedermera bruktes under hela sjukdomen Mixtura Salina, med eller utan Tart. Antimon. uti refracta dosi, Cremor Tart., eller Pulv. Nitros. och copieus diluerande driick, fyrilig gjord med Acido, dels Vegetabile, dels ock Minerali. Utom des underhölts ständigt ren och frisk luft i de sjukas rum. Under min därvarelse fick jag af Prästerskapet höra, at åfven några af Allmogen där i Socknen haft en dylik Feber och gått den lyckligt igenom, med tilhjelp af goda råd och litet Medicamenter, dem de fådt i Prästgården, utom 2 a 3 som blifvit döde, hos hvilka dock någon Rödsot skall tillika slagit til.

Fästån, utom hvad nu nämndt år, just ingen Epidemie varit i detta år gångle, så har dock här och där uti enskildta hus, så väl här i Staden som på Landet, någon elak Feber visat sig, åfven Rödspot, hvarom jag blifvit underrättad af dem, som ifrån Landet varit inne hos mig och begårt hjälp där-
emot, hvilka jag dock ej vidare fådt höra utaf, sedan de en gång fådt några Medicamenter at bruka. Flufs-hosta och Catharr hafva efter vanligheten varit gångle, så väl förledne Vårtid, som ock nu i Hóft och början på Vintren, då åfven någon Hals-flufs, fast ej svår, varit hos några därmed förbund-
den. Håremot hafva dock ganska få begårt någon hjelp.

Hvad Venerisk sjukdom angår, anmåla sig nu sådane altid hos Hr. Professor ACREL, och blifva af honom uti Lånets Lazarett intagne och där curerade, altester som han har lågenhet och lediga rum at dem intaga. Och hafva i förledne år 24 sådane sjuke här i Lånets Lazarett varit inne och blifvit curerade. Och ibland desse hafva de måsta varit Qvinfolk och Barn. Uti Calmar Socken i Synnerhet skola ånnu flere sådane sjuke vara, för hvilka hittils rum ej varit ledige at kunna intaga.

Prov. Med. i Westerbotten D:r NÅZEN.

• • • Vid min ankomst til Skellefteå Församling,

ling, blef jag af Vice Pastoren och Commi-
nistrern Hr. P. HÖGSTRÖM, som nitålskar för
sine Sockneboers väl, underrättad, det en e-
lak Epidemisk Feber så väl dödat, som ned-
lagdt på sjukfängen många personer, och det
på färskildta ställen och uti flere Byar. De
som för vånskap eller slågtskap skull skött de
sjuka under Febern och sedan vändt tillbaka
til sine hus, hafva nedsjuknat och smittat an-
dra, hvarigenom farloten fortfarit och stad-
nat på flera ställen; äfven hafva någre per-
soner vid de håraf aflidnas begrafningar, af
samma sjukdom blifvit angripne, så at nu fle-
re fådt del af denna elaka art. — Jag fann
således rådeligast, at efter hand och så fort
sig göra låt, besöka dessa Byar, såsom In-
nervik, Yttervik, Hedesbyn, Brännan, Stäm-
ningsgård, Ersmark och Källbomark uti den-
na Församling, för at göra mig närmare un-
derrättad om sjukdomen och tillika meddela
præservativer, goda råd och tjenlige Medica-
menter til dets håfvande, då jag fann dem
behåftade med en *Hetsig Feber med något
rötaktigt förbunden*, hvilken Allmogen kal-
lar Brännsjuka.

Sjukdomen begyntes ofta med en håf-
tig Frossa, hvarpå fölgde hetta; understun-
dom voro de förut något ruskige innan huf-
vudvärken med åckel, matleda, magplåga,
törst och mattighet sig infunno, som stadna-
de uti en håftig yrsel, hvilken var nog lång-

varig och plågsam med de olågenheter af fömnlöshet, oro och dylikt, som vanligen härvid plåga förefalla. Föga eller ingen relache märktes under hela tiden, som drog ut i flera veckor, om icke någon hjälp kom emellan. De tyckte sig vara anfatte af sjukdomen i alla lemmar och gäfvö sjelfve föga besked om deras tillstånd. Huden var torr, spånd eller något updrifven med phlogosis faciei, oren tunga hos somlige och hård puls. De sjuke förmådde ej gå uppe vid sit arbete, utan nödgades intaga sängen samt mådde sãmre emot aftonen och om nãtterna, ån om dagarna. Jag märkte, i synnerhet hos ungt folk, röda prickar likasom loppbett (petechiæ), på bröstet och armarna, då ock Fiebern var håftigare. Sedan Fiebern avancerat voro excreta hos en del trãgne, men stinkande och mattades de af våder-spãnningar och svettningar, som ej hãfde sjukdomen. Detta var nu förhållandet af denna långvariga sjukdom, hvilken hade angripit öfver 80 personer, som nåst Guds hjälp blifvit lindrade och til hållan förhulpne af den Cur-methode jag hårtil anvãndt och som nu korteligen specificeras.

Et Kråk-pulver af rad. Ipecacuanha 2 Scrupel, stimulerat med Tart. Antimon. gr. $\frac{1}{2}$, gats uti tjenligt vehiculo i början af sjukdomen, med den Cautéle som årfordras för at rãnla magen ifrån cruditeter, hvilket gjorde
myc-

mycken nytta, hållt hufvudvärken, tyngden uti magen, den elaka smaken, ructus och Febern gafvo sig med någon lindring. För dem som förut länge varit obstruerade, gafs en dosis af Sal. Cath. Angl. eller Alk. Mineral. Vitriolatum til $1\frac{1}{2}$ unce, för at befördra en snar öppning och en friare circulation i underlifvet. Under den starka feber-hettan och yrseln nyttjades Pulv. Nitrosus, åt en del författ med Alk. Min. Vitriol. då öppning borde intenderas eller då crisis skedde per dejectiones alvinae. Äfven lades flåkte Sillar under fötterna och Kålrots-skifvor omkring hufvudet, at förtaga, åtminstone förminska hettan.

Tunna silade Hafre- och Korngryns-fåppor eller Valsla, användes som dryck under hela sjukdomen. Et Laxer-medel af rad. Rhei Suec. 1 Dr. Cryfall. Tartari $\frac{1}{2}$ Scr. och Merc. dulc. 2 gr. til pulv. gafs somlige hvar annan afton pro dosi, såsom stärkande och afförande, hållt Lavements ej voro at tilgå, i lynnerhet om någon Diarrhée i sjukdomens början sig infunnit. Pulv. Jalapp. Compos. $\frac{1}{2}$ dr. pro dosi hvar 3:dje eller 4:de afton continuerades med under hela sjukdomen, så vida öppning ej blef för tät, då härmed uphörde. Under detta författes drycken med syrligt af Ätticka, Acid. Vitr. tenue, och påmintes at nyttja tjenlig mat, undvikandes således all hård spis, rökt, hårdt och salt.

Frisks

Frisk luft recommenderades i rummen med de cauteler, som til en ordentelig regime äro nödige. På det dosis af Läkemedlen ej må anses nog dryg, får jag nu, så väl som jag förr haft hedren anmärka, at denna Nation årfordrar starkare och större doses, än Allmogen på Södra Orterna. Jag tror sådant hårröra af detta Nordliga Climatets köld och condenserade luft, hvarigenom Fibræ Musculares vunnit en mera rigidité, så at Materia Noxia vid sjukliga tilfällen således årfordrar mera force för at elimineras. — Härigenom hafva alla kommit sig före, ehuru Febern varit nog långvarig och härjande.

Lectorn och Prov. Medicus i Wexiö D:r
J. J. COLLIANDER.

De sjukdomar, som i Cronobergs Lån förledit är varit gängse, äro Rödfeber, Rötfeber, Fläckfebrar, Kikhosta och Dragsjuka.

På Lånets Lazarett hafva i förledit år de sjukas antal varit 91.

Af hvilka friska äro utgångne	-	-	62.
Förbättrade	-	-	7.
Obotelige	-	-	3.
Qvarliggande	-	-	12.
Veneriske Patienter	-	.	67.

Om beskaffenheten af et Soldate-Barn,
 vid namn JONAS NILSSON ifrån Ödetofta
 Jons-

Jonsgård i Tolgs Socken, som hållits före vara Hermaphrodit, och begårde vederbörandes tillstånd at i Lånets Hospital blifva inlagit, har jag til Högloff. Landshöfdinge-Åmbetet, efter förutgången besigtning, inlämnat följande berättelse:

- - - Denna utling, 17 år gammal, hade emot sin ålder någorlunda svarande växt, samt mera man- än qvinliga anletsdrag, som utmärkte et ganska sorgset och bedröfvat sinne. Cartilago Scutiformis, som på halsen utgör det så kallade Adams åple, var icke så framstående, som det gemenligen plågar vara hos Mankönet. Af Natvelstrången, som vid födelsen skall varit fastad straxt äfvanför Symphysis Ossium pubis, syntes blott et märke, liknande en cicatrice. Tät under detta tecken til Nasvel förekom en röd, hudlös, ojämn och högst känslöom köttväxt af et höns-äggs storlek, liknande til utseendet en caro fungosa, som altifrån födelsen skall halva på olika tider, men särdeles Höst och Vår, gifvit ifrån sig någon blod, under sådan smärta, at han då nödgats krypa på händer och fötter. Straxt därunder var en annan nästan hjertformig och mindre känslöom växt, beklädd med en hud, som til färg liknade den på glans penis hos recutitos. Denna växt var icke perforerad, utan hade blott en rima, eller rättare sagt en infertio transversalis, af vid pass 12 liniers djuphet. På

ömse sidor af stället där dessa tvänne växter sammanstötte, fanns en fin öfning, hvarutur outhörligen droppade en skarp och stinkande urin, som på Scrotum och däromkring, deponerade et hvitt sediment. Då Sonden i dessa öfningar infördes til något öfver en tumms längd, befunnos de hafva en direction, som skulle de sammanstöta uti en gemensam canal til Urin-blåsan. Under den sistnämde växten hängde et mycket skrynkligt Scrotum, som vid slutet hade en klyfning, liknande commissura labiorum vulvæ. Uti detta Scrotum kändes högre up än vanligt, i stället för Testiclar, tvänne nära hvarannan belägne körtlar, til en Hasselnöts storlek.

At nogare granska beskaffenheten af en så oformelig födelse-del, tillåt icke den smärta, som denna uslingen vid underlöknigen med mycken gråt och jämmer lät märka. Det vore därför önskeligt, at denne olyckelige och ymkansvärde yngling, som är aldeles oförmögen at vårda sit usla lif, kunde erhålla tilstånd at uti Lånets Hospital blifva intagen, på det, efter dess förmodeligen snart annalkande död, en så noggran in- och utvårtes besigtning på honom måtte anställas, som en så sällsynt händelse i högsta måtto förtjenar. (a)

Pro-

(a) Här om har ock Coll. Med. skrifteligen anhållit hos K. Hospitals-Directionen.

Provincial-Medicus i Östergöthland D:r
JOH. GUST. LODIN.

Långesedan hade jag bordt til Kongl. Collegium inkomma med redogörelse för det förflutna året; men öfverhopad af göromål och refor på Landet, har jag ej förr än nu kunnat fullgöra denna min skyldighet.

På hela förflutna året har, Gudi årad, inga Epidemiska sjukdomar härjat Lånet.

Jag har ej gjort mer än en enda resa på Landshöfdingens ordres til Eneby och Qvillinge Församlingar, hvarest Rödsot och Rötfeber började visa sig i Julii och Augusti månader. Denna resa hade åfven ganska väl kunnat inkränkas, om ej Krono-Lånsman-
 nen TIDERMAN, i sin berättelse til Landshöfding-Åmbetet, gjort sjukdomarne svårare än de vid undersökningen befunnos. För Rödsoten har jag hos Allmogen recommenderat Herr Professor BERGII upgift, Vinåtticka och Linolja lika delar, hvilket medel, så simpelt det är, har likväl visat en förträffelig värkan.

Veneriska sjukdomen är ännu mycket gängbar.

Apotheken i Distriktet har jag med noggranhet visiterat och funnit dem alla i ganska godt stånd. Hof-Apothekaren HOFFLER i Norrköping har et förslag, som vida öfverträffar de andre Apothekarnes; men i an-

seende til præparaternes godhet, kunna de alla anses för lika goda. På Apothekaren NYSTRÖNS Apothek i Norrköping fant jag Spirit. Vini rectificatissimus så starkt, at Alkali Tartari, som släpptes däri, låg aldeles oförändradt, utan at taga til sig minsta fuktighet.

Uti min practik har nyligen förekommit en *casus Canceri occulti uteri*. Jag har föreskrifvit Extractum Conii i piller, hvaraf nu tages i drachma om dagen. Tillika drickes Decoctum forte Rad. Taraxaci, och ibland för ombyte skull Serum lactis clarificatum Ph. Sv. Jag hoppas, at så länge knölarne ej värka och så länge Patienten förer et mildt lefnadslätt, jag ej behöfver fruckta at de bryta up, ökas och blifva illa artade.

*Prov. Medicus i Wasa D:r HERMAN
RUDOLF HAST.*

Då åren 1784 och 1785 voro i anseende til flera Farfoters grasserande för detta Lån så folködande, har Lånet förledit år 1786 varit så befriat ifrån dessa gåfter, at det såkert fått ansefningen reparera sina åren förut gjorda förluster.

Rötfeber: några lämningar af denna Feber sedan de förra åren, viste sig i början af året uti Ylistaro Capell af Storkyrko Socken, som dock snart af sig sjelf emot Våren
up-

upphörde. En sådan Feber infann sig ock emot slutet af Høsten uti Alajärfvi Capell af Pedersöre Socken. Denna var förbunden med en svår Diarrhoée och underståndom Dyfenterie; emot denna Farsots hämmande blef jag anbefalt af Lånets Høfdinge, at dit uppå Kronans räkning sånda nödiga botemedel, hvilka ock hade snar och önskad värkan.

Flussfebrar och då och då någon Pleuresie, viste sig i början af året til och med April månad uti Wafa Stad och Mustafari Socken.

Koppor gingo detta år på några ställen af Lånet, såsom uti Gamla Carleby, Pedersöre och Ny-Carleby Socknar, hvarest ympning var anstald af Fältkåar THODÉN, och således utspriddes ibland dem, som icke antogo hans ympning; likaså hände sent uppå Våren uti Witafari och Laukas Socknar, där nämde Fältkåar åfven ympade. Til nysnämde Witafari Socken affände jag uppå Landshöfdingens ordres fria Medicamenter för dem som lågo i Kopporne. Sent uppå Høsten inkom Kopp smittan i Storkyro och Låchela Socknar, difförda genom de här i Landet kringströfvande Tartarer eller Zigener.

Veneriska sjukdomen har i år liksom upplifvats uti Pedersöre Socken, men för at hämma smittan, har den utvåg tagits, at desse uslingar blifvit förfända hit til Wafa, och

hår antingen uppå Lånets Lazarett, eller in-
 kvarterade uti Staden, uppå Kronans råkning
 erhållit fria Medicamenter; men hvad hus-
 hyra, mat och dricka, ljus och värme för
 desse sednare angå, har Socknen läfvat Lå-
 nets Lazarett (som gådt i förskott) erfåttå;
 fälunda hafva öfver 30 stycken sådane Patien-
 ter blifvit hulpne och sedan til hemorten för-
 fände.

Af Chirurgiska förrättningar hafva 3:ne
 Kräftskadors bortskårande för mig i år före-
 kommit; alla 3 hafva haft sit låte på läppar-
 ne och varit små samt högst 3 år gamla;
 för öfrigt äro desse ohyggeliga får nog all-
 männe hår på Orten. Utom dessa har jag
 bortskurit tvänne Lipomer, af hvilka den
 större, som hade sit låte på clunes lateris fi-
 nistri, vågde väl 3 skålpund.

Physicalische Chemische Versuche und Beobachtungen Von SIEG. FRIED. HERBSTÄDT. Berlin 1786. 310 s. 8:o I. Th.

A. har förut gjordt sig fördelaktigt känd genom åtskillige nyttige Afhandlingar, införde CRELS Annaler. Hår förekommer I:o, *Afhandling om Gåsning och dess alster*; som in-

ingen gäsning kan upkomma utan Luftens tiltråde, tror A. at Luftens medvärkan ger därtill mycken ordfak, ungefärligen på följande sätt: när den våtskan, som är benägen til gäsning, blottställes för Luften, så värkar Atmosphærens dephlogisticerade luft, enligt lit begår efter phlogiston, på våtskans många löst fastade bränbare delar, och gör i henne en invärtes rörelse; i samma mån den upkommer så ökes yttre luftens ävärkan, Luftsyran lossas och så mycket den, sålom en phlogistisk kropp insupes af atmosfæren, så mycket afgifver ock yttre luften af lit eld-ämne til den gäsaktige våtskan, hvaraf värme afstras, som vid gäsningar altid märkes, och således befordras hela den gäsande massans uplösning.

• Vid denne inre rörelsen förefaller alltså en ny sammanfattning, och Spiritus som upkommer bör anses som en värkan därav, hvars beståndsdelar, oleum Vini och Vatten, förut väl funnos i den gäsande massan, men genom gäsningen blefvo så förenade, at de kunde samlas, såsom en bränbar Spiritus. Man ser något dylikt vid beredandet af destillerade Vatten. — Såsom mindre hufvudsakelige delar af en Spiritus, anser A. Acidum Tartari, Phlogiston och Vatten, och som denna Syran skiljer sig från Ättickan endast med större proportion phlogiston och

mindre af eld-ämne, så blir, genom den andra gäsningens-graden, hon beröfvad en del af sit phlogiston, men får däremot flere eld-particlar af atmosfären och förvandlas på det lättet til Ätticka. — Den rötaktiga gäsningen anser A, för en ordfak til den, från förenämde ämnen småningom sig utvecklande specifika värmen, hvaraf hela sammanfattningens förstöring nödvändigt uppkommer och hela kroppen bringas til en fullkomlig uplösning.

2:o, Följer en stor hop vigtiga försök, hvarmed A, vil utreda hela uprinnelsen och naturen af *Æther*. Han vederlägger MACQUERS, SCHEELES och WIEGLEBS hypoteser i detta ämne; han liknar Syrons förenig med Spiritus vid Syrons förenig med Luftsalt, Jordarter och Metaller; alt efter som hvarje Syras begårelse til det ena eller andra ämnet är starkare eller svagare, blir ock effecten af dess destillering med Spiritus mer eller mindre synbar i *Æther*; så at ingen *Æther* uppkommer; därest ej den nyttjade Syran har större begår til phlogiston i Oleum Vini, än Acidum Tartari har, som är en beståndsdel däraf. Då Syran förmår at utdrifva Acidum Tartari, släpper hon från sig en del af sit eld-ämne, som förenas med Acidum Tartari och förvandlas til Ätticka; en del af denna Ätticka går med den brukade Syran i förenig och utgör såmedelst en *Oljaktig vätska*, som vi kalle *Æther*. — På detta lätt afhandlar

lar A. 3:o Saltsyrens förening med Brunsten; 4:o, om Vegetabilisk Syra och hvad förändring den lider af Mineral-Syra; 5:o, om Aër purus. — Således ger denna Skrift anledning til många betydande reflexioner i desse ämnen.

(Allg. Litt. Z. 1787, N:o 48. 6.)

*Embets-Berättelse från Provincial-Medicus
i Malmö, Doct. PER. UNGE.*

Den *Hetsiga Feber* med hufvudvärk, yra, fläckar, stundom förstoppning, oftast utfot m. m., hvilken i flere år varit gängse, synes aldrig helt och hållit uphöra: den har äfven förledit år infunnit sig på många ställen, ehuru man endast från Frånninge Förfamling i Fårs Hårad i början af Martii, från Borgeby i Torna Hårad i April, samt från Barsebäcks Socken också i Torna Hårad i November månad däremot sökt råd och hjälp. Samma Botemedel, neml. Pulver af Svensk Rhabarber, Engelskt Salt och Tart. Antimoniali i sjukdomens början och sedan Oxymel; stundom också Campher-pulver och Spanska Flugor, fällan och endast hos starkt folk, som sjuknat ganska håstigt. Åderlätning, hvilken de förra åren med förmån blifvit använd, har ock förledit år gjordt god

vårkan; men om de sjukas och dödas antal hafva Herrar Pastorer denna gången lämnat mig i ovifshet.

Mot *Kikhosta*, som i Skartofta Socken och Fårs Hårad i Martii månad var mycket allmän och dödat flere Barn, har jag föreskrifvit pulver af Tartaro Antimoniali och Socker at smälta i vatten, samt Mos af Honing och Svensk Rhabarber, hvilket gjordt så önskeligt gagn, at enligt Bref af Hr. Pastor Roos den 2 Julii, icke et enda Barn dödt, sedan de börjat bruka Medicamenter och i öfrigt råtta sig efter en dem gifven utförlig föreskrift.

Veneriska smittan, hvilken hittills merendels fölgdt Stranden åt, har förledit år upkommit långst in uti Lånet i Hasleby, Stehags Församling och Onsjö Hårad, därigenom at BJÖRN PERSSONS Hustru, som til sit spåda Barn sjelf ej hade mjölk i Brösten, lämnade det åt et qvinfolk uti närliggande Hallored Socken i Christianstads Lån; men sedan Barnet under denna Ammas vård blifvit sjukt och skabbigt, återtog Modren det, försökte ej allenast sjelf at gifva di, utan räckte äfven grann-qvinnorna det sina Bröst af medlidande, och funno innan kort at Barnets lärnad gripit dem an. De kände intet faran; men då de efter lång tids förlopp be-
fvå-

Ivårades af får i svalget och på läpparne, samt grufvelig värk i benen nattetid och deras Barn äfven blifvit smittade, hafva de på sit Herrskaps, Öfverste COJETTS föranstaltande, under en Fåltskårs tillsyn, som hastigast brukat Smörje-Curen, funnit dårefter mycken lindring, men efter några månaders förlopp samma plågor som tillföre: hvarföre, sedan jag på Hög-vederbörlig befallning af den 27 November genom Licentiat FRIES gjordt mig närmare underrättad om sjukdomens beskaffenhet, och funnit, at så många sjuka (fyra Qvinnor och fem Barn) ej på en gång i Lånets trånga Lazarett kunde mottagas, har jag ej funnit annan utväg, än at föreskrifva dem Mixtura Mercurialis, såsom det tjenligaste medlet, då man ej dageligen kan vara tillstådes. Bad, Laxer-medel, Decoct m. m., hafva under en pålitelig Hustrus tillsyn och efter en omständelig föreskrift, flitigt blifvit nyttjade; Licentiaten FRIES har ock sedermera besökt de sjuka, och altflammans haft den goda värkan, at alla tecken til sjukdomen hos de fläste försvunnit. En Enka, som senare börjat medicinera och lider brist på tjenligt uppehälle, har ännu sårnad i svalget och torde framdeles få föras til Lånets Lazarett.

At sedermera samma sjukdom i Gallarps och Bosarps Församlingar, också i Onsjö

Hårad, angripit ännu flere personer, därom får jag framdeles aflämna min ödmjuka berättelse; förmodar imidlertid, at åfvannämde botnings-fått, då Licentiaten FRIES hvar annan eller tredje vecka besöker de sjuka, och de som således ej kunna hjälpas, afföras til Lånets Lazarett, blifver både beqvämligast för Allmogen och aflöper med drågeligaste kostnad för Medicinal-Fonden.

Apotheket i Landscrona har jag tillika med Herrar Doctorer ULLHOLM och ACHARIUS visiterat den 20 sistl. September, och funnit därvid ingen ting at anmärka.

Läkare Nyheter:

Prof. i Upsala och R. af K. Wasa Orden Doctor C. P. THUNBERG, har til Aca- demien skänkt sin stora Natural-Samling. En så hedrande gerning förtjenar Allmänhetens högaktning i Gifvarens lifstid och efterkommandes erkänsamme äminnelle; hållt når de tillika däraf påminnas huru Inöpligen Aca- demien förlorade framl. Archiatern LINNÉs Efterlämningar.

Professör FERBER, som icke länge sedan öfvergaf Ryssland (Se B. 7 p. 397.) är af Konungen i Preussen utnämnd til Bergs-Råd
och

och Ledamot af *Physiske Classen* i *Vetenskaps- och Vitterhets-Academien*. En, fruktansvärdt, ohjelpelig förlust för dets Fäder-nesland.

Den namnkunnige *Med. och Bot. Professören* *JOH. GOTL. GLEDITSH* i *Berlin*, afled d. 3 Oct. 1786, 72 år gammal.

Emot *Maskar* som fåst sig i *Nåsan* på en 26-årig *Yngling*, har, efter många frugtlösa försök ingen ting varit kraftigare än insprutning af *Decoct* på *Tobaksblad*, hvarigenom öfver 200, dels döde, dels lefvande *Maskar* bortgådt.

Emot *Rödsot* bruka *Villarne* i *America* *Alkali Lignorum* at intaga med *Rum*; efter föregångne afförande medel försöcktes det i *London* på 8 *Patienter*, af hvilka 7 blefvo botade; en half *drachma* tages 2 gånger om dagen. *Refven* stillas genast och *stolgångarne* minskas.

Emot *Ascarides* är vanligt at *Cliftirer* af *Köksfalt* äro ganska kraftige, men at *Oleum Camphoratum*, i *dr. Camphert* til 2 *unce* *Olja*, som 3 *qvällar* å rad blifvit insprutat, gjordt en oförmodat kraftig hjälp, är nyligen funnit.

At genom *ympning* af *Pestlen* göra honom mindre farlig, är under *sista kriget* emot

mot Turken af en Rysk Chirurk, MATHIAS DEVIO förfökt på honom sjelf. Han blef därigenom befriad för alla anfall däraf, då hans kammerater stupade på alla sidor. På 4:de dagen visste sig symptomer af smittan; han drack mycket Vatten och Åtticka och något Vin, samt vistades mycket ute i fria luften.

Den i Köpenhamn icke långesedan afledne Apothekaren vid Fredrics Hospital, Hr. JOH. DIETR. CAPPEL, har i sit Testamente anslagit et Capital af 13500 R:daler, såfom Stipendium för Studerande i Pharmacie, Chirurgie och Medicin. I 5 år för en sådan resa utomlands med 540 R:dal. årligt arvode.

Regements-Fältskåren vid Lätta Dragonerne Hr. JOH. FREDR. TÖRNBOM, år d. 27 November 1786 i Nåder hugnad med Assessors namn och värdighet.

S. D. har ock Medicus Practicus i Vermeland DANIEL RUDBERG, i Nåder undfådt lika namn och värdighet.

Pr. Medici Adjuncten och Stads-Physicus i Strömstad Doct. JOH. HINR. ANDERSSON, afled d. 12 December 1786.

Assessoren i Kongl. Collegium Medicum D:r HENRIC SPARSCHUCH afled den 24 Dec. 1786, 44 år och 10 månader gammal, efter

ter et svårt fall i en trappa, hvaraf han genast blef mållös och endast lefde apoplectice i 15 timmar. Född i Linköping d. 25 Febr. 1742, Son af Dom-Prosten därstädes Doctor JOH. SPARSCHUCH och des Frö CHRISTINA RYDELIA; bivistat Linköpings Skola fr. 1751, Gymnasium från 1756 och Upsala Academie från 1759. Disputerade 1:o under Archiat. LINNÉ 1761 om *Potus Caffææ*, 2:o under Professor SIDRÉN 1768 om *Casus Hemorrhoidalis*. Promoverad Medicinæ Doctor d. 11 November 1768. Syndicus i K. Collegium Medicum 1774. Assessor 1776. Var, jämte Assess. ODHELIUS, af Collegium 1775 deputerad at öfverse Medicinal-Vårket i Carlsrona.

Med. Licent. JOH. FR. WALLENIUS blef den 29 November 1786 utnämnd til Provincial-Medicus i Nylands och Tavastehus Lån, efter Doctor CARL. FR. ZANDT, som på begäran erhållit Nådigt afsked.

Hr. CHAUSSIER i Dijon har Opererat en Cataract 1783, då straxt efter incisionen på Cornea humor Vitreus flöt som en tunn vätska aldeles ut, så at Bulbus Oculi föll tillsammans och Starren kunde ej uttagas förr än dagen efter, då han fanns straxt innom incisionen. Efter 8 dagar var allt läkt och den sjuke fick god syn. — (Denne händelse är lå mycket troligare, som jag flere gånger sedt större och mindre portioner af humor vitrus utflyta efter incision på Cornea,

utan någon elak påföljd och med synens behållande. En tunghåndt tryckning på bulbus oculi bör dock noga undvikas. J. L. ODHELIUS.)

Det bekanta förskräckliga Giftet vid Oronoko, *Curara* kallat, (Se B. 5:te p. 226) skall beredas af mer än 30 slags Rötter, Krydder och Barkar, enligt Jesuiten VEIGL beskrifning i MURRS Reisen in Sud-Amerika, m. m. Nurnberg 1786, 8:o. p. 91.

Med. Doctorn och Adjuncten vid Accouchem. Professionen i Stockholm, ERIC ODHELIUS, år den 14 December 1786 i Näder befordrad til Regements-Fältskår vid Skaraborgs Infanteri.

S. D. hafva Regem. Fältskåarerne FRENTZEL och MOLLER undfådt Assessors namn och heder.

Hr. MESMER låt i början af 1784 trycka en förteckning på de 100 Personer som, emot 106 Louisd'or hvardera, blifvit Ledamöter af hans Loge de l'Harmonie, och där blifvit invigde i hans hemligheter; ibland desses antal låste man med förundran den namnkunnige FRANKLINS namn. Men detta lår endast varit en list af MESMER, på det han måtte få mycket snarare locka til sig rika lärningar för konsten. FRANKLIN, som

i spetsen för de Kgl. Committerade så skarp-sinnigt pröfvat och ransakat Magnetisme Animal, vistades nu i America.

K. Lif- och Provincial-Medicus i Bohus Lån, Doctor NILS SKRAGGE, dog i Uddeval-la den 14 Januarii i dels 49:de år. Han var född i Vermeland, studerat i Upsala, tjent vid Drottningholms K. Lust-Slott och utgifvit hvarjehanda Afhandlingar i Läkare-Vetenskåpen, t. e. *Nosologia Drottninghol-mensis* 1769; *Et öpnat Missfoster*, m. m. Var känd för et eldigt snille, men nog latiriskt.

Hr. CLAS FREDRIC HORNSTEDT, som rest i Ost-Indien (Se. B. 4 p. 123.) är ny-ligen til Fäderneslandet återkommen. I Greifs-vald år han 1786 Promoverad til Medicine Doctor, efter en utgifven Disputation *Fructus Javæ Esculenti*. Vid hemkomsten har han til K. Vet. Academien skänkt en upstoppad ung Rhinoceros, och til Kongl. Maj:it en an-senlig samling Qvadrupeder, Insecter och an-dra Naturalier samt Asiatiske Klådedrägter, som under hans eget inseende komma at för-varas på K. Slottet. Til Historiæ Naturalis Lector i Linköping år han ock in Februario 1787 befordrad.

Konungen i Frankrike låter genom Sub-scription och Publikt understöd upbygga 4 nya Sjukhus, hvardera af 1200 Sångar, hvilka
lko-

Skola inom 6 år vara färdiga, alla på en och samma tid. Därigenom hoppas Hans Maj:st afhjelpa de stora olägenheter, som det nu varande stora Hospitalet *l'Hotel Dieu* medförer, där flere sjuke inpackas i en Säng, och hvarigenom omöjligt blir at förekomma en stor dödlighet. Vid ingången af hvardera de nya Hospitalerne, upfåttes en Metall-Tafla til at bevara deras namn, som minst genom 10,000 L. Subscription hårtil bidraga; den nödiga Summan skall inom kort tid vara tecknad.

Hr. PETIT, Docteur Regent af Med. Faculteten i Paris, har anslagit 66,000 L. at i hans Födelse-Stad Orleans inrätta och aflöna 4 Medici och 4 Chirurgi, som skola betjena de fattiga med råd och fria Medicamenter; Medici undfå 500 L. årligen och Chirurgi 250 L. Staden delas i 4 Qvarter, och de som få St. Marci Församling at sköta, få en årlig påökning, Medicus af 100 och Chirurgus af 50 L. (Denne få hederliga Patriotiske anstalt, är en slags imitation af Stockholms förmån i samma affigt, dårest 3 Fattig-Medici sedan 1774 haft hvardera årligen $66\frac{2}{3}$ R:daler.)

Stads-Physicus i Carlshamn D:r CASPER TRENDELENBURG, år den 6 Febr. 1787 hugnad med Professors namn och heder.

---

*Embets-Berättelse af Provincial-Medicus i
Halland. Doct. J. L. WESTBERG, för
år 1787.*

I hela det förflutne året har här i Länet ej förefallit några gångbara Röt- eller Flufs-Febrar; och Rödfloten, som här på orten är en mycket gångbar sjukdom alla Höstar, har detta år varit mycket lindrigare än flera förlupna.

Veneriske smittan utbreder sig här allt mer och mer kring Landet. Den flyttar sig By från By och angriper nästan hvar Människa på hvar ställe. De kraftigaste medel böra hastigt tagas til denne sjukdoms hämmande, om ej totala Generation härstädes skall lida.

Vid slutet af September och början af October månader, började här bland bättre folk yttra sig en Quartane af en ganska elak art. Tungan var öfverklädd med et grönt slem; kylan under Feber-attaquen var grufvelig och hade i följe med sig en svår ångslan. En stark yra infant sig under Febern, och vid andra och tredje paroxysmens slut voro de sjuke i mycken förlust af krafterne, så at de voro nödsakade at hållas vid fången, äfven på de feber-fria dagarne. Jag skötte ibland andra en sjuk i denna Feber, hvars tilstånd var bedröfligt. Denne sjuka var efter tredje paroxysmen, då jag kallades

til honom, nästan beröfvad alla krafter. Febern hos honom påstod hvarje gång 17 timmar, och vid första anfallet af rysning, föll han straxt i en förskräckelig yra, som fortfor til dels svetten hade brutit ut. Tungan var öfverklädd med et tjockt grönt slem, håftiga och slemaktiga kråkningar infunno sig under frysningstiden; under både froffen och hettan voro tåta och fruktlösa trångningar til urin; hettan var skarp och pulsen liten och intermitterande; en djup slummer inföll ibland både under kölden och hettan, och då den sjuke upvaknade var alltid yran håftigast; vid hettans slut infant sig endast en partialsvett på hufvud och bröst. Denne sjuka var i sit 63:dje år, hvarföre jag ännu få mycket mera fruktade för utgången af sjukdomen. Den sjuke hade på eget bevåg nyttjat några dagar i rad afförande medel, hvar efter han grep til bruket af Kinan. Ehuru både SYDENHAM och TISSOT påstå, at i denna Maligna sort Frofsfeber, genast Kina bör nyttjas, vågade jag dock ej följa deras föreskrift, emedan den mycket orengt tungan, och det beständiga upkråkandet af slem, tycktes för mig tilkänna gifva nödvändigheten af evacuerande medels bruk, hvarföre jag ock med MEAD nyttjade Kina försatt med Rhabarber, emellan 3:ne paroxysme-dagar. Den sjuke hade af detta Pulsver 2 a 3 starka öppningar om dagen. Oaktadt et stadigt bruk af

af Kina-pulvret, som nyttjades til 3 a 4 lod emellan hvarje feber-paroxysme, jämte bruket af Mixtura Salina edit. 2:dra Ph. Sv., minskades Febern ej det ringaste, däremot aftog den sjukas krafter dag från dag, så at man ej annat såg, än at han skulle dö. Han började äfven ledna vid Kina, så väl i Pulver som Emullion, hvarföre jag blef nödsakad at ansenligt minska des invärtes bruk, och applicerade i stället Kina-gröt på magen, samt för at underhålla lifskrafterne, lät honom nyttja en Decoct af Radix Serpentariae, och Cort. Peruv. hvartil var håld Aqua Cinamomi Spirituosa och Syrupus Cort. Aurantiorum. Alle desse medel kunde dock ej minska Febern, hvilken nu hade påstådt i 6 veckor, och hade aldeles utmårglat den sjuke. Jag tog då til röda Engelska Kina, och lät den sjuke i Pulver nyttja den til 3:ne lod emellan hvar paroxysme. Första Feber-attaquen efter röda Kinans bruk, kom 4 timmar senare än på de föregående feber-dagarne, och yran och slummer ej så stark, Pulsen mera jämn och full. Andra Feber-attaquen kom 9 timmar sednare och Febern påstod ej mera än 6 och en half timma. Alla symptomerna voro denne gången lindrigare än föregående Feber-dag. Tredje Feber-attaquen påstod endast 3 timmar, och då fjerdde Feber-dagen kom, vilade sig ej Frossan, och har ej sedan återkommit. Den sjuke fort-

far ännu med bruket af Kinan och härmtar dageligen hull och krafter.

Et Symptome, som jag ej förr sedt i någon Frolsfeber, får jag här nämna: Den sjuke började på femte veckan af dets sjukdom outhörligt spotta, och det som upspottades var et tunnt, mörkt och högt stinkande slem; et svårt åckel infant sig äfven med denna spottningen, men den sjuke kunde aldeles icke upkråka något. Som jag påminnte mig at PRINGEL uti *Trattement des fievres Malignes des Hospitiaux* uti hastigt påkommande våldsamma kråkningar, nyttjar til deras stillande, brusande Mixtura Salina; lå hade jag lust at försöka hvad detta medel här skulle göra, och fant med nöje at medlets värkan svarade fullkomligt emot min önskan; ty lå snart den sjuke intagit denne Mixtur, uphörde efter några timmars förlopp all åckel och stanken i spotten försvan fullkomligt. Den stinkande spotten med åcklet återkom flere gånger under sjukdomen; men försvan alltid vid bruket af Mixturen. PRINGLES förklaring på detta medels värkan, tycker jag åga liten grund. At den stinkande luckten här försvann i spotten, därigenom at Mixturen gaf en ny ställning åt Mag-nervernes yt-åndar, är ej troligt, utan lårer det vara mycket sannolikare, at det fine Acidum Aereum i Mixturen, corrigerade de rötaktige ångorne i magen.

Vid November månads början inföll här en stark köld med frostlupen mark; och då kölden hade påstådt 8 dagar, började mycket folk at sjukna af Flufshofstor, med hvilka gemenligen fölgde känningar af sting i bröstet, med lindrig feber och hufvudvärk. En åderlätning på 8 til 10 unce blod, et kylande Laxer-medel och några Camphertpulver borttogo gemenligen sjukdomen. Af alla dem som af denna sjukdom blifvit angripna, vet jag ingen som icke gådt lyckeligen igenom densamma. Under samma tid har åfven här i Lånet grasserat farliga Peripnevmonier. De sjuka hafva gemenligen på andra dygnet från sjukdomens begynnelse, fallit i håftigare och en utom ordentelig stark svett, hvilken påstådt dag och natt; redan på 4:de dygnet hade de sjuke et förstådt utseende, och då 6:te dygnet ingick dogo de. De som undergingo denna olyckliga utgång, voro gemenligen sårre folk, som ej erhållit tidig och kraftig hjelp. 3:ne starka åderlätningar inom dygnet, hvarvid tillsammans gemenligen aftappades 36 unce blod, en stor Spansk Fluga emellan axlarne och 2:ne smårre på Vadorne, voro de medel som frålste alla de sjuke jag hade under min skötsel, utom en hvilken dog vid början af 6:te dygnet. Vid dessa Curers lyckliga utgång hade icke Vicriol-syran den minsta delen, hvilken, så snart den blifvit nyttjad, efter et

halft dygns slut, alltid förekom den farliga och dödande svetten, som Citron-syran eller Oxymel hvarken kunde förekomma eller minska. Större delen af de personer som ågde svagt bröst, blefvo i denna månad anslatte af Flufshostan med lindriga pleuritiska sting och Feber; men ingen af dem angreps af den farliga Peripnevmonien. Dessa sjuka återvunno snart hälsan genom en åderlätning på armen, genom et Laxer-medel af Infus. Senæ, ljumma fothad til nätterna och en Emulsion af Mandlar och Melon-kärnor med Syrupus Papaveris.

Jag har sedt en farlig händelse ordfakad af Rheumatisme i käften, som blifvit illa skött.

En fattig arbetskarl här i Halmstad fick en svår tandvärk vid slutet af förleden April månad, för hvilken han på egen hand brukte åtskilligt, men utan ringaste förbättring. Sluteligen rådfrågade den sjuke sig med en viss Fåltskår, som rådde honom at nyttja heta omslag af Hafregröt; värken i stället för at dåraf lindras, tiltog; käftan och öfra delen af halsen på samma sida begynte at svulna, icke destomindre fortfor han med Gröt-omslagen i flera dygn, då ånteligen under käftan tvänne hål visade sig, utur hvilka en copieuse mängd af materia utflöt af en högst stinkande art. Fåltskåren bad nu Patienten uphöra med Gröt-omslagen, och ordinerade i det

det stället at hålen skulle betäckas med Håft-plåster, hvaraf, som han sade, de snart skulle läkas och det onda försvinna. Den sjuke, med fullt förtroende til sin Läkare, brukade Plåstret; men i stället för at hålen under kåften skulle läkas, upkom et nytt bakom örat, hvarutur en mängd af tunn illa stinkande materia utflöt. Den sjukas krafter började nu anfenligt aftaga; han måste beständigt hålla sig vid lången och hade hemlig Feber med outhållig törst. Som han såg at denna sjukdom angick lifvet, så kallade han mig til sig. Vid ankomsten til honom undersökte jag skadan med Sonden, och fant den åga fri gång til Os Zygomaticum til bakkdelen af halsen och långt ned på bröstet til Buk-Musclarnes attachement. Jag öppnade genast skadan i alla dessa tre directioner, hvarvid en stor mängd af et högst stinkande sanieust väsende utflöt från alla kanter. Då öppningen var skedd, såg jag at en stor del af främre portion af Musculus biventer, en del af Mylohyojdeus, af Sternohyojdeus och Sternocleidomastojdeus voro förtårde; så at, om öppningen skedd några dagar senare, utan tvifvel håndt, at denna högst frätande inflånge materien angripit Carotis och gjordt en dödade förblödning. Denna Mannen hade redan en Hefvisk Feber i tämmelig hög grad, var mycket matt och affallen. Jag förbandt de första 8 dagarne såret med tort

Linneskaf, fuktadt med Balsam. traumaticus, hvarigenom materien så vål til consistence, som lukt och färg dageligen förbättrades; därefter nyttjades Ungventum Basiliconis och Ungv. e styrace p. aa. til desfs vanliga exsiccantia kunde brukas. Den sjuke nyttjade under hela Curen Kina och Spenvarm Mjölk. Ibland det som är värdt at anmärkas vid denna sjukling, är at han i flere år plägats af svår Lände-värk och värk i högra knäet, men at han efter denna accident i kåsten ej haft minsta känning af värk hvarken i höften eller i knäet.

I Januarii månad innevarande år for jag på Landshöfdingens anmodan at besigtiga en död, som fades vara förgifven. Vid Likets öppnande befants magen vara upfyld af något Liquidum, och då den uppskars var uti den et svart vatten omkring et stop. Ådrorna i magen voro upspända, och botten af magen djupt inflammerad och öfver alt i den syntes små gangrænerade fläckar. Små hvita bitar af Hafregryns storlek lågo kringströdde på magens väggar. Högra magmunnen var af ovanlig tjocklek, och då den öppnades fants i densamma ligga en Gift-bit af en årts storlek; en gangrænerad fläck af et Plåtstyckes vidd, var där Gift-biten hade legat. At Giftet hvarmed den döde blifvit afhänd lifvet, var Arsenik, röjde så vål den större bitens yttre utseende, som sötaktiga smak och
Hvit-

Hvitlöks-luckt, då något af den lades på glödande kol. Detta Gift hade blifvit gifvit åt den döde i Gråt om morgonen då han skulle åta frukost. En ung Flicka som var i tjenst hos honom och skulle blifva desS Son-hustru, var den som förgaf honom. Den döde hade lefvat på tredje dygnet från den tid han fick Giftet.

Utdrag af et Bref från en Prästman i Landsorten, dat. d. 2 Martii 1787.

- - - Nu, sedan *Hans Kongl. Maj:t* befalt oss Präster, at åfven inhämta de allmännare grunder i Medicinen, för at, vid timande Farfoter, kunna meddela våra åhörare något råd, och åtminstone förekomma oråd; törde vi hoppas, at icke mera så öppen hjertadt blifva upförde bland Qvacksalvare- och Fuskare-skräet, som skedt uti en genom Trycket utkommen Embets-Relation, uti hvilken det med et något hårdt yttrande heter, at *Präster, Ryttare, Kåringar &c.* falla Practici på Landet i Embetet och betaga dem sin utkomst (a). De Präster åro vårkeligen få, som befatta sig med sjukvården såsom en fö-

T 5

de-

(a) Veckofkr. för Läkare - och Natur-Forskare VI B. pag. 58.

dekrok; och då vi, i anseende til vårt Embetes plikt, oftare vistas vid Allmogens sjukfångar, än Läkare, få lårer ingen ömsint och våltänkande Medicus, kasta någon fläck på vårt förhållande, om vi vid åsynen af mänsklighetens lidande, jämte upmuntringar til tålmod och Christeliga tröstegrunder, söke skaffa den af smårta och plågor genomträngda kroppen någon lifa. Aldraminft förtjene vi i detta ögnablick någons afund. Vi beflite oss i synnerhet dårom, at være råd åtminstone ej må skada, och om de ej hjälpa, så händer ock sådant ofta de erfarnaste Läkare. Åtminstone meddela vi dem utan minsta anspråk af betalning. Allmogen är varkeligen i gemen rådd för Doctorer och konstiga Medicamenter; och genom et illa användt bruk af de Läkemedel, dem Läkare sånda til smittade Landsorter, händer stundom at denne farhoga billigt ökas. Jag vil därpå anföra et exempel. År 1773 gick Rödsofen Epidemisk i en viss Landsort. Prov. Medicus skickade Ipecacuanha til Socknarna, och det år en viss lanning, at hvar enda sjuk, som tog detta medel, dödde. Kyrkoherden, en Man af 70 år, desis Fru och 8 personer lägo i denna Farfot, då Medicamenterne ankommo. Kyrkoherdens Son, en annars rask yngling, var den enda som tog kråk-roten, och just han var den enda som omkom i huset. I Socknen bland Allmogen ha-

hade Ipecacuanhan samma bedröfliga värkan, så at ej en enda frålstes, som därpå tagit. Kyrkoherden vågade således ej utdela mera därpå. Däremot nyttjades med största framgång helt enfaldiga Hus-curer, af Linolja, eller i brist därpå, kokt Grådda med ofaltadt Smör, som lindrade dejectionernas svårhet, och Ätticka tillblandad at bryta rötan; och sedan Tubus Intestinalis blifvit rensad med et Rhabarber-pulver, understödt medelst en lindrig Decoct af Cortex Rhamni Cathartici, gafs en svag Decoct på Al-bark, med den varsamhet ordinerad, at den adstringerade, utan at stoppa. Således uphörde Epidemien, ehuru den var i sin början ganska maligne. Ordsaken at Ipecacuanha visade sig så skadelig, låg väl icke i sjelfva medlet, utan förmodeligen antingen uti dosis, eller ock dåri at den ingafs under obehörigt stadium af sjukdomen.

Det vore således af mycken vigt, at Herrar Provincial-Medici, då de sånda Medicamenter til Socknar, at genom Prästerskapet utdelas, tillika meddelade fullständiga underrättelser om Farslotens olika stadier, möjliga Complicationer, Crises, Remissioner, m. m. så at medlen kunde därefter lämpas. Nu hånder rätt ofta, at en okunnig, genom et Emeticum, som bör gifvas under Remissions-tiden, åstadkommer fördubblade oreddor, när han meddelar det under Paroxysmens

Imens tiltagande; eller ock at man, utan at gifva akt på Inflammatorisk Complication, genom et håftigt purgans ökar våtskornas circulation och tillika det önda; eller ock med evacuation turberar en naturlig Crisis, som vil determinera til svett; o. s. v. Därföre tillståta ofta Inflammationer, Gulsots symtommer och Indurationer i Viscera, hvilket Allmogen tillskrifver medlet, då det likväl beror af dess otidiga bruk. Vi måste ock då förlåta, at en Allmoge, som äfven har känslor, fattar fördom emot sådane bitråden, hvilka så utmärkt öka dess plågor.

Ingen Läkare, som med vänlighet, människo-ömbet och fogelighet umgås med de sjuka på Landsbygden, lærer kunna klaga öfver stundfighet och oginhet; men om det skulle hända, at en imponerande röst, en befalande hårdhet och en slags hastighet i taltal, som förråder söga medlidande, skulle yttras vid Allmogens sjukfångar, så är intet under, at sådant har en mindre förmänlig värkan, hälft Allmogen är mindre uplyst och förtjenar äfven på den räkning någon mildhet och lindrighet.

En Läkare kan aldrig vara för mycket omständelig, då han förordnar något för Allmoge. Han måste til och med repetera det han sagt och undersöka om man förstått hans mening. Vid en resa år 1775 hörde jag en Patient omtalas, som låg utom hopp.
Han

Han var en ung Drång, som fallit i en Vår-frossa, för hvilken en Läkare gifvit et Kråk-medel, med tillfågelse at därpå skulle drickas så mycket ljumt vatten, som någon sin möjligt var. Modren höll sig efter bok-stafven, satte en femkanne-gryta på elden, och lät den sjuke straxt på Pulvret dricka det ena halffstopet efter det andra, tils ej mera rymdes. Följden blef, at Pulvret ej värkade, emedan det var för mycket dilue-rat; magen blef så spänd at vatnet ej kunde afgå, och hela kroppen upsvålde. — En vördnadsvård och trovårdig Man berättade mig en händelse, som synes vara hopsmidd at roa sig åt, men dock är värkelig — Han hade för en Bonde ordinerat et Cliftir, det han sjelf kokat och tillagat, samt gaf, såsom han tyckte, den tydeligaste instruction om applicationen. Hustrun återkom med berättelse, at det värkat en hastig upkastning, och omsider utröntes, at hon til fulllo följt före-kriften, men applicerat pipan i munnen, så at Patienten med outfågelig vända emottagit en så långsamt silande drick. Lyckligt vis var detta icke så farligt, som förvåndt.

Allmogens Febrar åro gemenligen häf-tige, emedan naturen mindre försvagad, ar-betar med dubbel styrka på det ondas afför-ande. Men jag har trodt mig finna, det Evacuantia för dem icke altid böra förordnas i stora satser. Herrar Provincial Medici sän-da

da gemenligen lika afvågde Pulver, men jag har alltid funnit rådligt at dela dem och continuera småningom til verkning följer. Kråkmedlen söka starkt, och om de ej varslamt ingifvas, äro de stundom skadelige. De som tagit satten i små priser, hafva i mitt tycke mått bättre. Alle tåla ej heller lika. Förstoppning är alltid närvarande när en Bonde är sjuk; och at drifva, med en enda dosis, saken i gång, har alltid synnts mig öka Febern och Hällen, dem Allmogen måst öfverklagar, och hvilke kanske stundom härröra af Fibrernas rigiditet eller väder. Allmogens Crisis sker ofta med svett, och det vore väl, om man mera attenderade därtill, än vanligt sker. De sista Febrar, som lämnas åt naturens hjälp, få intet annat biträde än vattendryck, hvarest Allmogen alltid längtar, och til hvilken alle vilde Nationer taga tilflykt i sina sjukdomar. Då jag 1775 drack Brunn, ankom en morgon bud från en Bonde, som länge legat i Rötfeber, och nu begärte köpa 4 kannor Hälso-vatten. Jag affyrkte väl den Curen, men budet fick, sedan Brungästerne bortgådt, sit kåril fylldt. Patienten drack det med längtan och blef frisk. Mineralen kunde icke värka, emedan den redan förflugit, innan vatnet brukades. Annars synes vatnet i gemen icke vara så o-tjenligt, i anseende til den skärpa, som af Landtmännens salta diet tildanas i blodet,

endast man kunde hindra de sjuka at dricka det så iskalt under Febren, som vanligen sker. (a)

Professor SPARRMANS Anmärkningar vid den Recension af Musei Carlsoniani Fasciculus I:mus, hvilken man tillåtit sig införa pag. 19-22 af denna Journal, hvilken Arktals blifvit utgifven.

Recensenten yttrar sig pag. 21 såsom mina beskrifningar ej alltid för honom vore tillräckelige och begripelige; däruti tror jag honom värkeligen, ty för at begripa fordras begrepp. Af den under Göttingiske Vetenskaps Academiens inleende förut utgifne Recension af samma Museum Carlsonianum hade Recensenten annars kunnat få lära, at man funnit mina beskrifningar både begripelige och ej onödigt vidlöftige, utan aldeles efter LINNEISKA methoden. Göttingiske Recensenterne hafva för öfrigit funnit, "at SPARRMANska Museum Carlsonianum vida öfverträffar andra Fogel-värk, hvilka man hållit för sköna, såsom det ALBINSKA och EDVARDSKA, samt ger aldeles icke vika för NOZEMANS, DAUBENTONS, PENNATS, HAYES, LATHAMS och BROVNS Fogel-värk, utan äfven i vissa mål gör dessa rangen tviflig samt ostridigt tager fö.

(a) Dageliga ärfarenheten visar dock hvad Ipecacuanha är för et härligt medel, oaktadt hvad i föregående Bref anföres,

företrädet, medelst valet af Foglar, hvilket är det sanna ögnamärket på *Ornithologiens* förkofran och förebygger den allmänna klagan, at man nödgas få ofta dyrt köpa en och samma Fogel hos färskildte *Auctores.*” Jag har bordt åberopa mig den *Göttingiske* Recensionen, för at fågna Patriotiske Landsmän; det hjälper ej med om bemälte Recension skulle ytterligare fara någon afundsfull.

Det enda som *Göttingiska* Recensionen vid *Musei Carlsoniani* första *Fasciculus* haft at påminna, är det billiga, at jag bordt upgifva Graveurens namn, efter han sjelf företogat det; jag finner däraf, at den vackra gravuren och sjelfva Fogel-figurerna få mycket uptagit *Göttingiske* Recensentens upmärksamhet, at lätt kunnat öfverfes, det graveuren Tab. XV under *Tetrao Hybridus* utfatt sit namn. Det är ock möjligt, at *Göttingiska* Recensenten råkat få et aftryck af samma Planche innan Herr ACRELL därpå grave rat sit namn. Imedlertid, för at någorlunda hjälpa detta, vil jag förnä Herr ACRELL, at på Plancherne af tredje *Fasciculus*, som nu äro under arbete, oftare utfätta sit namn.

Jämte det man i Svenska Recensionen l. c. af denna Journal i sin enfaldighet tänkt göra Herr ACRELL compliment med det, at han kunnat gravera fint och at slikt skulle öfvergå allas förmodan, få hade Svenske *Recensenterne*, om de förstådt någon Latin af
mitt

mit Företal til *Museum Carlsonianum*, ej Tå platt bordt förgåta at anföra, det man för Original-Ritningarne har at tacka Kongl. Secreteraren i Krigs-Exped. Hr. J. CARL LINNERHJELMS ypperliga talent i Teknings- och Målare-Konsten. Herr ACRELLS stora merit åter är nu icke at blott med en fin, utan med en til ändamålet lämpad både fin och stark gravure förenad med, och lämpad til färgornas accurata användande och nuence-rande, så i tryckningen, som illumineringen, at det gör bästa effect, det är, närmast liknar Original-Ritningarne, eller, som är det samma, själva Naturen.

Herr ACRELL sjelf och hvilken kännare som hållt, lårer ej kunna undgå at väckas til både medömkan och löje öfver Recensentens berömmande af, och omdöme om des gravure: Herr ACRELL är af sina förra många vackra Arbeten för väl känd at kunna gravera finare då behöfts, äfven Foglar, (t. e. se Kongl. Vet. Accd. Handl. år 1779 Vol. XL.) utan at det nu enligt Recens. borde öfvergå allas förmodan, eller af Recensenten nu utropas för oförliknelig gravure, då såsom ofvan anmärkt, den lyckeliga effecten af gravurens och coloritens förening här bordt hafvas afseende på och berömmas.

Som efter alt mänskligt utseende ej särdeles ofta någon dugelig *Historicus Naturalis*.
VIII. B. N:o 20. U lis

lis recenserar för denne Sv. Journal för Läkare- och Natur-Forskare, är det mig öfvermåttan indifferent, hvad omdöme man däruti faller om mit eller andras arbeten in H. Naturali; man borde dock ej tillåta sig sådana ofanningar, såsom l. c. pag. 21, där Svenske Recensenten confunderar sina orimliga tankar med hvad jag annorlunda anfört, eller gifvit anledning at vara lättrogen om.

För at uttyda allt til det bästa, vil jag hoppas, at Recensenten råkat at begå detta fel, icke i någon upfåtelig affigt, om icke enfaldig vålmening, och blott genom det, at han brustit i begrep och kannedom af Latinska Språket, på hvilket beskrifningarne äro författade, ty huru hade han annars kunnat insinuera det man med mig lätteligen kan tro, at *Loxia Flamengo* är en varietet af *Loxia Pyrrhula*, at *Emberiza Maelbyensis* är en kring hufvud och hals grånad Gröning; Jag påstår väl icke at denna sistnämnde meningen hvarken illa anstår Recensenten, eller denna Journalen, ehuru jag nog bordt och skulle evinnerligen blygts, om jag råkat at yttra densamma; men det kan ju ingen neka, at Recensentens upförande i detta fall är et rån mot sanning och brott mot alla som låsa hans Recension.

Hvad *Loxia Flamengo* beträffar, så har jag blott sagt, at den har samma storlek och statur som *L. Pyrrhula*, men at jag ej få
låt

lätt kan afgöra, om det är en varietet af densamma, emedan *L. Flamengo* hela året i Bur, behållit sin färg och mädt vål.

Som man (Jag vet ej af hvad orsak) här i Staden varit angelägen, at sprida det osanna ryktet, at *L. Flamengo* til färgen i Bur förändrats innan den kommit Hr. Stats-Secreterären och Ridd. CARLSON tilhanda, bör jag nyttja detta tillfället at ge tillkänna, det denna Fogel blef högbemälte Herre skänkt, nys efter det den blifvit fångad, samt af honom sjelf, af mig och flere andre observerades, långt öfver året förblifva aldeles oförändrad til färgen.

För min del är jag mer benägen at tro, det *L. Flamengo* är et ganska *distinct Species*, förmodeligen vilsefarande från de Norra trakterne, såsom *Parus Salbyensis*, det lärer blifvit från Ryfsländ, enl. hvad nedanföre jag får visa. Den differ. *Specifica*, *Description* och anmärkning jag anfördt, rörande *L. Flamengo*, visa åtminstone emedlertid at jag ej med Recensenten är lättrogen. Jag hvarken lätt kunde eller ville afgöra vift, at *L. Flamengo* är *distinct Species*, emedan jag nog samt föresåg at det mindre lätt kunde fattas af et trängre begrep hos *Scolares*, af orsak at Skator och Kråkor någon gång hvitna, såsom Recensenten det rätteligen anmärkt. I anledning här af vil jag tils vidare öka denna Recensentens lilla nätta kunskap därmed,

at både i Skåne och Vestmanland gifvas anfenlige skäckar af hvita Svalor, at nu i Vinter ej långt ifrån Stockholm blifvit skuten en hvit *Muscicapa* af olika statur från någon af de andre Svenske, at hvita Ikornar gifvas, (at hvita Björnar finnas af särskildt *Species*, må väl ej undfallit *Recensenten*) En anfenlig mängd hvita Foglar kända *Ornithologer* öfver hela verlden för at vara constante och ej varierade *Species*, men *Recensenten* lämnas gerna at dömma om alt detta efter sin fattigåfva, med förbehåll, at han ej vidare luredregar något af sit kram på min räkning.

At *Emberiza Maelbyensis* skulle vara en kring hufvud och hals grånad Gröning, har jag vist aldrig sagt, och är jag så fjerran ifrån *Recensentens* lättrogenhet i detta mål, at både jag och flere, så *Ornithologi*, som *non Ornithologi*, funnit den öfvermåttan ridicule.

Emedan hvarken min Beskrifning eller Figur ge anledning til något grönt på Fogeln *Qvæstionis*, måtte icke slikt gifvit anledning til det betydande Svenska ordspråket grön-ögd? eller måtte dammiga Glasögon eller annars grumlig syn, vid et dåligt talg-ljus förvillat min *Recensent*? Men som min beskrifning icke heller ger anledning til något grönt, är ej felet på *Recensentens* syn allena, jag vil därför tillika underrätta honom, at denna af honom förmente Gröning i
Ju-

Julii månad vid *Mälby* Herregård länge rögde sig med et från alla andra Svenska Foglar ganska skiljaktigt låte, innan den i därvarande höga Alar kunde ses och skjutas.

Recensentens förmodan, at *Parus Salbyensis* torde ej utgöra, särskildt Species, är väl ej *Recensentens* begrepp olikt och ovärdigt, men för mig vore det så onkeligen; Professor FALKS nyligen tryckte och hitkomne Resebeskrifning visar, at detta slag *Parus* är på vissa ställen i Ryksland allmänt och af Herr PALLAS äfven anfördt såsom distinct Species.

Men jag bör skynda til *Recension* angående *Anas Dispar*, som framför alt kröner min Svenska *Recensents* Snille. För at ej aldeles modfälla honom, bör han mycket berömmas för det han ändå vet at måst alla *Anates* äro *Dispar*, och framför alt, at då han, (ehuru af sina förträffeliga skäl föranledd) råkat at misškänna *Anas Dispar* för en hemtamd Anka, han likväl ej så snart råkat misstaga den för en hemtamd Gås!

Hvad namnet *Dispar* beträffar, som *Recensenten* svärligen finner betydande, får jag svara, at *Göttingiske* Recensenten ej haft svårt at sjelfmant inse, at det var i anledning af den ganska stora olikheten imellan *Mas* och *Femina*: Namnet är ju desutom i alla fall lika betydligt som *Impar*, hvilket sjelfva den stora LINNÉ gifvit åt et Species *Anas*,

och då *Recensenten* sedt hemtamde Anko af aldeles samma fårg som *Anas Dispar*, så har han vist varit förvillad på mera än synen, ty det ena *Sexus* har under *Capitain Cooks* sista Resa blifvit upptäckt på Veftra sidan af *America* och i Herr *PENNANTS* nyligen utkomne och af *Auctor* mig sånde *Arctic Zoology* blifvit ritad under namn af *Western Duck*. En varietet af samma *Anas* tycks vara *HALLERS Drepanoptera*, som håller sig på otillgängelige klippor i *Kamschatkadalska* Hafvet.

Recensionen så af min Resebeskrifning, som l. c. af *Mus. Carlsonianum* införde i denna Läkare-Journal, äro väl til sin natur under all critique, men dels för det ofanna man däruti anfört på min räkning, dels för at göra någre nitiske Kännare af *Ornithologien* til viljes, har jag denna gången til dessa anmärkningar dårå mått nedlåta mig.

Kort och enfaldig undervisning om Halsans bevarande, grundad på Människo-kännedom af C. H. v. HJERNE, Öfversättning, år Titeln på en liten Tractat som förledit är utkommit från CRONLANDS Tryckeri; den innehåller 60 sidor i liten Octav.

Boken börjas med *Dedication* til *Hennes Majestät Drottningen*, hvarestef följer anled-

ledning til öfverfättningen, som A. tagit där-
af, at ingen *Afhandling* nog kort, *tilräcke-*
lig, tydelig och enfaldig, (a) at visa Allmän-
heten på spåren til en sådan kännedom, fin-
nes på Svenska, hvarföre A:r öfverfätt den-
na Tractat, som han på Tyska redan 1756
utgifvit. *Auſtor smickrar sig så mycket mera*
om bifall, som Bokens egna värde fördublas
med en vördad Drottning's Namn, och at twif-
la därpå, vore at vanhedra et uplyst och
tacksamt folk (b). Sedan kommer förbere-
dellen, som innehåller et nog vidlyftigt Tal
om ursprunget til våra krämpor, betraktade
både Theologice, Moraliter och Physice,
hvari A:r är rätt elak mot *våra sinliga före-*
ställningar och däraf upkomne sinlige begärel-
ser; han medger väl, at de dro oss gifne at
stundom vederqvicka vårt hjerta och försöt-
ma detta vårt lifs vedermöda, men som de
endast sträcka sig til ytan, bedraga de oss, li-
kasom Djuren, rätt ofta. (c)

U 4

Där-

-
- (a) Hvad den sednaste epitheten angår, kan Auſtor smickra sig med at knapt någon i nyare tider hos oss utkommit, som härmed kan jämföras; hvad åter de förra vidkommer, öfverträffas han vida af alla, som hos oss til tämmelig myckenhet äro utgifne.
- (b) Hvad bör man dock ej frukta i dessa världens sista tider, då icke en gång et så stort namn kan freda enfaldigheten.
- (c) Månge tro dock nu at våre utvårtas sinnen ha vigtigare föremål än våra nöjen, och at Djuren,

Dårefter följer själva Afhandlingen, hvaraf denna Bok endast utgör första Delen, och är denne indelt i 7 Capitel.

At göra af denna Bok en noggran Recension, vore at fela mot egen urskilning, och mot Allmänheten; hon är i fanning af den halt, som kanske det 16:de Seculum kunnat lysa med, men kan i det närvarande endast tjena til skugga emot det ljus som Physiologien m. m. nu har.

1:sta Capitlet om Läkare-Konsten i gemen. Kroppen består af Sulphur, Mercurius och Sal, och så snart deras samband sönderslites och de icke rätteligen taga emot och förblandas sig med hvarannan eller den nödiga Proportion fattas, uppkommer sjukdom (d). Fyra särskildte vågar i invärtes Curer gifvas, hvilka tjena at återställa den förlorade jämnvigten. (e)

2:dra Cap. Om beskaffenheten af de förnämsta Människo-kroppens delar, börjas med en beskrifning på hela 23 rader, om Människans danande, tillväxt i och utom Moderlif-

under det de följa sina utvärtes sinnens begär, åtminstone Physice ej mycket bedraga sig.

(d) Desse principia äro nu för tiden med alt annat Alchemistiskt tokeri landtförviste ur både Chemie och Medicin; och denna Pathologie är en byggnad aldeles värdig så slippriga grunder.

(e) Hvilka klara indicationer får ej här en Practicus?

lifvet, Manbara tillstånd och ålderdom. (f) *Människans lif består i blodets omlopp, som genom sina invärtes rörelser (g) skulle af sig sjelf förtäras, om den ej drätses af Chylus; (g) detta omlopp underhålles af hjertats och Pulsådornes rörelse; (i) som endast händleder sig från Nerverne (k) och dessa beredas i Hjernan, med hvilken beskrifning A. egenteligen börjar detta lärorika Capitel. Man lär der at den hårda Hjerne-hinnan tillika med den tunna hinnan har en viss rörelse, som befordrar Lifsandarnes afföndring i Substantia Corticali; at Hjernan, som äfvan tillåter beskåda sig, är dels askegrå, dels hvit; at den lilla Hjernan nästan aldeles liknar den stora; at Nerv-saften prepareras af 1:mo det aldradästa blodet. 2:do af kroppens aldradästa näring, och 3:o af de Spiritueuse Luftparticlar, som finnas i Hjernans öfvermåttan fina rörgångar, at Nerv-saften har på samma sätt sitt omlopp som blodet, och at man kan föreställa sig i Hjernan samma slags rö-*

U 5

rel.

-
- (f) At icke detta åtminstone är kort, lærer ingen kunna neka.
- (g) Åtminstone i friskt tillstånd hos oss okände.
- (h) A:r nämner ej om Kroppens föda, Se- & excretioner.
- (i) Bröstets torde ock ha någon del däri.
- (k) Våra Physiologer ge måsta skulden åt Irritabilitas Viva.

relser, som i Hjertat. (l) — Lungan består af 2 Lappar (m) omklædte af en hud. (n)

Hjertats rørelse består i stændig sammandragning och utspänning (o). Dets beskrifning är i öfrigt nog grof och gammaldags. Diaphragma kallas en stark hud. (p) Magen sättes ha en Hinna bestående af Körtlar. (q) Mjälten har en egen syra, som bidrager at ge bloden consistence då den är för tunn och svag. (r) Matsmältningen beskrives därpå aldeles på det urgamlaste viset; så at man där ännu får höra talas om en lindrig gäsning i Magen, om Magsaftens skarpa, och om orenlighetens præcipitation genom Succus Pancreaticus. (s) Lika origtigt beskrivas både Chyli upstigande och Sangvification.

3:dje Cap. Om de yttre delarne af Människans Kropp. Rete Malphigianum kommer här å nyo på banen. (t)

4:de

(l) Sätser, hvilka dels äro aldeles falske, dels hypotheser, helt och hållit otjenlige uti en Bok, skrefven som denne, för Allmänheten.

(m) De äro 5.

(n) Är då Hinna och Hud et och det samma?

(o) Hvilka Muscler utspänna det då?

(p) Är då stark Hud detsamma, som en Muscel klädd med Hinnor?

(q) En sådan finnes aldeles icke; Tunica Villösa kan väl aldrig härmed menas?

(r) Detta är en af forntidens förkastade fabler.

(s) Sätser som nu mera ej tarvva öfverläggning.

(t) Där den nu på lång tid ej varit.

4:de Cap. Om Menniskans Sinnene. Lifs-
 andarne sågas göra Nerverne spånstige, så
 at desse af uivartes ting sättas i rörelse. (u)
 Hörslan har efter A. mening sit säte i Snäc-
 kan. (v) Om lukten låges at de nyare Ana-
 tomici upträckt ihäligheter i Lukt-Nerverne,
 hvarigenom Lukt-particlarne immediate föras
 til Hjernan, men at de gamle trodt lukten
 ha sit säte i Näsans inre Hinna. (x)

5:te Cap. Om ordsäkerne til sjukdom i
 gemen. De dro antingen väsendtelige eller
 tilfällige. Blodet skämnes då det kommer af
 dåliga eller förskämda Närings-safter, när
 det gåser för mycket eller för litet (y) när
 dess saltaktiga delar dro förvända (z) eller
 icke rätt blandade, dess lopp kan ock vara
 för långsamt eller för snabbt. (a)

Materien af hvilken Kroppen består för-
 därivas antingen af Naturens saft eller af
 Blo-

(u) Spånstige Nerver äro Hjernspöken.

(v) Än de Djur då som ej ha Snäcka och dock hö-
 ra rätt väl?

(x) Detta är just tvärtom; de gamle som endast Ana-
 tomiserade Djur, och där funno Lukt-Nerverne
 ihälige, trodde det samma om Människan; men
 de nyare ha funnit vedspelet här af, så at nu
 denna satsen har vidare ingen anhängare.

(y) I en lefvande kropp kan väl blodet intet gåsa,
 åtminstone så länge det circulerar.

(z) Hvad vil det säga? Eller männe Sulphur och Mer-
 curius också kunna förvändas.

(a) Gifves då ej flere slag af skämd blod?

Blodet, eller af Blodets saft, (b) och i sådant fall är Blodet til största delen ordsak til Kroppens elaka Temperament, hvilken beror af desz starkare eller svagare gång (c) eller köld och värme. De fasta delarna fördrävas då deras rätta sammanfogning, deras längd, bredd och tjocklek blifvit förändrad. Nu komma de tillfällige. Recension af dem skulle blifva både onyttig och ledsam, det torde vara nog at säga, det A:r råknar de i Kroppen varande safter, som antingen skola afföras eller bibehållas, ibland de nödvändige ting, som icke finnas uti vår Kropp eller desz delar.

6:te Cap. Om en Sjukdoms Kännetecken. En försaren Läkare tar dem af sjelfva Naturen och ger akt på hvad som gådt förut, nu är och som bör göras. Men A:r lämnar honom ej flere hufvudsakeliga tecken än Ansigtet, hvaraf dock A:r endast betraktar Ögonen, Pulsen och Urin. (e) Mörka, dunkla och stirrande Ögon visa at Lifs-andarne göra slät värkan. Pulsen visar huru Blodet i Hjertat är beskaffat och huru det kringlöper. Af Urin

---

(b) Hvilka härliga distinctioner.

(c) Snarare beror Blodets starkare eller svagare gång af de fasta Delarnas mer eller mindre retlighet.

(e) Måne icke en Läkare med dessa tecken tar sig väl fram i *Diagnosis Morborum*? Tungan, Respiration, Excreta m. fl. torde vara mer betydande.

rin kan man dömma om Blod-massan och dess beskaffenhet.

7:de Cap. Om Sjukdomars botande. Alle Curer ske genom 1:o Diat, 2:o behörige medels brukande.

Uti Diaten måste man ge akt på Måniskans olika åldrar. Bara få sina anslöter af Jammanlupen Mjölke och det där af upkommande bäska och sura slemmet. (f) Ungdomen skadas af alt som dr hetligt och ålderdomen af alt som dr vattenaktigt och slemgifvande. (g) I den beständiga åldren tager man sig tilvara at Blodet icke kommer i för stark gäsning (h). I aftagande åldren måste man undvika alt det som försvagar Lifskrafterne, hindrar mat-smältningen och störrer sömn. (i)

Invärtes Medicamenter få här endast 3 Classer, ehuru 1:sta Cap. hade 4. — Afförande Medel, utdrifva alt det skadeliga. Kufvande Medel, emotstå syran, drifva de orena och odugeliga delar utur Blodet, laga at de
fal-

(f) I allmänhet torde detta upkomma af för mycket Ingesta.

(g) Uti hvilken ålder må väl desse kunna passa?

(h) Detta vore sannerligen rätt ledigt. Se föregående Not. y.

(i) Och när bör man ej undvika alt detta? Man kan här säga i öfrigt om A:r, som man vanligt säger om mindre goda Predikanter: Det vore åndock väl om man kunde göra alt det som han säger.

falla til botten (k) och genom Urin eller svett tillika med de många och ofynliga utdunstningarne utdrifvas. (l) Afförande Medel utdrifva orenligheterne antingen ur hela Kroppen eller ur en viss del. (m) — Genom stolgång, svett och Urin ske allmänna Evacuationer, men besynnerliga genom Clistir, (n) Kräk- och Nys-medel. (o) Härefter följer en uppbyggelig beskrifning på de allmänne Evacuationer; de besynnerliga befattar A:r sig ej med.

Berättelse om Orstens förträffliga värdkan uti Njurstens Colique; uti Bref till en Hög Herre.

Natten emellan den 12 och 13 Dec. 1786 hade jag en orolig sömn med kyla om ben och fötter, samt Magen nog spänd af våder, detta tillskref jag mindre afföring dagen förut, samt en ruskig våderlek; den vanliga dåfvenhet som jag afbidar alla mornar om fötterna innan jag går utur Sängen, kunde

---

(k) Hvilken?

(l) Desse medel äro fannerligen ej allenast kufvande, utan ockfå på flykten drifvande.

(m) Männe A:r ej tillägger Evacuantia för mycken urkilgning?

(n) Besynnerligheten häraf är svår at finna.

(o) I hela Boken nämnes ej et ord om Åderlätning.

de nåppeligen erhållas; jag steg likväl up utan at tycka mig befara något ondt, men så snart jag kom upföre trappan uti min Kam-mare, fick jag en håftig värk uti vänstra si-dan, Buken blef tillika mycket spänd, Urin ville ej gå, och ingen benågenhet at gå til stols; jag tog då straxt mit vänliga Orstens-Pulver, och drack därpå litet kalt vatten med Mjölk uti; några rapningar jag då fick lindrade litet, och jag kunde dricka något mer som satte vådren uti rörelse; efter en fjern-dels timma fick jag en lindrig öpning, samt litet blek Urin släpptes, men värken uti si-dan ville ej minska och behöll sit svåraste ställe vid Njur-Canalen til blåsan, jag satte mig at låta klåda mig och årnade gå ut at taga starkare rörelse, efter jag ej ville oroa Hustru och Barn med min ångest, och tänkte om en timma at åter taga et Orstens-Pulver, men ångesten blef för håftig, svett-drop-parne tilrade utföre pannan och jag kände benågenhet til kråkningar; dem fruktade jag, ty de plåga mig samt skulle yppat mit elände, jag orkade således ej gå ut, men tog då straxt inom halfva timman ännu en dry-gare Theked Orstens-Pulver; vådren spridde sig bättre, Buk-spänningen minskades och jag slapp kråkas; jag kunde dricka litet of-tare Mjölk och Vatten, samt fick åter en lindrig öpning af mjukare excrementer; vär-ken uti sidan fortfor, men ej så pinsam, och
med

med den ångest som förut, jag gick samt böjde kroppen uti flere ställningar, i hopp at Stenen skulle komma uti rörelse och flytta sig, som äfven lyckeligen hände; inom en fjerdels timma var värken aldeles utur sidan och Magspänningen minskad, vådren delade sig, det började trycka på Urin-gången, men jag höll mot något, at vatten-myckenheten bättre skulle få samla sig, inom 8 a 10 minuter kastade jag dock, i anseende til starka påträngningar, vatnet, och fick då den glädjen se Urin mycket mörk, samt innellykte Sten med 15 a 20 mindre uti pottan, samt var aldeles frisk; jag drack sedan et glas Cremor Tartari, åt min goda middag efter vanligheten med god appetit och sedan mådt ganska väl. Om jag måste medgifva utaf egen erfarenhet på dessa 4 år, at Orsten och Mjölönris ej förmår hindra Stens samlande uti Njurarne, så är det åtminstone förträffeligt at skaffa detta Naturens onda utur kroppen och frias för Blås-sten, samt för öfrigt lefva fri för alla andra plågor och sjukdomar. Det får jag tillägga, at flera gånger på dessa åren har jag fådt lika få stora stenar utan minsta plåga, men samlingen af de små tillika på en gång nu väl gjorde svårigheten, samt at jag saknat nog rörelse denna Höft.

Som *Lifmodrens omsjelpning* är en af de sällsyntare händelser, och tillika des riktiga *Diagnos* och *Cur* är af den vigt, at så *Moder* som *Foster* löpa största äfventyr vid et misstag, torde en kort beskrifning på en dylik *Casus* här vid *Publique Barnbörds-Huset*, förtjena et rum i dessa *Tidningar*.

Pigan N. N. 28 är gammal, af medelmättig växt och ganska god hålsa, var i 4:de månaden af halvande tilståndet, då hon natten emellan den 2 och 3 *December* vid pass klockan 3 hade stark trängning, at släppa *urin*; hon drögde vid pass en timma, at fullgöra detta *Naturens kraf*, upsteg därpå, gäspade och sträckte sig starkt, samt kände därunder, at något likasom nedföll i *Bäckenet*. Därefter försökte hon at *urinerä*, men kunde endast med många plågor få fram några droppar och stolgången var äfven aldeles förstoppad; *Lavementer* försöktes, men kunde ej updrivas. På detta fått tilbragte hon ännu några dagar i sin tjänst, under en beständig, men fruktlös trängning på *urin* och *stolgång*, samt små värkar då och då, hvarunder all *appetit* och *sömn* försvan, och hon, oaktadt håstigt törst, ej vågade dricka. En tilkallad *Läkare* härledde *Ischurien* från *Calculus Vesicæ* och föreskref et *Laxativ*, hvilket endast ökade hennes plågor och förordsakade därtill *upkastning*. Den 7 om morgonen öppnades *ådren* och mot kl. 5 eftermiddag

middagen hitfördes hon, emedan misfall befarades.

Patienten var ganska röd i anslaget, hade en betydlig *Oppressio Pectoris*, så at hon med största svårighet kunde ligga på ryggen, och vid uprätt ställning ökades spänningarne omkring *Regio Pubis*, våderplågorne och trångningarne på *Urin-blåsan* voro olideliga, små men tåta värkar instälde sig med en ganska svår tryckning och värk omkring *Korsfet*; *Pullen* var liten, men hård, och en från, nästan *urineus* ånga utdunstade från henne, hvarjämte *Urin-blåsan* kändes utspänd, stigande ånda up öfver *Nafvelen*, likasom *Lifmodren* i slutet af 7:de månaden.

Vid underfökningen befants *Moder-botten* med lilla *Fostret* uti, ligga så djupt i *Korsgropen*, at den nästan prässade på *Mellangården* och *Modermunnen* kunde man med svårighet räcka, som den låg updragen nästan öfver *Isbenens* skarf. Ordfaken til *Patientens* plågor, som man förut af *symptomerne* och den *sjukas* berättelse, med tämmelig såkerhet kunde gisfa, fants således tydeligen vara en *retroversio Uteri*. Som *Reposition* här var omöjlig, innan *Urin-blåsan* blifvit uttömd, applicerades *Cathetern*, men des införande hade kanske varit omöjlig, om man ej med et finger, infördt i *Vagina*, kunnat vika *Modermunnen* litet til sida, då det lyckades at få in *Instrumentet* och aftäpa

pa en kanna brun och illa stinkande Urin. Befriad således från sin måst trängande plåga, fick Patienten ligga och hvila en stund, hvilket hon på några dagar förut ej kunnat göra. Reposition företogs sedan aldeles på sätt som finnes beskrifvit i 3:dje delen af denna Vecko-Skrift p. 282, och fant jag därvid åfven, at det är en fruktlös möda, bjuda til at directe draga ned Modermunnen från Isbenet. Om aftonen efter Repositionen aftappades åter en kanna stinkande Urin. Patienten måste sedermera öfver 14 dagars tid vidkännas svårighet, at låta Urin, hvilken utom Catheterns dageliga bruk omöjeligen kunde framtränga; Hon blef dock efter hand genom flitigt applicerade kalla Fomentationer öfver Regio Pubis och yttre Fåddslodelarne botad för denna olägenhet, och är för närvarande aldeles frisk samt känner dageliga röreller af lit Foster.

ER. ODHELIUS.

Uti det af Sällskapet Pro Patria vårdade Barn- och Barnlångs-Huset, äro under förledne år 1786, som år det 11:te ifrån denna Inrättnings början, 102 Barnaföderskor förloflade; af hvilka 81 uti de allmänna Rummen på Inrättningsens bekostnad åtnjutit fri förplågning, skötsel och Läkemedel;

men de öfrige 21 emot en billig afgift, aldeles okände, uti färskildte Rum med alla möjliga beqvåmligheter förseddè. Fullkomligen friske hafva alla dessa personer utgådt, utom 2:ne, hvilka af medbragte fel på Lungorna, efter förlofsningen dogo. Af de framfödde 105 Barnen hafva 3:ne varit Tvillingar: Gåssar 51 och Flickor 49. Dödfödde 5 och döpte 100, hvilke til underhåll och upfostran jämvål befordrade blifvit, utom några få, för hvilke deras Föräldrar sjelfve dragit försorg. Stockholm d. 23 April 1787.

ADOLPH FREDR. WEDENBERG.

Kgl. H. Lif-M. o. Barnf.

Hufets Föreståndare.

Anmärkning om Dragsjukan och dess orsak.

I anledning af den *Dragsjuka*, som uti Vecko-Skriften för Läkare- och Natur-Forskare tillskrifves de så kallade *Mjölökor*, erinrar jag mig, det uti förra Seculo redan år svårare klagomål inlupit emot dessa misfoster. Herr PERRAULT berättade til Franska Academien, at Läkare i någden af Sologne, från dessa ämnen härledt en besynnerlig Gangréne, som träffat dem, hvilka åtit Bröd af Mjölökor; så at nu en finger, nu en hand,
nu

nu en nåla afföll utan föregående inflammation, feber eller synnerlig plåga. År 1674 hade Rågen i samma trakt många Mjölökor, och man rönte samma grufveliga följder, hvarföre undersökningar däröfver anställes. Brödet, som tilreddes af dessa ämnen, fants icke til smaken skiljaktigt från annat Bröd; man trodde sig utröna at det var skadeligast då det äts fårskt, men desvårkan röjde sig icke förrän det blifvit nyttjadt en lång tid bortåt til föda. Hos Qvinnor som gosvo di, minskades Mjölken af denna föda. Symptomerne infunno sig annars i följande ordning. En stupefaction märktes uti yttre lemmarne, hållt i Knån, med någon ringa värk, hvarpå följde svulnad utan inflammation, skinnet blef mörkt, Gangréne började i medelpuncten af angrepna stället, men utbredde sig icke fort. När det onda var i sin högd, tilstötte illa artade febrar, med yrsel och magtlöshet. Man skulle tro, at Gangrénen varit et Symptom af febens följder, eller af Scorbutisk egenskap, så framt icke stundom den kommit utan feber. Man hade ej annat medel än at uppskåra det angrepna stället och afskaffa det förderfvade köttet. Om detta underläts, blef huden torr och likfom kliftrad vid benen, kol svart o. s. v. Dock alltid utan at någon suppuration visade sig. År 1675, då Sommaren i Frankrike var våt och kall, syntes Mjölökor i stor

myckenhet och åftadkom åter stora olyckor. — Huruvida den tidens Läkare dömdt rätt om detta ondas ordfak, vågar jag icke afgöra, men en TUILLIER, som påminte sig at år 1630 i samma onda gjordt stor skada bland Allmogen i en annan Fransk Province, förfökte at gifva Mjölökor at flera slags kreatur, hvilke där af orkomo. Skade, at han ej upgaf Symptomerne därvid.

Man har märkt, at Mjölökor i synnerhet visa sig på den Råg, som fås å fändjord, då kalla och våta Vårar infalla. Man fann också vid basen af denna växt stundom et Honungs-ämne. Detta tyckes förräda något Insects bidragande; men man träffar ock sådane Honungs-droppar på Råg utan Mjölökor. För min del vore jag icke ovillig at misstänka, det Insecter torde bidraga til desse alster.

At Dragjukan torde böra tillskrivas äfven flera ordfaker än Mjölökor, menar jag kunna förmodas af följande omständighet: År 1766 och 1767, då jag författade Probste-Tabellen för Västra Hårad i Jönköpings Lån, fanns, at Dragjukan i Socknarne dödat nog folk, då likväl i denna delen af Länet, ganika få af Allmogen hafva tillfälle at njuta Råg-bröd, utan måste allmännaft nöja sig med Korn- och Hafre-bröd; och ibland Ståndspersoner, som däremot nyttja ortens Råg, spordes icke denne sjukdom.

I detta Hårad finnas fuller Åkrarne i ovanlig myckenhet fylde med ogrås, emedan Allmogen aldrig låter dem hvila, så at de annuelle arterne kunna utrotas. Ibland de, som allmännaft finnas, äro på myllan å fånkta ställen, *Stachys Palustris*, och på fänden *Brasica Campestris* och *Sinapis Arvensis*, men *Raphanus Raphanistrum* mycket fållsynt. Jag har ledt denna listnämnde allmännaft i Cronobergs Lån och Allbo Hårad.

S. ÖDMAN.

Utdrag af Bref til Prof. BERGIUS, från Doctor O. SVARTZ, (a) dat. London den 31 Januarii 1787.

Under mit vistande i Columbi Verldsdel, hade jag den åran at skriva til Herr Professorn, första gången 1784 i Maji månad, och sednare i April förledit år, då jag tillika öfversände några Ört-packor (Hvaribland en för Herr Professorn) öfver Norra America, men hvilken jag sedan aldrig hört af, men har all anledning at tro, at alt förångits under Höst-stormarne. Hvad det för-ra Brevet angår, har det förmodeligen haft samma öde, hållt mina Slågtingar, inom

X 4

hvil-

(a) Se om honom B. 6. p. 212, 238.

hvilkas Bref det var inneslutit, har icke in-
händigat något af nämde dato, och desutom
altför få under hela bortovaron.

Efter en hel hop svårigheter och tillfäl-
len är jag lyckeligen återkommen, men må-
ste tillstå mera rik på observationer och be-
skrifningar, än på Specimina af Naturalier.
Hvad de fednare angå, må Herr Professorn
vara såker at Gynnare och Vänner kunna ic-
ke förgåtas. Det är nu som jag dageligen
är sysselsatt at comparera mina Samlingar med
dylika i Sir JOSEPH BANKS Museum. De å-
ro tillförene arrangerade. Jag är icke rädd
at säga mig åga et antal af snart 400 okän-
de Växter, bland hvilka finnas flere vackra
nya Genera. Uptäckte på ställen, som tillfö-
rene blifvit besökte och granskade af Sir H.
SLOANE och Dr BROWNE, smickrar jag mig
med det goda omdöme at ha varit sitig.
Kanske ock et beständigt kringsträfvande un-
der Æquinoctial Solens brån-hetta torde litet
öka meriten. Det är såkert någon skilnad
mellan en Lapplands-resa och en Vestindisk
färd. Men at man äfven kan finna et Lapp-
lands Climat mellan Tropiquerne, må inhäm-
tas af följande tour, som jag tar mig den
friheten at anföra, i det hopp at göra mitt
Bref något mera interessant. Det är en kort
tekning at en förnyad färd til Spitsen af The
Blue Mountains i Jamaica, en bergsrygg,
hvars

hvars högd har förmodeligen företrädet för alla andra i Vestindien.

Det var den Östra Piken jag besökte i Februarii månad (hvarom jag lämnade min Vän D:r DAHL underrättelse; kanske han äfven meddelat dets innehåll.) Den Västra är från den förra anfenligen afsläp, och det var til denne jag anstälde min sednare klått-ring den 15 Maji, och fullbordade den d. 18 följande. Förra gången var jag aldeles ensam, utom Negrerne; men den sista åtföljdes jag af tvänne Vänner, en Herr FRASER, snäll Ingenieur, som fordom spatserat igenom Cherokeeernes Land i Norra America, Virginien, N. & S. Carolina & Florida, och D:r MAERTER, Kejserlig Botanicus från Wien. Försedde med et antal Negrer och år-forderlig Provision, och nödige Instrumenter at rödja en väg, som från Skapelse-tiden har varit otrampad, utfatte vi från en egendom, nedanföre belågen, ungefär 12 Engelska mil från Piken. Styrkte uti det hoppet, at vinna denna högd, nästan så lätt som jag tilförene gjordt til den Östra Piken på något mera än 40 timmar, trodde vi at icke möta de svårigheter, som gjorde sedermera en lång utdrägt af tiden.

Det var vid middagstiden då vi lämnade Egendomen, och började genast at upstiga tåmmeligen brandt; Thermometren var vid 76 graders högd (Farenh.) och Luften

ganska klar; på de öppna, torraste och tvärbrante ställena förekom genast en tåck Växt, et nytt Spec. af FORSTERS *Dichondra* eller SOLANDERS *Steripha*, en slågting af *Evolvuli* Genus. Så Inart vi intogo Skogen, igenkändes *Swietenia Mahagoni*, et högt och prydeligt Tråd, som liknar någorlunda Askén. Det är en förmånlig sak, at ha flere sådana på et boställe i Västindien, hållt värdet af et enda, stiger ej fällan til 2 — 400 P. St. (12 — 18 — 24000 Dal. Kop:mt.) *Achras Sapota*, et annat gagneligt Tråd. — *Prunus Occidentalis* (som ger materialerne för L'eau de Noyeaux, den bekante Martinique Liqueuren.) och *Melastoma procera* och *Tamonea* (Aubl.) nye Species, förekommo genast. Skogen var tät-vuxen och Tråden hopfnårgde af *Convolvuli*, *Celosia Paniculata*, *Cassia Viminea*, och *Fevillea Cordifol.* &c. — Vi hade icke hunnit mera än 4--5 mil på första dagen, då vi nödgades at söka oss et tjenligt ställe at passera natten. Af afbrutne grenar, stora blad af Musa, och de anseflige Ormbunke-tråden tilreddes et skjul emot den ömnoga daggen. Eldar gjordes i granskäpet, vid hvars sidor Negrerne tilbragte natten, som var nog kylig, men långt ifrån lika med den följande. Thermometren nedföll icke mera än til 60, til följande morgonen. Lyckligt vis var natten rågnfri, och man plågades icke af Mosquiter, denna Faunas

nas öhyra, som intet ställe sluppit ånda från Nord Cap til Terra del Fuego. De hafva icke heller gifvit mig svulna extremiteter i Låg-landet. Vid annalkande dagsljus fortfattes å nyo promenaden, som bar beståndigt upføre, och alt mera man upsteg i högden, ökades åfven svårigheterna. Här möttes nu en ny *Clebra*, et ansenligt Tråd, många okände Species af *Psychotria*, en *Melastoma: Fuchsia multiflora*, en *Arbuscula scandens*, hvars brutne quistar parfumera hela granskapet med den starkaste Odor *stercoreus*. Samma egenskap har *Psychotria foetens*, en ny frände af dess Genus. Flere slag af *Besleria*, *Piper*; *Urtica*, *Lisianthus*, förekommo i vågen. Bergsålarne som utgöra denna stora Bergsrygg, hvilka slutta åt Södra och Norra sidorne af Öen, communicera med hvarandra genom smårre och ganska smala Bergsryggar, där å ömse sidor åro bottenlösa afgrunder. Det var åfven flere sådana vi måste passera, sedan vi lämnat den jämnare vågen. De åro allestädes öfverväxte med Tråd af *Clusia flava*, hvars mångkrokige stammar och tätvuxne grenar man måste genomtrånga, ty det sker icke utan möda. Här och där hade man utsig af Öen på ömse sidor af Bergsryggen, en syn som år förträffelig och obeskrifveligen vacker. Ej fållan insveptes man i molnen, som ströko öfver dessa åsar som en tjock rök, och kåndes då Lusten märkeligen kall.

Ther-

Thermometren steg icke öfver 56 grader, och föll ofta lägre då molnen nedkommo. Här träffades nya slag af *Myrtus* och *Andromeda*, *Satureja viminea* m. fl. och jag hade tillfälle at completerera det 4 — 5:te Species af et nytt Genus i Gynandrien, som jag under förra resor bestämt, och et Species af *Malaxis* et annat slägte af samma Classen, upkalladt af D. SOLANDER i Södersjön. *Sciodaphyllum* af Browne befans et slag af *Aralia*. Tråden voro ofta bördige af *Tillandsia*, i synnerhet *utriculata* och *ferrata*, som gäfvos oss en myckenhet godt vatten innom dess rotblad, hvaraf annars var ingen tillgång på desse öde klippor. Detta blandat med Gin (Enebårs-Brånvin) var synnerligen behagligt, och det stundeliga ombytet af Climatet, gjorde at man förnyade blandningen ofta. Utom de förenämde Parasiter, sågos många täcka främlingar af *Epidendra*, en afföda endast af Indierne. Det år däraf jag har lärdt mig känna hela 40 slag, ofsedde både af Pater PLUMIER och LINNÉ. Det var redan på eftermiddagen, då vi började nedstiga i en djup dæld af mera än 3 mils bredd, från hvilken man sedermera borde upstiga mot Piken. Men som vågen var otroligen brant och ganska slipprig af den beständiga fuktigheten, var detta icke öfvermåttan lätt. — I botnen af dällden träffades en liten Källa, som är uprinnelsen til en anseelig Flod många

ga milen nedanföre. Den öfverskyggades af et nytt slag *Boehmia* (Jaqv.) och juft vid språnget fants et nytt *Piper* af endast en tums längd, och en annan Växt som vil öka Genera i Tetrandrien. Vi lämnade snart dalen och begynte stiga upföre, men aftonen öfvertog oss, at icke hinna, utan ännu på långt afstånd ifrån målet. Et annat lågerställe måste uprättas, men mycket mera o-beqvåmare än den förledne natten. Eld kunde icke erhållas, för våtan som hade genomträngt alt. Kölden var nu mera märkelig, hållt Thermometren föll nedom 50 til 43, och molnen insvepte oss i en kall mist. Natten var mörk, Vindarne hvifslade omkring oss och åskan rullade nedanföre öfver Låglandet, ej olikt en aflåge Canonade, och mot morgon, som med lömlöshet och längtan afväntades, måste vi tåla några lindriga rågnkurar. Boutelien stod oss bi, utom hvilken hvarken vi eller Negrer kommit onåpste från refan. Knappt ljusnade det förrån vi klättrade den öfrige vägen mot Piken, men nästan med kälade händer och fötter. Tråden som bestodo af nya *Melaströmæ*, *Vaccinium*, *Prinos*, *Myrica*, &c. betäcktes af *Måssor*, nedhängande af deras stammar och grenar, ej olikt *Lichen barbatus* i Norden. Ormbunkar af mångfaldige slag, innåftlade med Måssorne på Tråden, ökade antalet af *Flora Indiæ Occidentalis*. Omåder efter tre tim-

timmars arbete, vunno vi högden *ut nihil plus ultra*. Små-skog följde oss til sjelfva toppen, och här skulle vi fått se hela Landet och Oceanen under oss, om ej de tjocka molnen hade afhåndt oss det nöjet. Thermometren var här icke högre än 45, och man har all anledning at tro at den faller ännu lägre under kallare årstider, som jag *tilförene drfarit*. Utan St. Peters önskan på Thabor, skyndade vi oss på återvägen, hvar af större delen afgjordes til afton, då vi up-togo förra nattens stambäll, och följande dagen nedkommo vi til den varmare Luftkretsen.

Efter retouren hafva vi Geometricke af-mått högden af Piken och befinnes den vara nästan $1\frac{1}{2}$ mil lodrätt öfver ytan af Oceanen, och följakteligen den anseeligaste under Vest-indiske Latituderne och en bland de märkeligare i Univerfen.

Sådan var vår, och min andra Bergsfärd. Den har borttagit en allmän inbildning på stället, at denna högd är otillgängelig. — Berättelsen är kort och värdelig, och har jag ändå varit för vidlyftig, hoppas jag vinna Herr Professorns förlåtelse. - -

Medical Transactions published by The College of Physicians in London. Vol. 3. 2 Tab. Lond. 1785. 482 p. 8:0.

För Angina Pectoris har D:r WALL m. fl. funnit, at af 12 a 13 endast en kunnat hjelpas genom Antimonialia och Foetida Gummi. Vid Obductioner synes intet tecken til Inflammation, och böra således hvarken V. Section, eller afförande, utan endast Cardiacca tillitas; ibland har man funnit Ossificationer i Valvulæ Cordis. D:r HAYGARDT fann en gång en varfämling i Mediastinum — emot hårdnackad *Obstruëtio Alvi* har D:r J. SPENCE med nytta brukt at hålla iskalt vatten på Magen och de nedre delarne. — Emot *Vattusot* af alla arter berömmes af flere Digitalis Purpurea (Se vidare om hennes kraft och huru den bör nyttjas Vol. 6. p. 358.)

(Gött. anz. 1787. N:o 72.)

K. Vet. Acad. Nya Handl. Tom. VIII. 1:sta Quartalet.

P. 3. *Om Stålets natur och dess närmaste grund-dmnen; af Herr DE MORVEAU.*

Af A:rs til Acad. i Dijon ingifne flere Rön, sluter han at Stålet är et medel-tillstånd emellan Smidt Järn och Tackjärn. A. under-

derföker vidare ordfaken därtill och har funnit med flere Chemici, at Stålet får vid tilredningen vid pafs en procent tilökning i sin tyngd; när Tackjärn, Stål och Stångjärn i lindrig varme uplöfas i Acidum Vitrioli tenue, så blifver af Stångjärnet föga, af Stålet mera, men af Tackjärnet ännu mera svart pulver qvare ouplöst; detta är *Blyerts*; hvaruti således ordfaken igenfinnes. A:r påstår därför, at Stål ej annat är än Järn, som väl kommer nära intil smidigt Järn, men som antagit en märkelig del *Blyerts* och at det har mera mephitiskt Svafvel än smidigt Järn, och skiljes från grått Tackjärn däri, at det har ännu mera af det mephitiska Svaflet, hvaremot hvitt Tackjärn är ännu olikare, såsom det innehåller jordaktiga ometalliserade ämnen.

P. 36. *Tillägging vid föregående Afhandling, af P. J. HJELM.*

A. styrker Herr MORVEAUS tanke om Blyertsens kraft at förvandla smidigt Järn til Stål, genom en af honom 1779 utarbetad Afhandling i samma ämne, ingifven til Kgl. Bergs-Collegium och Järn-Contoiret.

P. 41. *Et Opererat och insnårt Tarm-Bråk, hvilket efter 14 veckor lyckeligen läktes, oaktadt excrementerne ymnigt och länge flöto genom såret, af OLOF AF ACREL.*

Bråket var upkommit af en flöt. Ope-
re-

rerades d. 2 Sept. 1786 innom en fjerndels timme. På 13:de dygnet började excrementerne visa sig, kommande nedifrån Buk-caviteten och fants medio Octobris flyta utur en öpning på Saccus Coeci. Då beslöts at afhålla den sjuke från at nedsvälja någon mat, utom någon läskande dryck, utan borde hvar morgon lättas et afförande Lavement, samt klockan 10 före och 6 efter middagen et födande, af Kött-foppa och Äggegula, hvarmed fortfors i 36 dygn.

Den sjuke mattades väl och afmagrades, men excrementer uphörde at flyta genom fåret; i dess ställe började Gallan synas oblandad, som äfven hindrade läkningen och gafs därföre någon tunn föda genom munnen. Genom lindrig tryckning och kanternes rörande med Caust. Lunare, förmåddes sluteligen Annulus at läkas.

P. 58. *Tolf Nya slag af Urticæ Slägte från Vestindien, upptäckte och beskrefne af OLOF SVARTS, M. D.*

Desse äro *Urtica laxa*, — *U. betulæ folia*, — *U. rufa*, — *U. rugosa*, — *U. repens*, — *U. stolonifera*, — *U. nummularifolia*, — *U. depressa*, — *U. herniarioides*, — *U. ferrulata*, — *U. microphylla*, — *U. trianthemoides*, — sluteligen förekomma rättelser i hans för 1785 p. 28 i Handlingarne införde

de Beskrifningar öfver flere af detta Genus.

P. 73. *Beskrifning öfver en Skogs-Sjö, hvars hela botten är beväxt med rötter af Furu;*
af LARS CHR. HAGGREN.

Denna Sjö är belägen i Nerike och Hammars Socken vid Capellans-Bostället Vesterby. Det är troligt at jordytan fänkt sig och at Tråden afrutnat.

P. 75. *Försök at tilvärka blått Säckerpapper,* af NILS B. MORIAN.

Ämnet tages af grofva Linneklutar; betningen göres til $1\frac{1}{2}$ skålp. tort tyg af 24 lod Spanskgröna, 3 skålp. Alun, 50 a 55 kannor vatten, som kokas up, slås på tyget och röres en fjerndels timme, ligger på et och annat dygn, under omrörning hvar 4:de timme, sedan uptages det at vatnet afrinner och lägges i et Kar, hvarest påslås Decoët af 6 skålp. brun Bresilia, som väl röres en half timme. Handteras sedan såsom vanligen med Papper; våta färgen bör synas en half gång mörkare än sedan det torkat.

*Utdrag af Embets-Relation från Nerikes
Höfdingedöme, af Prov. Med. D:r J.
LYMAN för år 1786.*

I början af året grasserade Måfsling nästan allmänt i hela Lånet. Genom tidig underrättelse til Herr Pastores, om Medicinering och Regime, var den ej dödade, och lämnade hos ganska få några svårigheter efter sig; ehuru smittan var så allmän, at 70 års personer däraf dödde. I synnerhet i Norra Bergslag angrep den gammalt folk.

Koppor visade sig nog hela året igenom; i Junii och Julii, samt något in i Augusti månader, dödade och förskämde de många barn, men Allmogen råkade för en förmån at slippa föda en eller annan uti hushållet, efter utfligten var så bedröflig på Åkerfälten. Därföre förfrågade sig ganska få.

Ympning vilja de föga veta utaf, undantagande några få Ståndspersoner. Baron DIMSDALS nyare method visade sin härliga vårkan, i synnerhet ympning med qvickt Vahr samt Mercurial-Laxativ. Stort hinder för ympningen, har varit det misstag, at man ansedt några blemmor kring ympstället för veritabla Koppor, och ej gjordt flera försöcker sedan: därest hafva naturliga kommit, och dels dödat, dels förskämdt många samt förskräckt omkring boende.

Vid slutet af Sommaren och början af Høsten hafva flere år å rad Diarrhoer och Dysenterier infunnit sig i de flåsta Församlingar, men sedan Prästerskapet genom föreskrifter blifvit underrättade, at copieust gifva de sjuka Cremor Tartari i Hafresoppa til 1 a 2 uns innom 6 timmar, så hafva de altid i första början afstannat. Tabell-vårket skall intyga, at på flere år här i Lånet ganska få dödt af Dysenterie.

Detta simpla medel är oftast til hands, samt söga kostsam för Allmogen.

Förledne Våras och äfven i Høstas visade sig en Bilieus Feber, oftast blandad med Pleuresie, ibland med Peripnevmonie; i båge nämde händelser var ej åderlätning nyttig, men desto större gagn gjorde Emetica, dock med försigtighet gifna, hvartil ofta, med mycken fördel Rad. Arnica Mont. nyttjades. Denna växer på flere ställen i Lånet allmänt, och har jag därpå, under mina resor i Församlingarne, ansefligen samlat, samt lärdt Apothekarne at känna den.

I November och December visade sig som tidast svåra Halsflussar. Då desse voro af värre slag och ville hindra all svålgning samt andedräkten, gjorde penslande med Honing och Mercurius Dulcis, via liquida ppt., utmärkt nytta, samt då lärnad märktes, med tillfats af Borax. Vid svårare tillfällen måste dock åderlätning samt Vesicantia i negden
 til

til inflammerade ftället appliceras. Deg af Gåft och Rågmjöl förflög endast i de lindrigare.

Med Veneriska sjukdomar har förledit år varit rätt drågligt, allenast til et antal af 20 på hela året, då det annars i flera år stigit til mellan 80 och 100. Det är förskräckligt svårt at hjelpa dem i Landsorterne: Allmogen har hvarken håg eller tilfålle at med accuratesse nyttja föreskrefne medlen, jag vil icke ens nämna diéten. Och vid Lazarettet bestås in alles endast fyra Sångar, som ändå måst altid åro uptagne af andra uslingar, så at ganska få Veneriska kunna komma in. Detta antal af Sjuk-fångar är altför otillräckligt i et Lån, där Folknummerna går öfver 80,000 personer.

Det är elände at se få många uslingar ohulpne, i brist af skötsele och Läkemedel, då man annars vil hafva all möda öspard til deras räddande.

Dito af Prov. Medicus i Kymenegårds Lån, Assessoren D:r EKMARK.

Ehuru hungersnöden detta år varit ganska stor och svår, hafva dock Farsoter varit ganska lindriga och ingen betydlig. Den som i början af året yppades i Ithis Församling, var den svåraste som detta året up-

kommit. Närlagde förteckning från Pastor visar, at allenast 92 personer varit sjuka, bland hvilka 8 dödt.

I Augusti månad blef mig tillkänna gifvit, at i Svånskby By i Pyttis Socken Röd-fot vilade sig, med uttryckelig berättelse af den som därom skref, at de Barn och Personer, som däraf blifvit angrepne, ingalunda lidit hungersnöd. Sedan något Medicamenter då genast blifvit ditfånne, samt efter par veckor något mera på Ikedd Requisition därom, hördes icke mera här af, och vet jag ännu icke, om denne sjukdom spridde sig längre än til denna ena Byn.

Mot slutet af året upkom i Linkoski By i Lappträsk Församling, samma Feber med tecken til röta, som i början af året visade sig i Ithis. Medicamenter med beskrifning på sättet til deras nyttjande, vederbörlig diét m. m. affändes genast, och i början af innevarande år blef genom Pastor Hr. Lector ALOPÆUS i Borgo något mera Medicamenter requirerade, som berättade, at folket var ganska trögt at bruka, men at alla som i tid vederbörligen nyttjade Läkemedlen, snart blefvo friska.

At Veneriska smittan icke är i aftagande, åtminstone här i Lånet, behagade Herr Archiatern och Kongl. Collegium Medicum finna af förteckningen på dem, som emot denne sjukdom fått fria Medicamenter. Svårig-

righeten vid deras Cur är ganska stor, i anseende til brist på alla nödvändigheter för dessa sjuklingar, utom Medicamenter. Jag har varit glad i hoppet, at en gång kunna här, få vål som annorstådes, få et Cur-Hus; men ännu har detta hoppet slagit mig felt.

På Barnmorskor är här värdelig brist, få vida i hela Lånet icke äro flere än två Examinerade och Edsvurne, bland hvilka den i Borgo är redan gammal och bräcklig, och har ännu ingen anmält sig at här blifva undervisad, som ej eller lärer ske förr än folket på Landsbygden kunna förenas om en Barnmorskas antagande och lönande, som ännu ej skedt.

Dito af Provincial-Medicus i Philipstad
D:r LUNDMARK.

Denne Landsort har varit särdeles lycklig, at på et helt års tid ingen Farlot varit gångse. Rödfoten visade sig vål i Martii månad i Elfvedalen, omkring Gösta'sforis och Geyersholms Bruk, men afstodnade genast, sedan jag försedt Allmogen med Rhabarber och Ledum Palustre til Decoct.

Af Venerisk sjukdom har icke mer än en enda varit angripen i Bergslagsorten, och lärer denne person, efter berättelse, fördt smittan med sig från Stockholm, där hon tjent et halft år. I Nyfund har denna sjuk-

dom varit dråglig förledit år; men skall nu å nyo börja visa sig, så at jag får nödfakas göra en resa dit, när våderleken blir något blidare. Vore det möjligt at där få något Socken-Lazarett, så kunde sjukdomen utrotas, men desförinnan år det vål omöjligt. Så länge de sjuke få fritt umgås med de friske, utbreder smittan sig mer och mer, och det blir aldrig slut på detta elände. De så kallade kloke bruka mot denne sjukdom Merc. præcip. ruber, och nyligen har en Piga vid Storforfs Bruk fatt lifvet til genom detta farliga medel.

En Ophthalmia humida har varit allmän öfver hela Lånet. Sig sjelf lämnad blef den envis, men botades lätt i början med en blandning af Aqva Vegeto Mineralis, Rosarum och litet Camphert. Svarta Starren så högt avancerad, at den sjuke knappast kunde vägleda sig, har jag en gång botat med Laxantia Mercurialia; men hos en annan, som blef sjuk samma tid, slog det icke an. Jag kunde likväl icke finna anledning at misstänka någondera för något Veneriskt.

Med Koppymplingen går här icke fort. Allmogens fördomar däremot åro så inrotade, at jag icke kunnat öfvertala mer ån en enda därtill. Det har varit föreslagit, at på Philipstads Lazarett öppna et allmänt Koppympling-

ympnings-Hus för Bergslagen. Går det til verkställighet, så kan mer framgång väntas.

Prof med Vatnet utur en nyligen uptagen Källa vid Ratans Kongl. Sjö-Tull-Kammare uti Bygdeå Socken, anställdt af C. E. NÅZÉN i Aug. månad 1786.

I Bygdeå Socken på Holmen Ratan, hvilken måstadels är et kalt skjår, är Källans belägenhet allenast et Musquet-skott Öster ut ifrån Sjö-Tull-Kammaren, vid pass 3 alnar utanföre en Kryddtåppa och 3 a 4 alnar äfvan ifrån Sjön eller ifrån det ställe, där det nya märket til vattuminskningens utrönande på en bergshälla är uthugget. I anseende til diametren äfvan, är Källan vid pass en aln sedan stenar omkring densamma blifvit lagde. Den har sit utlopp nedåt sjön igenom et dike, och som spränget består af 3 a 4 starka ådror, kan den knapt öfas ut. Sjelfva vatnet håller sig lika friskt, ehuru några dagar efter uptagandet, och då det står i glas, fåtta sig inga pärlor ikring kanten. Herr Tullförvaltaren PIJHLSON har, för des klarhet och ovanligt friska smak skull, samt för beqvåmligheten af Källans nära belägenhet intil bostället, som godt vat-

ten där annars svårt är at tilgä, utan olägenhet för sig och sit hushåll nyttjat det samma. Det märkvärdigaste jag fann med detta vatten, var den öfverflödiga Luftfyran, som på et besynnerligt lätt kitlade smaken, utan at särdeles därjämte hyfa några Saliniska eller Mineraliska beståndsdelar, hvilket af nedanstående försök med såkra Reagentia närmare kan inhämtas, och hvarom hos Högloflige Kongl. Collegium jag härmedelst ödmjukast får åran inberätta:

- 1) Af *Tinctura Gallarum* til gtt. 12 skedde alsingen ändring; således håller det ej Järn.
- 2) Et mörkt violett præcipitat blef straxt af *Tincturæ Heliotropii* $\frac{1}{2}$ Scr., som sluteligen blef mörkblott. Tecken til mycken Luftfyra.
- 3) Crystallerne af *Alkali Volatile Aëratum* föllo olöslige til botten.
4. 5) Samma hände ock med *Alkali fixum Minerale* och *Mercurius sublimatus corrosivus albus*.
- 6) I början voro väl crystallerne af *Saccharum Saturni* olöslige och höllo sig på ytan; men vid nedfallandet tycktes et litet sediment visa sig; utan at ge särdeles anledning til *Acidum Vitrioli*, *Acidum Salis* och *Sal Sodæ*.

- 7) *Acidi Sacchari* crystaller blefvo oändrade och utan fällning, som visar at ingen Kalk ingredierar.
- 8) *Vitriolum Cupri*, sedan den något fädt stå, löstes väl up med dels vanliga blå färg.
- 9) Gtt. 6 af *Hydrargyrus Nitratus* gjorde en obetydelig congrumeration.
- 10) Med *Vitriolum Ferri*, ehuru den fick stå, blef ingen synnerlig gul förändring.
- 11) Likaledes skedde ingen ändring af *Alkali Phlogisticatum*, ehuru den slogs til I Scr. uti vatnet, således finnes intet spår på Järn.
- 12) Af *Argentum Nitratum* blefvo striæ opalinæ, som sedimenterade et pärlfärgat præcipitat. Om icke Acidum Salis håftar vid Vatnet enligt detta resultat, torde Magnesia få skulden, hålft Källan ej ligger så mycket högt eller långt ifrån Hafs-vattubrynet.

---

*Embetsberättelse för 1786 af B. Björn-
LUND, Assessor och Prov. Medicus i
Björneborgs Län.*

- - - Vid besigtningen af et hit til Staden
håmtadt dödt Barn, som förmentes af Mo-
dren vara mördad, funnos Ossa Bregmatis
rem-

remnade i 4 delar, som voro från hvarandra skilde, jämte andra tecken af våldsam handtering. At detta Barn efter födelsen haft lif och respirerat, updagades äfven. Modren skall därpå bekämt lin gårning.

En Man af ofunda våtskor och sjuklig kropps beskaffenhet, åkom, jämte en Flusfeber af förkylning, en hård svulnad å högra kindbenet, som sträckte sig under kåften på samma sida, hvarjämte Parotis i samma svulnad var intagen och var lika såsom denna, af stenhård beskaffenhet. Denna svulnad öfvergick til mognad på et ställe under hakan, efter hvars öppning sinuosa får under skinet straxt infunno sig, som sträckte sig vidt omkring på bägge sidor om halsen, efter hvars öppning och medelst compression fortgången häraf hindrades, såsom ock et därpå upkommit sinuost får, gående ned å Sternum. Dessa får hafva länge fortfarit, äfven fördelningen af Parotid. och kåstens svulnad först efter lång tid vunnits, och hvarvid flere medel så utvårtes som invårtes måst användas, neml. Conium, China, mjukande Salfvor och Plåster för svulnaden och ånteligen Mercurial-cur invårtes och utvårtes därför, samt renfäande och helande medel för såren. Denne öfvervann dock ånteligen allsammans, ehuru han en tid hade styfhet i halsen och ej kunde vrida omkring hufvudet.

Uti Maji månad ympades Koppor hos 7 ft., et Herrskaps-Barn och en Barnflicka af 10 år i Huset, 8 tillsammans. Utaf Barren voro 5 Döttrar och 2:ne Söner. Af de förra voro en af 16, den andra 14, den tredje 9, den fjerde 4 och et halft, den femte 2 och et halft år, och Sönerne den äldsta 8 och den yngsta 1 år och 2 månader. Den af 14 år hade ej ännu fådt menstruation, dock hade den krämpor som plåga åtfölja molimina. Dottren af 2 och et halft år var, efter hafd Måfsling året förut, mycket krafslig och sjuklig, trenne månader förut haft Gulsot, hade jämt löst lif och Diarrhoe, samt Maskar, som äfven afgingo et par stycken under berednings-curen, före ympningen. Det yngsta Barnet hade ej ännu fådt början til tänder, medelst någon tands framkomst, samt hvilket tils 3:ne veckor före ympningen didt en med nog rötfrår och skörbjugg befvårad Amma. I anledning här af voro tvånne åtminstone ej goda koppämnen, men hvilka dock för fruktan at smitta ändå kunde åkomma af naturlige Koppor, som här och där omkringgingo eller ympade, kommo således at följa med. Hos en och annan af de andra hade äfven försports Maskar, som dock ej, oaktadt brukade Anthelmintica, afgådt. Det yngsta Barnet hade något tandarbete, dock framkommo ej under Kopporne någon taed.

Barn-

Barnflickan hade skabb och utslag på kroppen. Efter beredning förut, dels med Tjåruvatten på några veckor, efter Föräldrarnes anstalt, dels altererande, blodrenande och laxerande Medicamenter uti några omgångar, ympades de trenne yngsta, efter en liten updragen blåsa med Spanisk Fluga å armen, och de andra, efter incision därå, samt Barnflickan emellan tummen och pekfingeret med en nål och genomdragen tråd, af Koppulver pudrad, genom det transparente skinnnet. Efter Vesicatorium tvättades stället några gånger med kallt vatten, då ingen inflammation eller lärens särdeles utvidgande förmärktes. Hos några blödde incision vid smittans fortgång, som dock hade ingen olägenhet i följe med sig. Hos Barnflickan var ej tumgrenen svullen, dock åkom Febern i rättan tid. Dottren af 14 år hade 110 stora och skilde Koppor på den ympade armen och 40 å kroppen; det yngsta Barnet 120 Koppor och de andra emellan 20 och 40. Det sjukliga och svaga Barnet hade starka Convulsioner vid Koppornes utbrott. Det yngsta Barnet blef ej smittadt första gången, hvarföre det efter 8 dagar måste omympas, då smittan vidhåftade. Alla dessa gingo väl igenom ympningen, och har det sjukliga Barnet härigenom återvunnit sin hälsa, samt har nu godt hull och utseende.

Uti början af Junii månad ympade, efter incision å armen, en Son af 4 år, hos et Herrskap, hvilken blifvit född sedan jag för någre år sedan ympade hos 8 stycken af Familjen, Kopporne, neml. 5 å armen och trenne emellan tummen och pekfingeret, hvilka alla vål igenomgingo Kopporne. Hos denne, en mycket frisk Gåsse af rödlätt hy och fast hull, hade Koppfsmittan, med Febern, åtskilliga oordentliga rörelser. På 5:te dagen kände han värk i ena axlen och ömhet under bågge armarne, med snar och stark därpå åkommen Feber, som i 2 dagar varade, hvarest en Koppa å armen visste sig. Febern afstodnade härmed, men infann sig åter efter trenne dagar uppå et halft dygn, med utslag af trenne qviflor, hvarpå, efter all Febers uphörande på et dygn, ny Feber med stark frost, som varade en half timma, samt kyla därpå i 2 timmar, med påföljande hetta uti några timmar, jämte små Convulsioner och ref i magen, några qviflor liknande Koppor utkommo, och så efter et dygn några qviflor åter. Det feberaktiga varade ännu i 3 dagar, qviflorne som något högdt sig, torkade och han blef bra. Ömheden under armen, som varit borta allifrån den först åkomne Febern, infann sig vid den sista åter. Expellentia af Flor. Sulphuris, Moschus, China, Campher, blefvo hela tiden nyttjade, jämte Vin-vassla då och då,

då, at underhjelpa och befordra utslaget. Hos denne, frisk af naturen och som aldrig haft utslag, lærer så Koppor varit tilårnade, och hvarföre beredning före ympningen torde varit mindre nödig, dock nyttjades den med Laxativs och Pulv. Alterant. tagande uti 4 omgångar.

Den 16 reste til besigtning af en död funnen Karl på marken, 3 mil härifrån, hos hvilken dock ej fants tecken at han igenom våldsam åtgärd omkommit, och hvartil ej skålig misstänka var.

Den 21 företogs resa til Kojonperå By i Loimioki Socken, 10 mil härifrån, för underfökning om Venerisk sjuka, hvarföre en ifrån samma By sig misstänkande, som också befants, hade til Lazarettet afgådt. Efter samma Bys och nåstgränslande Byars invånares besigtning, upptäcktes 5 i Kojonperå By med samma smitta, hvaraf tvänne singo anvisning til Lazarettet, och trenne nyttjade å egen bekostnad Curen hemma. Uti Björneborgs Stad hade några denne tiden Rödfot och andra bilieuft durklopp med ref beledsagat, åfven såsom någre ref och knipningar med åckel, utan durklopp, hvarföre Emetica, Rhabarbarina och fyrliga Laxativer til afföring, jämte Syra, gjorde god tjenst. Bom eller Lin-olja med Åtticka blandade, bruktes för några fattiga, och dårjämte en eller annan gång Rhabarber, åfven ej utan värkan.

Den.

Denne sjuka varade tils et stycke på Som-
maren. En Fru som plågats med tandvärk
igenom förkylning åkommen, altsedan Jul-
tiden, fick måttadels hjelp af omslag med
kalt vatten öfver kåften, dock öfvervans den-
na aldeles igenom Iglar af mig applicerade
å tandköttet emot Höften.

Tils Kasmarks By i Ulfsby Socken, 7
sjuddingsväg härifrån, anträdde jag resa för
egen räkning, til biträde under en Gallar-
tig och Rötaktig Feber, hvaraf flere i sam-
ma By lägo sjuke, då, efter inhämtad sjuk-
domens beskaffenhet, råd härföre jämte Me-
dicamenter meddeltes, tillika med föreskrift
om sjukdomens sköttsel, enligt hvilken, Com-
ministern i Socknen, låfvade gå de sjuke til-
handa. Denne sjukdom hade hos somlige
et gallartigt durklopp med sig i följe, samt
gick hos en del ut på tiden, innan förbätt-
ring blef. Curen anställdes med Evacuantia
af Kråk- och Laxer-medel, Cremor Tartari
och dylika, som dels evacuerade, dels cor-
rigerade den gall- och rötaktiga skärpan. Då
Bår-frukter vankades, tillåtos de sjuka at för-
friska sig häraf. Någre hade dödt i denne
sjuka. Rödsot förekom å några ställen, hvar-
före råd gafs. Uti Wessölax Socken 12 mil
härifrån, skola åtskillige af Allmogen ock må-
ttadels snart blifvit botade med Decoctum
Ledi uti Rödsot, som här och där på orten
förekommit, efter en Ståndspersons härifrån

VIII. B. N:o 23.   Z   be-

berättelse. Til Kojonperå By i Loimioki Socken, begaf jag mig efter Högvallofne Landshöfdinge-Embetets Ordres, för nyligen yppad smitta af Venerisk sjuka hos et par personer, hvaraf befarades at flere kunde varit därpå angripne. Vid undersökning här-om, befants hos et Torpare-folk, något af- lägse ifrån Byn boende, nyligen förvärfvad smitta med Gonorrhoe hos tvänne personer, samt hos tvänne andra äldre Venerisk smitta, som då börjat at utbryta, men hos hvilka ej tecken därtill förut blifvit anmärkte, och hvilka, såfom fattige, undfingo Medicamen- ter å Medicinal-fondens räkning. Hos de andra i Byn vid samma tillfälle besigtigade, funnos ej tecken til smitta, och hvarom se- dan ingen misstanka förspordts. Trenne med Venerisk sjuka förra gången befundne, som undfäkt Mixtur. Mercurial. tillika med Ungv. Mercurial til bruk hemma, märktes nu botade, af hvilka tvänne hade Chancreusa äkommor å Penis, och en, äldre Venerisk smitta. Den ene af desse, med Chancre behäftad, en Karl af stark complexion, ha- de öfverdådigt umgåts med Mixturen, af hvilken, i ställe för tvänne skedblad morgon och afton, efter beskrifning, med drickning därpå af Mjölck och Vatten sammanblandade, han tagit 8 skedblad i sänder trenne gånger om dagen, och således förtårt fyrdubbel fats, utan annan påfölgd, än en lindrig Diarrhoe
och

och något knipningar därefter. Första veckan togs Mixturen ordenteligen och i mindre doser än två skedblad i sänder; men såsom han tänkte sig snarare bli frisk igenom den gifne fatlens, af 8 kvarter af Mixturens, skyndefammare upbrukande, föll han på det oförvågna rådet, at hålla sig således skadelös för drögsålet med Curen.

Uti denne Stad besigtigades et Barn, som Modren, en Piga, lagdt å lönn öppet i skogen, med en klut omlindat, hvaraf det af rågn och solskin på 14 dagar i skogen desto snarare undfådt röta, at maskar kröpo däri. At Barnet haft lif efter födelsen, up-täcktes.

Hos en som blef slagen för det ena ögat med handen i vredes mod, af en annan, hvaraf ögat hårdt tillsvulnade, förgick väl svulnaden igenom Aquæ Saturninæ, jämte et och annat medels bruk tillika, och då ögat måst återfick sin förra klarhet, dock var ännu värk och huggningar däri, hvartöre Tinctura Thebaica, indrupen et par droppar i ögat, gjorde god tjänst, dock förmärktes ännu mera ögats lifande och at spasmer förtogos, igenom smörjning å ögonläcket med en fjäder några gånger om dagen af Tinctura Thebaica, och hvartöre dageligen härmed förtfors til slut, då efter 8 dagar ögat blef friskt åter. För 3:ne år sedan hade samma öga blifvit slött igenom hans fallande

utur Vagnen, hvarefter det varit något svagare än det andra samt ögonlåcket något styft, dock ej ögat rött eller värkande sedan, och nu kommit i så godt stånd som förut.

Den 6 Nov. kallades jag til en Dräng på Landet, som af våda råkat lära sig med en Tålgknif i vänstra sidan, en tum under de sista veke Refbenen, då knifven buren i västfickan, under denne Drängs brottande med en annan, hvarvid han blef kullslagen, kom at vändas emot sidan och falla hårdt därpå, samt instötas i lifvet til en och en half tum eller mera, de yttre betäckningarna inberäknade. Denne knif var bar och slipad, i anseende at han därmed årnade föråttta slagt andra dagen å en Herregård nära därvid. Knifvens direction hade gådt något på snedden nedåt ljumsken, dock in i håligheten af Abdomen, i anledning af sonderingen, hvilken knif den sårade sjelf skall utdragit. Peritoneum kom därvid ej at söndras, och således någon af de underliggande Tarmar. Symptomerne härvid voro straxt håftig andetäppa, bränningar i underlifvet och hela kroppen, Feber, som dock lade sig mer och mer och aldeles efter några dagar, igenom åderlåtning, kylande invärtes medel, samt utvärtes fördelande omslag öfver underlifvet. Sveda vid Urin-låtningen och stolgången, för hvilken sista eller bägge,

La-

Lavements ordinerades, varade uti 10 dagar, hvarefter desse kánningar förgingo, såsom ock fåret efter 14 dagar blef lákt. Dieten utgjorde tunna såppor i förstone, hvarigenom excrementer ej så kunde samlas eller ofta stölgång behöfvas. Efteråt har han en tid varit matt, ej förmådt förrätta tungt arbete, något tungt lyfta eller böja kroppen, utan kánning därefter i underlifvet och under bröstet, dock ej i någden omkring fåret, hvilket alt nu ändteligen måst förgåtts.

Til blåfedrag hos de i yrfel och raseri stadde, som gerna afrifva Vesicatorium af Plåster och Pulvis Cantharid., har jag valt Tinctura Cantharid. Ph. Sv. hvarmed stället blifvit smort flere gånger, eller hvarje timma, tills tilräckelig blåsa innom samma tid, som efter ordinairt Spanksfluge-Plåster, upkommit.

Vidlyftiga Rötflår å benen hafva hos 4 detta år blifvit botade, efter föregångit bruk af Laxativer och blodrenande Decocter, igenom invårtens Mercurial-Cur och utvårtens tjenlige medel efter omständigheterna, hvarvid Gallmej-salfva eller Plåster ibland blifvit nyttjade. Den ene af desse hade Rötflår å bägge benen, som i 16 år varat. Hos den andra intogo dessa hela knäet och et stycke på låret, som varat i 5 år; hos den tredje, ena benet rundt omkring, ånda til foten, som börjat för 4 och et halft år sedan; hos den sjerde å bägge benen, ifrån knäen til

foten, uppå 3 år. Alla dessa Ben-får, som dock ej varit Carieuse, Fistulöse eller Veneriske, hafva inom 8 a 9 veckor blifvit botade. Med blodrenande Decoçters bruk har hos tvånne fortfarits hela Curen igenom. Efter denne methode hafva åtskilliga långvariga Ben-får, måst af samma slag som de nämnde, och måst på samma tid, utan at å nyo upbryta, somlige tår flere år sedan, blifvit läkte; såsom hos en inrotade Ben-får å bågge benen, på 15 år, hos en på 10 och några på 3 a 4 år. För de måst långvarige har Fontenell efteråt under knået blifvit tillstyrkt, som dock ej blifvit iakttagit. Ibland har någon lindrig Salivations-Cur igenom Mercurialierne blifvit anstald. Hårda kanter, Svallkött, med andra oarter, hafva tillika blifvit skotte och såren efter deras beskaffenhet vårdade, jämte Diæt därunder.

---

*Mortalitets-Lista för Ön St. Barthelemi,
upfatt af Gouvernements-Medicus Hr.
SAMUEL FAHLBERG, dat. den 23 A-
pril 1787.*

Förledit år 1786 var Folk-nummern uti Staden: Hvita Personer 173, Couleurta 173.

Där.

Dáraf døde, Hvita Personer:

Af Slag	-	-	-	-	1.
Af Skórbygg	-	-	-	-	2.
Af Vattufot	-	-	-	-	1.
Af Lungfot	-	-	-	-	2.
Af Feber	-	-	-	-	1.
Barn uti spádare álder	-	-	-	-	2.

 Summa 9.

Couleurta Personer:

Af álderdom	-	-	-	-	2.
Af Tránsjúka	-	-	-	-	4.
Af Feber	-	-	-	-	1.

 Summa 7.

Pá Landet var Folk-nummern, Hvita Personer 860, Couleurta 538.

Dáraf døde, Hvita Personer:

Af álderdom	-	-	-	-	2.
Af Feber	-	-	-	-	1.

 Summa 3.

Couleurta Personer:

Af Tránsjúka	-	-	-	-	3.
Af Venerísk sjúka	-	-	-	-	2.
Förgifna med glas	-	-	-	-	3.

 Summa 8.

Detta året 1787 är uti *Staden* Folk-num-
mern, Hvita: 340, Coleurta: 410.

Däraf döde, Hvita Personer:

Af Feber	-	-	-	-	1.
Af Lungfot	-	-	-	-	1.
					Summa 2.

Coleurta Personer:

Af Lungfot	-	-	-	-	1.
Af okänd sjukdom	-	-	-	-	2.
					Summa 3.

På *Landet* är Invånarens antal, Hvita:
687, Couleurta 459.

Bland dem har dödt, Hvita:

Af Bröstsjukdom	-	-	-	-	1.
					Summa 1.

Couleurta:

Af Tränljuka	-	-	-	-	2.
					Summa 2. (a)

Gång-

(a) Man ser här af at antalet af Invånare på Öen St. Barthelemi ökat sig. 1786 voro i *Staden* 246, på *Landet* 1398, tillsammans 1744; år 1787 funnos i *Staden* 750, på *Landet* 1146, tillsammans 1896. *Handelen* har således varit uti tillväxt, emedan, ehuru 152 flere Personer inflyt-

Gångbara Sjukdomar:

Emot slutet af förledit år var en envis *Flusshosta* mycket gångbar, så på Landet som uti Staden, men aldramåst ibland de Invånare, som bebo högder och stränder, blottstälde för Ost- och Sydlig Vind; denna härörde förmodeligen af den starka och kalla blåst, stundom förenad med rågn, stundom torr, som varade måst hela September månad; uti October var väderleken tvärtom, mycket still och varm, med fuktig kyla om nätterna. Uti de 2 sista månaderna af året var Väderleken jämn och vanlig.

Magra och ålderstegna Personer plågades måst af denna sjukdom, och hade anfallen starkast om nätterne, med heta och ömhet under bröstet, hos några med liten feber-rörelse om aftnarne. Efter 8 a 14 dagar blef hostan mindre torr, de sjuke började då på at rakla up et hvitt och tunt slem, som sedan blef gulare och mera tjockt, då äfven sjukdomen uti samma mån förminskades, men krafternas uteblifvande var ganska långvarigt.

Hos yngre och feta Personer börjades sjukdomen med styfnad i nacken, svårighet at svälja och en öm känsla uti Bröstet vid

Z 5

an-

---

tat på Öen, har dock Landtfolket blifvit minskade med 252 Personer, hvaremot Stadsbærne blifvit ökade med 504 nya Medborgare.

andans indragande; de hade äfven starkare feber om aftnarne.

De som i början nyttjade tjenliga medel, blefvo härifrån Inarare befriade; åderlätning nyttjade få, ehuru nödvändigheter ofta fordrade den. Ovande vid Medicamenter, hålla de sig endast til Hus-Curer, hvilka utan tvifvel göra god värkan, när de äro rätt använde; men som ålder, Temperament och Constitution, helt och hållit förändrat en och samma sjukdom hos olika Människor, så blifva dessa medel ofta kraftlöse, om icke skadelige för en, som utöfvad önskelig värkan hos en annan.

Decoct af små färska Calebasser (*Crescentia Cujette fructu minori* LIN. Sp. Plant. p. 872) samt bladen af *Thée du pais*, (*Capraria biflora*, Sp. Plant. 875) nyttjades af de sjuke såsom daglig dryck, under den tiden hostan var torr, samt sotvatten om aftnarne, uti hvilket infunderades bladen af *Bois d'Inde* (*Lignum Campeche*: Sp. Plant. 549) och *Bois d'Huile* (en sort *Copaifera* Sp. Pl. 557.) Til Hufvudvärkens stillande nyttjades sönderkrossad Bark af *Bois de Cagnes* (hvilkens blomma jag ännu icke sedt) som innehåller en kylande och fyrlig saft, at lägga på Pannan och Tinningarne.

Sedan hostan genom dessa medel eller af Naturens egen åtgärd, innom viss tid börjat uphöra, användes *Thée af Serpentaria*; men

men Barken af Bois de Cortier (Qvasfia Amara Sp. Pl. 553) såsom Decoët til Magens i stånd fåttande; de som uti början af sjukdomen togo afförande medel, nyttjade antingen 2 a 3 kärnor af Guajac sönderstötte til pulver, eller ock en matsked af l'Huile de Karapat (Oleum Ricini Sp. Plant. 1430). Kärnorna af Meduenier och Palma Christi (Sp. Pl. 1429 — 30) våga de fållan nyttja.

Hysterisk och Spasmodisk Colique har uti början af hela detta år varit mycket gångse uti Staden; utvårtes Badningar, Lavementer och stundom Åderlåtning jämte vanliga Antispasmodica, har alltid utöfvat önskelig värkan och underkufvat det onda.

Diarrhæer och *Rödfot* har äfven på et ovanligt sätt grasserat, men aldramåst uti den delen af Staden, som är lågt situerad emellan Sjöstrand och en Saline, som börjat at upfyllas. Tenesmerne har uti den sednare varit ganska våldsamma, och de svåraste refven uti Regione Umbilicali ofta så håftiga, at de varit beledsagade med däningar och kallsvett; pulsen har under alt detta varit låg och krypande.

Venerisk smitta är mycket fållsynt, i synnerhet uti Staden; ibland Negerne på Landet kan då och då finnas någon med Venerisk skabb. De nyttja ej annat därför än Barken af Bois de ferres et Guajac (Sp. Pl. 546) til Decoët, samt smörja såren med
Ung-

Ungvent. Merc. För öfrigt under mit vistande här, har hvarken Koppor eller elaka Febrar varit synlige.

En Gåsse på Landet har jag sedt med *Gulfot*, och uti Staden en Man vid pafs 40 år, som hade *Vattusot*. Hela lifstiden igenom har han varit ålskare af Rume och dylika starka drycker; denna vålluftiga nectar ädrog honom en elak och långvarig frosta, på någon af kringliggande Öarne, sedan hitflyttad, bodde han uti en nybygd samt på et lågt och fuckygt ställe belågen Källare, där blef han äfven sjuk, och uppå någons tillstyrkan tog för starka dosis af Tartaro Antimoniali, efter hvilket han inom 4 timmar dog. Jag blef kallad när han låg uti agonien; Magen var då mycket upsvåld, Pulsen låg och darrande, Kroppen sladdrig med en kall och klibbig svett, Tungan och Läpparne voro redan svarte, som visade at döden redan gifvit honom handen, med hvilken han ock straxt däruppå fölgde.

Utvärtes åkommor:

Ganska få olyckshändelser har förekommit under min varelse här, och i allmänhet äro de mera sållsynte här på Öarne än i Europa. Folkets göromål äro merendels af den beskaffenhet, at de mindre blottställas för dylika tillfällen.

I början af förledit är under min bortovarelse, blef en Man, vid en Canons laddande om bord på et Fartyg från Gótheborg, skjuten uti sin högra hand; Laddkyffeln borttog alla fingrarne, samt sönderkrossade bågge benen uti För-armen. Förmodeligen dets egne osunda och til röta benågne våtskor, biträdde af elak skötsel, förordfakade Kallbrand uti delen inom 3 dagar, hvaraf den sjuke på fjerde dygnet, efter undfängen skada, dog.

Uti medio af samma år skadades tvänne Volontairer af et vid laddningen antåndt bergskott, den ena, som stod med slågga, blef kastad från stället och bekom af de kringspredde stenarne åtskilliga större och mindre skador i hufvud och anfigte, utom det at krutet bortbrände skinnet af bågge händerna halfvägs til armbogen. Den andra, som var sittande på stenen, lyftes med densamma up i luften och transporterad et långt stycke ifrån stället; bågge blefvo utan rörelse liggande på jorden, och åfven så uptagne, men bekommo efter en liten stund, genom tvättning med Åtticka och Rume, fansning och förmögenhet at gå, samt biträdde af andra at hjälpa sig hem. Anfigte och hufvud var på den första af svulnad, blod och krut aldeles vanskapligt, han föll straxt, förmedelst Hjernans skakning, uti stark yrsel, som varade 3 dagar; håret afrakades och såret förbants

bants efter konstens regler, Åtticka med kalt vatten nyttjades til omslag. Åderlåtande, kylande afföringar m. m. gjorde at han efter 14 dagars förlopp var frisk och skickelig til arbete.

Den andra bekom dels svårare Contusion på Scrotum och i Perineo, hvarest han var ganska svullen och blå; en myckenhet blod förlorades genom Urin-röret, som motvilligt uttrann och ännu mera när vatnet skulle låtas, til hvilket hvart ögnablik var maningar. Graderade Compresser fuktade uti kalt vatten, blandat med Åtticka och Brännvin, applicerades öfver det lidande stället, med någon tryckning på Ureteren, medelst en bindel til blodflödets hämmande. Partiernes svulnad hindrade aldeles urins afgång utom Catheterns tilhjälp; denna olägenhet förminskades ock inom 3 veckors tid, så at han kunde gå och göra smått arbete; men kan aldrig låta sit vatten utan at med fingrarne trycka under Scrotum.

En Krono-Båtsman på Kongl. Örlogs-Jagten Triton, blef skadad uti dels högra hand och arm vid en Canons laddande, under Saluten den 24 Januarii. Laddstocken borttog första och andra lederne af de två främsta fingren, samt sönderispade Muskler och kött kringom tummen. Af skottets styrka, eller förmodeligast af fallet tillbakars från Canon uti däcket, bröts äfven För-armen ur led,

led, med olecrani separation. Armen inrätades, lären förbants och sköttes efter vanligheten; men en styfnad uti armbogen blef en följd af Broskens från-löndring, som icke kunde förekommas.

Benskador och *Rötår* börja nu blifva mera allmänne bland Negrerne, än någon sin tilförene; de påstå at Jordan, som på sina ställen är Kalk-artad, på andra ställen Salt-blandad, därtill är ordfaken.

Våderlek och gångbara Sjukdomar i Stockholm, Månaderne April, Maji och Juni 1787.

April:

1. Morg. $7\frac{1}{2}$ gr. k. N.N.O. 2, klart, Bar. 25,40. Midd. $1\frac{1}{2}$ gr. kalt, N.N.V. strömoln. Bar. 25,59.
2. Morg. 5 gr. k. V. klart, Bar. 25,72. Midd. 4 gr. v. strömoln, V. B. 25,71.
3. Morg. Th. O. strömoln, Bar. 25,69. Midd. 7 gr. v. klart, V.
4. Morg. 1 gr. k. klart, Bar. 25,66. Midd. $7\frac{1}{2}$ gr. v. klart, aft. Norrskén.
5. Morg. Th. O. halfmulit, Bar. 25,61. Midd. 5 gr. v. strömoln.
6. Morg. Th. O. N. halfmulit, B. 25,63. Midd.

- Midd. $8\frac{1}{2}$ gr. v. N.N.O. strömoln, Bar. 25,71.
7. Morg. 4 gr. k. klart, Bar. 25,76. Midd. $6\frac{1}{2}$ gr. v. N.N.O. klart, Bar. 25,83, aft. Norrskén.
8. Morg. 3 gr. k. klart, Bar. 25,88. Midd. 9 gr. v. klart, Barom. 25,85, aftonen Norrskén.
9. Morg. Th. O. klart, Bar. 25,85. Midd. 10 gr. v. klart, Bar. 25,89.
10. Morg. 3 gr. v. klart, Bar. 25,91. Midd. 13 gr. v. klart, Bar. 25,94.
11. Morg. 4 gr. v. halfmulet, V. B. 25,86. Midd. 13 gr. v. strömoln, Bar. 25,88.
12. Morg. 4 gr. v. halfmulet, Bar. 25,86. Midd. 12 gr. v. S. klart, Bar. 25,77. Isen försvan på Clara-fjärden.
13. Morg. 3 gr. v. halfmulet, Bar. 25,46. Midd. $13\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, V.S.V. Bar. 25,44.
14. Morg. 5 gr. v. N.N.O. mulit, B. 25,56. Midd. 10 gr. v. strömoln, V., aftonen Norrskén.
15. Morg. 2 gr. v. måst klart, Bar. 25,56. Midd. 13 gr. v. klart, V. aft. Norrskén.
16. Morg. $6\frac{1}{2}$ gr. v. måst klart, S.V. Bar. 25,39. Midd. 13 gr. v. strömoln, S.V.3, aft. storm med rågn och snö.
17. Morg. 4 gr. k. N.N.V.3, måst klart, Bar. 25,22. Midd. 1 gr. v. strömoln, N.N.V.3, Bar. 25,31.
18. Morg.

18. Morg. 3 gr. k. klart, Bar. 25,32. Midd. 3 gr. v. strömoln, Bar. 25,25, aftonen Norrskén.
19. Morg. 3 gr. k. N.O. strömoln, Bar. 25,23. Midd. $\frac{1}{2}$ gr. v. mulit, småfnö-gade, N.N.O. Bar. 25,33, aft. Norrskén.
20. Morg. 3 grad. k. mulit, torr små-fnö, Bar. 25,28. Midd. Th. O. B. 25,39. N.N.O. aftonen Norrskén.
21. Morg. 3 gr. k. strömoln, N. Bar. 25,59. Midd. 2 gr. v. strömoln med fnö skof-tals e. m. N.
22. Morg. 1 gr. k. strömoln, Bar. 25,56. Midd. 4 gr. v. S. V. 3. Bar. 25,41, fnö-gade e. m. inpå natten.
23. Morg. 4 gr. v. mulet, V. Bar. 24,96. Midd. $4\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln med fnöskof, N. V.
24. Morg. 2 gr. k. N.N.V. strömoln, B. 25,20. Midd. $3\frac{1}{2}$ gr. v. N.N.V. 2, små-fnö e. m. Bar. 25,34.
25. Morg. 1 gr. v. klart, Bar. 25,50. Midd. $5\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln.
26. Morg. $2\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulit, O. S. O. Bar. 25,45. Midd. $6\frac{1}{2}$ gr. v. S. S. O. 2. strömoln.
27. Morg. $3\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulit, S: B. 25,29. Midd. $11\frac{1}{2}$ gr. v. S. 3, strömoln. Bar. 25,18.

28. Morg. 6 gr. v. S. mulit med rågn, Bar. 25,03. Midd. 10 gr. v. strömoln.
 29. Morg. $6\frac{1}{2}$ gr. v. S.O. Bar. 25,10, rågn-
 stänk, Midd. 10 gr. v. S.O. smått rågn.
 30. Morg. $6\frac{1}{2}$ gr. v. rågn, Bar. 25,05. Midd.
 8 gr. v. Bar. 25,03, rågnade e. m.

Maji:

1. Morg. 3 gr. v. dimma, Barom. 25,13.
 Midd. 8 gr. v. N.O. rågn til afton,
 Bar. 25,22.
 2. Morg. 3 gr. v. dimma, Barom. 25,21.
 Midd. 7 gr. v. S.O. rågn til afton. Bar.
 25,30.
 3. Morg. 5 gr. v. S.V. mulit, Bar. 25,25.
 Midd. 12 gr. v. strömoln, V.S.V. Bar.
 25,30.
 4. Morg. 9 gr. v. mulet, S. 3. B. 25,17.
 Midd. 9 gr. v. rågn mått hela dagen,
 Bar. 25,07.
 5. Morg. 6 gr. v. rågn, Bar. 25,09. Midd.
 6 gr. v. N. 3, rågn e. m. Bar. 25,17.
 6. Morg. 5 gr. v. N. duggrågn, B. 25,46.
 Midd. 6 gr. v. N. rågnskåf e. m. Bar.
 25,62.
 7. Morg. 5 gr. v. duggrågn, Bar. 25,76.
 Midd. $14\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, N.N.O.
 8. Morg. 8 gr. v. dimma, B. 25,76. Midd.
 16 gr. v. klart, Bar. 25,67.
 9. Morg. $7\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulit, Bar. 25,56.
 Midd. 17 gr. v. strömoln, S.V. B. 25,58.
 10. Morg.

10. Morg. $8\frac{1}{2}$ gr. v. klart, Ö. Bar. 25,63.
Midd. $16\frac{1}{2}$ gr. v. O. Bar. 25,64.
11. Morg. 9 gr. v. klart, Bar. 25,62. Midd.
18 gr. v. klart, O. Bar. 25,51.
12. Morg. 10 gr. v. klart, Bar. 25,61. Midd.
16 gr. v. N.O. 3, klart, Bar. 25,47.
13. Morg. 5 gr. v. N. 4, rågnade f. m. Bar.
25,39. Midd. 8 gr. v. N.N.O. 3, strö-
moln, Bar. 25,43, aftonen Norrsken.
14. Morg. 3 gr. v. N. strömoln, B. 25,47.
Midd. 8 gr. v. N. strömoln, Bar. 25,56.
15. Morg. 2 gr. v. N.N.O. 2, strömoln,
Bar. 25,64. Midd. 5 gr. v. N.O. 3,
halfmulet, Bar. 25,72.
16. Morg. 3 grad. v. N.N.O. klart, natten
frost. Midd. 7 gr. v. strömoln, Bar. 25,86.
17. Morg. 4 gr. v. klart, Bar. 25,91. Midd.
10 gr. v. strömoln, aftonen Norrsken.
18. Morg. $6\frac{1}{2}$ gr. v. klart, Bar. 25,88. Midd.
13 gr. v. klart.
19. Morg. 7 gr. v. klart, Bar. 25,94. Midd.
15 gr. v. strömoln, Bar. 25,96.
20. Morg. 9 gr. v. klart, Bar. 25,96. Midd.
18 gr. v. strömoln, Bar. 25,93.
21. Morg. 12 gr. v. klart, Bar. 25,86. Midd.
18 gr. v. N. strömoln.
22. Morg. $8\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulet, Bar. 25,74.
Midd. $16\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, Bar. 25,70.
23. Morg. 11 gr. v. S. klart, Bar. 25,52.
Midd. $14\frac{1}{2}$ gr. v. rågn skottals f. och
e. m. Bar. 25,37.

24. Morg. 9 gr. v. strömöln, V.S.V. Bar. 25,20. Midd. 16 gr. v. klart, V.S.V. 2. Bar. 25,21.
25. Morg. 10 gr. v. mulit, rågn, B. 25,13. Midd. 14 grad. v. rågn skoftals e. m. Bar. 25,11.
26. Morg. 11 $\frac{1}{2}$ gr. v. S. 2, strömöln, B. 24,90. Midd. 15 gr. v. S.V. 4, Bar. 24,98.
27. Morg. 10 gr. v. S.S.V. 2, rågn öfver natten intil kl. 9. Bar. 24,93. Midd. 14 gr. v. Bar. 25,04.
28. Morg. 10 grad. v. S.V. 2, mulit, Bar. 25,20. Midd. 14 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömöln, V. 2. Bar. 25,27.
29. Morg. 10 gr. v. klart, Bar. 25,37. Midd. 10 $\frac{1}{2}$ gr. v. S.O. mulit, Bar. 25,42.
30. Morg. 8 $\frac{1}{2}$ gr. v. rågn, Bar. 25,40. Midd. 13 gr. v. strömöln, V. Bar. 25,45.
31. Morg. 11 gr. v. klart, Bar. 25,47. Midd. 17 gr. v. strömöln, Bar. 25,64.

Junii:

1. Morg. 15 gr. v. klart, Bar. 25,66. Midd. 19 gr. v. strömöln, V.S.V. Bar. 25,59.
2. Morg. 13 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömöln, Bar. 25,44. Midd. 18 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömöln, S.V. Bar. 25,38.
3. Morg. 10 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulit, V. B. 25,28. Midd. 15 grad. v. strömöln, S.V. Bar. 25,26.
4. Morg. 11 gr. v. klart, Bar. 25,25. S.V. 3. Midd.

- Midd. $12\frac{1}{2}$ gr. v. rågnskåf, V. 3. Bar. 25,27.
5. Morg. $10\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,57. Midd. $12\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, S. O.
6. Morg. 11 gr. v. mulit, S.O. B. 25,43. Midd. 19 gr. v. mulit, S.S.O. 2.
7. Morg. $14\frac{1}{2}$ gr. v. rågn öfver natten, S. O. Bar. 25,33. Midd. $20\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, S. Bar. 25,38.
8. Morg. 10 gr. v. klart, B. 25,61. V. 2. Midd. 16 gr. v. klart, V. 2. B. 25,74.
9. Morg. 11 gr. v. klart, B. 25,95. Midd. 19 gr. v. klart, Bar. 26,01.
10. Morg. 11 gr. v. klart, B. 26,08. Midd. $20\frac{1}{2}$ gr. v. klart, N.
11. Morg. 12 gr. v. klart, B. 26,05. Midd. $20\frac{1}{2}$ gr. v. klart, Ö. 2. Bar. 26,06.
12. Midd. $13\frac{1}{2}$ gr. v. klart, B. 25,93. Midd. 23 gr. v. klart, Ö. 2. Bar. 25,89.
13. Morg. 16 gr. v. klart, B. 25,75. Midd. 24 gr. v. klart, Ö. Bar. 25,67.
14. Morg. $18\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulit, Bar. 25,57. Midd. 25 gr. v. klart, S.S.O. B. 25,54.
15. Morg. $17\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulit, Bar. 25,54. Midd. 19 gr. v. klart, O.N.O. B. 25,61.
16. Morg. $14\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, O. B. 25,63. Midd. $19\frac{1}{2}$ gr. v. klart, O.S.O.
17. Morg. $12\frac{1}{2}$ gr. v. rågn och lindrig åska, Bar. 25,52. Midd. $12\frac{1}{2}$ gr. v. rågn, O.
18. Morg. 11 gr. v. duggrågn, Bar. 25,54. Midd. $13\frac{1}{2}$ gr. v. rågn skoftals, B. 25,56.

19. Morg. 11 gr. v. klarnade, Bar. 25,56.
Midd. 20 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, Bar. 25,53.
20. Morg. 16 $\frac{1}{2}$ gr. v. strömoln, Bar. 25,48.
Midd. 18 $\frac{1}{2}$ grad. v. strömoln, O. Bar.
25,44.
21. Morg. 14 grad. v. mulet, O.N.O. Bar.
25,34. Midd. 15 gr. v. ström, O.N.O.
Bar. 25,32.
22. Morg. 11 gr. v. strömoln, Bar. 25,28.
Midd. 16 gr. v. strömoln, O. B. 25,29.
23. Morg. 13 $\frac{1}{2}$ gr. v. mulit, B. 25,28. Midd.
20 $\frac{1}{2}$ gr. v. halfmulit, N.N.O. B. 25,24.
24. Morg. 12 gr. v. mulit, B. 25,22. Midd.
17 gr. v. strömoln, N. Bar. 25,26.
25. Morg. 12 gr. v. strömoln, rågnstänk,
Bar. 25,24. Midd. 12 gr. v. N. Bar.
25,26.
26. Morg. 9 gr. v. mulit, Bar. 25,21. Midd.
11 gr. v. rågn skoftals hela dagen, B.
25,18.
27. Morg. 12 gr. v. strömoln, Bar. 25,22.
Midd. 20 gr. v. strömoln, V. emot af-
tonen rågn, Bar. 25,27.
28. Morg. 14 gr. v. halfmulit med rågnskof,
Bar. 25,31. Midd. 21 gr. v. strömoln,
S. Bar. 25,24.
29. Morg. 14 gr. v. mulit, V. 3, B. 25,30.
Midd. 20 gr. v. strömoln, V.S.V. 3.
Bar. 25,37.
30. Morg. 14 $\frac{1}{2}$ gr. v. klart, N. Bar. 25,54.
Midd. 20 gr. v. strömoln, Bar. 25,59.

Koppor hafva denna tiden något mera visat sig; *Vår-Fråssor* och *Bröst-Febrar* med inflammation åfvenledes, ehuru ingen synnerlig Epidemie kan anklagas, utan har detta Qvartal varit mera friskt ån vanligen.

Utdrag af Prov. Med. i Hedemora Assessor *BLOMS* Embets-Relation för 1786.

Sjukdomar år 1786, Januarii:

Arthritis retrograda angrep många.

Måsfling var gångbar sedan förra året och visade sig nu hos någre, dödande.

Februarii:

Både *Arthritis fixa* och *Retrograda* förekommo som oftast.

Måsflingen blef envis at icke vilja slå ut. Det gick ofta öfver 8 a 10 dygn innan den ville låta se sig, och Hofta och Feber som åtföljde den, voro våldsamma och starka.

Peripneumonia och *Pleuritides exquisitæ* anföllo en eller annan.

Martii:

Tandvärk angrep många.

Ros-svulnader fingo somlige, som voro långsamme och svåre at fördela.

Peripneumonier visade sig ännu här och där.

Måfslingen blef af elakare art, blandad med mycket inflammatoriskt och lämnade ofta efter sig svåra *Ophthalmier*, ihångsen *Hosta*, utmångling och under tiden *Metaftatiska* bulnader.

April och Maji:

Samma Sjukdomar som *Martius* medförde, hade ock dessa månader med sig. I den senare hörde man likväl *Måfslingen* blifva något sparsammare; men däremot *Heshet Catharrhal-Hosta* och *Hals-Flussar* vidare öka antalet af de förut gångbare.

Junii:

Catharrhal-åkommor voro i början af månaden rätt allmänna; men *Måfslingen* aftog dageligen, så at den, inom des slut, aldeles uphörde.

En *Feber* med stark hufvudvärk och yrfel samt värk i lederna, fades visa sig här och där bland Allmogen i *Garpenbergs* och *Folkerna Församlingar*; men ingen rådförde sig därför; likasom jag icke eller hade tillfälle, at få se och utröna af hvad genus den egenteligen kunde vara. — An *Amphimerina Rheumatica*? HAARTMAN: *Sciagraph: Morborum* P. I. pag. 27 Spec. 2).

Julii:

Rödfot upkom i Floda Förfamling af Väster-Dahlarne. — Medicamenter däremot ditsändes den 11 i denne månad, och hvad värkan de gjorde visar den härhos bifogade och sedermera infände Pastors förteckning på dem, som uti samma sjukdom dött, eller tilfrisknat.

Augusti och September

Medförde inga sjukdomar. Det var åtminstone i alla Socknar omkring Hedemora ganska hälsofarmt och friskt. I

Oktober

Yppade sig *Diarrhæ* och *Cholera biliosa*, så väl bland Barn som äldre Folk.

Några dödde i denne månaden af *Vatrusot*.

Envise *Rheumatismer* åkommo somlige.

Pleuresier förspordes här och där, emot månadens slut.

November:

Pleuresier blefvo mycket allmänne; i synnerhet i Husby Förfamling; där ock någre, som icke i tid sökte hjälp, dödde.

Skarlakans-Feber förekom hos et enda Barn i Hedemora Stad, men spridde sig icke vidare. Det blef friskt, och hade inga Sylkon som det kunde smitta.

December:

Pleuresier fortforo. — *Rötfeber*, aldeles af samma slag, som år 1772, begynte blifva gångbar i Folkerna Församling.

Utdrag af Bref til Hr. Prof. BERGIUS från Hr. JOH. JULIN, Apothekare i Uleåborg, dat. d. 19 Julii 1786.

- - - Då jag illa angripen af en i knån och högra armen fixerad Gickt, så godt jag kunnat vandra, at se hvad Naturen alstrar här omkring, har jag träffat *Andromeda Calyculata*; som denne Ört är sållsynt i Sverige, vågar jag upvakta Hr. Professorn med några Exemplar. Altför väl vet jag at den ingalunda saknas i Hr. Professorns Samling; men någon af Hr. Professorns Elever torde härmed kunna riktas.

Jag vet ej om *Tång-Laken* Faun. 317 på Finska *Elaska* och *Cobitas barbatula* Faun. 341, åro något sållsynte i Sverige; af den förra fås om Vintren med Strömmings-Noten en eller annan up; Fiskarena åro innerligen förargade på och kastar honom emot isen at han går i små stycken, tagande denne Fisk som såkert tecken til liten fångst, aldrig åta de honom.

Cobitis barbatula tog jag för någon tid sedan uti et Revier ifrån Uleå stora Elf, där han på ren sand-botten höll sig under stenar, hvarest han låter lefva af Mollusca och Insect-Larver, hvarföre ock Finn kallar honom *Kifvi Noali* (Sten-slekare). Jag hade den 3 månader uti en glas-burk tillika med en *Cyprinus Niloticus*, som jag haft öfver et år lefvande; det syntes tydeligen då at denne var en Ström-fisk, ty om man ej två gånger om dagen ömsade kalt och friskt vatten på honom, vände han under ständigt flämtande buken up; däremot *Niloticus* kan tåla vatnet 2 a 3 dagar; men så snart friskt och bra kalt vatten slogs til honom, blef han qvick; små Lumbrici åt han så väl som *Niloticus* rått gärna. Denna Fisk måtte ock af Skaparen fådt någon anvisning på Fjäll-fisk, emedan han esomoftast jagade min *Niloticus* med et ständigt liksom bitande på ryggen, sidan och i stjerten, utan at den andre, mycket större, gjorde minsta motstånd: och så tyckes dess politiska tjenst i Naturens Rike vara, at om Våren gå up i Riviererne och rånfa stenar ifrån slem och Malkar, som eljest skulle skåmma vatnet, i denne tanka styrkes jag så mycket mer, som han nu intet fins på samma ställen som i Våras — jag saknade honom ungefärligen den tiden, som Phryganeæ komma ur vatnet, och dessa Larver har jag sedt på samma ställe.

Dito dat. den 30 October 1786.

- - - det är Hr. Professorn bekant at Norra delen af Österbotten innefattar stora och vida ödemarker, och at en Socken här i Landet, är så stor som et Furstendöme i Tysskland; sådan är Paldamo stora Socken här i Lännet.

När Länets Höfdinge Riddaren Herr CARPELAN, i slutet af Augusti 1786, skulle göra en resa igenom denna ort och en del af Sotkamo Socken, anmodade han mig at resa med. Här kommer man ej fram utan til fots, här och där ridande, men måst med Båt igenom Strömmar, Forssar och Tråsk.

Af tiden finner Hr. Professorn at ej mycket kunde vara kvar af Floras fålt, desutom skedde resan så fort, at jag ej hade mycken tid at se mig ikring, ty af 20 dagar upgick 13 til resan. Ibland de få Örtor jag på hviloställen handt få, voro *Sonchus Sibiricus* och *Saxifraga Hirculus* ännu i full blomma; jag menar de icke äro så allmänna i Sverige, ty tager jag mig frihet innesluta et Exemplar af hvardera.

Lilla Fogeln *Motacilla rubetra* fick jag ock skjuta, samt *Corvus infaustus*. — Fins desse bägge allmänt i Sverige? *Sciurus volans* fick jag af en Bonde, som sköt den med Båge, men illa skadad på ryggen.

Mycket tror jag, skulle det båta Vetenskapen, om någon Naturkunnig, igenom K.
Ve-

Vetensk. Academiens åtgård, på Publique bekostnad singe resa igenom desse och flere af lågse Orter här uppe.

Vi känna Indiernes Naturalier och Afrikas; men af Finlands kanske blott en liten Förteckning på Finska Medicinal-växter, (a) och det endast ikring Åbo; det öfriga af Österbottens Flora och Fauna är lika få litet känd, som des Geographie och Physique; England och Frankrike hafva utrustat Flottor at uplöka Nya och ännu mera underlöka Gamla Länder.

Rysland sänder stora Sällskaper at resa omkring des Landamåren. Om vår Store Konung skickade en Mineralog, en Geograph, en Physicus, en Ritare och en Natural-Historicus igenom Österbottens Norra Orter, så skulle desse Vetenskaper vinna ansehligen. Tror Hr. Professorn at man ifrån högderna, som man här uppe skall vandra öfver, har den hårligaste utsigt. — En HALLER skulle med samma förtjusning fungit dessas som Alpernas vackerhet.

Men jag uppehåller Hr. Professorn ifrån viktigare Lectur med mit Bref.

Ut-

(a) HELENI och LEVINS Förteckning på Finska Medicinal-Växter Åbo 1773.

Utdrag utur Dag-Boken, hållen vid det af Hans Kongl. Maj:t Allernådigst förordnade Publique Barnsångs-Huset, belägit vid Fredsgatan och Röda Bodarne.

Ifrån den 23 Junii 1786, til och med samma tid 1787, som är det 12:te året efter denna Inrättningens början, hafva 342 Barnaföderskor blifvit emottagne, förlöste och skötte.

Af dessa 342 Personer hafva 23 i särskildte Rum, emot en billig betalning, blifvit betjente, men 319 hafva på Inrättningens bekostnad åtnjutit fria Rum, förplågning, skötsel och Medicamenter. Efter förlofsningen åro 338 friske utgångne, men 4 hafva, förnämligast af medbragta sjukdomar, efter förlofsningen med döden afgådt.

Barn åro födde 359, af hvilka 18 varit Tvillingar och 6 Trillingar; Gåffar 188 och Flickor 171. — Af dessa 359 Barn hafva 21 varit dödfödde och 338 blifvit döpte. — 25 hafva förr eller sednare efter förlofsningen aflidit.

JAC. ALM.

Förteckning på Födde och Döde i Stockholm år 1786.

Födde, Gåffar:	-	-	-	1346.
- - Flickor:	-	-	-	1387.
				<hr/>
S:ma				2733.

Af desse voro, af Åckta fång:

Gåffar:	-	-	-	-	1069.
Flickor	-	-	-	-	1061.

Af Oåckta Sång:

Gåffar:	-	-	-	-	277.	
Flickor:	-	-	-	-	326.	
				<hr/>	Summa	2733.

Döde, Mankön:	-	-	-	1712.		
- - Qvinkön:	-	-	-	1645.		
				<hr/>	Summa	3357.

Af dem voro:

Barn til och med 10 år:	-	-	1250.
Ungdom til och med 30 år:	-	-	348.
Från 30 til och med 50 år:	-	-	722.
Från 50 til och med 70 år:	-	-	743.
Från 70 til och med 90 år:	-	-	279.
Öfver 90 år:	-	-	15.
Bland dem voro 2 öfver 100 år.			

Summa 3357.

De

De måst dödande Sjukdomar voro: *Slag och*

<i>Brådöd, som medtagit</i>	-	-	840.
<i>Hetsige Febrar</i>	-	-	296.
<i>Röt- och Fläckfeber</i>	-	-	203.
<i>Lungfot och Hectique</i>	-	-	501.
<i>Vattufot</i>	-	-	218.
<i>Ålderdom</i>	-	-	168.
<i>Barnsbörd</i>	-	-	38.
<i>Barns Convulsioner</i>	-	-	55.
<i>Koppor</i>	-	-	51.
<i>Måfsling</i>	-	-	15.
<i>Drunknade</i>	-	-	27.

Denna Förteckning är lika pålitelig, som de för nästföregående år. Man ser här af at 1786 äro 123 mindre födde än 1785, men ock 71 mindre döde. At flere Barnaföderskor och flere Barn i Convulsioner dödt detta än de två föregående år, synes utmärka försämrade seder och försvagad Nervställning. Önskeligt vore at detta förhållande icke må tiltaga.

J. L. ODHELIUS.

Korta Biographier öfver framledne Svenske Medici, samlade af J. REFTELIUS.

Med. Doct. och K. Lif-Medicus JOH. MARTIN ZIERVOGEL, eller ROTHLÖBEN

Härstammade på Mødernet från Adelige Slåkten ROTHLÖBEN. Hans Morfar var Hof-Predikant i Kon. GUSTAF ADOLPHS tid, och desfs Fader hade altifrån Drottning MARIAS tid gjordt tjenst som Hof-Apothekare. Han studerade vid Upsala Academie Medicin, och företog sedermera en kostsam resa til England, Holland, Tyskland, Italien och Frankrike. Blef 1679 vid Academien i Leyden Medicinæ Doctor. Efter 6 års Utrikes vistande återkom han til Fäderneslandet. Straxt därpå eller 1681 antogs han til Collegii Medici Membrium, och 1682 tilböd Amiralitets-Collegium honom Amiralitets-Medici Syflan i Carlsrona, hvilken han sig undanbad. Han utöfvade så lyckligt sina Medicinska kunskaper här i Stockholm, at han ifrån 1685, och således långt förån han i vårkelig tjenst blef antagen, af Kon. CARL XI:te blef kallad at upvakta ej allenast under Konungens och Drottningens tilstötdande sjukdomar, med fleres, som til Kongl. Husket hörde, utan han såndes äfven at vårda sjuke Generals-Personer i Landsorterne. De denna tiden utkomne Constitutiones Medicæ blefvo af honom författade; och han utgaf

VIII. B. N:o 25.   B b   af-

åfven et Dispensatorium Pharmaceuticum til rättelse vid Medicamenters beredande. 1693 utnåmd til Kongl. Lif-Medicus. För sådane och dylika Tjenster, blef han 1698 med Skölde-Bref och sådant Sköldemärke benådad, som til en del dets Förfäder nyttjat, och fick tillstånd at kalla sig ROTHLOBEN.

Se Konung CARL XII:tes för honom utfärdade Skölde-Bref af den 26 Nov. 1698.

Vapnet:

En Sköld af Guld, i hvilkens nedre del ligger en blå Mur, crenelerad med fem uddar; utur Muren upstiger öfre delen af et rødt Lejon, och under detsamma inpå Muren lyser en Stjerna af Silfver. Åfvanpå Skölden står en öppen Torner-Hjelm, hvarutur åfven upstiger öfre delen af et rødt Lejon. Crantsen och Löfvärket är af Guld blått och rødt.

JOHAN JACOB DÖBELIUS

Född i Rostoch. Visade från ungdomen mycken lust för Studier, och blef efter fem års gjorde resor til åtskillige Academier, Medicinæ Doctor därstädes. Hans hog at besse främmande Länder, gjorde at han kom til Sverige 1696.

1697 utnåmdes han, för sin skickelighet skull, til Provincial-Medicus i Götheborgs och

och Bohus Lån. Året därefter updrogs honom lika Sylla i Hertigdömet Skåne (den tiden så kallat) 1709 antagen til Stabs-Medicus vid de Trupper, som stodo under General STENBOCKS befål. 1710 kallad til Medicinæ Professor i Lund. Blef 1717 Adlad, och skulle kalla sig VON DÖBELN.

Se det för honom utfärdade Skölde-Bref den 21 Januarii 1717.

HOFFWENIUS (PETRUS) *Medicinæ Doctör och Professor Medicinæ Upsal.*

Föddes i Södermanland i Axnås By och Årta Socken den 14 Martii 1630. Hans Far var Fält-Prosten ERIC HOFFWENIUS, och desfs Mor ERBA LARSDOTTER. Sedan han några år gådt i Strengnås Gymnasium och hans Far blifvit Kyrkoherde i Björklinge Socken, sändes han til Academien i Upsala, hvarest han efter 2:ne års vistande blef Student. Vinlade sig någon tid om at vinna insigt i Philosophien och Philologien, men valde omsider den Medicinska Vetenskapen. Efter aflagd Examen i Philosophien, sammanskref och försvarade han med beröm tvänne Disputationer. 28 år gammal reste han utomlands och vistades i 2 år vid Academien i Lejden. Här hade han tillfälle at göra sig fördelaktigt känd för sina Anatomiska insigter, särdeles för et Scelet, där alla Arterier och Vener voro

uptagne och för ögat synlige. Uptäckten var icke hans egen, men den var likväl af honom ansefningen tilfökt och på detta ställe tilförene ej sedd. Från Lejden reste han icke förr än han Disputerat *pro Gradu* och blifvit Doctor. Refan fortsattes sedan genom Frankrike och Tyskland, och då han 1661 återkom, blef han Professor i Upsala. Samma år gifte han sig med Kyrkoherdens JACOBI i Börstel Dotter ANNA LENA JACOBI, med hvilken han hade 8 Barn. Dog af Hetsig sjukdom 1682 den 23 Maji, 52 år gammal.

Se Professor PETRI HOLMII Programma ad executas Professoris HOFFWENII d. 29 Junii 1682.

(Fortf. e. a. g.)

Läkare Nyheter:

Om nu varande sätt at sköta Barnsängs-Hustrur, af C. TRENDELENBURG, Stockholm hos J. C. HOLMBERG 1787, 29 p. 8:o. Denne Afhandling, som är förut ord ifrån ord tryckt och införd i *Läkaren och Natur-Forskaren* B. I. p. 289 — 319, och nu utan minsta Företal, eller et ord om den första uplagan, utgifven, låter förmodeligen vara föranstaltad utom Auctors vetenskap; här finnas
ock

ock betydande tryckfel, som i Practiquen äro rätt förvillande, t. e. p. 28. *ol. Nera.*

Hr. DOMBEY (Se om honom Band. 6. p. 235) blef vid sin ankomst til Cadix beröfvad 80 ft. kistor fylde af medförde Naturalier från Södra America; de aflåmnades til Konungens i Spanien Natural-Cabinett och Hr. DOMBEY blef afförd til en affides Province at där lefva i ensamhet. Ordsaken är, at han, som varit vitne til Spanske Gouverneurens våldsamheter i Peru, där 100,000:detals Människor blifvit nedslabade, hade oförsigtigt vis utlätit sig at villa därom gifva Spaniska Hofvet underrättelse.

Kongl. Franska Medicinska Societeten höll en allmän Sammankomst den 27 Febr. 1787, då Secreteraren anmälte at på Frågan: *I hvad slags Chroniske Sjukdomar, och på hvad tid, kan Feber vara nyttig eller skadelig, samt med hvad försigtighet bör den ökas eller minskas vid deras botande?* hafva tre Svar förtjent Societetens bifall, hvarföre belöningen blifvit utdelt i följande ordning: a) En Guld-Medaille af 300 L. til Hr. PUGOL, M. D. Hospitals-Medicus i Castres. b) En Guld-Medaille om 150 L. til Hr. DUMAS, M. D. Practicus i Lion. 3) För et Svar, skrifvit på Latin, hvilket af 2:ne Medici blifvit författat, har Societeten gifvit til

B b 3

hvar-

hvardera en Guld-Medaille om 100 Livres, neml. til H:rr VAN LEEUWEN och VAN-DER EEM, Med, Doctorer, Practiserande i Amsterdam.

Accessit har blifvit delt emellan H:rr MEZLER M. D. Practicus i Gengenbach och MOUBLETGRAS M. D.

För Medicinsk Topographie hafva följande blifvit belönte: a) Hr. A. M. GARNIER, M. D. i Neuf-Chateau, för beskrifning af de i denna Stad härskande Farfoter. b) Hr. A. M. YCARD, M. D. för en beskrifning af Hist. Naturalis i Laudun, Oursan och Caudoulet. c) Hr. A. M. GERARD, M. D., som beskrifvit Staden Cotignac. d) Hr. A. M. DAQVIN, M. D. för Chambéry. e) Le Chevalier de la COUDRAYE, för anmärkningar öfver Sandfålden vid Olonne. f) Hr. A. M. TUDESE, M. D. i Cette, som beskrifvit omständigheterna i denne Stad.

Utomdels har Societeten funnit, at en Afhandling om *Hydrophobie*, skrefven af Hr. REBIERE, Chirurgus i Brive, med Journal öfver 17 personer som blifvit bitne af en rasande Warg; och en Afhandling om *Puerperal-Febren* at Hr. PIGOL, M. D. förtjent at med beröm blifva utmärkte.

Ytterligare blefvo följande Frågor up-
gifne, at besvaras til Augusti 1788: 1) e-
mot 600 L.: *Finnas verkligen drftelige Sjuk-*
domar och hvilka dro de? samt är det möj-
ligt för Läkare-Konsten at hindra deras ut-
brott eller ock bota dem sedan de yppat sig?

2) emot 600 L. *Hvilka Sjukdomar up-*
komma af stillastående Vattens eller Kärns
utdunstningar, hos de nära boende eller de
som arbeta vid deras uttorkande, och huru
böra de förekommas eller botas? Svaren vän-
tas til Fastlags-tiden 1789.

Sessionen slöts med följande: a) En un-
derrättelse om utgången af de försök som
blifvit gjorde at föda späda Barn med en
konstig Di-gifning, af Hr. CROCHET. b) Å-
minnelse-Tal öfver Hr. SERRAS, Lif-Medicus
hos Konungen i Neapel, af Hr. VICQ-D'AZYR.
c) Om ordsaken til Sjöfolks sjukdomar,
af Hr. DESPERRIERES. d) Om Opii värkan i
allmänhet och i synnerhet vid Intermittente
Febrar, af Hr. de la GVERENNE. e) Åmin-
nelse-Tal öfver Hr. SCHÉELE, Ledamot af
Kgl. Vet. Academien i Stockholm, af Hr.
VICQ-D'AZYR. (Journ. de Paris 1787 N. 63.)

Kongl. Franska Stats-Rådet och fordom
Lif-Medicus hos Hans Kgl. Maj:it Konung

STANISLAUS I:sta af Pohlen, Hr. CASTEN RÖNNOW, afled den 5 Maji i dels 88:de år, af ålderdoms svaghet; bland andre hederlige gofvor, hvarom mera framdeles, har han delt sit vackra Bibliothek emellan Kgl. Collegium Medicum och Kongl. Vetenskaps Aca- demien.

Kgl. Lif-Medicus och Reg. Fältsk. vid Kgl. Lif-Regementet til Håst, Doct. JOH. CHRYSOST. MARTINAU, år d. 14 Maji 1787 i Näder förordnad at vara Kgl. Svensk General Consul i Norrige (a).

Ef-

-
- (a) Ehuru han från ungdomen med sådan flit vinlagt sig om Läkare-Konsten, at han redan vid 21 års ålder blef Chirurgien Major i Kgl. Fransk Tjenst under 1756 års krig, och efter återkomsten til Sverige 1763 först som Regements-Fältskår vid nu mera Enke-Drottningens Lif-Regemente och därefter vid Kgl. Lif-Regem. til Håst, med heder tjent sit Fådernesland, under hvilken tid han ock blifvit Promoverad til Doctör Medicinæ och antagen til Ledamot af K. Collegium Medicum, samt under denne dels Läkare-lefnad med lycklig framgång i utöfningen bevisat grundeligheten af sine Kunskaper, en god urskilning, nit för det sanna och förakt för det falska, har dock alla desse Snilletts egenskaper ej kunnat bibehålla honom vid Läkare-Konsten, utan såkrare utsig för framtiden förmådt honom at välja et annat lefnads-sätt. Bedröfligt bevis, at åtminstone i Sverige, Galeni Söner icke kunna räkna på säkert ålderdoms-bröd; ehuru detta och dylika exempel

Efter honom har Kgl. Lif-Medicus D:r **ELIAS SALOMON** fådt Chirurgiska inseendet vid Kgl. Lif-Regementet.

Kgl. Hof-Medicus och andre Secreteraren i Kgl. Collegium Medicum Doct. **JOH. ADOLPH LÉVEN** är den 30 Maji i Näder förordnad at vara Provincial-Medicus i Uddevalla.

Apothekaren Hr. **PEHR CHRIST. SCHULZEN** är den 29 Maji i Näder hugnad med Assessors Namn och heder, lika med Assessorer i Kgl. Collegium Medicum.

Likaledes är Reg. Fältskåren vid Arméens Flotta Hr. **FREDRIC KROK**, i Näder hugnad med Assessors Namn och heder.

Uti Kejs. K. Medicinsk-Chirurgiske Aca-
demien i Wien utdeltes den 10 Maji Pri-
ferne för Första och andra Classen. Herr
CARL HABERLEIN, Reg. Fältskår, århöll i-
B b 5 bland

vifa at den, för en nyttig Läkare, nödige underbyggnad i ungdomen, gör honom skickelig til andra viktige Embeten och göromål, när hans Snille därtill föranleder.

Vi hoppas dock at Hr. General-Consuln **MARTINAV** icke är aldeles förlorad för Läkarekonsten; hans nya Syssa ger honom ofelbart ofta tilfälle at blifva gagnetlig för Historia Naturalis, Pharmaceutiken, m. m.

bland 42 medtäflare Guld-Medaillen, stiftad af Stabs-Chirurgus BRENDEL, för sin Afhandling om: *Skurna och Huggna Sår*; Silfver-Medaillen, som af flere Konstens ålskare blifvit stiftad, gafs af Academiens Director Hr. BRAMBILLA til 7 vålartade Ynglingar, som uti två föregångne pröfningar, på et utmärkt sätt hedrat sig.

Regem. Fältskåren vid Calmare Regemente Assessor CARL GUSTAF SCHVARZER, död i Calmar den 19 Julii i dets 44:de år.

Likaledes Regem. Fältskåren vid Westmanlands Regemente Hr. NYMANSSON död i Westerås d. 14 Julii, 38 år gammal.

Under-Chirurgus vid Kongl. Lazarettet Hr. L. A. PALANDER, som blifvit antagen til Bruks-Chirurgus i Roslagen, har fådt til efterträdare vid Kgl. Lazarettet, sedan d. 1 Aug. 1787, Med. Candidaten Hr. JOH. CHRIST. HAARTMAN.

Magisterium Wismuthi, från $\frac{1}{10}$ til 3 gr. med Säcker gifvit, har vist kraftig värkan emot Spasmodiska krämpor. Ibland märkes däraf Svindel och åckel. Mot Magkrampe var dets värkan tydligast, men icke så då hela Nerv-systemet var mycket rörligt. (*Odier*, Julius 1786, Journ. de Med.)

Medicinska Sällskapet i London har nyligen fådt til skänk, af sin äldste Ledamot Doctor LETTSOM, et stort Hus; utom de Rum som nyttjas til Sammankomsterne, är där en så stor Sal, at et Bibliothek om 40,000 Volumer där rymmes; til en början har ock D. LETTSOM gifvit en vacker Boksamling, hvilken blifvit ansefligen förökad af Hrr. D. D. HULME, SIMS, MILLER och andre; hvarförutan LETTSOM nedfatt et Capital, af hvilket Interesse Sällskapet årligen skall utdela en Guld-Medaille om 10 Guineer, för Svar på upgifne Frågor. För 1788 är Pris-Frågan: *Hvad värkan på Människans Kropp göra hvarjehanda Lustarter, uti desz friska och sjukliga tilstånd?* och för 1789: *Hvilka omständigheter skynda på smittosamma sjukdomars utbredande? Hvilka hämma? och hvilka förekomma dem?*

Förteckning på de i 8:de Bandet af Läkaren och Naturforskaren införde Afhandlingar:

Provincial-Medici Doctor WADSTRÖM Embets-Relation - - - - -	Pag. 1.
Bot mot Flenhus af Apothekaren LÅNGHJELM - - - - -	18.
Musæum Carlsonianum, <i>rec.</i> - - - - -	19.
RETZII Lect. de Verm. <i>rec.</i> - - - - -	22.
Kongl. Vet. Academiens Nya Handlingar 1786, 1:sta Quart. <i>rec.</i> - - - - -	26.
Våderlek och gångbara Sjukdomar i Stockholm, Månaderne Julius, Augustus och September 1786 - - - - -	29.
SCHYTZERGRANZ om Förlofsnings-Vet. Theori, <i>rec.</i> - - - - -	37.
Kongl. Vetensk. Academiens Nya Handl. 1786, 2:dra Quartalet - - - - -	67.
Förteckning på Pesten i Sverige - - - - -	68.
En obotelig Bröst-skada af BESKOW - - - - -	73.
Prof på en Källa vid Södertelje, af LEVEN - - - - -	83.
Provincial Med. Doct. SAURS Embets-Relation - - - - -	85.
Dito Assessor APELBAUM - - - - -	89.
Dito Assessor BJÖRNLUND - - - - -	91.
Dito af Lic. HAST - - - - -	99.
Dito Assessor BALK - - - - -	102.
Dito Chirurg. ÅSTRÖM - - - - -	105.
Dito Doctor HJORT - - - - -	106.
	Di-

Dito Chirurgi THODÉN - - -	106.
Dito Lic. LUNDMARK - - -	111.
Dito Doctor CARGER - - -	115.
Dito Assessor EKMARK - - -	123.
Dito Lic. NÆZÉN - - -	125.
Dito Doctor UNGE - - -	129.
Dito Assessor SALBERG - - -	134.
Insectet <i>Aflus Flavus</i> beskr. - -	137.
Franska Medicinska Societetens Hand- lingar - - - - -	142.
Läkare-Nyheter - - - - -	143.
Kongl. Vet. Academiens Nya Hand- lingar 3:dje Qvartalet, <i>rec.</i> -	147.
Dödlig Förkylning, af E. ODHELIUS	149.
Arsenikens värkan i Kråftan - -	152.
Anmärkningar i Läkare-Konsten, af Sv. HEDIN - - - - -	161.
Våderlek och gångbara Sjukdomar i Stockholm, 4:de Qvart. 1786 -	222.
Djurgårds Hållsö-Brunn Chemice be- skrifven - - - - -	230.
Electrisk Död - - - - -	242.
Wulfen Descriptio Insect. qvorundam Capensium, <i>rec.</i> - - - -	245.
Medical Commentaries 9:de Bandet, <i>rec.</i> - - - - -	249.
Nytt Mask-medel - - - - -	252.
Misfoster beskrives - - - - -	252.
Händelse med Hydrophobie af skräm- fel - - - - -	252.
Carbunkels botnings-fått, <i>rec.</i> -	253.
	Sju-

Sjuka på Kgl. Lazarettet 1786	-	254.
Förlök med en Källa vid Piteå	-	255.
Kongl. Vet. Acad. Nya Handl. 4:de Quartalet 1786, <i>rec.</i>	-	257.
Utdrag af Affessor HULTMANS Embets- Berättelse 1786	-	261.
Dito af Doctor HALENIUS	-	262.
Dito af D. NÆZEN	-	266.
Dito af Lectorn Doctor COLLIANDER	-	270.
Dito af Doctor LODIN	-	273.
Dito af D. HAST	-	274.
Hermbstädt Chemische Verf. <i>rec.</i>	-	276.
Embets-Berättelse af Doctor UNGE	-	279.
Läkare-Nyheter	-	282.
Embets-Ber. af Doct. WESTBERG	-	289.
Utdrag af Bref från en Präst i Lands- orten	-	297.
Professor SPARRMANS Anmärkningar vid en Recension	-	303.
Undervisning om Hälfans bevarande, C. H. v. HJÄRNE, <i>rec.</i>	-	310.
Orstens nytta i Sten-Colique	-	318.
Lifmodrens omstjelpning, händelse	-	321.
Förlöfte på Barnlängs-Huset Pro Patria	-	323.
Anmärkningar om Dragsjukan	-	324.
Bref til Professor BERGIUS, från D. SVARTZ	-	327.
Med. Transact. <i>rec.</i>	-	335.
K. Vet. Acad. Nya Handl. första Quar- talet 1787	-	335.
Embets-Ber. af Doct. LYMAN	-	339.
		Em-

Embets-Berättelse af Assessor EKMARK	341.
Dito af D. LUNDMARK - - -	343.
Prof med en Källa vid Ratan - -	345.
Embets-Berättelse af Assessor BJÖRN- LUND - - - - -	347.
Mortalitets-Lista m. m. från Öen Bar- thelemi - - - - -	358.
Väderlek och gångbara Sjukdomar i Stockholm April, Maji och Junii 1787 - - - - -	367.
Utdrag af Assessor BLOMS Embets-Be- rättelse - - - - -	375.
Dito af Bref til Professor BERGIUS från Apothekaren JULIN - - -	378.
Barnaföderskor på Publique Accouche- ments-Huset - - - - -	382.
Några framledne Läkares Biographier	385.
Läkare-Nyheter - - - - -	388.

Rättelser:

P. 245. — lin. 27. läs: Sium.
— 289. — — 3. — 1786.

Register

öfver

Åttonde Bandet.

A.

- Academie, Med. Chir. i Wien, des belöningar, 393.
ACREL (O. af) Gen. Dir. 76, 77, 336.
Æther, undersökning därom, 278.
ALM (JAC.) Professor, 382.
Anasarca, des bot, 4.
ANDERSSON (M. D. och Adj.) död, 284.
Andromeda Canyculata, funnen i Österbot-
ten, 378.
Angina Pectoris, anm. därvid, 335.
APELBAUM (NILS) M. D. Assessor, 89.
Arnica rad. 185, duger til Kräkmedel, 340.
Arsenici värkan intagit, 97, 113, 152, 296.
Arthritis, 375.
Ascarides, bot därför, 283.
Atilus flavus, en Insect, beskr. 137.

B.

- Barnmorskor, okunnige, 14, 88.
Barnslångs-Huset Pro patria, 323.
— — — Publique, 382.
BALK (LARS) M. D. Assessor, 102.

Register.

- Barthelemi, (Öen) beskr. 146, 257.
— — des sjukdomar m. m. 358.
Ben-får botade, 95, 357, 367.
BERGER (Bat. Chir.) 178.
BERGIUS (P. J.) M. D. Prof. 259, 327,
378.
BESKOW (Stads-Chir. i Arboga) 73.
Betula Hybrida beskr. 145.
Bielkens Elixir, des kraft, 121.
Binnickemask, bot, 104.
BJÖRNLUND (BENGT) M. D. Assessor,
91, 347.
BLOM (C. M.) Assessor, 145, 375.
Blått Säcker-papper, beskr. 338.
Boskaps-sjuka, 94.
Bröstkada, obotelig, beskr. 73.
Bulning, farlig, beskr. 294.

C.

- CAPPEL (Apothekare i Köpenhamn) död,
284.
Carbunkel, des bot, 253.
CARGER (HERMAN) M. D. Prov. Med.
115.
Chelidonium Majus, des kraft, 160.
Cholera, 377.
Cobitas barbatula, anmärkning därvid, 378,
379.
Colik, des bot, 363.

Register.

COLLIANDER (Lector och Prov. Med.)

270.

Cremor Tartari, nytta i Rødsfot, 340.

Curara, et fafeligt Gift, des s beredning,

286.

D.

Diarrhoea, 377.

Djurgårds Brunn, Chemice undersøkt, 230.

Dolichos pruriens, botar för Mask, 252.

DOMBEY (Historicus Nat.) des s øde, 389.

Dragsjuka, anm. dårvid, 324.

Drottningholms sjukdomarne beskr. 161.

DØBELIUS, eller v. DØBELN (JOH. J.)

des s Lefverne, 386.

E.

EKMARK (C.) Med. Doct. Assessor, 123,

341.

Electrisk Død, 242.

Enteritis, beskr. dødlig, 181.

EUPHRASEN (B. A.) 28.

F.

FAHLBERG (SAM.) Gouv. Med. 146, 257,

358.

)(3

FER-

Regifter.

- FERBER** (JOH. J.) Professor, 282.
Fistulösa Sår botade, 348.
Flenhus, bot däremot, 18.
Franska Medicinska Societetens Pris-Frågor,
389.
FRENTZEL (Reg. Fälttk.) bef. 286.
Födde och döde i Stockholm 1786, 382.
Förkylning, dödlig, beskr. 149.
Förlofsnings-Vet. Theorie, 37.

G.

- Geoffroea inermis*, botar för Mask, 252.
GLEDITSCH (Bot. Prof.) död, 283.
Gonorrhœ, försök därmed, 202.
Gulfot, beskr. 189.
Gående, starkt, dess farlighet, 210.
Gåsning, anmärkning därvid, 276.

H.

- HAARTMAN** (JOH. CHR.) Med. Cand.
bef. 394.
HAGSTRÖM (A. J.) Professor, 27.
HALENIUS (Prov. Med.) 262.
HALL (Med. D. Prov. Med.) 76.
HAST (HERM RUD.) Pr. Med. 99, 274.
HEDIN (SVEN) Assessor i Kongl. Colegio
Medico, 222.

Register.

- HEIDENSTAM (ERNST v.) Kgl. Lif-Medicus, 176, 178.
HELLENIOUS (C. N.) Professor, 260.
Herbarier, at förvara, 259.
Hermanphrodit, föregifven, beskr. 271.
HERMBSTEDT (Chemicus) 276.
HJELM (P. J.) Proberare, 336.
HJERNE (C. H.) Kgl. Archiater, 310.
HOFVENIUS (P.) Professor, dets Lefverne, 387.
HORNSTEDT (CLAS FREDR.) M. D. återkommen och bef. 287.
Hosta, Catharral, bot, 97.
HULTMAN (Assessor och Prov. Medicus) 261.
Hotel Dieu, (det stora Fr. Hospitalet) ombygges, 288.
Hydrophobie, anmärkn. därvid, 217, 252.

J.

- JULIN (JOH.) Apothekare, 378.

K.

- Kikhosta, anmärkning därvid, 2, 91, 101, 263, 280.
Koppor, gångse, 100, 275, 339.
Koppypning, 108, 339, 349.
KROK (FREDR.) Regements-Fältskår, bef. 393.

Register.

Kräftan, des bot, 152, 159, 160, 274,
276.

L.

Lapis Suillus, des kraft, 113.

Lazarettet (Kongl. i Stockholm) sjuke dårst des, 254.

— — — i Wexiö, 270.

Ledum Palustre, des v rkan, 3, 103, 114.

Lefrens och Hudens ljuksdomar beskr. 142.

L VEN (J. A.) Kongl. Hof-Medicus, 85,
bef. 393.

Lifmodrens omstjelpning, 321.

Linn a, des kraft mot Gickt, 115.

LJUNGH (S. J.) Krono-Bef. 249.

LODIN (J. G.) Prov. Med. 273.

LUNDMARK (J. D.) Prov. Medicus, 111,
343.

LYMAN (Med. Doct. och Prov. Medicus)
339.

LÅNGHJELM, Apothekare i Cuopio, 19.

M.

Magnetism Animal, beskr. 144.

Mania, des bot, 102.

MARTINAU (J. CHRYS) K. Lif-Med. 176,
befordrad, 392.

Ma-

Register.

- Maskar i Människor, beskr. 22; bot för dem
i Näsan, 283.
Med. Soc. i Paris, Prisfrågor, 142.
— — London, 395.
MEYER (AD.) Apoth. i Westervik, död,
144.
Mineral-Källa, Ny, vid Södertelje, beskrif-
ven, 83.
— — uti Philipstads Distrikt, 112.
— — vid Ratan, 345.
Misfoster beskrifvit, 252.
MODEER (ADOLF) 67, 145, 258.
Mjölke, dess arter, fråga därom, 142.
MOLLER (Reg. Fältskår) bef. 286.
MORVEAU (de) Fr. Chem. 335.
Musæum Carlsonianum, rec. 19, 303.
Måsling, 2, 102, 105, 107, 110, 116,
133, 261, 275, 375.

N.

- Nouffers Mask-medel, 1.
NYMANSON (Reg. Fältskår) död, 394.
NÄZEN (Pr. Med.) 125, 257, 266, 345.

O.

- ODHELIUS (ERIC) M. D. 152; befordrad,
286, 323.
— — (J. L.) M. D. Assessor, 152, 244,
249, 382.

Register.

- Oestrus, et Flugslägte, beskr. 67.
Oleum Ricini, des kraft mot obstr. alvi, 202.
— — Camphor, des kraft, 283.
Ophthalmie, bot, 97.
Opii värkan i Siphilis, 7.
Orchidis Genus beskr. 258.
Oriolus galbula beskr. 28.
Orstens nytta i Sten-Colik, 113, 318.

P.

- PAYKULL (GUST.) 27.
PALANDER (L. A.) Under-Chir. vid Kgl.
Lazarettet, bef. 394.
Pestilens-tider i Sverige, 68.
Pest kan ympas, 283.
PETIT (Fr. M. D. och Professor) inrättar
Fattig-Medici i Lion, 288.
Phalæna Noctua telifera, beskr. 28.
Philipstads Brunn beskr. 112.
Piken, den Våltra på Jamaica, beskr. om en
resa dit up, 329.
Piteå Källa undersökt, 255.
Pleuritis, 375, 376.
Polypodium, des kraft, 115.

Q.

- Qvartan, af elakt slag, 289.

RET.

Register.

R.

REFTELIUS (JOH.) M. D. Syndicus i K.
Coll. Med. 385.

RETZIUS (A. J.) Professor, 22.

RIBBEN (CARL) Med. Doct. Assessor, 232.

Rosen (Erysipelas) anmärkning därvid, 213,
375.

ROTHLÖBEN (J. M.) dets Lefverne,
385.

RUDBERG (DAN.) Practicus i Vermland,
bef. 284.

Rödftot, dets bot, 12, 97, 113, 120, 136,
168, 172, 174, 209, 283, 342,
363.

RÖNNOW (CASTEN) Stats-R. död, 391.

Rötfeber, 2, 6, 89, 99, 113, 117, 121,
123, 125, 129, 134, 177, 179,
193, 197, 206, 262, 263, 264,
267, 274, 279, 340, 342, 353.

S.

Salac eller Schelek, hos Judarne förb. beskr.
29.

SALOMON (ELIAS) Kongl. Lif-Medicus,
177, 393.

SAUER (CARL) Med. Doct. Prov. Medi-
cus, 85.

Register.

- Scarlatina, beskr. 16, 377.
SCHEELE (C. V.) 26.
SCHULZEN (P. CHR.) bef. 393.
Schmuckers Mask-medel, 3.
SCHVARZER (C. G.) Reg. Fältskår, död,
394.
SCHÜTZERCRAZ (H.) Kongl. Archiater,
37, 65.
Serropalpus, nytt Insect-genus, 260.
Siöpenne-slågtet beskr. 258.
Skabb, dets botemedel, 10.
SKRAGGE (NILS) K. Lif-Med. o. Pr. Med.
död, 287.
Skoga Hälso-Brunn beskr. 112.
Skogs-ljå beskr. 338.
Skålpåcks nytta i Kikhosta, 93.
Skörbjugg, tankar därom, 134, 185.
Sonchus Sibiricus fins i Österbotten, 380.
SPARRMAN (AND.) Professor, 20, 21,
28, 303.
SPARSCHUCH (HENR.) M. D. Assessor i
K. Coll. Med. död, 284.
Starr-Operation, besynnerlig, 285.
Sten-Colik, bot, 113, 318.
STOBÆUS (KIL.) Professor, 88, 132.
Styngfluge-slågtet beskr. 145.
Stål, anm. om dets orsak, 335.
SVARTZ (OLOF) Medicinæ Doctor, 327,
337.
Svettnings nytta i Vattflot, 4, 8.
Sår i Buken, 356.

Register.

T.

- Tandvårk, bot, 97, 375.
Tarm-Bråk, infnärt, Opererat, 336.
Tenn, des skadlighet når det är Bly-bländat, 5.
THODEN (LARS) Prov. Chir. 108.
THUNBERG (C. P.) Prof., 27, 258, 282.
Tinctura Colocynth. kraft, 182, 211.
Tinea Capitis, bot, 98.
Tjåra, des vårkan mot Kråftan, 159, 160.
Torrvårk, des bot, 115.
TRENDELENBURG (CASPER) M. D. bef. 288, 388.
Tvillingars förlofsning, (föregifven) 14.
TÖRNBOM (Reg. Fåltfk.) bef. 284.

U.

- UNGE (PER) Prov. Med. 129, 279.
Ungv. Merc. anm. vid des præp., 204.
Urticæ slågte, 337.
Uteri ruptura, beskr. 147.

V.

- VADSTRÖM (Prov. Med.) 1.
VALLENIUS (JOH. FR.) Med. Lic. bef. 285.
Vattufot, anm. 8.
VEDENBERG (A. F.) Lif-Med. 324.

Register.

Venerisk sjukdom, 29, 90, 108, 122, 124,
137, 220, 222, 261, 275, 280,
289, 342, 354.

VESTBERG (J. L.) M. D. Pr. Med. 289.

VESTRING (M. D.) 13.

VICKMAN (DAN.) M. D. 39.

Vismut, des kraft mot spalmer, 394.

Viverra genetta beskr. 28.

Viola Tricolor,, des kraft; 4.

Vomitivers nytta i Pleuresie, 98.

Väderlek och gångbara sjukdomar i Stock-
holm, beskr. 29, 222, 367.

Z.

ZIERVOGEL (J. M.) des Lefv. beskr. 385.

Å.

ÅSTRÖM (GUST.) Prov. Chir. 105.

Ö.

ÖDMANN (SAM.) 29, 141, 327.

Öl, des kraft i sjukdomar, 198.

